

T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KUR'ÂN'I KERİM OKUMA VE KIRAÂT ANABİLİM DALI

CUMHURİYET DÖNEMİ SONRASI TECVİD VE KIRAAT ALANINDA İLMİ
ÇALIŞMALAR; İSMAİL KARAÇAM ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Sümeyye AKSOY

Danışman
Doç. Dr. Osman BAYRAKTUTAN

Temmuz-2023
BATMAN
Her Hakkı Saklıdır

TEZ KABUL VE ONAYI

Sümeyye Aksoy; tarafından hazırlanan “Cumhuriyet Dönemi Sonrası Tecvid ve Kıraat Alanında İlmî Çalışmalar; İsmail Karaçam Örneği ” adlı tez çalışması 20/07/2023 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Doç. Dr. Ekrem UYSAL

.....

Danışman

Doç. Dr. Osman BAYRAKTUTAN

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Nihat DEMİRKOL

.....

Yukardaki sonucu onaylarım.

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all materials and results that are not original to this work.

Sümeyye Aksoy
Tarih: 20/07/2023

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****CUMHURİYET DÖNEMİ SONRASI TECVİD VE KIRAAT ALANINDA İLMİ
ÇALIŞMALAR; İSMAİL KARAÇAM ÖRNEĞİ****Sümeyye AKSOY****BATMAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ KUR'ÂN'I KERİM
OKUMA VE KIRAÂT ANABİLİM DALI****Danışman: Doç. Dr. Osman BAYRAKTUTAN****2023, 153 sayfa****Jüri****Doç. Dr. Osman BAYRAKTUTAN****Doç. Dr. Ekrem UYSAL****Dr. Öğr. Üyesi Nihat DEMİRKOL**

İsmail Karaçam, Kur'ân ilimlerine ait yazmış olduğu çeşitli eserlerle aynı zamanda kıraat alanında yapmış olduğu akademik çalışmalarla alanında önemli bir yer edinmiş kıymetli bir ilim adamıdır. Bu çalışmada Türkiye'de kıraat ve tecvid alanında Cumhuriyet sonrası yapılan ilmi çalışmalarla canlı bir örnek olan Kur'ân hafızı, müellif saygıdeğer bir akademisyen olan İsmail Karaçam'ın hayatı, eserleri, sempozyum ve makaleleri ve alanında yaptığı diğer çalışmaları kaleme alınmıştır.

Ayrıca Karaçam'ın kendinden sonraki nesle öncülük ettiği, Üniversitelerde ve Kur'ân eğitimi verilen kurumlarda başucu kaynak olan Kıraat ve Tecvid ilmi ile ilgili yazmış olduğu iki önemli eseri tahlil edilerek bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler aktarılırken bazı konular hakkında bu alanda çalışma yapan akademisyenlerin ihtilaf ve farklı görüşleri de açıklamalara eklenmiştir.

Anahtar kelimeler: Kıraat İlmi, İsmail Karaçam, Türkiye Akademik, Cumhuriyet Dönemi, Tecvid İlmi.

ABSTRACT**MS THESIS****SCIENTIFIC STUDIES IN THE FIELD OF TECVİD AND KİRAT AFTER THE
REPUBLICAN PERIOD; THE EXAMPLE OF ISMAİL KARAÇAM****Sümeyye AKSOY****INSTITUTE OF GRADUATE EDUCATION OF BATMAN UNIVERSITY THE
DEGREE OF MASTER DEPARTMENT OF READING THE QURAN AND QIRAAT****Advisor: Doç. Dr. Osman BAYRAKTUTAN****2023, 153 Pages****Jury****Doç. Dr. Osman BAYRAKTUTAN****Doç. Dr. Ekrem UYSAL****Dr. Öğretim Üyesi Nihat DEMİRKOL**

Ismail Karaçam is a valuable scientist who has gained an important place in his field with various works he has written on the sciences of the Qur'an, as well as academic studies he has done in the field of qira'at. In this study, the life, works, symposiums and articles of Ismail Karaçam, a respected academic author of the Qur'an hafiz, who is a living example of the scientific studies conducted after the Republic in the field of education and education in Turkey, and other works he has done in his field have been written.

In addition, information was provided by analyzing two important works that Karaçam wrote about the science of Qira'at and Tecwid, which he led to the next generation and which are the main source in Universities and institutions where Qur'anic education is provided. While this information is being transmitted, the disagreements and different opinions of those who work in this field on some issues have also been added to the explanations.

Keywords: Kirat Science, Ismail Karaçam, Turkish Academic, Republican Period, Tecvid Science.

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

a.g.e.	:	Adı geçen eser
a.s.	:	Aleyhi's-Selâm
b.	:	İbn, bin
bnt.	:	Binti
bkz.	:	Bakınız
C.	:	Cilt
c.c.	:	Celle Celâluhu
çev.	:	Çeviren
DİA.	:	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DİB.	:	Diyanet İşleri Başkanlığı
Ed.	:	Editör
H.	:	Hicrî
hak.	:	Hakkında
Hz.	:	Hazreti
Nşr.	:	Neşreden
ö.	:	Ölüm
r.a.	:	Radiyallahu anh
s.a.v.	:	Sallallahu aleyhi ve sellem
s.	:	Sayfa
S.	:	Sayı
ss.	:	Sayfa aralığı
TDV.	:	Türkiye Diyanet Vakfı
Thk.	:	Tahkik eden
t.y.	:	Tarihsiz
vb.	:	ve benzeri
vd.	:	ve diğerleri

ÖNSÖZ

Zâhiri ve Bâtını maddi ve manevi tüm mülkün sahibi,¹ kudreti sonsuz,² her şeyi bir ölçü dâhilinde yaratan³ ve yarattıklarına karşı çok merhametli olan,⁴ insanı yarattığı tüm mahlûkatın merkezine koyan ve her nimeti insanın hizmetine sunan,⁵ insanlardan da kendisine marifet ve kulluk bekleyen,⁶ Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun.⁷

Allah'ın kendisinden sonra itaati emrettiği,⁸ yüce ve kapsayıcı ahlaka sahip olan,⁹ Müminlere karşı şefkatli ve merhametli,¹⁰ kâfirlere karşı ise şiddetli olan,¹¹ Hatem'ul-Enbiya¹² Hz. Muhammed Mustafa'ya salat ve selam olsun.

Kâinatın yaratılışından İnsanın varoluşuna ve ilk insan Âdem'e isimleri öğretene¹³ Rabbimiz ile başlar ilim serüveni. El-Âlim olan Allah insana bilmediğini öğretendir.¹⁴ İnsan ise “bilmek” ile vardır. Bu minvalde ilim öğrenmek, ilâhî bir emir olup, hem kadın hem erkek Müslümanlara farz kılındığı gibi insanlığın da ortak değeri olarak tarihte yer edinmektedir.

“De ki; Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”¹⁵

“Rabbim ilmimi artır, de.”¹⁶ gibi ayetler de bizim dünyada kılavuzumuzun ilim ve bilim olduğunu gösterir. . Bilimleri ve ilimleri ortaya koyan ve yaşatanlar da âlimlerdir. Her bir Bilim Dalı üzerinde kafa yoran, eser yazan, araştıran ve araştırdıkları bilgilerle öğrenci yetiştiren büyüklerin hayatlarını ve eserlerini incelemek, görüşlerini ve o ilme kattıkları faydaları tespit etmek, metotlarını ve tavsiyelerini gözler önüne sermek, ilmi çalışmalar arasında önemli bir yer tutmaktadır.

İlimlerin anası Kur'ân ilimleridir. Kur'ân-ı Kerim ekseninde ilk dönemlerden itibaren birbiri ile ilişkili ilimler doğmuştur. Kur'ân'ı Kerim'in zâhirine bakan yönü olarak görünen fakat birçok ilme katkı sağlayan Kıraat ve tecvid ilmi ise Kur'ân'ı Kerim'in nazil olduğu

¹ en-Nas, 114/1-3.

² el- Hadid, 57/2.

³ el- Kamer, 54/49.

⁴ el- En'am, 6/12.

⁵ el-Casiye, 45/13.

⁶ ez- Zariyat, 51/56.

⁷ el-Fatiha, 1/1.

⁸ A'li İmran, 3/31.

⁹ el-Kalem, 68/4.

¹⁰ et-Tevbe, 9/128.

¹¹ el-Fetih, 48/29.

¹² el-Ahzab, 33/40.

¹³ el-Bakara, 2/31.

¹⁴ el-Alak, 96/5.

¹⁵ ez-Zümer, 39/9.

¹⁶ Taha, 20/114.

asırdan beri öncelikle şifahi olarak sonrasında ise müstakil bir ilim olarak literatürdeki yerini almıştır.

İlk asırlardan itibaren Kıraat ilmi ile ilgili eserler kaleme alınmış, bu misyonu üstlenen üstadlar sahada bulunmuş ve hizmetleri ile de talebeler yetiştirmişlerdir. Cumhuriyet dönemi sonrasında bu ulvi görevi yerine getirenlerden biri de İsmail Karaçam'dır. Şüphesiz bu şahsiyetlerin hayatların incelemek bütün yönleriyle ortaya koymak, önemli mesajlarını aktarmak, geride bıraktıkları bu mirasa sahip çıkmak ve insanlığın istifadesine sunmak yapılması gereken bir görevdir. Bu hareketle istifadeye sunulan tezimizde İsmail Karaçam'ın hayatını, eserlerini, görüşlerini ve metotlarını ele almaya çalışarak bu görevin bir cüz'ünü üstlendik. Kıraat ve Tecvid alanında önemli çalışmaları olan ve Kur'ân, Kıraat ve Tecvid alanında İlahiyat Fakültesinde binlerce öğrenci yetiştirmiş, eserler yazmış İsmail Karaçam'ın yaptığı çalışmaları ve hizmetlerini ortaya koymayı hedef edindik. Zira hocamız bu alanda önemli bir şahsiyet olup eserleri de birçok Kur'ân eğitim kurumlarında kaynak olarak okunmaktadır. "Cumhuriyet Dönemi Sonrası Tecvid ve Kıraat Alanında İlmî Çalışmalar; İsmail Karaçam Örneği." Başlığı ile meydana getirmeye çalıştığımız eser bir giriş, üç bölümden oluşmaktadır. Girişte araştırmanın konusu önemi ve kapsamından bahsedilmiştir. Birinci bölümde İsmail Karaçam'ın hayatı ele alınmıştır. İkinci bölümde ise İsmail Karaçam'ın eserlerinden ve eserlerinde okuyucuya sunduğu bilgilerden bahsedilmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise İsmail Karaçam'ın Tecvid ve Kıraat alanında kaleme aldığı iki önemli eserinin tahlili yapılmıştır. Çalışmamız sonuç ve kaynakça ile son bulmuştur.

Bu tezi hazırlamamda desteğini eksik etmeyen saygıdeğer danışmanım Doç.Dr. Osman BAYRAKTUTAN'a sonsuz şükranlarımı arz ediyorum. Ayrıca gerek İslamî gerekse insanî ilk eğitimimi veren ve beni hep takdir eden rahmetli anne ve babamı da dualarımla yâd ediyorum. Duaları ile yanımda olan çocuklarım ve öğrencilerime de sevgilerimi sunuyorum... Gayret bizden Tefvik Allah'tandır.

Sümeyye AKSOY
BATMAN-2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
KISALTMALAR	vi
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
GİRİŞ	1
1. İSMAİL KARAÇAM'IN HAYATI VE HATIRALARI.....	1
1.1. Doğumu, Gençliği ve İlk Tahsili.....	3
1.1.1.Köydeki İlkokul ve Burdur'daki Tahsil Hayatı	5
1.1.2.Hatipoğlu Ailesi	6
1.2.İstanbul Hayatı	8
1.2.1. İstanbul'da Hayatına Dokunduğunu Zikrettiği Şahıslar ve Kurumlar	11
1.2.1.1. Salih Şeref Hoca	11
1.2.1.2. İlim Yayma Yurdu.....	12
1.2.1.3. Abdullah Güzelyazıcı	13
1.2.1.4. Abdullah Şeref Hoca	14
1.2.1.5. Hüsrev Aydın Hoca	14
1.2.1.6. Mahmut Bayram Hoca	15
1.2.1.7. Ali Rıza Sağman.....	15
1.2.1.8. Kadiri hâne ve Musiki Meşkleri	16
1.3.Evliliği ve İlk Resmi Görevi	18
1.4.İstanbul'da Yüksek Tahsil.....	19
1.4.1. Yüksek İslam Enstitüsü'nde Okurken Hatıralarında Zikrettiği Zâtlar.....	20
1.5.Bursa, Konya ve Kars Devresi	23
1.6.Yeniden İstanbul Dönemi	25
1.6. Eşinin Vefatı.....	25
1.7. Politik Olaylar	26
1.8. Yurt Dışı Temasları.....	26
1.8.1. Malezya Kur'ân Müsabakası.....	26
1.8.2. Mısır Serüveni.....	27

1.8.3. Almanya Görevi	27
1.8.4. Azerbaycan.....	27
1.9. Doçent ve Profesör Oluşu	28
1.10. Tanıyıp Görüştüğü Bazı Zevatlar	29
1.10.1. Tasavvuf Ehli Zâtlar.....	29
1.10.2. Görüştüğü Diğer Zâtlar	31
1.11. 1980 Sonrası Hatıraları	33
1.12. Kur'ân'ı Kerim Hocalığında Takip Ettiği Usul ve Türkiye'deki Dini Eğitim Hakkındaki Düşünceleri	34
1.13. İsmail Karaçam Hakkında Bazı Kişilerin Düşünceleri	35
1.14. Danışmanlık Yaptığı Tezler	37
1.15. Nat-ı Nebi Şiiri.....	38
1.16. İsmail Karaçam'ın Tavsiyeleri.....	39
1.16.1. İsmail Karaçam'ın Kıraat Alanında Çalışma Yapanlara Tavsiyeleri.....	39
1.16.2. İsmail Karaçam'ın Tüm Gençlere Tavsiyeleri.....	40
2. İSMAİL KARAÇAM'IN ESERLERİ	41
2.1. Kur'ân ve Kıraat İlmi İlgili Eserleri.....	41
2.1.1. Kur'ân Tilavetinin Esasları	41
2.1.2. En Büyük Mucize Kur'ân'ı Kerim'in İlmi ve Edebi Sırları (Sonsuz Mucize Kur'ân İlmi ve Edebi Sırları)	45
2.1.2.1. Birinci Bölüm	46
2.1.2.2. İkinci Bölüm.....	49
2.1.3. Kıraat ilminin Kur'ân Tefsirindeki Yeri ve Mütevatir Kıraatlerin Yorum Farklılıklarına Etkisi	50
2.1.3.1. Giriş	51
2.1.3.2. Birinci Bölüm	51
2.1.3.3. İkinci Bölüm.....	52
2.1.3.4. Üçüncü Bölüm.....	54
2.2. Diğer Eserleri	56
2.2.1. İslam'da Tevbe.....	56
2.2.1.1. Birinci Bölüm	57
2.2.1.1.1. İslam ve İnsan	57
2.2.1.2. İkinci Bölüm.....	59
2.2.1.2.1. İstiğfar Bölümü.....	59

2.2.2. Kur'ân Kursundan İlahiyat'a Din Hizmetinde Bir Ömür Hatıralar	60
2.2.2.1. Birinci Bölüm	60
2.2.2.2. İkinci Bölüm	61
2.2.2.3. Üçüncü Bölüm	61
2.2.2.4. Dördüncü Bölüm	62
2.2.2.5. Beşinci Bölüm	62
2.2.2.6. Altıncı Bölüm	62
2.2.2.7. Yedinci Bölüm	62
2.2.2.8. Sekizinci Bölüm	63
2.2.2.9. Dokuzuncu Bölüm	63
2.2.2.10. Onuncu Bölüm	64
2.3. Ders Kitapları	64
2.3.1. Kur'ân Elifbası	64
2.3.2. İmam-Hatip Liseleri Orta Kısım İçin Kur'ân Okuma ve Tecvid Bilgisi 6	65
2.3.2.1. Birinci Bölüm	67
2.3.2.2. İkinci Bölüm	67
2.3.2.3. Üçüncü Bölüm	67
2.3.2.4. Dördüncü Bölüm	68
2.3.3. İmam-Hatip Liseleri Orta Kısım İçin Kur'ân Okuma ve Tecvid Bilgisi 7	68
2.3.3.1. Birinci Bölüm	68
2.3.3.2. İkinci Bölüm	69
2.3.3.3. Üçüncü Bölüm	69
2.3.4. İmam-Hatip Liseleri Orta Kısım İçin Kur'ân Okuma ve Tecvid Bilgisi 8	69
2.3.4.1. Birinci Bölüm	70
2.3.4.2. İkinci Bölüm	70
2.3.5. İmam-Hatip Liseleri İçin Kur'ân Dersleri Lise I-II-II-IV (Tecvid Bilgisi ve Kur'ân-ı Kerim'in Kıraatı)	71
2.3.5.1. Birinci Bölüm	71
2.3.5.2. İkinci Bölüm	72
2.3.5.3. Üçüncü Bölüm	73
2.3.6. Belağat-ı Kur'âniye	74
2.4. İsmail Karaçam'ın Makaleleri	74
2.4.1. Kur'ân'ı Kerim	75
2.4.2. Kur'ân'ın Fazileti	76

2.4.3. Yedi Harf Nedir?	77
2.4.4. Kur'ân'ı Kerim'de "Temizlik"	78
2.4.5. Kur'ân Tilavetinde Musikinin Önemi	78
2.4.6. Kur'ân Tilavetinde Musiki Caiz mi?	79
2.4.7. Kur'ân'sız Bir Hayat Düşünmedim	80
2.4.8. Kur'ân'ı Kerim'in Tilavet Adabı	80
2.4.9. Kur'ân'ı Kerim'in Tilavet Adabı II.....	81
2.4.10. Kur'ân'ı Kerim'in Tilavet Adabı III.	82
2.4.11. İslami İlimlerde On Dört Asır: I. Kur'ân'ı Kerim Tâlimi.....	82
2.4.12. Kur'ân Ehli Kimdir?	83
2.4.13. Müslüman Talebenin Dikkat Edeceği Hususlar.....	84
2.4.14. Malezya'da Yapılan Kur'ân Müsabakası Dolayısıyla... ..	85
2.4.15. Ben Hayatımı Yaşıyorum.....	86
2.4.16. Ben Müslümanım	86
2.5. İsmail Karaçam'ın Katıldığı Sempozyum, Seminer, Çalıştay ve Tebliğler	86
2.5.1. Kur'ân'ın mucizevî korunması	87
2.5.2. Abdurrahman Gürses Anısına II. Kur'ân ve Kıraati Sempozyumu	87
2.5.3. Kıraatlerin İntikali	88
2.5.4. Kur'ân Öğretim Metodunun Ana Çizgileri	88
2.5.5. Kur'ân ve Kıraat Eğitimi Müfredat Çalıştayı	89
2.5.6. Uluslararası Büyük Türk Bilgini Maturidi ve Maturidilik Sempozyumu.....	90
2.6. İsmail Karaçam'ın Te'lif Ettiği Ansiklopedi Maddeleri	90
2.6.1. Abdullah b. Saib.....	90
2.6.2. A'rec Humeyd b. Kays.....	91
2.7. Görsel Medyada İsmail Karaçam	91
3. İSMAİL KARAÇAM'IN "KUR'ÂN'I KERİM'İN NUZÛLÜ VE KIRAATİ" VE KUR'ÂN'I KERİM'İN FAZİLETLERİ VE OKUNMA KAİDELERİ ESERLERİNİN TAHLİLİ.....	93
3.1. Kur'ân'ı Kerim'in Nüzulu ve Kıraatı.....	93
3.1.1. Birinci Bölüm.....	94
3.1.1.1. Kur'ân'ı Kerim'in Yedi Harf Üzerine Nazil Olması.....	94
3.1.1.1.1. Arap Dili ve Lehçeleri	94
3.1.1.1.2. Meşhur Lehçeler ve Bunların Mümeyyiz Vasıfları	95
3.1.1.2. Kur'ân Kaç Lugat Üzere Nazil Olmuştur?.....	95

3.1.1.3. Kur'ân'da Arapça'dan Başka Lisan Var mıdır?.....	96
3.1.1.4. Yedi Harf	96
3.1.1.4.1. Yedi Harf İle İlgili Hadislerden Bazıları	97
3.1.1.4.1.1. Bu Hadislerin Peygamberimiz Tarafından İrad Edilmesinin Sebebi	98
3.1.1.4.2. Yedi Harfle İlgili İhtilaflar.....	98
3.1.1.4.3. Bu Yedi İhtilaf'ın Kullanıldığı Yerler	100
3.1.1.4.4. Bu Yedi İhtilaf Kaç Manaya Gelir?	100
3.1.1.4.5. Yedi Harf Kur'ân'da Dağınık (Müteferrik) mıdır?.....	101
3.1.1.4.6. Yedi Harf İhtilafının ve Kıraatlerin Çeşitli Olmalarının Faydaları	101
3.1.1.4.7. Yedi Harf Hakkında İleri Sürülen Şüpheler ve Cevaplar	101
3.1.1.4.8. Yedi İmam'ın Kıraatları Yedi Harften Biri midir?	101
3.1.2. İkinci Bölüm.....	102
3.1.2.1. Yedi Kıraat	102
3.1.2.1.1 Kur'ân'ın Cem'i	102
3.1.2.1.2. Hz. Osman'ın Zamanında İstinsah Edilen Mushaflar Şimdi Nerededir?	104
3.1.2.2. Yedi Kıraat	105
3.1.2.2.1. Kıraat İlmi	105
3.1.2.2.2. Ku'ran, Kıraatlar, Kurra, Rivayet ve Tarik	105
3.1.2.2.3. Kıraatları Elde Etme Yolları.....	106
3.1.2.2.4. Kıraat İlminin Tarihçesi	106
3.1.2.2.5. Kur'ân Kıraati ile Meşhur Olanlar	107
3.1.2.2.6. Sahih Kıraatlerde Aranılan Şartlar.....	107
3.1.2.2.7. Söylenen Şartlara Göre Kabul Edilen ve Okunan veya Reddedilen Kıraatlar.....	107
3.1.2.2.8. Senedleri Bakımından Kıraatlerin Çeşitleri.....	108
3.1.2.2.9. Kıraat İlmi İle İlgili Eserler	109
3.1.2.2.10. Kıraatların Sayısı	109
3.1.2.2.11. Yedi İmam ve Râvileri	111
3.1.2.2.12. Genel Kaideler	113
3.2. Kur'ân'ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri.....	113
3.2.1. Birinci Bölüm	114

3.2.1.1. Kur'ân-ı Kerim'in Nüzulu, Kur'ân'ı Kerim'in Cem'i ve Tesbiti ve Kur'ân'ın Hz. Ebubekir Zamanında Toplanması	114
3.2.1.2. Kıraat İlmi	115
3.2.2. İkinci Bölüm	116
3.2.2.1. Kur'ân'ı Kerim'in Fazileti, Üstünlüğü, Okuyan ve Öğretenin Fazileti	116
3.2.2.2. Ezberlenen Kur'ân'ı Tekrar Etmek ve Unutmamak	116
3.2.2.3. Kur'ân'ı Kerim'i Sesli veya Sessiz Okumak ve Dinlemek	117
3.2.2.4. Kur'ân Amel Etmek İçin Okunmalı, Kur'ân'ı Kerim'i Gönül Arzusu ve İhlas ile Okumalıdır	118
3.2.2.5. Kur'ân'ı Gönül Arzusu ve İhlas ile Okumalıdır.	118
3.2.2.6. Ücretle Kur'ân Okumak ve Okutmak	118
3.2.2.7. Kur'ân Tilavetinde Musikinin Yeri	120
3.2.2.8. Kur'ân'ı Kerim'i Ne Kadar Zamanda Hatmeli, Hatim Duası	121
3.2.3. Üçüncü Bölüm	121
3.2.3.1. Kur'ân'ı Kerim'in Tecvidi	121
3.2.3.1.1. Kur'ân'ı Kerim'in Tecvidi On İmam ve Râvileri	121
3.2.3.1.2. Tecvid İlmi	123
3.2.3.1.4. Harekeler	124
3.2.3.1.5. Lahn, Kıraat Hataları ve Namaz	125
3.2.3.1.6. Lam Harfinin Okunuş Şekilleri	125
3.2.3.1.7. Ra Harfinin Okunuş Şekilleri	125
3.2.3.1.8. Med Bahsi	126
3.2.3.1.9. İdğam Bahsi	127
3.2.3.1.10. Sakin Nun'un ve Tenvin'in Okunuş Şekilleri	127
3.2.3.1.11. Zamir: Hâ-i Kinaye	129
3.2.3.1.12. Vakıf ve İbtida	129
3.2.3.1.13. Sekte Bahsi, Hâ-i sekte	131
3.2.3.1.14. Vasıl ve Hükümleri, İstiaze, Besmele ve Tekbir Bahisleri ...	131
3.2.3.1.15. Kur'ân'da Secde Ayetleri	132
3.2.4. Dördüncü Bölüm	132
3.2.4.1. Kur'ân'ı Kerim'in Tilavet Adabı	132
3.2.4.2. Temsil Kaideleri ve Usulleri	133
3.2.4.2.1 Ses Vurgusu	133

3.2.4.2.2. Hafd-1 Savt.....	134
3.2.4.2.3. Raf'-i Savt.....	134
4. İSMAİL KARAÇAM'A AİT GÖRSELLER.....	141
SONUÇ.....	148
KAYNAKÇA.....	151

GİRİŞ

Kur'ân'ı Kerim, kutsal kitapların sonuncusu, Allah katında tek kâmil din kabul edilen İslam'ın¹⁷ kılavuzudur. Kur'ân'ı Kerim lafzı ile de manası ile de Allah tarafından indirilen, içinde tüm ilimleri barındıran ve hakkı batıldan ayıran,¹⁸ yol gösterici eşsiz¹⁹ bir kitaptır. Kur'ân ilimlerinin tahrif ve tağyire uğramamasını sağlayan ayrıca Kur'ân'ın kelimî yapısının zırhı görevini gören ilim de kıraat ilmidir. Kıraat ilmi şer'i ilmin en şerefliyelerinden iken öğrenimi ve öğretimi farz-ı kifaye'dir. Asr-ı saadetten devam edegelen bu ulvi göreve gerekli önemi göstermek, bu uğurda hizmet etmiş zâtları tanımak ve tanıtmak bizler üzerine bir vecibedir.

Kur'ân tedrisatı faaliyeti önce Mekke'de başlamıştır. İslam'ın yaygınlaşmasıyla coğrafi bölgelere yayılarak devam etmiştir. Osmanlı döneminin kıraat ilmiyle tanışması, ilm-i kıraat sahasının büyük âlimi unvanını alan Bursa Hüdavendigâr Camiinin hatibi Abdulmü'min Rumî ile olmuştur. Sonrasında İbnu'l-Cezerî'nin Bursa'ya gelmesi ile de Anadolu'da iyice yayılmaya başlamıştır. Asr-ı saadetten günümüze kadar dünyanın farklı bölgelerinde sayısız ilim çeşmeleri yetişmiş ve bu âlimler ömürlerini, Kur'ân'ın doğru okunması ve Kur'ân'a dair tüm ilimlerin öğrenilebilmesi için vakfetmişlerdir. Kendi ömürlerini bu hizmetlere adadıkları gibi Kaleme aldıkları eserleri ile de bizlere değerli miraslar bırakmışlardır.

Cumhuriyet döneminde Tevhid-i Tedrisat kanunu yeni bir dönemi başlatmıştır. Bu dönemde medreselerin kapanması ile diğer ilimler gibi kıraat ilminin tedrisatı sekteye de uğramış fakat özverili üstatların gayretleri ile şahsi olarak okutulmaya devam edimiştir. 1968 yılında da Diyanet işleri başkanlığı bünyesinde resmi olarak tekrar okutulmaya başlanmıştır.²⁰

Cumhuriyet sonrası coğrafyamızda alanında tanınan, eserler neşreden ve önemli izler bırakan üstatlarımızdan birisi de Kur'ân hafızı ayrıca bir akademisyen olan İsmail Karaçam'dır. Kendisi yetiştirdiği öğrencilerle, akademisyenlerle ayrıca yazdığı kitaplarla, ders notları, makaleler ve diğer çalışmalarıyla Kur'ân ve kıraat alanında önemli hizmetlerde bulunmuştur.

¹⁷ el-Maide, 5/3.

¹⁸ en-Nahl, 16/89.

¹⁹ el-İsra, 17/88.

²⁰ Yaşar, Akaslan. "Türkiye'de Kıraat İlmi Eğitimi-Öğretimi", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 22/2, (Aralık: 2018) 1090.

1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı İsmail Karaçam'ın Kur'ân eğitimine tecvid ilmine ve Kıraat alanına kattığı katkıları ortaya koymaktır. Ayrıca İsmail Karaçam'ın akademik kişiliğini, Kur'ân hizmetine adanmış hayatını, bilimsel anlamda ortaya koyduğu çalışmalarını, düzenli bir şekilde başlıklar altında ilgililerin erişimine sunmaktır.

2. Araştırmanın Önemi

Ülkemizde akademik alanda yapılan biyografik çalışmalarda, genellikle geçmiş dönemlerde yaşamış zâtlar konu edilmiştir. Oysa medreselerin kapatılıp eğitimlerin sekteye uğradığı dönemler sonrasında Kur'ân'a adanan ömürlerin örnekliğini sunmak ve hâlihazırda hayatta olan bir ilim adamının hayatını, eserlerini ve bu alanda yapmış olduğu çalışmaları inceleyerek geçmişten geleceğe ayna tutmak açısından önemlidir.

3. Araştırmanın Kapsam ve Sınırı

Araştırma, İsmail Karaçam'ın hayatı, eserleri ve alanında yapmış olduğu diğer çalışmaları kapsamaktadır. Üstadın tüm eserleri hakkında bilgiler kaleme alınarak (kıraat ilmi alanında yazılmış veya farklı bir konuda yazılmış) her kitabı ve ulaşılabildiğimiz her makale ve çalışmaları hakkında bilgiler sunulmuştur. Asıl konu olarak ele alıp başlığımıza yansıttığımız iki ana eserin tahlilleri de Türkiye'de Cumhuriyet dönemi sonrası yapılan ilmi çalışmalara ışık tutması amacıyla okunucuya sunulmuştur.

4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma için gerekli doküman ve belgeler incelenmiştir. Araştırma kapsamında ele alınan bazı konular hakkında farklı görüşleri de kaleme alarak konulara bakış açısı geliştirilmiştir. İsmail Karaçam'ın kendi eserlerinden azami ölçüde istifade edilip çeşitli internet sitelerinin dijital veri tabanlarından da istifade edilmiştir. Kendisi ile mülakat yapıp günümüzdeki görüş ve düşünceleri okuyucuya aktarılmıştır.

1. İSMAİL KARAÇAM HAYATI VE HATIRALARI

Hafız Prof. Dr. İsmail Karaçam, yakın tarihimizin ilmi kimliği ile temayüz etmiş, özellikle Kur’ân kıraatinde akla gelen ilk isimlerdendir. Kendisi Kıraat ve Kur’ân ilmi ile yapmış olduğu başucu eserleri ve alanında yaptığı çalışmalarıyla adından söz ettirmiştir. Anlaşılır bir dil ve üsluba sahip çok yönlü, ilmi kişiliği ile ön planda olan kıymetli şahsiyetlerden biridir. Değerli hocamız kendi hayatı ile ilgili bir eser kaleme almıştır. “Kur’ân Kursundan İlahiyat’a Din Hizmetinde Bir Ömür Hatıralar”²¹ adı ile neşredilmiş olan bu kitabın Çamlıca Yayınları 2015 basımı mevcuttur. Müellifin hayatı ile ilgili olan bu bölümde ekseriyetle kendi eserinden faydalanılmıştır.

1.1. Doğumu, Gençliği ve İlk tahsili

İsmail Karaçam, Burdur’un Kayaaltı (Kıravgaz) köyünde dünyaya gelmiştir. Babası, Hüseyin Karaçam’dır. Dedesi ise Burdur medreselerinde mütehasşıs, muhitinde çok saygın bir âlim olan Şamlızâde Molla İsmail Efendi’dir. Karaçam, dedesinden “İsmail” ismini miras olarak almıştır.²² Tarih olarak kesin bilgi olmamakla beraber nüfus cüzdanında 16.12.1937’de doğduğunu ifade etmiştir.²³

Müellif, doğduğu köyden bahsederken; fiziksel yapısı ile müthiş bir yapıya sahip olduğunu ve civar köylere nispeten okuma yazma oranının yüksek olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca çeşitli mesleklerde yetişmiş aydınları barındırdığından da söz etmiştir.

Doğduğu aile dini hassasiyetleri olan, ilme önem veren, vatan millet sevdalısı bir ailedir. Dedesi büyük bir âlim iken nenesinin de din ve diyanetine bağlı ve her gece torunlarına bir-iki sure öğreten biri olduğunu söylemiştir.²⁴ Manevi havası canlı, samimi ve dinine bağlı bir muhit ve aileden gelmesi yönüyle, kalbinin ve gönlünün bu atmosfer ile dolduğunu, küçük yaşta ibadetlerine düşkün olduğunu belirtmiştir.²⁵ Anne tarafından dedesi olan Osman Salman Bey’i anlatırken de vatan-millet uğruna kahramanca savaşan, cepheden geri durmayıp sonucunda gazi olan bir şahsiyet olduğunu söylemiştir. Hatta dedesinin şu ifadelerini hatırasına eklemiş çocukluğunun geçtiği manevi ortamı gözler önüne sermiştir.

²¹ İsmail Karaçam, *Kur’an Kursundan İlahiyat’a Din Hizmetinde Bir Ömür Hatıralar* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2015), 13-16

²² Karaçam, Kişisel Görüşme, 19 Mayıs 2023.

²³ Karaçam, *Hatıralar*, 28.

²⁴ Karaçam, *Hatıralar*, 20.

²⁵ Karaçam, *Hatıralar*, 37.

“... Her seferinde altıyar olmak üzere on sekiz sene askerlik yapmıştı. Merhum, bacaklarından başlayarak vücudunun sekiz yerindeki kurşun izlerini birer birer bize gösterir, arkasından da ‘Allah şehitliği bize çok gördü, o rütbeye eremedim.’ Der, hüngür hüngür ağlardı.”²⁶

Manen zirvede olan bir aileden gelen Karaçam’ın çocukluğu doğduğu köyde geçmiştir. Karaçam, köy hayatının zor olduğunu ve çocukluk yıllarının geçim sıkıntısı ile geçtiğini söylerken, bulunduğu köyde “Yok” tan başka bir şeyin olmadığını, köylünün tarım ve besicilik ile hayatını idame ettirmeye çalıştığını söylemiştir. Daha 5-6 yaşlarında iken koyun çobanlığı yapmış maddi olarak çok sıkıntılı bir çocukluk geçirmiştir. Kendi yaşadığı evi bile “karanlık ev” olarak tanımlamıştır.

Doğduğu ve çocukluğunun geçtiği yıllar eğitim ve öğretim olarak da en sıkıntılı dönemlerden biridir. Bu zaman dilimi medreselerin kapatıldığı, yerini dolduran kurumların ise olmadığı bir çağdır. Savaşların ve siyasi kirliliğin yoğun olduğu bu dönemde eğitim- öğretim sekteye uğramıştır. İlmî olarak insanlar büyük bir boşluğa düşmüştür. Medreselerin eksiliğinin içten içe hissedildiği ve tarihten gelen kitapların gömülüp saklandığı, sonraki nesillere saklamaya fırsat ve imkan bulunamayan eserlerin ise yakılıp ortada külden başka bir miras bırakılmadığı acı yıllar yaşanmıştır. Müellif, Burdur hatıralarını anlatırken, genç yaşta vefat eden dedesinin kitaplarını, nenesinden alan Ali ağa ve Kör Abdi’den tanımıştır. Dini kitapların yasak olduğu, güzide eserlerin yok edildiği bu dönemde dedesinin de onlarca kitabının nasıl toprağa gömülerek yok edildiğinden teessüf ile bahsetmiştir.²⁷

Aziz milletin kan ağladığı bu dönemi kendi ifadeleriyle şöyle tanımlamıştır:

“Osmanlı’nın son devrelerinde ortaya çıkan şartlar gereği eğitim öğretimin çok ihmale uğradığı bütün açıklığıyla kendini gösteriyordu. Özellikleri medreselerin kapanmasıyla birlikte, süratle onların yerini dolduracak eğitim müesseseleri kurulmamıştır....Ben bir intikal devresi olarak telakki edilebilecek bir evrede dünyaya geldim. Mensubu olduğum İmam-Hatip, İlahiyat müesseseleri bakımından aziz milletimizin yokluğunu hissederek kan ağladığı devrelerdir bu yıllar... Müslümanların, ‘medrese artığı birkaç ihtiyar hocafendi’nin de vefat etmesi halinde hocasız, imamsız ne yapacağız?’ diye çaresizlikten gözyaşı döktüklerini görmüş bir insan olarak...”²⁸

²⁶ Karaçam, *Hatıralar*, 20.

²⁷ Karaçam, *Hatıralar*, 65.

²⁸ Karaçam, *Hatıralar*, 20.

Özellikle Müslümanlar çok sıkıntı çekmiş, İslamî ilimler unutulmaya yüz tutmuştu. Ezanların bile aslından koparılarak Türkçe okunduğu yıllar gelip geçmiştir. Karaçam, Burdur'un Ulu Camii Müezzinin minarede ezanı "Allahu Ekber Allahu Ekber" nidaları ile asli haliyle (Arapça) okuduğu için, askerlerin O'nu minareden indiği gibi anında hapse götürdüklerini anlatmıştır. Özellikle Hocaefendilerin Devlet eliyle çok zulme uğradıklarını zikretmiştir.²⁹

Ezan'ın aslına çevrildiği 16 Temmuz 1950 tarihi Müslümanlar için ayrı bir öneme sahipti. Karaçam, o gün duyulan heyecanı anlatırken insanların ezan vakti gelince nasıl da işyerlerini açık bırakıp dışarıya çıktıklarını minareye doğru bakıp ilk "Allah'u Ekber" nidasından sonra gözyaşlarına boğulduklarını anlatmıştır. Akan gözyaşları, feryat figanları ve edilen duaları unutmadığını dile getirmiştir.³⁰

1.1.1. Köydeki İlkokul ve Burdur'daki Tahsil Hayatı

Köy ortamında ilk eğitimin verildiği yer sadece ilkokuldu. Müellif, ilkokula başlama serüvenini anlatırken, okulun açıldığı gün rastgele bir sınıfa girdiğini ve hocanın tahtaya yazdığı bir yazıyı ezberden okuduğunu ve bu vesileyle öğretmenin 'sen okula gel' demesiyle okula başladığını anlatmıştır. O sıralarda 6 yaşında olan Karaçam, O okula gittiği için akranlarının da okula başlamalarına vesile olmuştur. Eğitim-Öğretimin aktif olduğu dönemlerde okula giden Karaçam, yaz tatilinde ise köy halkının geçim kaynağı olan besicilik ve hayvancılık ile uğraşmış ve köyünde çobanlık yapmıştır.³¹

İslami eğitimin ilk basamağı olan Eif-ba eğitimini köyün hocası Veli Hâfız Hocadan almıştır. Hoca köyden gidince de Karaçam ve arkadaşları (İbrahim Dinçer, Bahri Altınok, Mehmet Kılavuz) Burdur'a gidip Ömer Hâfız (Ömer Gündüzalp) ve Hamit Hâfız (Hamit Bilge) hoca'dan eğitimlerine kaldıkları yerden devam etmişlerdir. Tâlim dersini Hamit Bilge'den alan Karaçam, Hocasının metodunu şöyle ifade etmiştir:

*"Okutuyor, okuyanın hatasını söylüyor, hatanın sebebini anlatıyor ve doğrusunu okuyor, tekrar okutuyordu. Hatası düzeltilinceye kadar bu devam ediyordu. Hatasız okununca diğer sureye geçiliyordu. Ben de kırk senelik hocalık hayatımda bu metodu uyguladım."*³²

²⁹İsmail Karaçam, Kişisel Görüşme, 19 Mayıs 2023.

³⁰ Karaçam, *Hatıralar*, 78.

³¹ Karaçam, *Hatıralar*, 32.

³² Karaçam, *Hatıralar*, 46.

Kur'ân-ı Kerim'i düzgün okumayı bitirdikten sonra hafızlığa başlamıştır. Hafızlık Kur'ân ilimlerinin başında gelmektedir. Kur'ân'ı Kerim'i usulüne uygun okumak, okuduğunu ezberlemek ve bir hocanın dizinin dibinde kendini Kur'ân'a adamak ve bu ezberlediği âyetleri arz etmektir. İsmail Karaçam, Burdur'da hafızlığa başlama tarihini 1949 yılı olarak belirtmiştir. Hafızlık serüveninde hocasının; “Abdestsiz Mushaf'a el sürme, iki rekât namaz kıl, Allah'a seni muvaffak etmesi için dua et, okuyacağın sayfayı önce yavaş on defa sonra orta hızda on defa ve sonra hızlı on defa oku, zâten ezberlemiş olursun ve sayfayı baştaki âyetten başlayıp her âyeti diğer ezberlerle tekrar et” nasihatinin çok faydalı olduğunu belirtmiş, ileri ki hayatının hocalık dönemlerinde bu metodu kendi talebelerine de önermiştir.³³ Hafız Hamit hocanın yanında hafızlığını devam ettirmiş, sesi çok güzel olan hocasının oğlu Haydar Bey'den de ilk musiki kulağını almıştır.³⁴

Burdur'da her Ramazan evlerde mukabeleler okunur, mukabelenin okunacağı eve hafızlar gider ezberden ya da yüzünden okurlardı. O muhitten insanlar da Mushaf'larını alıp mukabeleye katılır sonra da okuyan hafıza hediye verirlerdi. Ayrıca camii mukabelesi düzenlenir ve bir program dâhilinde hafızlar mukabeleye iştirak ederlerdi. Karaçam, hafızlığının daha başlarında Ramazan'da ev mukabelelerine ve cami mukabelelerine gitmiş, mukabele okumuştur. 12 yaşlarında ise terâvih müezzinliği yapmıştır. Ayrıca güzel mevlit okuduğunu da söylemiştir.³⁵

İsmail Karaçam, hayatını anlattığı “Hatıralar” kitabında Burdur'da hafızlık yaparken yatılı yurtların olmadığını bu yüzden bir tanıdıklarının evinde kaldığını, hafızlığını burada tamamladığını söylemiştir. Bu evdeki insanların O'nu her türlü yaramazlıklarına rağmen baş üstünde tuttıklarını hatta ev sahibi Adile Hanım'ın sabah namazından sonra Karaçam, dersini bitirene kadar başında beklediğini minnetle anmıştır. Evladı olmayan bu ailenin yanında kendi çocukları imiş gibi hafızlığını bitirene kadar yıllarca kalmıştır. Onların yanında gördüğü ilgi ve alakayı hatırladıkça mahcubiyetinin arttığını söylemiştir.³⁶ Ayrıca kendisinin hafızlığa devam etmesinde ve İslamî ilimlerde derinleşmek için eğitim almasında destek olan ve hayatı boyunca unutamayacağı iki güzide insanı kitabında ayrı ayrı anmıştır. Bunlardan biri Mehmet Ali Öztürk bir diğeri de Ali Uludağ'dır.³⁷

1.1.2. Hatipoğlu Ailesi

³³ Karaçam, *Hatıralar*, 50.

³⁴ Karaçam, *Hatıralar*, 72.

³⁵ Karaçam, *Hatıralar*, 58-59.

³⁶ Karaçam, *Hatıralar*, 74-76.

³⁷ Karaçam, *Hatıralar*, 52-53.

Alvarlı'da ikamet eden Hatipoğlu ailesi, Karaçam'ın çocukluğundan itibaren tanıştığı ve hayatında önemli rol oynamış bir ailedir. Karaçam, bu aile ile irtibatını şu şekilde tanımlamıştır: Hatipoğlu ailesi, Burdur-Alvarlı arası her gidiş gelişlerinde Karaçam ailesinin evinde konaklamak durumunda kalmışlardır. Çünkü Burdur ve Alvarlı köyü arası uzun bir mesafedir. İsmail Karaçam'ın yaşadığı köy ortada olan köy olduğundan Karaçam ailesi Hatipoğlu ailesine gidiş-gelişlerinde ev sahipliği yapmış bu sayede kadim bir aile dostluğu kurulmuştur.³⁸

Hatip hoca lakabı ile bilinen âlim Mehmet Re'fet Efendidir. Hadis, fıkıh, feraiz gibi Temel İslam İlimlerinden icazet almış, müderrislik hayatına geçmiştir. İlmî hayatı ile birlikte Burdur Bidayet Meclisi azalığı, Burdur Ziraat Bankası Meclisi azalığı, Burdur Orta mektebinde Din Öğretmenliği ve Yeni Camii vaizliği yapmış, 1927 yılında seçimi kazanarak Burdur Müftüsü olmuştur. Başka şehre tayini çıkınca müftülüğü bırakıp Burdur'da vaiz olarak kalmıştır. Burdur'a tayin olan yeni müftü, halkın Hatip Hoca'ya olan teveccühü kaldıramamış ve kendisinin manevi nüfuzu karşısında ezilmiş bu nedenle ona her türlü iftirada bulunmuştur. Karaçam, Hatip Hoca'yı övgülerle anlatırken; Hoca Efendi'nin ve bu ailenin bireylerinin kendi hayatındaki önemini vurgulamıştır.

Hatip Hoca'nın 4 oğlunun vardı ve her biri ayrı değerinde üstün vasıflara haizdi.³⁹

Hatip Hoca'nın oğullarından biri Mehmet Said Hatipoğlu'dur. Ayrıca kendisi Prof. M.Tayyip Okiç'in talebesi ve O'nun vefatından sonra yerini dolduran üsve-i hasene'dir. Said Hatipoğlu'nun eserlerini incelediğimizde, her bir eserinin ufku açan çalışmalar olduğu görülmektedir. Eserlerinde İslam'ın insanı her asırda tatmin edecek olgu olduğunu ve tüm problemlerin devasının Kur'ân olduğunu anlatmaktadır.⁴⁰

Hatip Hoca'nın diğer oğlu Ahmet Hatipoğlu'dur. Kendisi dini musiki alanında mütehasstır. Karaçam, Dini musikinin mazi ile istikbali bağlayan en ulvi güç ve toplumun milli kültürü olarak tanımlarken, Hatip Hoca'nın oğlu olan Ahmet Hatipoğlu'nun bu alandaki kıymetli eserlerinin ilelebet baş tacı olacağını söylemiştir.⁴¹

Hasan Hatipoğlu da Hatip hocanın oğullarından bir diğeridir. İlmî olarak yüksek meziyetlere sahip olan Hasan Hatipoğlu, İzmir Müftü kâtipliği yapmıştır.

³⁸ Karaçam, *Hatıralar*, 81.

³⁹ Karaçam, *Hatıralar*, 80-85.

⁴⁰ Karaçam, *Hatıralar*, 90-92.

⁴¹ Karaçam, *Hatıralar*, 104.

Cumhuriyet döneminde yatılı eğitim kurumları pek bulunmamaktaydı. Fakat İzmir’de bulunan Kestanepazarı Camii’nin müştemilatında yatılı yurt mevcuttu. Hasan Hatipoğlu, Karaçam’ın daha iyi eğitim almasını istediği için kendisini Kestanepazarı Camii yurduna kaydettirmişti. Burdur’dan ilk defa ayrılan Karaçam, gurbet hali zor geldiği için, Hasan Hatipoğlu’na bile haber vermeden oradan ayrılmıştır. Bu durumdan fazlasıyla mahcup olduğunu ifade eden İsmail Karaçam, Burdur’a geri dönmüştür.⁴²Karaçam, Burdur’a döndükten sonra tekrardan Ömer Hoca’nın yanında hafızlığına devam etmiştir ve yine Burdur’da hafızlığını tamamlamıştır. Kendisi Kur’ân’ı Kerim’i çok güzel okuduğunu ve hafız olmasının da verdiği gururla tüm Burdur halkı tarafından sevildiğini ifade etmiştir.⁴³

Karaçam, Hatipoğlu ailesini eserinde özel olarak zikrederken bu değerli aile ile dost olmanın hayatındaki akislerini ve güzelliklerini; Hatipoğlu ailesinin kendilerine ait hasletlerini sayfalara sığdıramayacağını ifade etmiştir.

1.2. İstanbul Hayatı

Cumhuriyet sonrası dönem, ilm-i tahsil hayatın garip kaldığı dönemdir. Medreseler kapatılmış, devlet terörü denilebilecek baskılar fazlaca artmış buna rağmen yine de bazı Hoca Efendiler canları pahasına kaçak medrese ya da camilerde şer’i ilimler okutmuştur. Karaçam, o karanlık günleri hüznle ifade ederken, büyük şehir olmasına rağmen Burdur’da ilim dergâhlarının olmamasından teessüfle bahsetmiştir.⁴⁴ Kapatılan ilim yurtları, uygulanan yasaklar sonrası ancak İstanbul’da bu mecrada taliplilerin ulaşabileceği kısıtlı medreseler bulunduğunu ifade etmiş ve bu minvalde İstanbul’a gitme aşkı kalbinde vuku bulmuştur.

Müellif, hafızlığını bitirdikten sonra hayatını köyde idame ettirmeye devam etmiştir. Burdur’da medreselerin olmaması şer’i ilimlerde ilerleme hayalini sekteye uğratmıştı. Buna rağmen ara sıra köyünden Burdur’a gidip Ulu Camii’de aşır okumuş ve her namazdan sonra âlim olup İstanbul’da okumayı nasip etmesi için Allah’a niyaz etmiştir

İsmail Karaçam, Burdur’da Ömer Hafız’dan ders aldığı dönemde “Karabaş Tecvidi”ni ezberlemiştir. Hacı Hamit Hafız’dan eğitim aldığı da Mehmet Zihni Efendi’nin “Fenn-i Tecvid” ini okumuştur. Burdur’da hafızlığını bitirdikten sonra dini ilimleri tahsil etme arzusu taşımış, hafızlığın yolun başı olduğunu ve diğer İslamî ilimlerle hayatını taçlandırması gerektiğini düşünerek bu istek ile yanıp tutuşmuştur. “.... *Esasında hafız olmak dini ilimleri*

⁴² Karaçam, *Hatıralar*, 105.

⁴³ Karaçam, *Hatıralar*, 106-109.

⁴⁴ Karaçam, *Hatıralar*, 107.

tahsil etmenin ilk basamağını teşkil eder. Fakat bunun yolu da ilimlerin eğitim ve öğretimini yaptıracak müesseselerin kurulmuş olmasını gerektirir...” ifadeleri ile bu durumu açıklamıştır.

1951 yıllarında ilmi müesseselerin eksikliğini kapatılması adına İmam-Hatip adı verilen okullar açılmış, okul derslerine ilaveten dinî dersler müfredata eklenmişti. Çift kanatlı kuş misali dünyevi ve uhrevi dersler bir arada okutulmaya başlanmıştı. İmam-Hatip okulları ilk olarak büyük şehirlerde açılmış buralara Anadolu’dan gelen ilim aşığı gençler okuma imkanına ulaşmıştı. Karaçam İmam- Hatipler’in açıldığını duymuş ve bu kurumda, dinî alanda eğitim-öğretimi geliştirebilme hayali kurmuştur.

İsmail Karaçam, Burdur’a gidiş gelişlerinde kendisi hakkında güzel temennilerde bulunan Haydar Bey isimli tanıdığının “Oğlum seni İstanbul’a göndersek hem ilmini hem okuyuşunu ilerletsen, diye arkadaşlarla konuştuk. Hacı Hüseyin seni İstanbul’da bekliyor, sen minibüsten inince onu bul gerisi tamam” diyerek O’nu İstanbul yolculuğuna ilk adımını atmasına teşvik etmiştir. Karaçam yıllarca böyle bir ümitle dualar ettiğini ve bu müjde karşısında çok heyecanlandığını, dualarının kabul edildiğini söylemiştir.⁴⁵

1952 yılında Temmuz ayında sabah vakti Burdur’dan İstanbul’a gitmiş, minibüsten inince Hacı Hüseyin’i görmemiştir. Beklediğini bulamayınca hem üzülmüş hem de umudu kırılmıştır. Küçük yaşına rağmen İstanbul’da tanıdıklarından sorarak Kahyaların Süleyman Bey diye bilinen memleketlisinin mağazasına gitmiş ve orda Hacı Hüseyin Bey’i beklemiştir. Hacı Hüseyin ise geldiğinde: “...Yahu deli mi bu insanlar? Ben burada sana ait imkânları hazırlayacak sonra mümkün olursa seni göndermeleri için haber gönderecektim biz böyle konuşmuştuk...” diyerek İsmail Karaçam’ın tüm hayallerini yıkmıştır. Müellif yaşadığı bu durumu “dünyam başıma yıkıldı” tabiri ile ifade etmiştir. Çünkü en büyük hayali ve her daim duası nam-ı değer İmam-Hatip’e gidip kendini geliştirip âlim olmaktı.

Hacı Hüseyin Bey İstanbul’a gelmiş bulunan İsmail Karaçam’ı bir yere yerleştirmesi gerektiği fikrine varmıştır. İstanbul’da O’nu kendi nazının geçeceğini ümit ettiği dini derslerin öğretildiği Örücüler Camii’sine götürmüştür. Hacı Hüseyin ricasını kırmayacağını düşündüğü Camii’nin hocasının “biz İmam-Hatip okuyanları almıyoruz” demesiyle Karaçam’ın ümidi biraz daha kırılmıştır.⁴⁶ Karaçam, Hacı Hüseyin Özboyacı’ya İmam-Hatip’ten vazgeçip bu kursa girmekten başka çare olmadığını söylese de; Özboyacı, seneler öncesinden bugünleri

⁴⁵ Karaçam, *Hatıralar*, 113-116.

⁴⁶ Karaçam, *Hatıralar*, 122.

görürcesine ilerde İmam-Hatip okumayanları müezzın bile yapmazlar diyerek, istikbali için bu sevdadan vazgeçmemesini telkin etmiştir.

İmam-Hatip sevdasıyla çıktığı bu yoldan dönmemiş İmam-Hatip ortaokulu alım sınavlarına başvurmuştur. Nihayetinde bu imtihanları geçmiş ve İmam-Hatip'e kaydını yaptırmıştır.

Tarihin derinliklerinde İlim yuvası olan Anadolu topraklarının kısa bir sürede cehalete sürüklendiği ve bu kargaşadan yararlanmak isteyen menfaatperestlerin maddi manevi zarar verdiği böyle bir dönemde yeni açılmış olan ve insanlığın üzerindeki kara bulutları bir nebze de olsa güneşiyle aydınlatan İmam-Hatip okulları ile ilgili İsmail Karaçam'ın söylemiş olduğu şu ifadeler ise çok dikkat çekici olmakla beraber bu kurumların ifade ettiği önemi de gözler önüne sermiştir:

“...İmam-Hatip okullarının –özellikle açıldığı devrelerde- iki düşmanı vardı. Biri solcular, ikincisi ise kafası çalışmayan yobaz takımıdır. Bunlardan bir kısmının derdi tamamen maddidir. Ciddi ilim müesseselerinin yokluğunda menfaatlenmek için kurdukları bu istismar yuvaları, İmam-Hatipler için gerçek hizmet ehli yetiştiren kültür kurumları yanında yıkılmaya mahkûm olacaklardır...”

Ayrıca Müellif, İmam-Hatip'lerin nasıl bir İmanî ruhla ortaya çıkıp can bulduğunu anlatırken şu konulara da değinmiştir:

- İmam-Hatip'lerin yapımlarının çoğunu aziz milletin kendisi üstlenmiştir.
- Maddi manevi her türlü destek veren İmam-Hatip âşıkları bu müesseselerin yapım harçlarına su yerine terlerini akıtmıştır.
- Dini diyaneti ayakta tutmaya çalışan, bu kurumlara verdiği önem ile öne çıkan Hüsrev Aydın Efendi 80 yaşına rağmen 'Bu mektepler için Türkiye'nin her köşesine giderim.' demiştir.
- Hacı Üveyszade Mustafa, 'Bu mektepler için yüz münafığı yenerim.' diyerek 'yeter ki Âlem-i İslam'ın karanlık günleri artık aydınlığa tebdil eylesin' demiştir.

- Celalettin Ökten hoca gibi nice mübarek insanlar da gecelerini gündüzlerine katmış, ailesinin günlük nafakasından bir kısmını sırf ilim talipleri okusun, şer-i ilimler unutulmasın diye bu kurumlara ayırmıştır.⁴⁷

İsmail Karaçam Hoca, işte böyle bir zamanda İstanbul'a gelmiş ve bu umut verici kurumun Vefa semtindeki İmam-Hatip okulunda eğitim-öğretim görmüştür.

Bu zorlu zamanlarda, İlim sevdasıyla İstanbul'a gelenlerin çoğunluğu kalacak yurtların olmaması sebebiyle cami köşelerinde kalmak zorundaydı. Hafızlık veya Arapça gibi dinî ilimler okuyanlar yokluk ve perişanlık içinde fakat samimiyet ve ihlasla eğitimlerine devam ediyorlardı. Karaçam da maatteessüf Örucüler Camii'nde kalması kabul edilmeyince tıpkı diğer ilim âşıkları gibi zorlu ama Rabbin rızasının olduğu yola talip olmuştur. Kendisi gibi bu yolda yürüyen beş-altı arkadaş ile beraber Şehzadebaşı Camii'sinde konaklamak durumunda kalmıştır. Bu sıkıntılı safhalarda sabah kahvaltı vaktinde hayırseverler tarafından dağıtılan çorbaları içip ardından Hacı Süleyman Bey'in mağazasına işçilik yapmaya gitmişti. Eline geçen üç beş kuruşla kendini doyurmaya çalışmış fakat maddi yoklukla imtihanı hiç bitmemiştir. Karaçami, gıda eksikliğinden gözlerinin rahatsız olduğunu neticede gözlük kullanmaya başladığını söylemiştir.⁴⁸ Bunca zorluğa rağmen sabretmiş ve bu yoldan dönmemiştir. İsmail Karaçam, hem okula gitmiş hem de maddi ihtiyaçlarını karşılama adına mağazada çalışmaya devam etmiştir.

1.2.1. İstanbul'da Hayatına Dokunduğunu Zikrettiği Şahıslar ve Kurumlar

İsmail Karaçam, Burdur'da hafızlık serüveninden sonra maddi-manevi dinî-ilmî imkanların daha geniş olduğu İstanbul'a gelmişti. Gerek okulda ders veren, gerekse okul dışında ilmi ile âmil hocalarla tanışmıştır. Hayatında akislerini hissettiği zâtlarla görüşmüş kimisinden özel dersler almış kimisi de ruhunu besleyen üsve-i hasene olmuştur. Karaçam, şer-i ilimler alanında iyi olduğunu duyduğu kişileri takip etmiş onlardan azami ölçüde faydalanmıştır. Aynı zamanda Mevlana'nın dediği gibi 'Yalnız susayan suyu değil, su da susayanı arar' düsturuyla ârif ve âlim zâtlarla yolları kesişmiştir. Karaçam, İstanbul'da Hayatına dokunan isimleri tek tek zikredip kendileri hakkında bilgiler vermiştir. Bunlardan bazıları şu isimlerdir:

1.2.1.1. Salih Şeref Hoca

⁴⁷ Karaçam, *Hatıralar*, 123.

⁴⁸ Karaçam, *Hatıralar*, 129-131.

Karaçam, Salih Şeref Hoca hakkında, İmam-Hatip okulunda Arapça derslerini teallim eden son derece ciddi, fevkalade samimi bir Hoca efendi olduğunu; âlim, fazıl, mütevazı ve çok mübarek birisi olduğunu zikretmiştir. Salih Şeref Hoca'nın hocası olan Hüsrev Aydın camilerde özel olarak talebelere ders okuturdu. Fatih Camii'nde ise İslami ilimleri kürsüden anlatır, talebeler kitaplardan takip ederdi aynı zamanda cemaat de dinlemek isterse istifade etmiş olurlardı. Hüsrev Aydın'ın vefatından sonra Salih Şeref Hoca kendisinin yerini doldurmak üzere okuldan ayrılarak hocasının Fatih Camii'sinde fıkıh, tefsir, hadis gibi İslami ilimleri derslerini hocasının uslubünü devam ettirerek vaaz şeklinde anlatmıştır. Karaçam, Salih Şeref Hoca Efendi hakkında şu ifadeleri kullanmıştır:

“Hoca okuldan ayrıldı ama daima gönlü bizlerle beraberdi. Hiçbir zaman bizlerden ilgisini kesmedi. Eline geçen maddi-manevi imkânları bizim için kullandı... bilhassa yaz günleri Fatih civarındaki Camiiye gider ondan özel Fıkıh ve Usul-u Fıkıh dersleri okurduk... Mustafa Göl, Tayyar Altıkulaç, Süleyman Aşıkkaya, İrfan Yücel ve ben hocanın özel derslerine devam eden talebeleri idik... kendisi adı gibi “salih” bir zât idi... Genç yaşta vefat etti. Beyazıt Camiinde cenaze namazını kıldık... Merhumun na'sı kabre konulduktan sonra hemşerisi Gönenli Mehmet Efendi dua etti... ‘Ya Rabbi salih kulunu sana emanet ediyoruz’ demişti...”⁴⁹

1.2.1.2. İlim Yayma Yurdu

Karaçam, 1952'de okula gittiği dönemde İstanbul'da bazı talebelerin Camii'de konaklamak zorunda olduğunu fakat Camii şartlarının ise çok ağır ve zor olduğunu söylemiştir. Bu öyle bir dönemdi ki “yok” un bile yok olduğu, yatma kalkma, ihtiyaç giderme hepsinin Camiinin bir köşesinde görülmesi gereken zorlu bir yaşamdı. Camiilerin medrese kısımları metruk vaziyette idi. İslam'ın garip kaldığı, camilerin ve medreselerin içler acısı duruma düştüğü bu yıllarda bazı geceler çingeneler tarafından camiiler işgal edilir, şadırvan kenarına masa kurulur, çalgı çalınır, rakı meze derken Camii avlusu bir gazino âlemine çevrilirdi. (Oysa Karaçam'ın konakladığı Şehzadebaşı Camii, Kanuni Sultan Süleyman'ın 2. Veliahdı Mehmet'in 22 yaşında vefat etmesi üzere kabrinin yapıldığı yere yapılan Camii'dir. Mimar Sinan'ın kalfalığı zamanındaki ilk büyük eseridir.)⁵⁰

Karaçam, Okula devam ettiği süreç içerisinde barınma sorununun bir çok gurbetçi talebeyi zorladığını söylemiştir. Nihayet bu sorunu kendine dert edinen mübarek insanların çabaları ile İlim- Yayma Yurtlarının açılacağı haberi yayılmıştır. İlim tâlibi olup gurbette ağır

⁴⁹ Karaçam, *Hatıralar*, 138.

⁵⁰ Karaçam, *Hatıralar*, 135-136.

şartlarda Camii köşelerinde barınma ihtiyacını karşılayan öğrenciler bu habere çok sevinmiştir. Karaçam da bu öğrencilerden biridir. Hem zorlukların bizâtihi şahidi olmuş hem de İlim Yayma Yurtlarının yapım aşamasındaki fedakârlıkları müşahede etmiştir. Bu yurtlar yavaş yavaş büyük memleketlerden başlanarak kurulmuş ve genel olarak İmam-Hatip öğrencilerini barındırmıştır. Karaçam, kendisinin de ilk açılan yurtlardan olan Şehremini’ndeki yurda yerleştiğini ifade etmiştir. Fakat yoklukla imtihanı devam etmiş yurttan kalacağı odaya koyacağı bir karyola ve yatağının bile olmadığından bahsetmiştir.⁵¹

İlim-Yayma Cemiyeti o zorlu şartların olduğu dönemde öğrenciler için bir dayanak kapısı olmuştur. Bu cemiyeti kurup devam ettiren insanlar büyük bir sevaba nail olmuşlardır. Karaçam İlim Yayma Cemiyeti’nin kurucusu ve devam ettiricisi olan mübarek insanlardan şöyle bahsetmiştir:

“...Avukat Seniyüddin Başak, Avukat Vehbi Çıkrıkçıoğlu, Vehbi Bilimer, Hacı Hüsnü Bayer, Mustafa Doğanbeyli, Nazif Çelebi, Marangoz Hacı Raşit Ağabey, Doktor Niyazi Bey, Avukat Yusuf Türel ve daha niceleri... onları düşündüğüm ve hayal ettiğim zaman, onları meleklere benzetmek istiyorum ama onları tazim edeyim derken küçültmekten korkuyorum...

“...daha ilk günlerden itibaren bazıları yurda geliyor... bizimle konuşuyorlar, dertleşiyorlar, bizim henüz fiziki açıdan arzu edilen seviyeye gelememiş hâlimizden üzüntü duyuyorlar... ağlıyorlar... ‘kusura bakmayın çocuklar, henüz sizlere layığı ile yardımcı olamadık’ diyerek gönlümüzü alıyorlar...

“...Ben de bugün ki hâlimle diyorum ki ‘Ey bizim kendilerinden bu kadar yüksek ahlâkî hasletleri tevarüs ettiğimiz mübarek insanlar!...vaktiyle sizin bizlere göstermiş olduğunuz fedakârlıklar karşısında utanmaktan başka nasibimize düşün bir şey göremiyorum...’⁵²

1.2.1.3. Abdullah Güzelyazıcı

Karaçam, Abdullah Güzelyazıcı’nın İmam- Hatip okulunda okurken Akait ve Din Bilgisi derslerine giren çok ihlas sahibi ve muttaki bir zât olduğunu söylemiştir. Güzelyazıcı, manevi hasletlere sahip vera sahibi bir hocadır. Genç yaştaki talebeleri bile manen deruni bir âleme götürecek kadar feyizli sohbetler yapan manevi hayatı doruklarda yaşayan ve yaşatan bir hocaydı. Güzelyazıcı hoca hakkında, Karaçam; O’nun ne kadar feyizle dersinden istifade ettiğini, Allah’a giden yolda Allah ile hemhal olmanın manevi zevklerini yakinen kendisinde

⁵¹ Karaçam, *Hatıralar*, 139.

⁵² Karaçam, *Hatıralar*, 140.

gördüğünü söylemiştir. Manevi hasletleri özenilecek mübarek bir zât olduğuna ayrıca vurgu yapmıştır.⁵³

1.2.1.4. Abdullah Şeref Hoca

Müellif, hayatına dokunan zâtlardan bahsederken Abdullah Şeref Hoca'dan baheetmiştir. Kendisi sohbetinden son derece istifade edilen mübarek bir zattır. Son dönemin İslamî ilim sahibi isimlerinden olan Hasan Basri Çantay, Ömer Nasuhi Bilmen gibi zâtların da Abdullah Şeref Hoca'nın sohbetlerine katıldıklarını söylemiştir. Son derece manevi ve ilmi derinliği olan Abdullah Şeref Hoca hakkında şu ifadeleri kullanmıştır:

“Cuma akşamları hocanın Taşkasap'taki evinde toplantılar yapılırdı. Bu toplantılara, Hasan Basri Çantay, Ömer Nasuhi Bilmen, Bekir Haki Yener gibi Hoca efendiler teşrif eder ve fevkalade feyizli ilimli ve dinî sohbetler olurdu. Bizler de 3-5 imam hatip öğrencisi de bu toplantılara katılır, azami derecede istifade ederdik. Bu toplantılarda en önemli görevimiz ise toplantı sonunda Kur'an'ı Kerim, İlahi ve nât-ı şerifler okumaktı”⁵⁴

1.2.1.5. Hüsrev Aydın Hoca

Karaçam, Hüsrev Aydın Hocayı, hocaların hocası olarak tarif etmiştir. Hüsrev Aydın hoca ilmî alanda birçok hoca yetiştirmiştir. Karaçam bizâtihi kendisinden ders almadığını ama hocalarının ondan çok bahsettiğini ifade etmiştir.

Hüsrev Aydın Hoca; Allah'a gönülden bağlı, ilim aşığı, talebe yetiştirmek için her türlü fedakârlığı yapan bir zâttır. Hüsrev Aydın, günlük bir rutin takip ederdi, Bir insanın ancak aşkla yapabileceği bu rutin;

- Sabah namazından sonra talebelere ders vermek,
- Sabah namazı ardındaki talebelerin dersi bitince İmam- Hatip'e gelip burada ders okutmak,
- Öğle arasında başka bir Camii'ye geçerek oradaki talebelerine ders vermek,
- Öğleden sonra tekrar İmam- Hatip derslerine girmek,
- Devamında yılmadan yorulmadan derslerinden sonra da Fatih Camii'sine giderek orada ki talebelerini okutmaktı.

⁵³ Karaçam, *Hatıralar*, 146.

⁵⁴ Karaçam, *Hatıralar*, 147.

Talebe okutmaktan geri durmadan bu koşuşturma sonucunda evine döner ertesi gün tekrar aynı rutinle günün manevi kazancını elde ederdi. İsmail Karaçam, bu gayreti 70 yaşından aşağı olmadığı zaman diliminde gösteren Hüsrev Aydın Hoca'yı hayranlıkla anlatırken manevi olarak aldığı imanî feyizlerin azımsanmayacak derecede fazla olduğundan bahsetmiştir.⁵⁵

1.2.1.6. Mahmut Bayram Hoca

Mahmut Bayram Hoca öylesine ilim sahibi bir zâttı ki kendisinin kapısına gelip de ilmî bir mevzuyu öğrenmeden geri dönen kimse olmamıştır. İsmail Karaçam, İmam-Hatip'te en çok feyiz aldığı, tek kelime ile hayran kaldığı hocalarından birisinin Mahmut Bayram Hoca olduğunu ifade etmiş, O'ndan senelerce Arapça dersini talim etmiştir. İlim konusunda bir derya olan Mahmud Bayram Hoca'ya ziyadesiyle hayranlık duyduğunu ve hayatına örnek aldığını söyleyen Karaçam, hocanın da kendisini sevdiğini ve O'nu her ziyaret ettiğinde “hediye” olarak bir aşır okumasını istediğini ifade etmiştir.⁵⁶

1.2.1.7. Ali Rıza Sağman

Kurra olan Ali Rıza Sağman iyi bir şair ve güçlü bir kelimci aynı zamanda iyi bir tarihçi, ileri derecede de musikişinas bir zâttır. Sağman, hafızlığı ve mevlithanlığı ile de şöhret bulmuştur. Sağman Hoca medrese dersiamlarından biri olarak talebe yetiştirmiştir. Hayata bakış açısı ile çok yönlü bir zâttır, Atatürk'ün dini inkılapları ilgili düşüncelerde yer alan Sağman, tekbirin sözlerini “Tanrı Uludur” şeklinde çevirmiş sonrasında bundan pişmanlık duyup Türkçe ezan ve ibadet, Türkçe Kur'ân, konularında aleyhte yazılar yazmıştır.⁵⁷ Ali Rıza Sağman zamanın önde gelen okuyucularındandır.

Karaçam; Ali Rıza Sağman Hoca'dan uzunca bahsetmiştir. İsmail Karaçam'ın okuduğu okulda nefesi güçlü olanlara Ali Rıza Hoca özel olarak mevlit dersi vermiş, Karaçam da kendisinin Mevlit kursuna katılmıştır. Ali Rıza Hoca, Karaçam'ın ses ve okuyuşunu beğenmiştir. Neticede 2 yıl boyunca O'nun mevlit dersine devam etmiştir.

İsmail Karaçam, Ali Rıza Sağman hocadan bahsederken halkın Mevlit aşkından da bahsetmiştir. Dini hassasiyet ile yaşayan Peygamber aşığı aziz milletin Mevlitlere çok önem

⁵⁵ Karaçam, *Hatıralar*, 150-151.

⁵⁶ Karaçam, *Hatıralar*, 155.

⁵⁷ Ayşe Elif Apuhan, *Ali Rıza Sağman ve Tecvid Anlayışı* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 10.

verdiğini, gazetelerin mevlit ilanlarıyla dolarken, Camii'lerin de lebalep cemaatle taşıdığını ve okuyacak hafızların hasretle beklendiğini ifade etmiştir.⁵⁸

1.2.1.8. Kadiri hâne ve Musiki Meşkleri

İsmail Karaçam, 1952'de İstanbul'a gittiğinde İstanbul'un ilim taliplerinin menzili olduğunu müşahede etmiş fakat ne yazık ki durumlarının perişanlığını teessüfle yâd etmiştir. Talebeler olsun din görevlileri olsun ne bir lojmana sahip ne de maddi olarak imkânlarla sahipti. Üstü başı yırtık olmayan bir Camii görevlisinin olmadığını, buna rağmen de bu görevi kimsenin bırakmadığını söylemiştir. İlim yayma yurtları açıldıktan sonra oraya yerleşen talebelerin bazılarının da bir yatağa, yorgana bile sahip olmadığından hüznle bahsetmiştir.

İsmail Karaçam, İstanbul'da İmam Hatip okurken İlim yayma yurdunda kalmış hem okuldaki derslerine ağırlık vermiş hem de kıymetli hocalardan şahsi dersler almıştır. Sohbetlere iştirak etmiş ayrıca mevlit tâlimleri alarak zamanını kıymetli kullanmış ve çok yönlü kendini geliştirmiştir. Bazı arkadaşlarının Tophanedeki Kadiri hâne tekkesine gidip ilahi dersleri aldığını duyunca Karaçam da tekkedeki derslere katılmıştır. Tekkede zikirlerden ve ilahi meşklere çok etkilenmiştir. Bu derslere düzenli bir şekilde devam etmiş fakat gidüş gelişin zor olması hasebiyle ilim yayma yurdundan ayrılıp tekkeye taşınarak Kadiri tekkesinde konaklamaya başlamıştır. Arkadaşları Aydın Tarı, Ahmet Güneş, Hüseyin Top, Mustafa Çöl, Bedri Bilgin ve kendisinin epeyce sene Hopçuzade Şakir Efendi'den ilahi meşkini bu dergâhta okuduklarını söylemiştir.⁵⁹

Karaçam'ın İstanbul hayatında zikrettiği diğer isimler de şunlardır:

Ahmet Yayla: Ahmet Yayla hakkında, kendisinin hatırını asla kırmayan güzel geçinen bir zât ve kalbine mukabil bir dost olduğunu ifade etmiştir. Karaçam ve Ahmet Yayla'nın dostlukları Kadiri hâne tekkesinde başlamıştır. 11 sene boyunca ortaokul, lise ve yüksek tahsilde de beraber olmuşlardır. Karaçam, bu dostluklarının ilerlediğini hatta memleketi Burdur'dan Yayla'nın evlenmesine bile vesile olduğunu söylemiştir.⁶⁰

Münir Ökten: Karaçam'ın bahsettiği bazı zâtlar ruhunun bamteline dokunmaları hasebiyle anılarında geniş yer etmiştir. Bunlardan biri Türk musikisi bestekârı ve musiki hocası olan, musiki sahalarında bestelediği birçok eserle Türk musikisinde önemli bir yer

⁵⁸ Karaçam, *Hatıralar*, 156-164.

⁵⁹ Karaçam, *Hatıralar*, 167.

⁶⁰ Karaçam, *Hatıralar*, 169.

edinen Zekâi Dede'nin kızından torunu olan Münir Dede (Münir Ökten)'dir. Karaçam, 1955 yılında Münir Dede'den ilahi, tevşih, ayin meşkleri dersleri almıştır...

Müellif, bu derslere devam ettiği süreçte; Münir Dede, ihtiyarlıktan dolayı bacak ağrıları çektiğini yatsı ve sabah namazlarında zorlandığını söylemiştir. Bu sebeble Münir Ökten öğrencilerinden kendisine yardımcı olacak birini istemiştir. Karaçam, bu göreve arkadaşlarının kendisini tavsiye ettiğini ve böylelikle ilk gayri resmi imamlık görevine de bu şekilde başladığını söylemiştir. Böylelikle Kadirihâne tekkesinden ayrılıp Saraç İshak Camii'nin meşrutasının zemin katına yerleşmiştir. Münir Ökten'e yardımcı olarak yatsı ve sabah namazlarını kıldırması Sabah namazlarını hatimle kıldırılmaya çalışmıştır. Karaçam iki sene zarfında bireysel olarak bu Camii'de kalmıştır. Sonra yanına iki sene hem oda arkadaşlığı hem de sınıf arkadaşlığı yaptığı Mustafa Cevad Akşit Hoca Efendi taşınmıştır.⁶¹

Celeleddin Ökten: İmam-Hatip Okullarının kurucusu denilebilecek bir zâttır. İmam-Hatiplerin kurulma aşamasında, devlet sorumlularını “Dinsiz ilim, ilimsiz din olamayacağını, medrese ve modern ilmin çatışma ortamında değil ortak noktada buluşabileceğini” ifade ederek İmam-Hatiplerin gerekliliğine ikna etmiştir. Celeleddin Ökten, ayrıca İmam-Hatip'te Arapça derslerine girmiştir. Yüksek İslam Enstitüleri açıldığında Yüksek İslam Enstitüsü'nde de Kelam derslerine girmiş, İzmirli İsmail Hakkı'nın “Yeni İlm-i Kelam” eserini takip etmiştir. Karaçam, Saraç İshak Camii'nde kaldığı dönemde Celeleddin Hoca'nın sık sık kendisini ziyaret ettiğini ve sohbet ettiğini söylemiştir. Celeleddin Ökten'in son derece kelimeleri düzenli kullanan, mâlayani işlerden uzak duran, devamlı ilmî meselelerden bahseden bir hoca olduğunu zikretmiştir. Celeleddin Ökten İslam âlimleri içinde en çok Gazali'nin felsefe ve psikolojini takip etmiştir.⁶²

Kemal Gürses: Müellif, Kemal Hoca'nın alicenap, mütevazı ve müzik alanında notası kuvvetli biri olduğunu ifade etmiştir. Karaçam, Saraç İshak Camii'nde ikamet ettiği zaman zarfında, Kapalıçarşı Ayakkabıcılar Derneği tarafından açılan Kemal Gürses'in musiki kursuna katılmıştır, Karaçam, Kemal Gürses'ten en ağır besteleri, klasik, neoklasik eserleri ve modern şarkıları öğrendiğini belirtmiştir.⁶³

Nurettin Topçu: İsmail Karaçam, İstanbul İmam-Hatip Ortaokul son sınıfında okurken felsefe, mantık ve din psikolojisi derslerine Nurettin Topçu, girmiştir. Karaçam,

⁶¹ Karaçam, *Hatıralar*, 186-188.

⁶² Karaçam, *Hatıralar*, 191-193.

⁶³ Karaçam, *Hatıralar*, 194-195.

Nurettin Topçu Hoca'nın, Batı felsefesi'sini Türkiye'de en iyi bilenlerden olduğunu zikrederek, alanında uzmanlığı ve gayreti ile kâmil bir insan; ibadetlerindeki ihlas ve samimiyeti ile de örnek bir Müslüman olduğunu, belirtmiştir.⁶⁴

Hafız Sadettin Kaynak: Karaçam, Vefa semtinde İmam-Hatip okumaya başladığı gün Müdür Bey, ertesi gün imamlarla yapılacak toplantıya kendisinin de katılmasını istemiştir. Karaçam, sonraki gün toplantıda kendisine Kur'ân-ı Kerim okutulduğunu ve okutan kişinin Hafız Sadettin Kaynak olduğunu belirtmiştir. Hafız Saadettin Kaynak Karaçam'ın okuyuşunu çok beğenip tebrik etmiştir.⁶⁵

Hafız Alaeddin Efendi: Hafız Alaeddin Efendi, Karaçam'ın Şehzade Camii'nde kaldığı dönemde tanıştığı bir mevlidhandır. Halk tarafından güzel nağmeleri ile ilgi gören Mevlidhan Hafız Alaeddin Efendi, mevlit okumaya gittiği zamanlar Karaçam'ı da beraberinde götürüp aşır okutmuştur. Katıldıkları mevlit programlarında, mevlid okutanlar tarafından verilen hediyeleri kabul etmişlerdir. Peygamber Efendimiz'in hayatını konu alan Mevlid-i Şerif, halk arasında teveccüh gösterilen, Pazar günleri halkın bir araya toplanmasına vesile olan bir eser olarak kabul edilmişti. Mevlidhanlar tarafından camiilerde ve hanelerde okutulması gelenek halini almıştı. Mevlid törenleriyle çeyrek asırlık zulmün hıncı alınıyor gibiydi. Gazeteler mevlid ilanları ile dolardı. Karaçam, Mevlit furyasının pek fazla olduğu bu dönemde ortaokul öğrencisi olmasına rağmen kendilerinin bile günde 2-3 mevlit okuduklarını ifade etmiştir.⁶⁶

Bedri Hoca: Şehzade Camii'nde resmi imamın bulunmadığı dönemde tayin olunan Bedri Hoca, senelerce Şehzade Camii imamlığı yapmıştır. Karaçam, Bedri Hoca'yı, unutamadığı ve kendisinden ilmî olarak faydalandığı ayrıca hitabetiyle kendisinden çok etkilendiği bir zât olarak zikretmiştir.

1.3. Evliliği ve İlk Resmi Görevi

Karaçam, hem maddi zorluklar ile hem de kendini geliştirme gayretiyle İstanbul'da hayatını sürdürürken 1 Temmuz 1957'de Gül Camii'sine müezzin olarak ilk resmi ataması yapılmıştır. Müezzinlik sınavını kazanmış göreve başlamak için Gül Camii'ne gitmiştir. Fakat Gül Camii İmam'ının kendi arkadaşını yanına müezzin olarak almak istemesi ve bu konuda imzalar toplaması bir din görevlisine yakışmayacak tarzda adaletsiz davranması Karaçam'ı

⁶⁴ Karaçam, *Hatıralar*, 219-220.

⁶⁵ Karaçam, *Hatıralar*, 126.

⁶⁶ Karaçam, *Hatıralar*, 133-134.

çok üzmüştür. Haddi zâtında Karaçam, müezzin olarak bu camii de görevine devame etmiş ancak kendisi genç bir müezzin iken aynı yerde senelerdir görev yapan bu işin erbabı olması gereken imamın yaptığı adaletsizlikler ise kalbinde bir yara olarak kalmıştır. Bu olayların etkisiyle Karaçam, din adamlarının ideal ve örnek alınması gereken karakterde olması gerektiği; basitliğin, bayağılığın ve aldaticılığın İslam'a zıt olduğunu her fırsatta söylemiştir.

Gül Camii'nde müezzinlik yapmadan öncesinde 1956 yılında eniştesinin vefat haberiyle memleketine gitmiştir. Bu süreçte -annesinin daimi bir duası olan- ilk eğitmeni, Ömer Hoca'nın kızı ile nişanlanmış 4 sene sonra da kendisi 20 yaşında, eşi de 15 yaşında iken Haziran 1957'de sâde bir düğünle evlenmiştir. İsmail Karaçam evlendiği senelerde İstanbul'da Gül Camii'sinde Müezzinlik yaptığı için İstanbul'a taşınmıştır.

Müellif, evliliği boyunca aile saadetini olumsuz etkileyecek önemli bir olayın cereyan etmediğini söyleyerek, Eşi Faden Hanım hakkında şu sözleri sarf etmiştir.

"... 1975'te acı bir trafik kazası ile kaybettiğim eşsiz insan Faden Hanımın vefatıyla sona eren 22 sene çok güzel günler geçirdik...Eşimle aile bağlarını kuvvetlendirmek ve hayatımızı mutlu bir şekilde sürdürebilmek için, yuvamızda karşılıklı sevgi ve muhabbetin, karşılıklı saygı ve anlayışın daima at başı beraber olmasına dikkat etmişizdir...Akıllı, zeki ve kabiliyetliydi...Somu olmayan ebedi hayatta, Allah'ın rahmet gölgesinde tekrar beraberlik niyazımı Rabbime arz ediyorum..."⁶⁷

1.4. İstanbul'da Yüksek Öğretim Tahsili

İmam-Hatip'lerin sistematik olarak çoğaldığı ve İslamî ruhun özüne dönmeye başladığı devirlerde eğitim alanında Yüksek İslam Enstitülerinin eksikliği gündeme gelmişti. 1957-1959 seneleri Karaçam'ın okuduğu okulun taşındığı yıllardır. 1958'de Yeni yerine taşınan okulun açılışına gelen Bakan Celal Yardımcı "Yüksek İslam Enstitüsü" kurulacağı müjdesini vermiş fakat söylendiği sene Yüksek İslam Enstitüsü açılmamıştır.⁶⁸

1959'da İsmail Karaçam'ın, İstanbul İmam Hatip Okulu'ndan mezun olduğu sene İstanbul'a "Yüksek İslam Enstitüsü" açılmıştır. İmam-Hatip okulundan mezun olan öğrenci sayısına göre Enstitüye alınacak öğrenci sayısı oldukça azdı. Bu nedenle, Üniversiteye giriş imtihan ile yapılmıştır. Karaçam, bu imtihana girip Enstitüye kayıt olmaya hak kazanmıştır.

⁶⁷ Karaçam, *Hatıralar*, 196-210.

⁶⁸ Karaçam, *Hatıralar*, 217.

Yüksek İslam Enstitüsü yeni açıldığından dolayı belli bir tüzük ve programa sahip değildi. Yeterli sayıda hoca mevcut değildi. Hatta hangi derslerin okutulacağı bile tam olarak oturtulmamıştı. Bu sebeplerden ötürü Yüksek İslam Enstitüsünün ilk hocalarının, “Falan yerde kendisinden istifade edilecek bir adam var” denildi mi ona uygun ders ayarlanıp tayin edilmesiyle ayarlandığını söyleyen Karaçam, çok kaliteli hocaefendilerin var olduğu kadar hayatında hiç hocalık yapmamış sınıf disiplini nedir bilmeyen hocaların da derslere girdiğini söylemiştir.

1.4.1. Yüksek İslam Enstitüsü’nde Okurken Hatıralarında Zikrettiği Zâtlar

Karaçam, Yüksek İslam Enstitü’sünde okurken hayatında akislerini hissettiği zâtlardan bahsetmiştir. Kimisi ile uzun süren dostluğu olmuş, kimisi ile hoca-talebe ilişkisi içerisinde bulunmuştur. Kimisi ile de öylesine ruh yakınlığı yaşamıştır ki bu isimlere kendi hayatına örnek alacak seviyede hayranlık duymuştur. Kısaca bu isimler şunlardır:

Hafız Ali Üsküdarlı: Hafız Ali Üsküdarlı, Yüksek İslam Enstitü’sünde derslere girmiş bir zâttır. Hem medrese okumuş, hem modern tahsil görmüştür. Kıraat ilmini Varnalı Hafız Hamdi Efendi’den İstanbul tarikiyle okumuştur. İbnü-l Cezerî’nin *Tayyibetü’n-neşr* adlı eserini ezberlemiş ve birçok şerhini okumuştur. Arapçası ileri düzeyde olan Üsküdarlı Klasik Türk müziğinde sesinin güzelliği ile meşhur olmuştur, bu sebepten kendisine Bülbül Ali denmiştir. Karaçam, Ali Efendi’nin namının İstanbul hudutlarını bile aştığını ifade etmiştir.

Müellif, Ali hocanın kıraat ve tilavette ilim sahalarında büyük bir üstat olduğunu söylemiştir. Fakat kendisindeki bu ilim deryasını öğrenciye tam olarak aktaramadığını, disiplini temin edemediğini, not vermede ve değerlendirmelerde acemilik çektiğini de söylemiştir.⁶⁹

Emin Işık: Karaçam ile Emin Işık Bey’in arkadaşlıkları İmam-Hatip’te başlamıştır. Zaman yollarını ayırmış fakat Kader-i İlahi Emin Bey evlenip İstanbul’a gelmiştir. Karaçam, arkadaşlıklarında vefalı bir dost olduğundan İstanbul’a yerleşen Emin Bey’le bir müddet evini bile paylaşmıştır. İsmail Karaçam bu dostunun kalbi çok temiz, eli açık ve cömert ayrıca fevkalade samimi biri olduğunu söylemiştir. Fakat Emin Bey’in kızınca ağzına geleni söyleyen bir insan olduğunu da es geçmemiştir.⁷⁰

⁶⁹ Karaçam, *Hatıralar*, 226-228.

⁷⁰ Karaçam, *Hatıralar*, 230.

Karaçam, Emin Beyle kaldıkları evin virane bir ev olduğunu, bazen aş bile bulamadıklarını ancak bunca sıkıntıya rağmen neşe ve mutluluk dolu günler geçirdiklerini özlemle ifade etmiştir.⁷¹

Hüsnü Bayer: Hacı Hüsnü Bayer İlim yayma Cemiyeti kurucularındadır. İlim yolunda İsmail Karaçam'a büyük destekleri olmuştur.⁷²

Kaşif Bey: İsmail Karaçam Cerrahpaşa Camii'nde imamlık yaparken tanışıp ahbab olduğu bu Zât'ın hayatındaki öneminden şöyle bahsetmiştir: Karaçam'ın babası, Karaçam'dan Yüksek İslam Enstitü'süne devam etmemesini ve köyüne dönmesini istemiştir. Oysa Karaçam, Din-i İslam-i Mübin'i öğrenme ve öğretme arzusu ile bu yola baş koymuştu. Bu mevzuda Kaşif Bey'den yardım istemiş, Kaşif Bey'de bu durumu Karaçam'ın babası ile görüşmüştür. Nihayetinde O'nu ikna etmiş ve İsmail Karaçam'ın Yüksek İslam Enstitü'süne kaydolmasına vesile olmuştur.⁷³

Bursalı Hacı Ahmet Efendi: Hacı Ahmet Efendi Müellif'in ziyaret edip duasını aldığı velilerden biridir. Karaçam, gönlü temiz insanların yetiştirdiği bir evlat olması ve tasavvuf ehli zâtlara ilgisi hasebiyle veli zâtları sık sık ziyaret edip onların dualarını almaya özen göstermiştir. Bu zevatların yanında genelde aşır okumuştur, ziyaretinde bulunduğu zâtlar da O'nu takdir edip dualar etmişlerdir.⁷⁴

Hacı Ahmet Efendi, Cumhuriyet'in sancılı dönemlerinde İstiklal mahkemesine çıkarılmış hocalardan biridir. İdamla yargılandığı İstiklal Mahkemesi'nde Allah'ın Lütü ile beraat etmiştir. Fakat, Ahmet Efendi İstiklal Mahkemelerinde mübarek âlimlerin para verilen çingenelerin yalancı şahitlikleriyle nasıl idam sehпасına mahkûm edildiğini anekdot olarak not düşmüştür.⁷⁵

Cahit Gözkan: Cahit Gözkan, zamanının en önde gelen musikişinaslarındandı. Kendisi dinî ve ladinî müzikte önderdi. Haftada bir evinde musiki dersleri yapardı. Birçok önemli müzisyen de bu toplantılara katılırdı. İsmail Karaçam da musikiye ilgisi sebebiyle Gözkan'ın evinde yaptığı bu derslere katılmıştır. Cahit Gözkan, mütevazı, güzel ahlak sahibi ayrıca Mahmut Efendi'nin tasavvuf sohbetlerine devam eden ve binlerce tasavvufi beyit ve

⁷¹ Karaçam, *Hatıralar*, 231.

⁷² Karaçam, *Hatıralar*, 235.

⁷³ Karaçam, *Hatıralar*, 236.

⁷⁴ Karaçam, *Hatıralar*, 237.

⁷⁵ Karaçam, *Hatıralar*, 239-240.

menakıb-ı evliya ezberinde olan bir zâttı. Karaçam, O'nunla kırk seneye yakın bir arkadaşlığının devam ettiğini söylemiştir.⁷⁶

Necip Fazıl Kısakürek: Müellif; Necip Fazıl ile ilgili görüşme hikâyesinde bahsederken 10 metrekare evde yaşamasına rağmen Üstadı ve iki arkadaşını iftara davet ettiğini ve bu davet sonunda Üstadın “Nice prenslerin, kralların evine davet edildim ama bu evdeki huzuru hiç bir yerde bulamadım” dediğini nakletmiştir.⁷⁷

Ahmed Davutoğlu: Ahmet Davutoğlu, Yüksek İslam Enstitüsü'nde Arapça derslerine giren hocalardan biridir. Karaçam, Davutoğlu'nun Bulgaristan göçmeni olduğunu, Arapçası ve Türkçesi çok güzel tevazu sahibi bir âlim olduğunu fakat Muhammed Abduh nefretiyle dolu bir fikriyata sahip olduğunu söylemiştir. Bu konuda Hayrettin Karaman'la çok münakaşalar yaptığını nakletmiştir.⁷⁸

Şahap Şimay Bey: Şahap Şimay Bey, Yüksek İslam Enstitüsü'nde Fransızca dersine giren derslerinde son derece titiz, öğrencilere hâkim, vakti boşa geçirmeyen, ciddi bir hocadır. Müellif, eğitim-öğretimdeki 40 senelik uyguladığı metodu bu hocadan örnek aldığını söylemiştir.⁷⁹

Hayrettin Karaman: Karaçam, Hayrettin Karaman ile aynı okulda okumuştur. Karaman, Konyalı Hacı Üveyszade Mustafa Efendi'den Arapça ve şer'i ilimler okumuştur. Evinden yola çıkınca bile sürekli kitap okuyan, hep kendi başına çalışan müthiş zeki birisi idi. İsmail Karaçam, Hayrettin Karaman hakkında; son derece şer'i ilimlere hâkim ve sorulara karşı muhakeme gücünün olduğunu, ilmî sorunların hocaya gitmeden O'nda sonuçlandığını söylemiştir.⁸⁰

Mehmet Ali Sarı: Mehmet Ali Sarı, çok zeki, edebiyat yeteneğine sahip, benzersiz müzik kabileyeti olan biri idi. Karaçam, kendisinden bahsederken, ilk olarak İmam-Hatip'te ikinci sınıfta tanıştıklarını söylemiştir. Karaçam, O'ndan başkasıyla ortak olmayan sırlarının olduğunu, birbirleriyle hanımlarından bile daha eski olduklarını ve yakın bir dostluklarının var olduğunu söylemiştir.⁸¹

⁷⁶ Karaçam, *Hatıralar*, 241-242.

⁷⁷ Karaçam, *Hatıralar*, 246.

⁷⁸ Karaçam, *Hatıralar*, 250.

⁷⁹ Karaçam, *Hatıralar*, 251.

⁸⁰ Karaçam, *Hatıralar*, 258.

⁸¹ Karaçam, *Hatıralar*, 260.

Topbaş Ailesi: Ahmet Hamdi Topbaş ve oğulları Nuri Topbaş, Hulusi Topbaş, Muaammer Topbaş, Musa Topbaş, Abidin Topbaş 1952 yıllarından itibaren İstanbul'da büyük hayırlara imza atan değerli Topbaş ailesinin üyeleridir. İsmail Karaçam, 1971-1986 yılları arasında "Topbaşlar Camii"nde fahri imamlık yapmıştır. Bu dönemde Muammer Topbaş ile yakınlığı olduğunu ve onun cömertliğine yetişecek birini tanımadığını söylemiştir. Kumaşçılık ile tanınan Topbaş ailesi'nin her Ramazan, camii görevlilerine kumaş hediye ettiklerini, İstanbul'da her hayır işine koştuklarını ayrıca Allah'ın kitabına ve İslam'a eşî görülmemiş hizmetlerde bulduklarını söylemiştir.⁸²

Yaman Dede (Mehmed Abdulkadir Keçelioğlu): Yaman Dede, hayatının maddi âlemini sıfırlamış, mana âleminde yanıp tutuşan, İlahi aşk sebebiyle kalbinden rahatsızlanan bir zâttı. Yaman Dede'nin ilahî aşkı Karaçam'ı derinden etkilemiştir. Karaçam, Yüksek İslam Enstitüsü'nde okurken Farsça derslerine giren Yaman Dede, yazdığı kasideler, nâatlar ile deruni iç âlemini yansıtmıştı. Yaman Dede'nin Hz. Muhammed'e övgüler dolu nâatları vardır.⁸³

Mehmed Sofuoğlu: Karaçam, Sofuoğlu'nun Ankara İlahiyat'ın ilk öğrencilerinden ve ilk mezunlarından olduğunu ifade etmiştir. İslami ilimler bakımından özel Arapça ve İslamî ilimler okumuştur. Müslim-Buhari tercümelere yapmıştır. Karaçam'ın okuduğu Yüksek İslam Enstitüsü'nde Tefsir hocası olarak derslere girmiştir.⁸⁴

Tayyar Altıkulaç: İsmail Karaçam, Yüksek İslam Enstitüsü 'nde okurken Enstitü'ye asistan alımına başvurmuştur. Bu girişimlerinin sonucunda; Tayyar Altıkulaç'ın ilk ertapta bu göreve niyetlenmediğini sonrasında ise faaliyetlere giriştiğini anlatmıştır. Bu girişimler sonucunda olmaması gereken adaletsizliklerin yaşandığını bilmüşahade görmüştür. Bazı hocaların yönetmelikte olmadığı halde yabancı dil sınavında İsmail Karaçam'ın yetersiz olduğunu ifade ettiklerini ve imtihan sonunda Karaçam'ın puan olarak daha yüksek almasına rağmen Tayyar Bey'in asistanlığa alındığını esefle anlatmış ve yapılan haksızlıklardan dolayı hakkını helal etmediğini eklemiştir.⁸⁵

1.5. Bursa, Konya ve Kars Devresi

⁸² Karaçam, *Hatıralar*, 268.

⁸³ Karaçam, *Hatıralar*, 274.

⁸⁴ Karaçam, *Hatıralar*, 275-276.

⁸⁵ Karaçam, *Hatıralar*, 289.

1963 senesinde Yüksek İslam Enstitüsü'nden mezun olan İsmail Karaçam, Temmuz ayında Bursa'ya İmam- Hatip okulunda meslek dersi hocası olarak tayin olmuştur. Bursa'ya tayin olunca kendisine bir müddet sonra İstanbul'a geri alınacağı sözü verilmişti. Fakat İstanbul'a çağrıldığında Bursa'yı sevmesi ve canımın canı dediği dostları Ahmet Yayla ve Nusret Vardar ile samimiyeti hasebiyle İstanbul'a gitmeyi reddederek, Bursa'da göreve devam etmiştir.

Karaçam'ın Bursa'da görev yaptığı İmam- Hatip Okulu eski bir bina olduğu için restore ile hallolamayacak bir yapıya sahipti. Hayırsever bir şahıs sanayide arazisini bağışta bulunmuş ve oraya İmam-Hatip için yeni bir bina inşa edilmiştir. Karaçam da bu binanın temel atma aşamasında orada hazır bulunmuştur.

1966 yılında Konya Yüksek İslam Enstitüsüne tayin edilince Bursa'dan ayrılıp Konya'ya yerleşmiştir.⁸⁶ Konya Yüksek İslam Enstitüsünün asli kadrosuna geçmek için tez hazırlaması gerekmiştir. Muhammed Tayyip Okiç danışmanlığında "Kur'ân-ı Kerim'in İndiği Yedi Harf ve Okunduğu Yedi Kıraat" konusundaki tezini iki sene içinde 600 sayfa olarak takdim etmiştir.⁸⁷ Konya hayatı 1969 senesinde 32 yaşında iken askere gitme mecburiyeti ile sona ermiştir. 101. Dönemde 6 ay Balıkesir ordu donanım yedek subay okulunda eğitim gördükten sonra kıta hizmeti için Kars'a gitmiştir.⁸⁸

Askerlik döneminde unutamadığı bir anısını şöyle nakletmiştir:

"...bir Miraç Kandili idi. Kars Merkez Camii'nde bir program hazırlanmış... beni de programa koyduklarını haber verdiler. Aksi tesadüf o gün nöbetçi subaydım... Ayvaz Bey (Gökdemir) 'hoca sen bu programa katıl ben senin nöbetini tutarım' dedi. Ve böylelikle programa katıldım. Önce ben aşr-ı Şerif okudum. Cemaatin heyecanını anlatmam mümkün değil. Sonra Mevlidin 'Veladet' bahrine başlamamla cemaatle dolu Camii içinde cezbe haline gelen cemaatte öyle hareket başladı ki... sanki cemaat semadan inen meleklerin kanatlarında uçuyordu. Böyle bir manzara karşısında ben gözlerime ve hissiyatıma hâkim olamadım... mübalağa etmeyi sevmem ama o gün 33 yaşındaydım. 11 yaşında Kur'ân ve Mevlit okumaya başladım ve bu yaşuma kadar ömrüm boyunca bir daha böyle bir manzara görmedim."⁸⁹

⁸⁶ Karaçam, *Hatıralar*, 283-292.

⁸⁷ Karaçam, *Hatıralar*, 301.

⁸⁸ Karaçam, *Hatıralar*, 310.

⁸⁹ Karaçam, *Hatıralar*, 310.

1971 yılı Mart ayında askerliğini bitirmiş, Burdur'a döner dönmez İstanbul'a tayini çıkmıştır.⁹⁰

1.6. Yeniden İstanbul Dönemi

Karaçam, Bursa ve Konya'da görev yapıp askerlik hizmeti için Kars'ta bulunduktan sonra tezkere alır almaz İstanbul'a tayini çıkmıştır. Çocuklarını Burdur'da bırakıp İstanbul'a gelmiş orda İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nde göreve başlamıştır. Disipline önem vermesi hasebiyle kendisinden çekinilen bir hoca olduğunu ifade etmiştir.⁹¹

İstanbul'a gelişinin ikinci ayında Mihraba özlem duyduğunu o makamdan aldığı feyzi başka yerden almadığını ifade etmiştir. (Sekiz sene İstanbul'da dört sene Bursa'da İmamlık yapmıştır.) Bu özlemini Mustafa Runyun hocaya aktarmış, akşam ve yatsı namazlarında fahri hocalık yapmak için bir Camii bulmasını talep etmiştir, böylelikle gündüz derslere devam ederken akşam da Sahra-ı Cedid Camii (Topbaşlar Camii) inde fahri imamlık yapmıştır.⁹²

Yüksek İslam Enstitüsü'nde ders verdiği dönem sonunda yaz tatilinde Balıkesir'de üç haftalık Kur'ân Kursu hocalarına yönelik açılan Meslek içi eğitim kursuna görevlendirilmiştir. Özellikle bu kurstan bahsederken şu ifadeleri kullanmıştır:

“Bundan önce de Konya, İstanbul, Bursa, Bolu, Trabzon da kurs yapmıştık, oralarda da Allah'a şükürler olsun iyi neticeler almıştık. Fakat bu Balıkesir kursu kadar feyizli, bereketli bir kursa katılmadığımı söylemeliyim. Günü geldi seksen mevcutlu bir sınıfta tümümüzün gözyaşlarıyla bağrımızın ıslandığı dersler yaptık. Orada hakikaten şişeyi kırmıştık.”

1.7. Eşinin Vefatı

İsmail Karaçam, 1975 yılının tatilini eşi ve çocukları ile memleketinde geçirdikten sonra beraber İstanbul'a dönmek için hazırlanarak yola çıkmışlardı. Karaçam, uzun süredir içinde bir vesvese olduğunu eşi kaybetme korkusu yaşadığını söylemiştir. Yola çıktıktan sonra Sandıklı'ya 20 km mesafe kala direksiyon hâkimiyetini kaybetmiş araba takla atmıştır. Eşi ve iki çocuğuyla yaptığı yolculukta bu talihsiz kaza sonucunda eşi vefat etmiş kızı da ağır yaralanmıştır. İsmail Karaçam, tabir-i caizse tırnakları ile kazıya kazıya olmak istediği yerlere ulaşmaya çaba gösterirken yıllarca yaşanan zorlukların ardından ferahlığa ulaşmıştı. Ancak 28 Ağustos 1975 Perşembe günü, kendi tabiriyle en acı günü olmuştu.

⁹⁰ Karaçam, *Hatıralar*, 315.

⁹¹ Karaçam, *Hatıralar*, 320.

⁹² Karaçam, *Hatıralar*, 322.

Eşinden bahsederken ondan ayrılmanın acısının içini çok yaktığını her anında destekçisi olan eşinin ölümüyle epey sarsıldığını ifade etmiştir.⁹³1976 yılında şuan ki eşi fen bilimleri öğretmeni olan Günfer hanımla evlenmiştir. Önceki eşi Faden hanımdan bir kızını bir oğlu; Günfer hanımdan ise iki kızını almıştır.⁹⁴ Günfer hanım da rahatsızlanarak 2021 yılında vefat etmiştir.⁹⁵

1.8. Politik Olaylar

Yüksek İslam Enstitüsü yeni açıldığı için genel geçer kurallar ile işlemekteydi. Zamanla kurallar ve işler düzene girdiğinde müdürler seçimle seçilmeye, Yüksek İslam Enstitüsü'ne alınan gençler akademik esaslara göre asistan, hoca olarak yetiştirilmeye başlanmıştır. Bu güzide kurumların başarılar elde ettiği ve yoğun çalışmalarla bu müesseselere hizmetin devam ettiği yıllar gelmişti. Eşinin vefatından sonra İstanbul'da dönen Karaçam, Yüksek İslam Enstitüsü'nde görevine devam etmiştir. Öğrencilerin eğitim seviyesinin yükselmesi için çok çaba göstermiş bu uğurda özveriyle çalışmıştır. Bu yılların güzelliğini yaşayamadan ne yazık ki politikanın kirli yüzü ortaya çıkmış ve ülke genelinde sağcı-solcu kavgaları ortaya çıkmıştır (İsmail Karaçam, kavgaların olduğu yıllarda hocalık yapmaya devam etmekteydi). Zaman zaman bu olayların dozu artmıştır.

Genç nüfusun çoğunluğunu oluşturan üniversite öğrencileri arasında da çatışmalar başlamış sağduyulu olması gereken, İslam'ı temsil eden İslam Enstitülerine de zamanla bu olaylar sıçramıştı. Karaçam, dönemin talihsiz politik olaylarının çalıştığı kuruma sıçramasıyla elini taşın altına koymuş ve yapılması gerekeni yapmaktan çekinmemiştir. Duyduğu eseften dolayı birkaç arkadaşı ile zamanın başbakanı ile görüşmüş çözüm önerileri üzerine fikir alışverişi yapmıştır.⁹⁶

1.9. Yurt Dışı Temasları

1.9.1. Malezya Kur'an Müsabakası

1978 senesinde, Ramazan ayında Malezya'da her yıl tekrarlanan Müslüman devletlerarası Kur'an-ı Kerim yarışmalarından biri daha yapılmıştı. Malezya'daki bu yarışmaya Türkiye'yi temsilen Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından bizzat aranan Karaçam katılmıştır. Kuala Lumpur stadyumunda yapılan müsabakada Malezya birinci çevre ülkeler ikinci ve üçüncü

⁹³ Karaçam, *Hatıralar*, 333.

⁹⁴ Karaçam, *Hatıralar*, 347.

⁹⁵ Karaçam, Kişisel Görüşme, 19 Mayıs 2023.

⁹⁶ Karaçam, *Hatıralar*, 349.

olmuştur. Karaçam, genel olarak her sene Malezya'nın birinci olmasına dikkat çekmiş yarışmada kendi ülkelerine öncelik verildiği düşüncesine kapılmıştır. İsmail Karaçam hocamız ise bu yarışmada dördüncü olmuştur.

Malezya seyahati münasebetiyle Suudi büyükelçisi ile tanışmış ve bu tanışıklıkta büyükelçi kendisine umre teklifinde bulunmuştur. Karaçam bu vesile ile Türkiye üzeri umreye gitmiştir.⁹⁷

1.9.2. Mısır Serüveni

Karaçam, Yüksek İslam Enstitüsü'nde akademik çalışmalarına ara vermeden devam etmekteydi. Doktor ünvanını aldıktan sonra Doçentlik yoluna girmişti. Fakat doçent olmak adına yabancı dil noktasında sıkıntı yaşadığı ve bu sebeple Arap ülkelere gitmesi gerektiği kanısına varmıştı. Bu yüzden Mısır'ın Kahire şehrine gitmiştir. Kahire'de Prof. Dr. Amara ile tanışmış ve Amara kendisinin "Amr İbn'ul As Camii"sinde Kur'ân okumasına vesile olmuştur.⁹⁸

Kahire'de uzun süre kalamamış, annesinin vefat haberi gelince Türkiye'ye geri dönmüştür. O dönem Kahire'de Mehmet Görmez, Mehmet Emin Özavşar, Bekir Öztekin, Mehmet Akif Aydın'ın da bulunduğunu not düşmüştür.

1.9.3. Almanya Görevi

Türkiye'den yurtdışındaki Müslümanlar için Ramazan aylarında tebliğ ve rehberlik amacıyla din görevlileri görevlendirilirdi. İsmail Karaçam da bu sayede, 1979 senesinin Ramazan ayında din görevlisi olarak Almanya'nın Hanover şehrine gitmiştir. Otuz iki gün orda kalmış İslami tebliğ ve ibadetlerde rehber olma , görevlerini üstlenmiştir. Yurtdışı görevinde İslam adına hissettiği en büyük eksikliğinin müslümanları tek bir vücut olmamış olarak görmesi ve parçalar halinde birbirlerine muhalif olmaları idi. Önemli olan vahdet unsurunu yerinde bulamamanın hüznünü derinden yaşamıştır. Bu durumdan Hatıralarında teessüfle bahsetmiştir.

1.9.4. Azerbaycan

Karaçam'ın Azerbaycan seyahati ilginç bir hikâye sonucunda gelişmiştir. Azeri Naile adlı öğrencisi vesilesiyle Azerbeycan'a seyahat etmiştir. Gördüğü bir rüya sebebiyle Namaz

⁹⁷ Karaçam, *Hatıralar*, 354-361.

⁹⁸ Karaçam, *Hatıralar*, 371.

kılma aşkı oluşan Azeri Naile, sonra başka bir rüya daha görmüş ve etkisinde kalmıştır. Bu rüyasında da Kur'ân okumasını isteyen Rasulullah'ı görmüştür. Gördüğü rüyaların peşine düşmüş böylelikle Kur'ân okumayı öğrenmek için Türkiye'ye gelmiştir. Trükiye'ye geldiğinde bir arayış içinde olmuş ve aradığını bulmak için önce Gaziantep'e oradan da İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'da bir Kur'ân Kursu'nda kalmaya başlamıştır. Kaldığı kursta İsmail Karaçam Hoca'nın öğrencileri ile tanışıp onların tavsiyesi üzerine üniversitede Karaçam'ın Kur'ân derslerine katılmak istemiş ve iki yıl boyunca İsmail Karaçam'ın Kur'ân derslerine katılmıştır. Sonrasında Kafkas üniversitesinde doktora yapmaya başlamış doktora çalışmasında İsmail Karaçam'ın kendisine başkanlık etmesini istemiştir. 4 sene boyunca tezine çalışmış sonrasında Azerbaycan'da doktora imtihanına tabi tutulmuştur. Bu vesile ile İsmail Karaçam Azerbaycan'a gitmiştir.⁹⁹

1.10. Doçent ve Profesör Oluşu

Karaçam, Dini eğitim- öğretimine küçük yaşta başlayarak tüm zorluklara rağmen yılmadan kendini hep daha fazla geliştirmiştir. Hafızlık eğitimi, İmam-Hatip Okulu ve ardından İslam Enstitüsü'nde eğitimine devam etmiştir. Bu süre zarfında kendi alanlarındaki ilmi birikimleri ile ünlü hocalardan özel dersler de almıştır. İmamlık, Öğretmenlik derken Üniversitede Öğretim Görevlisi olarak derslere girmiştir. Durmadan dinlenmeden öğrenmeye ve öğretmeye devam etmiştir. Belli bir zaman sonra doçentlik için çalışmalara başlamış dil imtihanları sıkıntı olmuştur. Bu sebeple Arap ülkelerine gitmeye karar vermiş ve Kahire'ye gitmiştir, fakat annesi vefat edince Türkiye'ye geri dönmüştür. Mısır'dan döndükten sonra dil imtihanlarında başarılı olarak Doçent olmuştur. Doçentlik imtihanlarında Süleyman Ateş ve Suat Yıldırım'dan büyük destek gördüğünü ifade etmiştir.

Bu arada Hak Dini Kur'ân Dili (Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır) isimli tefsir üzerine İsmail Karaçam, Nusret Bolelli, Emin Işık ve Abdullah Yücel dilinin sadeleştirilmesi, nakillerin kaynakları, hatalı tercümelemlerin tahsisi, tefsirde geçen müelliflerin ölüm tarihleri, atıfların tespiti, mealleri verilen metinlerin yerleri, metni verilip meali verilmeyen ayetlerin meali, geniş bir fihrist çalışması vb. gibi uzun süren hummalı bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışma üç yıl gayretle devam etmiş neticesinde bahsi geçen tefsir, genç nesillerin daha fazla istifade edeceği bir hale gelmiştir.¹⁰⁰

⁹⁹ Karaçam, *Hatıralar*, 379.

¹⁰⁰ Karaçam, *Hatıralar*, 379.

Profesörlük unvanını da 1996 yılında “Kıraat İlminin Kur’ân Tefsirindeki Yeri” isimli eser ile almıştır.

1.11. Tanıyıp Görüştüğü Bazı Zevatlar

1.11.1. Tasavvuf Ehli Zâtlar

İsmail Karaçam, küçük yaşından itibaren Allah’ın veli kullarına karşı samimi sevgi ve muhabbet duymuştur. Hayatın birçok döneminde mübarek zâtlarla görüşmüş, Onların himmetine nail olma duasıyla kendilerine Kur’ân okumak şerefine mazhar olmuştur. Bu mübareklerden kitabında zikrettiği isimlerden bazıları şunlardır.

Hacı Rahmi Sultan: Karaçam, Burdur’un meşhur Hak aşığı olan bu Zât’ın oğlu Hacı Sadık Efendi ile tanışmıştır. Burdur’da Hacı Rahmi Sultan’ın vecd ve aşkı insanlar arasında dillere destandı. İsmail Karaçam da Burdur’da hafızlığa çalıştığı zaman bu aşkla yanan ve Hacı Rahmi Sultan’a kalben bağlı olan bir ailenin yanında kalmıştır.¹⁰¹

Gavsi Efendi (İsmail Rumî k.s): İsmail Karaçam, İstanbul’a tahsil için gittiği senelerde 1952-1955 yılları arasında Tophane Kadirihâne’sinde kalmıştır. O dönemde Gavsi Erkmenkul, Kadirihâne tekkesinde babası Gavsi Efendi Hazretleri’nden aldığı tarikatın adabını, erkânını talebelere öğretmek ve tatbik etmek ile meşguldu. Karaçam da tekkede kaldığı için tarikat adabına riayet ederdi. Bu tekkede her Salı günü Kıyamî zikir yapıldığını, resmi olarak kapatılan fakat gönüllerde açık olan dergâhların müntesiplerinin aşk ile Gavsi hazretlerinin önünde bulduklarını, kendisinin de bu ilahî ziyafetten nasibini almaya çalıştığını söylemiştir. Kıyamî zikri yöneten zakirbaşısı Şaki Çetiner Hoca’dan da haftanın birkaç günü ilahi meşk ettiğini ifade etmiştir.¹⁰²

Mehmet Zahid Kotku Hazretleri: İsmail Karaçam, 1953 yılının yaz ayında tanıştığı bir arkadaşının dindarlığından etkilenip kaynağını sormuştur. O da cevaben Mehmet Zahid Efendi’nin talebesi olduğunu ifade edince Karaçam’ın kalbinde bu zâta karşı muhabbet oluşmuştur. İstanbul’a gittiğinde bu arkadaşı ile beraber Hoca Efendi’nin görev yaptığı camiiye gitmiştir. Mehmet Zahid Kotku hakkında İsmail Karaçam şu ifadeleri kullanmıştır: “Velilerin en mühim zâhiri vasıflarından biri bakışlarının keskin ve gözlerinin dikkat çekici olmasıdır Mehmet Zahid Kotku hazretlerinde bu hali müşahede etmek zor değildi. İlk bakışta insanı cezbeden bir hale sahipti ve ayrıca sürekli tebessüm ederdi. Kotku hazretleri, kimsenin

¹⁰¹ Karaçam, *Hatıralar*, 382.

¹⁰² Karaçam, *Hatıralar*, 383.

arkasından gıybet etmez, eli açık, misafirperver birisi idi". Karaçam, Mehmet Zahit Kotku'nun sohbetlerinin çok feyizli olduğunu ve manevi olarak keramet ve kemâlat sahibi bir zât olduğunu da sözlerine eklemiştir.¹⁰³

Mahmud Sami Ramazanoğlu: Karaçam, hayatında hayran olduğu kişilerin ilk sırasına Mahmud Sami Ramazanoğlu Efendi'yi koymuştur Mahmut Sami Ramazanoğlu ile Karaçam Yüksek İslam Enstitüsü'nde 1959-1963 seneleri arasında tanışmıştır. Mahmud Sami ile ilgili üç farklı rüya görmesi sonucunda kendisinin sohbetlerine iştirak etmiştir. 1971 yılında İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'ne tayin olunca daha sık görüşmeye başlamıştır. 6-7 sene boyunca İsmail Karaçam; Çarşamba günleri ikindi namazını Erenköy Camii'nde kılıp Mahmud Sami Ramazanoğlu'nun hanesine gidip Kur'ân okumuştur.¹⁰⁴

Gönenli Mehmet Efendi: İstanbul'da İmam Hatip ya da Kur'ân ilmi ile hemhal olmak için çabalayan talebelerin yiyecek barınak ihtiyaçlarının karşılandığı kurumlar azdı. Anadolu'dan kopup gelen din aşığı talebelerin elinden tutan birkaç gariban babası vardı. Bunların başında da Mehmet Efendi gelmekteydi. Kendisi imam olmasına rağmen günde üç yüz talebeye o dönemin parasıyla birer lira verirdi. Söylenen meblağı temin etmek için evinin değil kendi yiyeceğini bile unutan biriydi.

1952 yılında İsmail Karaçam İstanbul'a geldiğinde maddi olarak çok zorluklar çekmiştir. Kendisine Mehmet Efendi'ye gidip yardım talep etmesi söylendiğinde utandığı için O'na gitmemiştir. Yıllar sonra Yüksek İslam Enstitüsü'nde iken otobüste denk geldiklerinde bu durumu Hoca Efendi'ye anlatmıştır.

Mehmet Efendi her cumartesi ikindi namazından önce Kadıköy Osmanağa Camii'nde vaaz ve nasihat ederdi. İsmail Karaçam'ı da mihraba davet edip aşır okuturdu.

Mehmet Efendi İsmail Karaçam'ın Hacca gitmesi için gerekli parayı vermiştir, Karaçam da hacca gitmeden hastanede yatan Hoca Efendi'yi ziyaret etmeyi ihmal etmemiştir. Bu ziyaretinden memnun olan Gönenli Mehmet Efendi, İsmail Karaçam'dan yüksek sesle aşır okumasını istemiştir. İsmail Karaçam, hocanın bu isteğini kırmamış Kur'an'ı Kerim okumaya başlamış, O okudukça odaya baştabip ve yardımcısı ve başkaları da gelmiştir, Hoca efendi de İsmail Karaçam için "Türkiye'de Kur'ân okumada bunun gibisi yoktur" diye iltifat etmiştir.¹⁰⁵

¹⁰³ Karaçam, *Hatıralar*, 383-386.

¹⁰⁴ Karaçam, *Hatıralar*, 388.

¹⁰⁵ Karaçam, *Hatıralar*, 390-392.

Hacı Muzaffer Ozak Efendi: İsmail Karaçam, Hacı Muzaffer Efendi'yi 1952'de Beyazıt Camii'nde kitapçılık yaparken tanımıştır. Hacı Muzaffer Özak İnsanları çok iyi tanır, kimin hangi kitaptan hoşlandığını bilir. Gelen müşteriye “bu kitap tam senlik” der kişi öğrenci ise “parasını sonra ağır ağır ödersin” diye eklerdi. Karaçam, daha sonraki yıllarda O'nu Tophane Kadiriye'de kıyamî zikrin ortasında vecdile kendisinden geçmiş kuş gibi Rahman'a uçarcasına Allah'ın zikriyle yüzünde güller açar bir halde görmüştür. Bu muhterem zat bir müddet Nureddin Cerrahi Tekkesi'nin şeyhi olmuştur. Karaçam, Muzaffer Efendi'nin sohbetlerine ara ara gittiğini hatta bazen de namazı kendisi kıldırıp ahirinde Kur'an tilaveti yaptığını söylemiştir.¹⁰⁶

Ali Öztaylan: İsmail Karaçam, Ali Bey'in manevi olarak çok üst düzeyde olduğunu hayranlık uyandıran bir meziyete sahip olduğunu şu ifadelerle anlatmıştır.

“... Fakat böyle bir kemâlata nasıl erişmiş bu insan?... Ali ağabeyle konuştuktan sonra insanın kendisi ile Ali ağabey merkezli bir iç muhasebesine girme ihtiyacı hâsıl oluyor... İnsan çalışmakla böyle bir adam olabilir mi? Ben de çalışsam böyle bir adam olabilir miyim acaba?... Herhalde Allah'ın kitabı, Rasulullah'ın sünneti, Evliyaullah'ın himmeti ile ancak böyle bir kemal hâsıl olabilir. Deyip meselenin içinden çıkmaktan başka çarem yok sanırım...”

107

1.11.2. Görüştüğü Diğer Zâtlar

Bediüzzaman Said Nursi: İsmail Karaçam, 1953-1954 Senelerinde Burdur'da iken Bucaklı Süleyman Semiz ve Ahmet Semiz ile Bediüzzaman'ı ziyarete Isparta'ya gitmiştir, Said Nursi hasta olduğu için kimsenin ziyaretini kabul edemez iken Karaçam ve arkadaşlarının ziyaretini kabul etmiştir. Karaçam, daha sonraki sene tekrar Said Nursi'yi ziyarete gitmiş, Bediüzzaman Hazretleri kendisine “İsmail seni manevi evlatlığa kabul ettim” demiştir. İsmail Karaçam Bediüzzaman'ı ziyaret ederken manevi kerametlerinden çok etkilendiğini ifade etmiştir.¹⁰⁸

Hasan Basri Çantay: İsmail Karaçam'ın İstanbul İmam-Hatip'te hocası olan Hasan Basri Çantay ile irtibatı daha sonra da devam etmiştir. 1963 yılında Karaçam, Çantay'ı ziyaret etmiş ve sohbetinde bulunmuştur. Böyle bir sohbette Hasan Basri Çantay, Bediüzzaman ile

¹⁰⁶ Karaçam, *Hatıralar*, 395.

¹⁰⁷ Karaçam, *Hatıralar*, 396.

¹⁰⁸ Karaçam, *Hatıralar*, 402.

ilgili “O’nun âlim fâzıl bir zât olduğunu fakat bazılarının O’nu sevmekte de sevmemekte de ifrata kaçtıklarını” söylemiştir.¹⁰⁹

Muhammed Tayyip Okiç: İsmail Karaçam’ın Muhammed Tayyip Okiç’le tanışması eskiye dayanmaktadır. Aile dostları olan Mehmet Hatipoğlu Tayyip Hoca’nın talebesiydi. Karaçam ve Hatipoğlu ailesi arasındaki yakınlık sebebiyle Mehmet Bey’le beraber Ankara’ya gidişlerinde Muhammed Tayyip Okiç’i ziyaret etmişlerdir. Bu vesileyle Okiç’i tanıma fırsatı olmuştur.

Yıllar sonra İsmail Karaçam, Konya Yüksek İslam Enstitüsü’nde çalıştığı sırada Ankara Yüksek İslam Enstitüsü’nde görevli olan Muhammed Tayyip Okiç Konya İslam Enstitüsü’nde de derslere girmiştir. Karaçam’ın da o sıralar Enstitünün asli kadrosuna geçmesi için tayin olduğu branşta iki sene zarfında bir hoca danışmanlığında tez hazırlanması gerekmektedir. Görüşmeler sonucunda İsmail Karaçam “Kur’ân’ı Kerim’in indirildiği yedi harf ve okunduğu yedi kıraat” adlı kendi tezini Tayyip Hoca’nın danışmanlığında iki sene boyunca yürütmüştür. Karaçam, M.Tayyip Okiç hakkında “Türkiye’nin manevi hayatını temsil eden büyük bir zümrenin yetişmesine önderlik etmiş en büyük mimarlardan birisidir.” demiştir.¹¹⁰ Okiç’in kısaca hayatının bir bölümünü şöyle not düşmüştür:

“Merhum M. Tayyip hoca tahsiline Saray-Bosna’da başlamış, İlkokulu, ortaokulu okumuş ve modern bir ilahiyat koleji olan Ukruzna Medresa’dan diploma almış, daha sonra İslam Hukuku ve İlahiyat Medresesi’nden mezun olmuştur. 1926 yılında Zagreb Üniversitesi Edebiyat Fakültesinden diploma almış merhum Zagreb Üniversitesinde devam ederek Hukuk Absolutornium’u naklen geçtiği Belgrat Hukuk Fakültesinden almıştır.”¹¹¹

Okiç, 1949 Yılında Ankara Üniversitesi’ne davet edilmiş İlahiyat Fakültesi Hadis Profesörlüğüne seçilmiştir. Ayrıca “Dogmatik İlimler Kürsüsü”nün idaresi O’na verilmiştir. Bir yıl sonra Hadis dersi ile beraber Tefsir dersini de üzerine almıştır. 1970 yılına kadar bu hizmette kaim olmuştur. 1964-1965 ders yılından itibaren de Konya İslam Enstitüsüne 15 günde bir Hadis ve Tefsir derslerine girmiştir. 1970 yılında kendisini hizmetten uzak tutmak isteyenler tarafından vazifesinden uzaklaştırılmıştır 1973 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi’ne tayin olmuş 10 Mart 1977’de vefat edinceye kadar Tefsir ve Hadis dersi vermiştir.

¹⁰⁹ Karaçam, *Hatıralar*, 405-406.

¹¹⁰ Karaçam, *Hatıralar*, 408.

¹¹¹ Karaçam, *Hatıralar*, 409.

Karaçam, M. Tayyip Hoca'nın onlarca dili bilmekle beraber Arapça, Türkçe ve Fransızca yazdığı eserlerinin bulunduğunu, Avrupa dillerinde de makaleleri ve araştırmalarının mevcut olduğunu söylemiştir. İsmail Karaçam, Okıç hakkında Türkiye'de çok az kişiye nasip olan gerisinde bir irfan ordusu bıraktığını söylemiştir.¹¹²

1.12. 1980 Sonrası Hatıraları

Karaçam, 1920-1950 yılları arası Müslümanların dinlerinden dolayı çok sıkıntı çektiği bir devir, din adamlarının açlığa mahkûm edildiği küçük düşürüldüğü din adamlarına zilletin reva görüldüğü seneler olarak tanımlamıştır.

Müellif, kendi hayatını geçirdiği yılları ise onar senelik devrelere ayırmış ve bu süreçleri şöyle tanımlamıştır.

1950-1960 yılları arası Müslümanlar arzu ettiği hükümete sahip olmuşlardır. Fakat Karaçam'ın aktardığına göre idaredeki eksiklikler ve halkın galeyana gelip cahil politika ile hareket etmesi sonucu (her mahallede Vatan cephesi kurup memleketi yönetmeye çalışmışları gibi) anarşi doğmuştur. Nihayetinde bu anarşik sistem askeri ihtilal ile sonuçlanmış, 27 Mayıs darbesini gerçekleştirenlerin kurduğu Adalet Divanında, tam 9 ay 27 gün Menderes ve arkadaşlarını yargılanmıştır. Yargılama sonrasında verilen kararda dönemin Başbakanı Adnan Menderes, Başbakan yardımcısı ve dışişleri bakanı olan Fatin Rüştü Zorlu, Maliye bakanı Hasan Polatkan idam edilmişlerdir..

1960-1970 devresi ise muhafazakârlar için parlak olmayan bir devredir.

1970-1980 yılları arası ise terör olaylarının, anarşinin ve sağ-sol mücadelesinin en çetin olduğu yıllardır. Karaçam, bu anarşik olayların Yüksek İslam Enstitülerine kadar sıçradığını, müessesenin kendi içinden bu zihniyette olanların türediğini söylemiştir. Anarşi ve sağ-sol çatışması İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünde artınca bu durum ziyadesiyle sıkıntı vermeye başlamıştır. İsmail Karaçam ve birkaç arkadaşı, dönemin Başbakanı Necmettin Erbakan ile olayların vardığı yanlış sonuçları görüşmüşlerdir. Bu olayların içinde ilim adamlarının olmasının İslam'a ve İslam hizmetine verdiği zararı Erbakan'a ifade etmişler, kendisi de ilim ve politakanın bir arada bulunmaması gerektiğini söylemiştir.

1980 ihtilalinden sonra ise üniversiteler YÖK müessesine bağlanmıştır. Yüksekokullar ve akademik Enstitüler bir çatı altında toplanmıştır. İsmail Karaçam'ın görev yaptığı İstanbul

¹¹² Karaçam, *Hatıralar*, 411.

Yüksek İslam Üniversitesi de Marmara Üniversitesine bağlanmıştır. Daha önce yapılmış akademik çalışmalar, kurulan komisyonlar tarafından değerlendirilmiştir. İsmail Karaçam'ın Muhammed Tayyip Okiç Hoca danışmanlığında yapmış olduğu tez, Doktora tezi olarak kabul edilmiştir. Ardından dil imtihanına girerek başarılı olmuş ve neticesinde doçentliğe başvurmuştur. Karaçam, imtihanlarda yaşadığı heyecan sebebiyle neredeyse bu imtihana da girmekten vazgeçme aşamasına gelmişken, arkadaşı Ali Murat Deryal'ın ısrarları ile bu sınav girmiş ve muvaffak olmuştur. İsmail Karaçam'a doçentlik mülakatında Mustafa Sadık er-Rafi'nin "İ'caz'ul Kur'ân" eserinden bir sayfa okutturulup tercüme ettirilmiştir ve bu mülakat sonucunda doçent unvanını elde etmiştir.. Karaçam, bu azmin sonucunda Doçent cübbesini giyişini "başının üstündeki koca bir dağın düşmesi" olarak tanımlamıştır.

Beş sene doçent olarak görev yaptıktan sonra 1996 yılında, bulunduğu üniversitede Profesörlük için bir kadro açılmıştı. Yakup Çiçek ve Sadrettin Gümüş de bu kadroya müracaat edebilecek kıdemdeydi. Fakat daha önce Karaçam'ın talebesi olan bu gençler Enstiütünün idaresine "Profesörlük kadrosuna İsmail Hoca'mız alınsın" diye başvurma inceliğini ve edebini göstermişlerdir. Karaçam, bu gençlere karşı takdir ve minnet duygusu duyduğunu ifade etmiştir. Profesörlük ile ilgili raporlar hazırlanmış, senatoya sunulmuştur. Senatoya sunulan raporlara itiraz olmamış ve 1996 yılında profesör olmuştur.¹¹³ 2003 yılında da 40 yıllık eğitimliğin ardından emekli olmuştur.

1.13. Kur'ân'ı Kerim Hocalığında Takip Ettiği Usül ve Türkiye'deki Dini Eğitim Hakkındaki Düşünceleri

İsmail Karaçam'ın 1963-2003 yılları hep Kur'ân hocalığı ile geçmiştir. 18 yaşından itibaren iki sene gayr-i resmi imamlık yapmış diğer seneler de ise resmi devlet memuru olarak geçirmiştir. Ömrünün büyük bölümü Milli Eğitim Bakanlığına ve YÖK'e bağlı öğretici olarak sürdürmüştür. 2003 yılında emekli olmuştur.

Hayatının her alanında özellikle de derslerinde disipline ayrı bir önem verdiğini, öğrenmenin yolunun disiplinli çalışmaktan geçtiğini söylemiştir. Eğitim öğretimde çok titiz çalışmış hassas bir terazi gibi ince ince bildiklerini aktarmış, aktardıklarını da geri almak istemiştir, Hatta bazı öğrencilerin daha kendisini tanımadan "sıkı, notu kıt hoca" olarak tabir ettiklerini ama ileri ki hayatlarında bu disiplin sayesinde başarıya ulaşmış kendisini takdir ve taltif ettiklerini de eklemiştir.

¹¹³ Karaçam, *Hatıralar*, 440-448.

Daima derslerinde taviz vermediği dört esası olduğunu ifade etmiştir.

- a) Kur'ân'ı kerimi yüzünden doğru ve akıcı okumak
- b) Kur'ân'ı Kerim'i tecvid ve tâlime uygun okumak
- c) Tecvidin nazari bilgilerini bilmek
- d) O senenin ezber müfredatını muhakkak ezberlemek

Türkiye'deki Dini Kurumlar hakkında ise düşünceleri şu şekildedir. "Diyabet ve Milli Eğitim ve İlahiyat fakültelerinin birlik içinde çalışması gerekmektedir. Verilen eğitimin Dini istihdamda yeterli olması için çaba harcanmalıdır. İmam-Hatipler iki kısma ayrılmalı bir kısım İmam-Hatipler okul dersleri yanında İslami ilimler okutarak din eğitimi verilen kurumlar olmalıdır. Diğer kısım İmam-Hatip ise Diyanet'in öğretici ihtiyacını karşılayacak düzeyde kabiliyetli öğrenci yetiştirmeli ayrıca ezber gücü güçlü olanlara hafızlık yaptırılmalıdır. İmam-Hatip okuyanlar İlahiyat fakültelerine gitmeli akademik alanda çalışmaya sevk edilmelidir."¹¹⁴

1.14. İsmail Karaçam Hakkında Bazı Kişilerin Düşünceleri

Prof. Dr. İsmail Karaçam uzun yıllar Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Tefsir Anabilim Dalı Başkanlığı yapmıştır. İlim ve irfan sahasına yetiştirdiği yüzlerce talebeleriyle ve yazdığı onlarca eseriyle mümtaz bir ilim adamıdır. Kendisi hakkında güzel geribildirimlerin olduğu bazı kişilerin şu ifadelerini paylaşıyoruz.

Aziz millerimin naçiz bir ferdi olarak, din ve vatan hizmetine, dönemin zorlu şartları altında, fahri ve hasbi çalışan hocalarımızdan Kur'ân öğrenip hafızlık yaparak başladım. Din eğitiminin en temel bilgilerini, İmam-Hatip Okullarının ve Yüksek İslam Enstitülülerinin birinci devre talebeleriyle birlikte, memleketimizin en değerli üstatlarından oluşan bir eğitim kadrosundan tahsil ettim. Bu sırada pek çok arkadaşım gibi nice cefakâr ve vefakâr insanın karşılıksız maddi ve manevi desteğine nail oldum. Yüksek İslam Enstitülülerin ilk mezunlarından biri sıfatıyla vatan-millet, din-diyabet, ezan ve Kur'ân hizmetine aşk u şevkle atılan ilk nesil arasında yer aldım. Bu kurumların İlahiyat Fakültelerine dönüşmesi sürecini de bizzat yaşadım. Yarım asrı aşan hizmet ve eğitim hayatımda, bütün samimiyetimle çalıştım. Milletimin maddi-manevi haklarını yemedim, yedirmedim. –Prof. Dr. İsmail Karaçam¹¹⁵

¹¹⁴ Karaçam, *Hatıralar*, 452-476.

¹¹⁵ Karaçam, *Hatıralar*, Hatime.

Çok merhametli ve çok duygusaldır. Herkesi düşünür. Babam çok ciddi ve sert görünür özellikle öğrencilerine karşı. Çok disiplinlidir. Ama tanıdıklarında aşırı samimidir. Muhabbet ortamını çok sever. -Fahriye Uyar (kızı)¹¹⁶

Ben çalışmayı babamdan öğrendim, İnsanlığı sevgiyi, şefkati...Ben aileyi babamdan öğrendim eşe saygıyı, orta yolu bulmayı, Babam dünyadaki en duygusal insanlarından biridir. Bu nedenle sık sık hayal kırıklığı yaşayan biridir. -Dr. Fatma Karaçam Akçay (kızı)¹¹⁷

Çok hassas bir insandır gönlü geniş bir insandır. Bütün hassasiyeti Kur'ân tilavetine karşı hassasiyetiyle ilgilidir. akademik sahada başvuracağımız ilk eserlerden biri Hoca'nın eserleridir. -Prof. Dr. Nihat Temel¹¹⁸

Çok geniş kitapları vardır. Son dönem kendinden ilminden faydalanılan kıraat âlimlerinden biridir. Hocamız derslerinde titiz ve hassastır. Disiplinlidir. Dersi verdiği gibi almak ister. -Ramazan Pakdil¹¹⁹

Çok bilen bildiğini aktarabilen öğrendiğini bildiğini yaşamaya çalışan bir insandır. -Mustafa Nurettin Sarı¹²⁰

İsmail hocanın kıymetini ancak erbabı bilir. -Mustafa Bozcu¹²¹

"...Her ilim dalında öğretmen yetiştirmek zarureti vardı. Bu suretle çeşitli yollardan Enstitülere intisapları sağlanan müstaid gençler, istikbalin genç âlimleri, her biri ayrı değer taşıyan gayet kıymetli tezler hazırladılar. Müslüman Türk milletinin mayasında mevcut İslam kültürüne emsalsiz bir gayret ve çalışkanlıkla sahip çıkmasını bilen bu gençlerden bazısının bana bağlı olarak tezlerini hazırlamış olmasından ayrıca sonsuz bahtiyarlık duymaktayım. İşte bu genç adamlarımızdan Sayın İsmail Karaçam da bu müstesna kişiler arasındadır.

¹¹⁶ Ali Erdoğan, "Din Hizmetine Adanmış Ömürler 54.Bölüm", Diyanet TV (13.01.2022), 00:00:57-00:01:15.

¹¹⁷ Karaçam, *Hatıralar*, 482.

¹¹⁸ Erdoğan, "Din Hizmetine Adanmış Ömürler 54.Bölüm", 00:01:17-00:01:32.

¹¹⁹ Erdoğan, "Din Hizmetine Adanmış Ömürler 54.Bölüm", 00:01:34-00:01:42.

¹²⁰ Erdoğan, "Din Hizmetine Adanmış Ömürler 54.Bölüm", 00:01:43-00:01:54.

¹²¹ Erdoğan, "Din Hizmetine Adanmış Ömürler 54.Bölüm", 00:02:11-00:02:14.

...İlmi araştırmalara olan aşırı düşkünlüğü ile pek üstün ahlaki meziyetleri nefsinde toplamış bu genç âlimimizin, Kur'ân-ı Kerim Kıraatı ilminde memleketin en yetkili kişilerinden birisi olarak daha çok eserler vereceği şüphesizdir. –Muhammed Tayyip Okiç¹²²

Yüksek İslam Enstitüleri İlahiyat Fakültelerine dönüştürüldü Eğitim Enstitüleri de Eğitim Fakültelerine dönüştürüldü. okulumuz da Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi oldu. Bu dönemde çok iyi derece ile Doktora tezi olarak kabul edilen “Ebû Amr ed-Dânî Hayatı Eserleri ve Câmiu'l-Beyan” isimli çalışmamdır. Tez Danışmanım çok kıymetli İsmail Karaçam Hoca'mdı Kendisi ve eserleri, değerlendirilmesi gereken bizim alanımızın büyük üstadıdır. Kendisine şükran borçluyum. Beni her zaman gönülden ilgi ile karşılar, bulunduğu ortamda hak etmediğim şekilde överdi, iltifat eder, samimi davranırdı. “Kur'ân Tilavetinin Esasları” isimli eserinde şahsım hakkında takdirlerini görmekten çok mutlu olduğumu belirtirim. Benim için çok teşvik edici olmuştur. Allah razı olsun, sağlıklı, hayırlı, uzun, mutlu, ömürler lütfeyesin.. -Abdurrahman Çetin¹²³

1.15. Danışmanlık Yaptığı Tezler

1. Abdurrahman Çetin (Doktora, 1980) “Ebû'l-Amr ed-Dâni hayatı ve eserleri ve Câmi'u'l-beyân”.
2. Mustafa Öztürk (Doktora, 1981) “Muhammed b. el-Cezerî ve et-Temhid fi İlmi't-Tecvid”.
3. Ali Osman Yüksel (Doktora, 1982) “Kıraat ilminde İbnü'l-Cezerî (hayatı-eserleri) ve Tayyibetü'n-neşr”.
4. Muhlis Akar (Yüksek Lisans, 1986) “Kur'ân-ı Kerim'e göre toplumların helak oluş sebepleri ve şekilleri”.
5. Hidayet Aydar (Yüksek Lisans,1986) “Kur'ân'a göre dostluk ve arkadaşlık”.
6. Muhammed Çelik (Yüksek Lisans, 1987) “Kur'ân-ı Kerim'e göre dua”.
7. Ali Erbaş (Yüksek Lisans, 1987) “Kur'ân'daki tekrarlar ve sırları”.
8. Mehmet Besim İsmail Efendioğlu (Yüksek Lisans, 1987) “Kur'ân-ı Kerim tilâvetinde edep”.

¹²² Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Nüzulü ve Kıraatı*, 6.

¹²³ Mehmet Aydın, *Türkiye'de Cumhuriyet Sonrası Kıraat İlmi Çalışmaları: Abdurrahman Çetin Örneği* (Uşak: Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 52-53.

9. Abdullah Yücel (Yüksek Lisans, 1989) “Mütevâtir kıraatlerin tefsir ilmindeki yeri”.
10. Nihat Temel (Doktora, 1991) “Kıraat ilminde vakf ve ibtida”.
11. Fatih Çollak (Doktora, 1991) “Kıraat ilminde İmam Şatibi ve eş-Şatibiyye”.
12. Orhan Baykal (Yüksek Lisans, 1992) “Kur’ân-ı Kerim'e göre ehl-i kitap”.
13. Abdullah Emin Çimen (Yüksek Lisans, 1993) “Tahir el-Cezairi ve tefsir ilmindeki yeri”.
14. Yaşar Düzenli (Doktora, 1994) “Şihabaddin Sühreverdi ve Nuğbetü'l-beyan fi Tefsiri'l-Kuran adlı eserinin tevbe suresine kadar tahkiki”.
15. Bünyamin Açıkalin (Yüksek Lisans, 1996) “Kur’ân-ı Kerim'de rüya kavramı”.
16. Ömer Çelik (Doktora, 1997) “Kur’ân'a göre Kur’ân-ı Kerim ve muhatapları”.
17. Cennetan Toktaş (Yüksek Lisans, 1998) “Gaşiye suresi tefsiri”.
18. Zekeriya Pak (Doktora, 1998) “Kur’ân'da kulluk”.
19. Kerim Buladı (Doktora, 1999) “Kur’ân'a göre nankörlük kavramı”.
20. Faruk Tuncer (Doktora, 2000) “Kur’ân bütünlüğü açısından surelerin baş tarafı ile sonu arasındaki münasebet”.
21. Abdullah Emin Çimen (Doktora, 2001) “Kur’ân-ı Kerim'de helak kavramı”
22. Gıyasettin Arslan (Doktora, 2001) “Hicri ikinci asrın siyasi yapısı içinde İmam Şafii'nin Kur’ân' ı tefsir metodolojisi”.
23. Zeynep Aktürk (Yüksek Lisans, 2002) “Saff suresi ve tefsiri”

1.16. Nat-ı Nebi Şiiri

İsmail Karaçam'ın çocukluğu dindar bir muhitte geçmiş, ileri ki yaşlarda da tasavvufa gönül vermiş, veli kulların sohbetlerinden feyiz almış biri olarak, O'ndaki mümtaz kişilik kalbindeki deruni Rasulullah sevgisini ruhunda aksettirmiştir. Bu sevginin kalbinden diline taşması ile bir şiir kaleme almıştır. Bu şiire kitabında yer vermiştir.

Resuller 'in Sultani, bakeslerin dermanı sensin Habib'im

Dertlilerin devası, düşkünlerin gıdası sensin Habib'im

İlahi divanin, şafii, asilerin melcei sensin Habib'im,

İki cihanın rahmeti, Rabbim 'im sonsuz hikmeti sensin Habib im!

İlahi lütfun olmazsa eğer, güller açmaz, çemenler bitmez,

Cihan'ın güzellik misali tabiat söner, bülbüller ötmez,

Can ile cân olan cânânin چراغی ebediyen söner, tütmez,

Cümle varlık neşesi, ebedi hilkat nüktesi sensin Habibim!

Hasretine dayanmak ne mümkün, geldim huzur-u pakin'e,

Günahımdan gayri sermayem yok, ne takdim etsem Hazret 'ine?

Âşıkların hürmetine gözyaşlarım mazhar olur -belki- himmetine,

Ruz-i mahşer' de çok günahkâr İsmail'in tek ümidi sensin Habib'im!

Sahrayı cedit, 07.02.2004

İsmail KARAÇAM¹²⁴

1.17. İsmail Karaçam'ın Tavsiyeleri

1.17.1. İsmail Karaçam'ın Kıraat Alanında Çalışma Yapanlara Tavsiyeleri

- Sayın hocam, bir koca ömrü Kur'ân hizmetine adanmış bir hafız ve bir Kur'ân aşığı ayrıca talebeler yetiştirmiş yetiştirdiği talebelerin yüksek ünvanlara ulaştığı bir eğitimci olarak Kıraat alanında çalışma yapmak isteyenlere tavsiyeleriniz nelerdir?

- Seni tanımış olmaktan dolayı son derece memnun oldum. Yapmış olduğunuz bu çalışmalar ile naçiz eserlerimi tanıtarak daha çok insanların ulaşabilmesini sağlamaya katkı sağlamış olmanızı umut ediyorum.

Benim İmam-Hatip ve Yüksek İslam Enstitüsünde binlerce talebem var. Bunların içinde yüzlerce profesör, yüzlerce doçent, öğretmen idareci olan var. Cenab'ı Hakka hamdolsun hepsi de bana karşı saygılı ve daima hürmetlidirler. Yüksek ünvana ulaşan talebelerim fevkaalede çalışmalar yaptılar ve övünülecek talebelerim oldular, ellerinden geldiğince Din-i Mübin-i İslam'a hizmet ettiler etmeye devam ediyorlar. Örneğin talebelerimden Ali Erbaş, Ali Bardakoğlu diyanet reisliği yapmışlardır. İstanbul müftüsü olan talebelerim var hepsiyle iftihar ediyorum.

¹²⁴ Karaçam, *Hatıralar*, 483.

Talebelerimin eserlerini seve seve okuyorum. Örneğin; talebelerimden Mustafa Çağrııcı daha önce müftülük yapmış fevkaalede çalışmaları olan biridir. İhya'yı tercüme etmiştir ve bunu tercüme etmek her yiğidin harcı değildir. Ali Erbaş'ın da üç ciltlik eserini okudum gayet güzel yazılmış bir eserdir. Bir diğer öğrencim Abdurrahman Çetin'dir. Kendisi zirvede olan bir talebemdir. Kıraat alanında kıymetli çalışmaları bulunmaktadır. Öğretim görevlisi olarak seçilirken jüride olmam hasebiyle iyi yönde referans vererek sınavının olumlu sonuçlanmasına katkı sağlamıştım. O'nu çok sever ve takdir ederim.

Benim bu alanda çalışma yapmak isteyenlere tavsiyelerim; Çalışmalarını, Kur'ân-ı Azimüşşan'ın kıraat ile ilgili bölümlerini okumak suretiyle biraz daha teferruatlı hale getirmeleridir. Kur'ânda muhakkak İslam ilimlerinden her birinin istinad ettiği bir şey vardır, bunların bilinmesi elzemdir. Fıkıhta, kelimada, tefsirde ve diğer Ulumul-Kur'an olarak bildiğimiz tüm ilimlerde Kur'ân'ın layıkıyla anlaşılması gerekmektedir. Bu gençlerimizin çalışacağı onların ortaya çıkaracağı bu bilgiler, gözlerini açmış hasretle bekliyorlar. Geçmişteki bilgileri olduğu gibi tekrar etmek suretiyle değil ama onlardan da istifade ederek yeni yeni Kur'ân'ın insanlığa tanıtılması konusunda eser vermelerini tavsiye ediyorum. En çok istifade edecekleri özellikle ukubatlar, ibadetler hususunda Kur'ân'ın kıraatler ile ilgili farklı okuyuşlarına başvurmalarıdır. Bu farklı kıraatlere çok dikkatle eğilerek Kur'ân'ı İslam ümmetine tanıtılma imkanını geliştirebileceklerdir.

Bolluk ve imkanlar içerisinde olsaydım belki bu kadar çalışamazdım. Nihayetinde Allah'ın inayetiyle zorluklar içinde bu seviyelere geldik. Bu yüzden yola başkoyanlar yılmadan, ümitsizliğe düşmeden çalışsınlar.¹²⁵

1.17.2. İsmail Karaçam'ın Tüm Gençlere Tavsiyeleri

- Sayın Hocam, Müslüman gençlere tavsiyeleriniz nelerdir?

- İslam'a hizmet etmek için çalışan tüm gençlere sağlık afiyet diliyorum. Bu konuda ömürlerini feda etmelerini istiyorum. İslam dinini yaşamak ve yaşatmak için canla başla çalışmaları gerekmektedir. Tüm dünyaya bu Din-i Mübin-i İslam'ı tanıtmak için ellerinden geleni yapmalarını tavsiye ediyorum.¹²⁶

-Sayın Hocam, küçük yaşta hafızlık yapmış biri olarak Hafızlık yapan gençlere tavsiyeleriniz nelerdir?

¹²⁵ Karaçam, Kişisel Görüşme, 19 Mayıs 2023.

¹²⁶ Karaçam, Kişisel Görüşme, 19 Mayıs 2023.

- İmam hatiplerde okunacak din ile ilgili beş eserim çıktı. Kur'ân kurslarında hafızlık nasıl yapılması konusunda belli bir metod olmamıştır. Herkes kendine göre bir yöntemle hafızlığını yapmıştır. Ben hafızlığa başladığımda Burdur Ulu Camii imamı Hacı Hafız Hamit beni çok severdi. Hocam Fatiha'dan 30. Cüze kadar ezberden talim okuturdu. Ömer Gündüzalp da hafızlık yaptırırdı. Ben en küçük olduğum için en gerideydim. İlk gün Fatiha suresini okudum, hoca bana baktı “sen olacaksın” dedi. Ben O'nun yoluna kurban olayım. “Oğlum, hafızlığa başlayınca bazıları çok zorluk çeker, fakat kendi hafızlığında uyguladığım metodu uygularsan sen de kolay hafız olursun” dedi. Peygamberimiz zamanından 4. Asra kadar hafızlık metodlarının nasıl olduğu pek belli değildir. Ama ondan sonra mutevatir kıraatler asırlarca okutulmaya devam edilmiştir.¹²⁷

-Sayın Hocam, ülkemizde Kur'ân tilaveti Asım kıraati üzeri okunmakta ve okutulmaktadır. Diğer kıraatlerin de okutulmaya devam edilmesi hususunda görüşleriniz nelerdir?

Kur'ân'ın kıraat-ı seb'a, kıraat-ı aşere üzere okunması ve bu kıraatlerin Kur'ân'ın manasına etki eden farklılıkların İslam hukukuna, tefsire olan etkilerinin öğrenilmesi ve öğretilmesi şarttır. İslam'ın ana kitabı olan Kur'ân'a ait bu ilmin, şeriatın anlaşılmasında büyük tesiri olacaktır. Bu kıraatlerin manaya delalet ettiği deliller ile Ahkam-ı İlahiye'nin zamanın ihtiyaçlarına göre anlaşılmasını temin eden kısımlarının öğretilmesinde zaruret vardır. Binaenaleyh, Kıraatlerin tümünün Din-i Mübin-i İslam'ın büyüklüğünü ortaya çıkarmaya yardımcı olması açısından özellikle İlahiyat fakültelerinde zamanın ihtiyacına göre okutulması gerekmektedir.¹²⁸

2. İSMAİL KARAÇAM'IN ESERLERİ

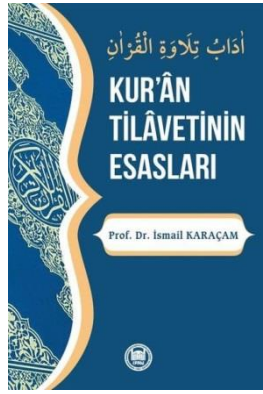
2.1. Kur'ân ve Kıraat İlmî İlgili Eserleri

İlmî çalışmalarla canlı bir örnek olan Kur'ân hafızı, müellif saygıdeğer bir akademisyen olan İsmail Karaçam'ın kendinden sonraki nesle öncülük ettiği, Üniversitelerde ve Kur'ân eğitimi verilen kurumlarda başucu kaynak olan Kıraat ve Tecvid ilmi ile ilgili yazmış olduğu kıymetli eserleri bulunmaktadır. Bu eserler incelemekte fayda vardır.

2.1.1. Kur'ân Tilavetinin Esasları

¹²⁷ Karaçam, Kişisel Görüşme, 19 Mayıs 2023.

¹²⁸ Karaçam, Kişisel Görüşme, 19 Mayıs 2023

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (İFAV) Yayınları, İstanbul: 2018

İsmail Karaçam'ın, son dönem eserlerinden biridir. Tek bölüm halinde ana ve alt başlıklar şeklinde yazılmıştır. Kur'ân, en yüksek mertebedeki insandan en sade insana kadar her devirde her toplumda insanlığı dünya ve ahiret saadetine eriştiren yegâne kitaptır. Hz. Peygamber'den nakledilen hadislerde Allah'ın Kur'ân okumayı ibadet saydığı görülmektedir.. Bu ibadeti yerine getirirken Kur'ân tilavetini ayette bahsedildiği gibi “tertil” adabıyla okunması gerekmektedir. Mamafih müellif, bu kitabın Kur'ân'da geçen “tertil” tanımının muhtevasını içeren tecvit ve kıraat ilimlerinin usul ve kaidelerine riayet edilmesine ışık tutması için yazılan bir eser olduğunu ifade etmiştir.

Karaçam; eserine Kur'ân'ın tanımı ile başlamış, Kur'ân'ın ezberlenmesi konusu ile devam etmiştir. Bu konuda bilgiler verirken “Kim Kur'ân'ı okur ve O'nu ezberlerse, Allah O'nu cennetine koyar ve akrabasından cehennemlik olan on kişiye şefaathçi kılar.”¹²⁹ hadisini ve bu minvalde Kur'ân ezberlemeyi teşvik eden hadisleri okuyucu ile paylaşmıştır.

Karaçam, Kur'ân ve hafızlar konusundan sonra Kıraat ilmi konusu ile devam etmiştir. Kıraat ilmi başlığının altında özellikle Kur'ân'ı Kerim'in yedi harf üzere indirilmesi konusuna değinerek, kaynağına inme açısından Arap dili, Arap dili lehçeleri, Kur'ân kaç lugat üzere indirilmiştir? Kur'ân'ı Kerim'de Arapça'dan başka lisan var mıdır? konularını ele almıştır. Bu konudaki farklı görüşleri okuyucuya sunmuş son olarak kendi görüşünün ise Kur'ân'ı Kerim'de Arapça'dan olmayan fakat Arap diline girip Arapçalaşan kelimelerin olduğuna kanaat getirmiştir.

Karaçam, “Kur'ân Tilavetinin Esasları” isimli bu eserinde özellikle Kıraat ilminin konusu, gayesi, faydası, şeriatteki yeri ve meselelerine değinmiştir. “Sihhat bakımından kıraatler nasıl olması gerekir, sahih kıraat ne yönden mütevatir olur?” sorularına cevaplar

¹²⁹ Ahmet b. Hanbel, el-Müsned, 1/148.

vermiştir. Senetlerindeki sıhhat bakımından kıraatler (Mütevâtir, Meşhur, Ahad, Şaz, Mevdu, Müdrec kıraatler) konusunu ele almıştır. Karaçam, senet bakımından kıraatleri incelerken kavramları Hadis ilminde kullanılan şekliyle ele alanların görüşüne daha yatkın davranmıştır. Eserde Kur'ân'ın tilaveti konusu ve kıraat ilmi konusu arasında gidiş gelişler yapmış, ilerleyen sayfalarda Kıraat ilmi hakkında daha fazla ayrıntıya girmiştir.

Karaçam, eserinde cem ve infirad tariklerinin ne olduğunu ve bu konulardaki görüş ve düşünceleri inceleyip okuyuculara nakletmiştir.¹³⁰ Kıraat ilminin öğretimi ve eğitimi başlangıçta şifahi olarak başlamış tedrisat çalışmaları ise Tabiun devrinin sonlarında yapılmış, kıraat ilminde infirad ve cem tarikleri ile günümüze kadar ulaşmıştır.

Karaçam, eserinde tarih süreci içerisinde Kur'ân'ı Kerim konusuna da değinmiş bu süreci iki safhaya ayırmış; ilk safha Kur'ân'ın muhafazası, ikinci safha Oryantalizm safhası olarak ayırmıştır. Oryantalizm ve oryantalist nedir? Oryantalizmin tarihçesi nasıldır? İslam dini üzerine yapılan oryantalist çalışmalar nelerdir, Oryantalist çalışmaların değerlendirilmesi, Oryantalistlerin Kur'ân ile ilgili görüşleri, Oryantalistlerin kıraatle ilgili görüşleri (genel olarak Goldizher'in görüşleri ve eserlerinden alınan alıntılar ve fikirler) okuyucuya sunmuştur. Karaçam, oryantalistlerin yanlış hükümlerinin genelde Müslüman âlimlerin yazdığı eserlerden işlerine geleni alıp istismar ederek elde ettiklerini ifade etmiştir¹³¹. Örneğin; Kur'ân-ı Kerim'i, tahrif edilen diğer kutsal kitaplar gibi düşünen Jeffery, bazı sahabelerin dindarlık içgüdüsüne dayanarak Kur'ân metninde değişiklikler yaptıklarını iddia etmiştir.¹³²

Karaçam, eserde ayrıca kısa başlıklar altında Kıraatlerin tercih meselesi, Mushafların kıraatlere göre neşr edilmesi, Kıraatlerin toplum huzurunda okunması, Kıraat ve tecvit ilimleri arasındaki fark nedir? konularını açıklamıştır.¹³³

Karaçam, eserde kıratte farklılık konusuna açıklık getirip Kıraatlerin farklı oluşuna yapılan itirazları ve cevapları paylaşmıştır. Kıraatte ihtilafların olma sebepleri düşünüldüğünde; Kur'ân'da kıraat farklılıklarına ruhsat olduğu, Kıraatlerin çeşitli olmasının faydalarının bulunduğu hatta tefsir ve fıkıh ilminin gelişmesinde katkısı olduğu muhakkaktır.

¹³⁰ İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (İFAV) Yayınları, 2018), 19-59.

¹³¹ Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, 62-106.

¹³² Mohammad A. Chaudhary, "Oryantalizmin Kıraat Farklılıklarına Bakışının Tenkidi - Arthur Jeffery Örneği", çev. Mahmut Ay, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25 (2011), 201.

¹³³ Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, 107-129.

Kıraat ilminin günümüzde uygulanabilmesini iki merhalede açıklayan Karaçam, birinci merhalede talebenin öncelikle hafız olması, Arapça sarf ve nahiv bilmesi, Arap belâğatını belli bir düzeyde bilmesi gerektiğini, kıraat ilmi ile ilgili yönleri bilmesi, et-Teysir’de geçen kaidelerin öğretilmesi, tecvidi, meharic’ul huruf, sıfat’ul huruf gibi tüm ayrıntıları ile bilmesi ve fem-i Muhsin önünden tatbik etmesi gerektiğini düşünmektedir. İkinci merhaleye geçildiğinde; yedi ve on kıraat âlimini ve râvilerinin isim ve rumuzlarını, ayrıca sure evvelinde istiaze ve bismelenin okunuş şekillerini, medlerin mertebelerini, tahkik imale ve taklil kelimeleri, lam-ı tarif ve hemze-i müzekkerleri, medd-i lin ve medd-i bedelin yan yana geldiğinde takdim veya tehirini, ibdal-işmam-iskat-tağliz gibi ıstılahların anlam ve uygulamalarını ezberlemesi gerektiğini ve dikkatle uygulaması gerektiğini söylemiştir.¹³⁴ Karaçam, Kıraat ilmi günümüzde nasıl okutulmalıdır sorusunun akabinde yedi harf konusuna geçmiştir. Yedi harf ile ilgili hadisler, yedi harfle ilgili hadislerin değerlendirilmesi, yedi harf hakkında ileri sürülen şüpheler ve cevaplar, yedi harf ve kıraat ilmi ilişkisi, yedi harf hadisi mansuh mudur? Kur’ân’da yedi harften doğan farklılıklar konularını ele almıştır. Devamında kıraat imamları ve bazı kıraat ıstılahlarını açıklamıştır.¹³⁵

Müellif, kitapta Kıraat ve Kur’ân ilimleri ile ilgili geniş bilgilere devam ederek Kıraatlerin özellikle yedi ve on kıraatin tevatürü, kabul veya reddi bakımından kıraatler, şaz kıraatler ve hükümleri, kıraatlerin telfiki, Kur’ân’ın yazısı, mushaflara nokta ve hareke konulması konularına değinmiştir. Hz. Osman zamanındaki Mushaflar şuan nerede? Kıraat ilmi ile ilgili mühim eserler ve yazarları ayrıca sahih kıraatlerde aranan şartları konularına da açıklık getirmiştir.¹³⁶

İsmail Karaçam, eserinde Kur’ân yazısı, kıraatler ve lehçeler gibi önemli mevzuları uzun uzadıya açıkladıktan sonra Kur’ân’ın kutsiyetine gösterilmesi gerek ihtimamdan da bahsetmiştir. “Kur’ân’ın tilavetinde dikkat edilmesi gereken hususlar nelerdir”, “İnsanın manevi gelişiminde Kur’ân kıraatinin yeri nasıl olmalıdır”, “Kur’ân ehlinin ve Kur’an talebesinin vasıfları nelerdir”, “Kur’ân kıraatinde ve Kur’ân okunurken dikkat edilecek hususlar ne olmalıdır?” sorularına cevaplar vermiş, Kur’ân kıraatinin miktarı, Kur’ân’a hürmet ve tazim, Kur’ân’ı düzgün okumak (Tecvit ilmi, Kur’ân tilavetinde okuyuş şekilleri, Kur’ân tilavetinde dikkat edilecek hususlar) Kur’ân tilavetinde Musikinin yeri, Tilavet adabı

¹³⁴ Karaçam, *Kur’an Tilavetinin Esasları*, 150-151.

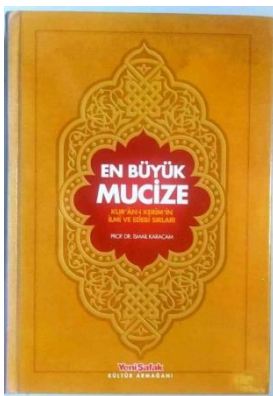
¹³⁵ Karaçam, *Kur’an Tilavetinin Esasları*, 159-213.

¹³⁶ Karaçam, *Kur’an Tilavetinin Esasları*, 244-331.

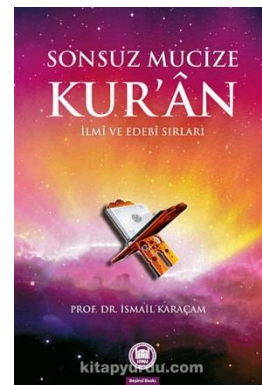
gibi Kıraatin manevi tarafına yönelik bilgiler naklederek kitabı tamamlamıştır.¹³⁷ Son sayfalarda ise Kur'ân'da Hafz-ı savt (alçak ses) ile ve hüzünlü bir eda ile okunacak ayetlerden örnekler aktarmıştır.¹³⁸

2.1.2. En Büyük Mucize Kur'ân'ı Kerim'in İlmi ve Edebi Sırları (Sonsuz Mucize Kur'ân İlmi ve Edebi Sırları)

Bahse konu olan eserin birden fazla baskısı bulunmaktadır. “En Büyük Mucize Kur'ân'ı Kerim'in İlmi ve Edebi Sırları” adlı eseri sonraki baskılarda isim değişikliğiyle “Sonsuz Mucize Kur'ân İlmi ve Edebi Sırları” olarak neşredilmiştir.¹³⁹

*Yeni Şafak Kültür Armağanı, İmaj Baskı
İstanbul:2005.*

*Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (İFAV)
Yayınları, İstanbul: 2012.*

Karaçam, Kur'ân'ı Kerim'in mucizevi yönlerinden bahsettiği bu kitapta Kur'ân ile alakalı akla gelebilecek birçok konuya değinmiştir. Kitabın önsözünde Müellifin şu sözleri dikkate değerdir:

“ Tarihi seyri içerisinde de ulumu'l-Kur'ân (Kur'ân İlimleri)nin iki kolunu teşkil eden Tefsir ve Kıraat ilimlerinin, daha çok birbirinden müstağni çalışıklarına ve geliştiklerine şahit olduk. Anca lüzum hissettikleri zaman ve gereği ne derece ilgi istiyorsa, o ölçüde bir yardımlaşma bahis konusu olmuştur. Diğer yönden tefsirlerimizde, ayetin manasına veya yorumuna, müfessirin kendi tercihi paralelindeki görüşüne medar olacak kıraatler tercih edilmiştir. Çoğu müfessirler, bu kıraatlerin sıhhat derecesini bile nazar-ı itibara almamıştır. Yeter ki onun fikrini takviye veya teyit etmiş olsun. Hele meseleyi bir de mezhep taassubu veya

¹³⁷ Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, 331-473.

¹³⁸ Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, 474-489.

¹³⁹ *Beş baskı olduğu ve her baskıda kitap kapağının farklı olduğu görülmüştür. İsim olarak da ufak nüans farkı olan resimleri verilen kitapların içeriği aynıdır.

tarafgirliğine indirgeyecek olursak, durumun daha kötü boyutlara ulaştığımız mümkündür. Mesela Mu'tezile mezhebi saliklerinin pek çok mütevatir kıraati terk ederek, kendi görüşünü teyit ediyor diye şaz kıraatleri, caiz olmadığı halde tercihe kalkışmaları bunun sadece ufak bir örneğidir.¹⁴⁰ Müfessirler, sadece manaya önem verdikleri için pek çok şaz kıraati nakletmekte beis görmemişlerdir. Hele müfessir, edebi sanatlara ilgi duyan birisi ise, şaz kıraate tercih etmekten hiç çekinmemiştir. (Zemahşeri, Keşşafı, 438). Kanaatimizce manaya uyan bir kıraatten istifade etmeyi düşünmenin yanında, kıraatin sıhhat derecesini nazar-ı dikkate almak gereklidir. Kıraate ilgili eserlere baktığımız zaman da, kurra'nın manaya tesiri olmayan, Resul-ü Ekrem'den mütevatiren sabit, birbirinden farklı okuyuş şekillerini birinci derece ele aldıklarını fakat mana üzerinde etkili olan kıraat farklarına ikinci derecede yer verdiklerini görmekteyiz. Ebu Ali el-Hasan bin Ahmed el- Farisi'nin 'el-Huce fi'l Kıraati's Seb'a' sı, İbni Zencele'nin 'Huccet'ul-Kıraat'ı, Mekki b. Ebi Talib'in 'el-Keşf an Vücuhi'l-Kıraat'i-Seba'sı gibi bazı kıraat kitapları hariç, büyük bir bölümü yalnız kelimelerde vaki olan kıraat vecihlerini nakletmekle yetinmişlerdir. İbn'ül-Cezeri'nin en-Neşr fi'l- Kıraati'l-Aşr' isimli hacimli bir eseri dahi kıraatların, ne mana, ne illet, ne de edebi tevcihleri ile ilgili hiçbir bilgi vermemiştir. Son zamanlarda hal-i hazırda Türkiye'de Kıraat ilmi, yalnızca Abdullah Palevi'nin 'Zübdetü'l İrfan' isimli eser ile onun haşiyesi olan ve Muhammed Emin b. Abdillan tarafından yazılmış "Umdetu'l-Hallan' takip edilerek okutulmaktadır. Genelde Kur'an hafızı olanlar eğitim için tercih edilmekte, eğitimde kıraatlerin delalet ettiği manalar üzerinde hiç durulmamakta, yalnız Vücuhat-ı Kur'âniyenin güzel ses ve makamla okunması sağlanmaktadır..."¹⁴¹

2.1.2.1. Birinci Bölüm

Müellif, kitabı iki ayrı bölüme ayırmıştır. Birinci bölümde Peygamberler ve mucize konusunu ele almıştır. Karaçam, peygamberlik görevini, insanlığın cehalet ve karanlıklardan kurtarılması ve insanlara iyi örnek olmaları olarak tanımlarken, mucize konusunda ise gayenin insanlara gayb âlemlerinin kapılarını aralamak, meçhulleri aydınlatmak, insanları ikna etmek ve peygamberliğin isbatı için olduğunu ifade etmiştir. Karaçam, mucizelerin beşer için maddi terakkiyi de temin eden bir araç olduğunu düşünmektedir. Misalen uçak, helikopter gibi uçan araçların Süleyman peygamberin sür'ati ile açıklanan mucizesine yaklaşıldığı gibi...¹⁴²

¹⁴⁰ İsmail Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an İlmi ve Edebi Sırları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (İFAV) Yayınları, 2012), 13. *Müellif bu düşüncesine referans olarak şu eserleri zikretmiştir; Zemahşeri, *Tefsiru'l-Keşşaf*, I, 438-439; Zehebi, *et-Tefsir ve'l-Müfessir*, 377.

¹⁴¹ Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an*, 14.

¹⁴² Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an*, 45.

Her peygamber kendi asrının revaçta olan konularına göre mucizeler göstermiştir. Peygamberimiz de hem irhasat dediğimiz vahiyden önce peygamberlerin gösterdiği olağanüstü durumları göstermiş, hem gayba ait bilgiler vermiş, hem doğa olayları ile ilgili (ağacın yürümesi gibi) hissi mucizeler göstermiştir. Ayrıca en büyük mucizesi de Kur'ân'ı Kerim'dir.¹⁴³

Karaçam, diğer bazı eserlerinde olduğu gibi bu eserinde de Arap yazısına değinmiştir. İslam'dan önce ve İslam'dan sonra Arap yazıları ve Kur'ân'ın harekelenmesi durumlarından bahsetmiştir.¹⁴⁴ Müellif, Arap yazısından özelde Kur'ân'ı Kerim'in yazılışı ve harekelenmesi konusundan söz etmiş, akabinde mukaddes kitapları ele almıştır. Mukaddes kitapların ilki olan Tevrat'dan bahsederken “İslam'a göre Tevrat”, “Dinler tarihi açısından Tevrat” olarak iki farklı kategoride değerlendirmiştir. İncil'den bahsederken de “İslam'a göre İncil”, “Dinler tarihi açısından İncil” olarak kategorize etmiştir. Zebur'un Tevrat'ı doğrulayıcı olarak gönderildiğini ifade etmiştir. Kur'ân-ı Kerim'den bahsettiğinde ise Kur'ân-ı Kerim'in nüzulü, cem'i ve tedvini ile konuya giriş yapmış hak kitab'ın sadece Kur'ân'ı Kerim olduğunu Tevrat, Zebur ve İncil'in tahrife uğradığını ifade etmiştir.¹⁴⁵

İnsanlığın ilk tarihinden itibaren Allah'ı Teâlâ dünya ve ahiret saadeti için yarattığı kullarına din göndermiştir. Allah'ın gönderdiği tüm dinlerin özü bir olmasına rağmen İslam dini dışında diğer dinler Kutsal kitapları tahrif edilmek suretiyle özünden koparılmıştır. Örneğin Tevrat'ın bölümü olan Tekvin'de geçen “Lut'un kızları tarafından sarhoş edilip onunla zina edip kızlarının gebe kaldığı”¹⁴⁶ gibi safsatalarla doldurularak tahrifatın büyüklüğü ile hak din olmaktan çıkmışlardır.¹⁴⁷ Müellif, diğer kutsal kitaplardan giriş yaptıktan sonra eserin ismini oluşturan sonsuz mucize Kur'ân'ı Kerim konusuna geçmiştir. Öncelikle Kur'ân'ın nüzulü, yazıya geçirilmesi, cem'i, tedvini gibi zâhiri yönlerinden ele almış sonrasında ise Kur'ân'ın üstünlüğü, okuyanın-öğrenenin-öğretenin fazileti, Kur'ân'ı Kerim'i yüzünden veya ezbere okumak, ezberlenen Kur'ân'ı tekrar etmek ve unutmamak, Kur'ân'ı dinlemek, gönül arzusu ve ihlasla okumak, ücretle Kur'ân okuma veya okutmak

¹⁴³ Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an*, 49-50.

¹⁴⁴ Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an*, 70-71.

¹⁴⁵ Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an*, 23-121.

¹⁴⁶ Mirza, Beşiru'd-Din Mahmud Ahmed, *Kur'an'ı Kerim'in Tedkikine Giriş* çev. Şinasi Siber (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1960), 31-35.

¹⁴⁷ Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an*, 80-103.

Kur'ân tilavetinde musikinin yeri gibi manevi yönlerini genel olarak ayetler ve hadisler ışığında açıklamıştır.¹⁴⁸

Karaçam, eserin ilerleyen sayfalarında Kur'ân'ı Kerim'in nüzulünden ve kıraat ilminden bahsetmiştir. Karaçam, Kıraat ilminin önemini şu şekilde açıklamıştır: “Özellikle Emevi ve Abbasi zamanında İran, Hind ve Yunan felsefelerinin Arapçaya çevrilmesiyle Kur'ân'ı da tahrif etmek isteyenler olmuş, Kıraat ilmi; bu tahrifleri önleyip Kur'ân'ı Kerim'in Peygamber'den gelen mütevatir şekliyle korunmasını sağlamıştır.”

Sonraki bölümlerde Kur'ân Kıraatinde milli tavır, Kur'ân Kıraatinde musiki ilişkisi, Kur'ân'ı Kerim'i Arap Türk veya İstanbul tavrı ile okunması vb. konularına değinmiş akabinde Kur'ân tilavetinin adabı, Kur'ân tilavetinde dikkat edilecek hususlar, Tilavetin manevi yönü (Kelamın büyüklüğünü anlamak, Mütakellim-i Ta'zim, Kalp huzuru ve nefsin dedikodularını terk etmek, tedebbür, tefekkür, tahsis, teessür, terakki teberri) ve Tilavetin zâhiri yönü (Kur'ân öğrencisinin vasıfları, Kur'ân okuyanların dikkat edeceği hususlar) konularını ele almıştır.¹⁴⁹

Karaçam, eserinde kıraatin müstehablarına da yer vererek örneğin; et-tin suresini sonuna kadar okuyan kişinin son ayetten sonra *وَأَنَا عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ* demenin müstehab olduğu gibi bazı örneklerle yer vermiştir.¹⁵⁰ Ayrıca müellif “Sonsuz Mucize Kur'ân” eserinde, kıraatin mekruh olduğu haller,¹⁵¹ belirli vakitlerde okunması müstehab ayetler,¹⁵² bulunulan yere göre okunması gereken kıraatler,¹⁵³ tilavetin miktarı,¹⁵⁴ toplu halde Kur'ân okumak,¹⁵⁵ Kur'ân'a hürmet ve ta'zim göstermek,¹⁵⁶ Kur'ân hakkında münakaşa sorunu gibi konulara da yer vermiştir.

Eserin devamında Kıraat ilmi ile ilgili muhtasar bilgilere yer vermiştir.¹⁵⁷ Müellif, Bu bölümde Kıraat ilmi ile ilgili bilgileri özet şeklinde vermiş detaylarına inmemiştir. Kıraat bölümleri “Kıraat-ı seb'a, ve Kıraat-ı aşere” olarak ayrılmıştır, her iki ekolün de Teysir ve Şatıbiyye tariki olarak vecihleri tertib edilmiştir. Zamanla bu tariklerin isimleri İslambul

¹⁴⁸ Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an*, 106-204. * farklı eserlerinde de bu konulara yer verdiği için ayrıntılara girmeye gerek görülmedi.

¹⁴⁹ Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an*, 217-299.

¹⁵⁰ Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an*, 300-304.

¹⁵¹ Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an*, 314.

¹⁵² Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an*, 315-318.

¹⁵³ Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an*, 319-325.

¹⁵⁴ Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an*, 324-326.

¹⁵⁵ Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an*, 331-332.

¹⁵⁶ Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an*, 333-339.

¹⁵⁷ Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an*, 342-359.

(İstanbul) ve Mısır Tarihi olarak değişen adlarıyla günümüze kadar süregelen tedrisatları devam etmiş ve etmektedir.¹⁵⁸

Karaçam, Kur'ân'ın tarifi bölümünde Öncelikle “Kur'ân” kelimesinin lugat manasını açıklayarak genel olarak bu kelimenin asıl itibariyle hemzeli veya hemzesiz olarak telakki edenlerin görüşlerini ve bu konudaki delillerini kaleme almıştır. Sonrasında “Kur'ân” kelimesinin ıstılahi manası kelamcılarının, usulcülerin, fakihlerin ve dilcilerin kabul ettikleri manaları bildirmiştir. Tarifler dikkate alındığında verilen anlamda beş önemli özelliğin var olduğunu saptamıştır. Bunlar; Kur'ân'ın muciz bir kelim olması, Hz. Peygamber'e vahiy yoluyla indirilmiş olması, Mushaflarda yazılı olması, Tevatürle nakledilmiş olması, Tilavetiyle ibadet ediliyor olmasıdır.¹⁵⁹ Kur'ân kıraati ile ilgili verilen muhtasar bilgilerin devamında sure ne demek ve tertibi, ayet ne demek ve tertibi yazılmıştır. Kurra nedir, rivayet ve râvi, tarik ne demektir açıklanmıştır. Müellif bu ana konunun son başlığında yedi harf meselesini ele almıştır. Bu konudaki bilgileri özet bir şekilde vermiş, sebeplerini ve ihtilaflarını açıklamıştır.

Karaçam, devamında Tefsir, Te'vil, Tercüme (tefsir çeşitleri: rivayet tefsiri, dirayet tefsiri, İş'ari tefsir)¹⁶⁰ gibi konuları detaylıca işleyerek ayetler, hadisler ve İslam âlimlerinin kitaplarından bölümler ile desteklemiştir. İçerdiği ayrıntılı konularla geniş bir muhtevaya sahip olan kitap, akıllara takılan birçok sorunun cevabını bizlere sunmuştur. Konu olarak sınırları umman olan eserde zaman zaman ahad ve garip haberlere de yer vermiştir. Müellif, Sonsuz mucize Kur'ân adlı eserini “Kur'ân'ı doğru okuma ve anlama rehberi olarak” tanımlanabileceğini ifade etmiştir.

2.1.2.2. İkinci Bölüm

İkinci bölüme Kur'ân'ı Kerim'in i'caz'ı konusu ve diğer ilimlerle ilişkisi incelenerek başlanılmış, şu başlıklar ayrıntıları ile ele alınmıştır:

- a. Kur'ân'ı Kerim'in i'cazı (önemi, şeriattaki yeri, tarihçesi, Kur'ân'ın icazını zaruri kılan sebepler, Kur'ân'ın icazı ile ilgili mühim eserler, Kur'ânda i'caz ölçüsü, Kur'ân ilimleri arasında Kur'ân i'cazının yeri, Kur'ân i'caz'ı karşısında Arap edipleri, Kur'ân'ın i'cazı neresindedir.)¹⁶¹

¹⁵⁸ Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an*, 214-215.

¹⁵⁹ Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an*, 344.

¹⁶⁰ Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an*, 27-390.

¹⁶¹ Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an*, 408-505.

b. Kur'ân ve İlimler (Kur'ân ve İslamî ilimler, Kur'ân ve modern ilimler)

“Kur'ân; kendisine erişilemez, benzerini meydana getirmekten ins ve cin kudretinin aciz kalacağı çok yüksek mertebede olan bir kitaptır. Bu ulviyet ve yücelik, ister onun belagatinde, ister te'sirinde, ister verdiği gayba ait haberlerinde olsun müsavidir.”

Karaçam, Kur'ân ve modern ilimleri başlıklarına değinirken Kur'ân ve müspet ilimleri mukayese ile ele almıştır. Kâinatın yaratılışı, gök cisimleri, yerin yaratılışı, güneş sistemi, astronomi, güneş ve ay, dünyanın yuvarlaklığı, evrenin genişlemesi, kâinattaki ahengi, çekim kanunu, fezanın fethi, bulutların yoğunlaşması gibi birçok bilimsel detayları Kur'ân'daki ayetlerle açıklama yapmıştır. Ayrıca İsmail Karaçam, Kur'ân ve jeoloji, fizik, biyoloji, hayvan toplulukları (zooloji), İnsanın yaratılışı ve üremesi bilim ile bağlantılarını ve bu konulardaki tezlere karşılık gelen ayetleri göz önüne sermiştir.¹⁶²

Kur'ân kelamının üstünlüklerine gelince “Kur'ân'ın harf, kelime ve cümlelerdeki i'cazı, Kur'ân'ın kompozisyonundaki i'cazı, Kur'ân'ın üslubundaki i'cazı, Kur'ân'ın beyanındaki i'cazı, Bed' ilmi bakımından Kur'ân” konularına değinerek İ'caz vecihleri, Kur'ân i'cazına yapılan bazı itirazlar ve cevapları ve Batılı bilginlerin Kur'ân hayranlığı konularını detaylıca işlemiştir.¹⁶³

Karaçam, “Allah'ım iki cihanda da bizi Kur'ân'sız bırakma” nidasıyla eserini sonlandırmıştır.¹⁶⁴

2.1.3. Kıraat ilminin Kur'ân Tefsirindeki Yeri ve Mütevatir Kıraatlerin Yorum Farklılıklarına Etkisi

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı (İFAV) Yayınları Nu:128, İstanbul: 1996.

¹⁶² Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an*, 521-628.

¹⁶³ Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an*, 405-803.

¹⁶⁴ Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an*, 870.

Tarih boyunca üzerinde en fazla çalışma yapılan eser Kur'ân-ı Kerim'dir. Kur'ân'ın meali, tercümesi, hükümleri gibi konularda İslam âlimleri binlerce eser ortaya koyduğu gibi, Kur'ân'ın kıraat yönü ile ilgili de birçok eser kaleme almıştır. İsmail Karaçam da Kur'ân ve kıraat ilmi ile ilgili geçmişten günümüze ışık tutan eserler ortaya çıkarmıştır.

Karaçam, bu eserinde iki ilmin birbiri ile bağlantısını, özellikle Kıraat ve Tefsir alanının yardımlaşmasını ele almıştır.

Eser, bir giriş ve üç ana bölümden meydana gelmiştir.

2.1.3.1. Giriş

Müellif, bu bölümde Kur'ân'ın mahiyeti, hidayet rehberi olarak gönderilmişliği ve Kur'ân'ın ihtiva ettiği mucizevi kelimî yapısından bahsetmiştir. Kur'ân'ı Kerim'in gerek kıraat ve edasıyla, düşünce ve tefekküre çağırان ilahi kelimeleriyle, gayba ait haberleriyle, din ve toplum ahlakına dair kurallarıyla, gerekse akıl-mantığın ve ruhun gıdası olması hasebiyle ebedi bir mucize olduğunu söylemiştir.

Ayrıca bu bölümde Tefsir ilminden bahsetmiş, Tefsir ilminin de kıraat ilminin de gayesinin Kur'ân'ı anlamak olduğunu ifade etmiştir.¹⁶⁵

2.1.3.2. Birinci Bölüm

Bu bölümde Müellif, Tefsir ilmi hakkında genel bilgiler vermiştir. Tefsirin lugatî tanımı olarak *“müşkil lafızdan ne murad edildiğini açıklamak makul olan manayı ortaya çıkarmamaktır.”* tanımını kullanırken istilahî tanımı için *“Beşer kudreti nispetinde Allah'ü Teâlâ'nın muradına delaleti cihetinden Kur'ân'ı Kerim'den bahseden bir ilimdir.”* tabirini okuyuculara sunmuştur.¹⁶⁶ Ayrıca *“Tevil'in lugatî ve istilahî tanımı”, “Tefsir ve Tevil arasındaki farklar”, “Tercüme”nin tanımı, Tefsir ve Tercüme arasındaki farkları ve Mealin tanımı* konularını açıklamıştır.¹⁶⁷

Cenab-ı Hak insanları anlayış, kültür ve tefekkür noktasında farklı mizaçta yaratmıştır. Bu farklılıklar insanların birbirine ihtiyaç duymasına zemin hazırlamıştır. İnsanı merkeze alan ve iki cihan saadetini amaçlayan kutsal kitapların irşadına insanlık her devirde ihtiyaç duymuştur. Bu irşadın mükemmel olması ise o kitapların layıkıyla anlaşılmasına bağlıdır.

¹⁶⁵ İsmail Karaçam, *Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri ve Mütevatir Kıraatların Yorum Farklılıklarına Etkisi*, İstanbul: (İFAV Yayınları, 1996), 19-28.

¹⁶⁶ Karaçam, *Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri*, 30.

¹⁶⁷ Karaçam, *Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri*, 30-40.

Kur'ân'ı Kerim hak kitapların sonuncusu ve kıyamete kadar korunacak olan Kitap'tır. Binaenaleyh, açıklanmaya, içerdiği incelikleri anlamaya, edebi ve ilmi yönlerini keşfetmeye en layık kitap da O'dur. Malumdur ki **وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا يَلْسَانٍ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ** (İbrahim,4) "...her peygamberi kendi kavminin diliyle gönderdik." ayetinde denildiği gibi kutsal kitaplar gönderildikleri kavmin dili ile indirilmiştir. Vahyin ilk muhatapları zâhiri yönüyle Kur'ân'a hâkim olsalar da hüküm ve incelikleri için Peygamberin açıklamalarına ihtiyaç duymuşlardır. Ahir zaman ümmetinin bu inceliklerin açıklanması ihtiyacına ilaveten filolojik eksikliğin varlığı da Tefsire duyulan gereksinimi arttırmıştır.¹⁶⁸

Karaçam, tefsire duyulan ihtiyacı izah ettikten sonra tefsir çeşitlerini ve bu tefsirlerin özelliklerini şu şekilde okuyucuya aktarmıştır: Rivayet tefsiri, seleften nakledilen eserlere dayanan rivayet eksenli tefsirdir. Fakat rivayet tefsirinde bazı zayıflıkların bulunması ve İsrailiyyatın fazla olması konusu göz ardı edilemez.¹⁶⁹ Dirayet tefsiri ise sadece rivayetlere bağlı kalmadan dil, edebiyat, akıl, kıyas gibi bilgilere de başvuran tefsirdir. Karaçam, dirayet tefsirinin günümüzdeki metodunu, müfessirin bilimsel konuların ulaştığı sonuçları Kur'ân'daki ayetlerle bağdaştırması, olarak belirtmiştir.¹⁷⁰ Karaçam, dirayet tefsirinin caiz olma prensiplerinden bahsederek önemli dirayet tefsirlerinin isimlerini zikretmiştir.¹⁷¹ Bu iki tefsire ek olarak tasavvufî tefsir de denilen iş'arî tefsir bulunmaktadır. Karaçam iş'arî tefsirin tarihi seyri hakkında, zühd ve takva esasına dayanarak ortaya çıktığını fakat zamanla cüretli nazariyeler sunup, her ayetin zâhirî ve batınî manası olduğunu iddia eden bir tefsir halini aldığını ifade etmiştir.¹⁷² Bu nedenle İş'arî tefsirin kabul edilebilmesi ancak batınî mananın zâhiri manaya zıt olmaması ve batınî manayı delillendirecek bir şer'i delilin var olması ile mümkün olanileceğini ifade etmiştir.¹⁷³

2.1.3.3. İkinci Bölüm

"Kıraat ilminin Kur'ân Tefsirindeki Yeri ve Mütevatir Kıraatlerin Yorum Farklılıklarına Etkisi" eserinin birinci bölümü tefsir ilmine ayrılmışken ikinci bölümünde kıraat ilmine yer verilmiştir. Karaçam, ikinci bölümde; Kıraat ilmi ve onunla ilgili genel

¹⁶⁸ Karaçam, *Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri*, 41-47.

¹⁶⁹ Karaçam, *Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri*, 50-54.

¹⁷⁰ İbrahim Görener, "Tefsir Oluşturan Sorular ve Tefsir Formlarının Oluşum Süreci." *BG vd. içinde, Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar* (2010) 143.

¹⁷¹ Karaçam, *Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri*, 54-59.

¹⁷² Karaçam, *Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri*, 67.

¹⁷³ Karaçam, *Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri*, 67-70.

bilgiler vermiştir. Kur'ân'ın tarifi, lugat ve ıstılah manası, “Kur'ân” kelimesi hemze ile mi hemzesiz mi okunur ihtilaflarını ve bu konudaki fikirleri aktarmıştır.¹⁷⁴

Kur'ân'ı Kerim sure ve ayetlerden oluşmaktadır. Ayetlerin tertibinin tevkifi olduğu konusunda ittifak olmakla beraber surelerin tertibinin tefviki oluşu hakkında iki görüş bulunmaktadır. Kimi âlimlere göre imam mushaf oluşmadan önce Hz. Ali, Übey b. Ka'b ve Abdullah b. Mes'ud gibi sahabelerin ellerinde sure tertibi farklı Kur'ân Mushafları olması surelerin tertibinin tevkifi olduğunu gösterir.¹⁷⁵ Karaçam, konunun akabinde ayet, râvi, tarik, kurra terimlerinin ifade ettiği manalarını ve yedi harf meselesini arz etmiştir.¹⁷⁶

Karaçam, eserinde Kıraatler konusunu inceleyerek sahih ve sahih olmayan kıraatlerden ayrıca mütevatir, meşhur, ahad, şaz, mevdu, müdrec kıraatlerin tanımlarından bahsetmiştir.

Genel olarak senedi bakımından kıraatler konusunda şaz kıraatler tanım konusunda ihtilafa açıktır. sahih olmadığı yönündeki algı konusunda denilebilir ki şaz kıraatlerin senedleri zayıf bile olsa Peygambere dayanmaktadır ve şifahi yolla günümüze ulaşmıştır. İlk dört asırda şaz kıraatleri, dil bilimciler sadece Arap gramerine uygunluğuna göre değerlendirirken, nahiv bilginleri resmi mushafa uyması yanında kıraatin yaygınlığına göre değerlendirmiş ve müktesebi olduğu ekollere uygun olmayanları tenkid etmişleridir.¹⁷⁷

Karaçam, eserin bu bölümünde Kıraat ilminin tarihçesi, gelişmesi, yayılması ve tarikleri hakkında bilgiler vermiştir.¹⁷⁸ Ayrıca kıraat ilmi ile ilgili neşredilen eserleri asırlara göre sıralamıştır.

Hicri 3. Asırda; “Kitab'ul-Kıraat” (Ebu Ubeyd el-Kasım b. es-Sellam), “Ma'ani'l-Kur'ân” (Muhammed b. el Müstenir)¹⁷⁹ “Ahkam'ul- Vakf” (Hilal b. Yahya el-Basri) gibi eserleri sıralarken hicri 4. Asırda; “el-Cami' fi'l-Kıraat” (Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerir et-

¹⁷⁴ Karaçam, *Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri*, 72-76.

¹⁷⁵ İbnü'n-Nedîm, Ebû'l-Ferec Muhammed b. İshâk, *el-Fihrist*, thk. İbrahim Ramazan (Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1398), 1/41; Burhan Çonkor, “İbnü'z-Zübeyr Es-Sekafi'nin (V. 708/1308) Hayatı ve Surelerin Tertibi Meselesine Yaklaşımı”, *Mütefekkir Dergisi* 3/6 (Aralık 2016), 260.

¹⁷⁶ Karaçam, *Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri*, 77-83.

¹⁷⁷ İrfan Çakıcı, “İlk Dört Asırda Şaz Kıraatlere Yöneltilen Eleştiriler Üzerine Bir İnceleme” *Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi*, 4/7 (Nisan 2021) 273.

¹⁷⁸ Karaçam, *Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri*, 91-98.

¹⁷⁹ * Aynı isimde Ebu Zekeriyya el-Ferra tarafından yazılan eser de mevcuttur, şaz kıraatleri içerirler.

Taberi), “Kıraatu’s-Seba” (Ebu Bekir b. Mücahid) “el-Veciz” (Ebu Ali el-Hasan el-Ehvazi) gibi eserleri sıralamıştır. ¹⁸⁰

5. asırda; “Kitab’ut-Tefsira” (Mekki b. Ebu Talip), “et-Teysir”, “Cami’ul Beyan” (Ebu Amr Osman b. Said ed-Dani);

6. Asırda; “Kıfayetü Kübra” (Ebu’l Izz Muhammed b. el-Huseyn b. Kalanasi), “el-Cami fi’l Aşr” (Ebu Muhammed Abdullah b. Ali);

7. asırda “Hırzu’l-Emani” (Ebu Muhammed el-Kasım eş-Şatibi);

8. Asırda; Kenzu’l-Meani (Muhammed b. Hamze el-Fenari);

9. Asırda “Tayyibet’un-Neşr”, “ed-Dürret’ül- Mudie”, “Gayet’un Nihaye” (Muhammed b. Yusuf el-Cezerî) “el- Itkan” (Suyuti) gibi eserleri sıralamıştır. Karaçam bu bölümde son olarak yedi kıraat âlimi ve râvilerini anlatarak bölümü bitirmiştir. ¹⁸¹

2.1.3.4. Üçüncü Bölüm

Üçüncü bölüm, bu eserin esas hedefini teşkil etmektedir. Müellif, bu bölümde Kıraat ihtilaflarını, Kur’ân’ın farklı kıraatlerine ruhsat verilmesinin hikmetlerini, kıraatlerin çeşitli olmasının fayda ve görevlerini, kıraatlerin farklı oluşuna yapılan itirazlar ve cevapları kaleme almıştır.

Tefsir ilmi, İslam Hukuku gibi ilimler başta olmak üzere Kur’ân kaynaklı bütün ilimler, kıraatlere başvurmak durumunda kalmaktadır. Farklı kıraatlerin farklı manalar ifade içermesi bu ilimlere katkı sağlamaktadır. Kıraat ilminin muhteva ettiği konular açısından tefsir ilmindeki önemi muhakkaktır. Yalnız, kıraat birikimindeki her okuma şeklinin anlama bir katkı sağladığı veya anlamı farklılaştırdığı söylenemez. Kıraat farklılıklarının çoğunluğu usul ile ilgili farklılıklar ya da lehçelerden kaynaklı okumalardır ki bunlar manaya etki etmemektedir. ¹⁸²

Müellif, Kıraat farklılıklarına yer veren bazı tefsirlerin adlarını okuyucu ile paylaşmıştır. Bu tefsirler şunlardır:

a. Ebu Ca’fer Muhammed b. Cerir: “ Camiu’l Beyan fi Tefsiri’l Kuran”

¹⁸⁰ Karaçam, *Kıraat İlminin Kur’an Tefsirindeki Yeri*, 99-101.

¹⁸¹ Karaçam, *Kıraat İlminin Kur’an Tefsirindeki Yeri*, 72-114.

¹⁸² Necattin Hanay, *Kur’ân Tefsirinde Kıraat Farklılıklarının Rolü: Zeccâc Ve Taberî Örneği*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015), 66.

- b. Zemahşeri Carullah Ebu'l Kasım Mahmud b. Ömer: “el-Keşşaf an Hakaikı't Tenzil”
- c. Fahrüddin Muhammed b. Ömer er-Razi: “Mefatihü'l Gayb”
- d. Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Kurtubi: “el-Camiu'l Ahkamu'l Kur'ân
- e. Ebu'l Berakat Abdullah b. Ahmet b. Mahmut en-Nesefi: “Medariku't Tenzil ve Hakaiku't Te'vil”
- f. Ebu Hayyan Esiru'd-Din Muhammed b. Yusuf b. Ali el-Endilüsi: “el-Bahru'l Muhit”
- g. Nizamu'd- Din el-Hasan b. Huseyin en-Nisaburi: “Ğaraibu'l Kur'ân ve Ğaraibu'l Furkan”¹⁸³

Karaçam, bu bilgilerin ardından Kur'ân'ın tefsirinde mütevatir kıraatler konusunu ele almıştır. Kur'ân tefsirinde kıraatlerin ve kıraat ilminin önemini Kur'ân surelerinden çeşitli kıraat ve yorumlara ait örneklerle açıklamıştır.. Örneğin; Fatıha suresinde مَالِكِ يَوْمَ الدِّينِ ayetinde مَالِكِ kelimesini Nafi, İbnü Kesir, Ebu Amr, İbnu Amir ve Hamze elifsiz مَلِكِ şekilde okumuşlardır. “Melik” ifadesi “Mâlik” ifadesine göre daha kapsamlıdır, her “Melik” “Mâlik”tir ama her “Mâlik” “Melik” değildir. Mal sahibi olana “Mâlik” denilir fakat “Melik” en üst makamda bulunan demektir.¹⁸⁴Karaçam, bu ve benzeri örnekleri Bakara suresi, A'li İmran suresi, Nisa suresi, Maide suresi, En'am suresi, A'raf suresi, Tevbe suresi, Yunus suresi, Meryem suresi, Rum suresi, Mu'min suresi, Mücadele suresi, Hakka suresi, Mutaffifin suresinden vererek bölümü bitirmiştir.¹⁸⁵

Sonuç bölümünde, Karaçam şu ifadeleri kullanmıştır:

*“..mütevatir kıraatler, çeşitli vecihleriyle Kur'ân'ı Kerim'in asırlar boyunca daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına vesile olan hususlardan birisi olmuşlar, insanoğlunun Allah kelamıyla aydınlanmasına ışık tutmuşlardır. Asrımız insanının da muhtaç oldukları pek çok sahadaki problemlerinin Kur'ân'la çözümünde de kıraatler, müfessirlerin yorumlarında yine müracaat edecekleri ilk rehber olacaktır.”*¹⁸⁶

¹⁸³ Karaçam, *Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri*, 129-150.

¹⁸⁴ Mekki b. Ebu Talip, *El-Keşfu Anvucuhi'l-Kıraati's-Seb'a*, thk. Muhyuddin Ramazan (Dımeşk: 1394/1974) 1/25; Karaçam, *Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri*, 153.

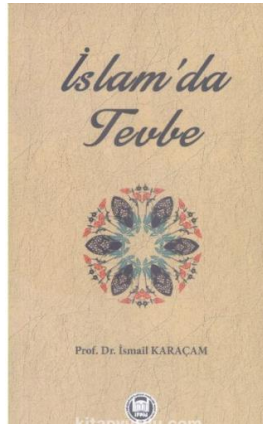
¹⁸⁵ Karaçam, *Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri*, 117-219.

¹⁸⁶ Karaçam, *Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri*, 222.

2.2. Diğer Eserleri

Cumhuriyet sonrası, medreselerin kapatılmasıyla dini eğitim alanlarının eksikliğini İmam-Hatip Okulları ve Yüksek İslam Enstitüleri kapatmaya çalışmıştır. İmam-Hatip ve İslam Enstitüleri'nin ilim taliplerinden ve İslami dava sahibi kişilerin ilklerinden biri olan Hafız İsmail Karaçam, eğitimini bu kurumlarda almakla beraber tarihe adını yazan hocalardan da dersler alarak Kur'ân'ı Kerim'in kıraati konusunda ihtisas sahibi olmuş bu alanda kendinden sonraki nesillere başucu kaynak eserler kazandırmıştır. Karaçam, güçlü bir imana sahip, Camiilerde dönemin ünlü âlimlerin vaazlarından beslenmiş, tekkelerde ilahi aşkla yoğrulmuş İmam-Hatip ve Yüksek İslam Enstitülerinde bilgi ile donanmış hayatını Kur'ân'a ve Kur'ân ilimlerine adanmış bir profesör olmuştur. Kendinden sonraki nesillere ilminin zekâtını kitaplar yazarak ulaştırmıştır. Kitapları kendi alanı olan Kur'ân'ı Kerim'in kıraati ile ilgili olmakla beraber Kıraat alanı dışında yazdığı eserler de bulunmaktadır.

2.2.1. İslam'da Tevbe

M.Ü İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları No: 348, 3.Baskı İstanbul: 2015

Müellif, bu kitabını eşi Günfer Hanım'a ithaf etmiştir. 1963 yılında Bursa İmam-Hatip Lisesi'ne tayin olmuştur. Ramazan ayında diğer meslek dersi hocaları ile beraber, lisenin meslek derslerinden İngilizce derslerine giren Cemal Külahlı Bey tarafından Milliyetçiler derneğine davet edilmiştir. Ramazan münasebetiyle teravihler orada kılınp teravih sonrası dini sohbetler yapılmıştır. İsmail Karaçam'dan da birkaç gün vaaz vermesi istenmiş, O da "tevbe" konusunu işlemiştir. Bu sohbetlere iştirak eden kişiler kendisinden bu konuşmaları kaleme alıp kitap haline getirmelerini istemişlerdir. Bu vesile ile bu kitap yazılmıştır.

Kitap iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde “tövbe” ikinci bölümünde “istiğfar” konuları anlatılmıştır¹⁸⁷

2.2.1.1. Birinci Bölüm

Müellif, kitabın ilk bölümü olan “tevbe” bahsinde öncelikli olarak akıl ve dinin birbiri ile bağlantısına dikkat çekmiş, aklın yüksek hakikatlere ulaşabilmesinin ve muhtemel yanlışlardan korunmasının ancak vahiyle olacağı gerçeğini belirtmiştir.¹⁸⁸

Müellif, günahların affi konusunda Hristiyanların ve Musevilerin görüşlerinden bahsetmiştir. Hristiyanlığın görüşüne göre, İnsan Âdem’in günahını paylaşır ve asli günahla doğar.¹⁸⁹ İsa’nın havarilerine devrettiği günahları bağışlama yetkisi, İsa’nın yeryüzünde vekili kabul edilen kilise papazları vasıtasıyla kullanılır.¹⁹⁰ Hristiyanlıkta günahı ancak bir papazın giderebileceği düşüncesi hakimdir¹⁹¹ Yahudilikte ise Tanrı Yehova’ya sevgi ve bağlılığını göstermek ile günahların affedileceği düşüncesi mevcuttur.¹⁹²

2.2.1.1.1. İslam ve İnsan

Bu bölüm İslam’ın tevbe konusundaki ruhunu yansıtmıştır, diğer dinlerin aksine İslamiyet’in günah ve af kavramını şu başlıklarla açıklanmıştır. İnsan akıl sahibidir. İyiyi ve kötüyü ayırt etme yetisine sahiptir ayrıca insan doğarken günahsız doğar ve Her insan sadece kendi günahını yüklenir. Müslüman müstakil ve hürdür. Ne bir mabede ne de bir din adamına bağlı değildir. İnsanoğlunun yaratılışında henüz maddi hayata intikalinden önce ilk insanın yaptığı hatadan tevbesi mevcuttur. İslam, tevbe konusunda geniş bir yol takip eder. Peygamberimiz “Her insan hata eder, hata edenlerin en hayırlısı tevbe edenlerdir.”¹⁹³ derken günahı hafife almayı değil tevbenin yaratıcı tarafından kabulünün kolaylaştırıldığını ifade etmiştir.

Karaçam, tevbe konusunda Kur’ân’ı Kerimdeki ayetlerle ve hadis mecmualarındaki hadislerle konuyu desteklemiş ayrıca Seyyid Kutup’un tefsirinden şu ifadeleri kullanmıştır. “*Hikâyede nihayet İslam’ın hata ve tevbe mefkûresi geliyor. Hata ferdidir, tevbe de ferdidir.*

¹⁸⁷ İsmail Karaçam, *İslam’da Tевbe* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2015), 10.

¹⁸⁸ Karaçam, *İslam’da Tевbe*, 14.

¹⁸⁹ Emine Atay Yılmaz, *Hristiyanlıkta Aslı Günah İnancı* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005), 11.

¹⁹⁰ Atay Yılmaz, , *Hristiyanlıkta Aslı Günah İnancı*, 14.

¹⁹¹ Karaçam, *İslam’da Tевbe*, 15-18.

¹⁹² Atay Yılmaz, , *Hristiyanlıkta Aslı Günah İnancı*, 6.

¹⁹³ İbn Mace, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid Mâce el-Kazvini, *es-Sunen İbn Mace*, nşr. Muhammed Fuad Abdalbaki (Mısır: Daru İhya-i Kutübil Arabiyye, 1431), “Zühd”, 37 (No: 4251).

Bu düşüncenin kapalı ve zor hiçbir tarafı yoktur."¹⁹⁴Müellif, kitabın devamında tevbe ve istiğfardan bahseden büyük zâtların sözleriyle konuyu pekiştirmiştir.

Tevbe başlı başına bir ibadet olarak kabul edilebilir, "Tevbe günaha buğzetmek ve her hatıra geldikçe istiğfar etmektir."¹⁹⁵ "Tevbe Allah'tan uzaklaştıran şeytana yaklaştıran yoldan dönmektir."¹⁹⁶

Karaçam, İlerleyen sayfalarda tevbenin kabul şartlarından bahsederek nasuh tevbesinin önemine vurgu yapmıştır.¹⁹⁷

Tevbenin belli bir vakti yoktur. Her ne zaman olursa olsun Allah'a tevbe edilmelidir. Bazı ayet ve hadislerde bahsi geçen özel zaman dilimleri vardır bu zamanlarda dua etmek af ve mağfiret dilemek elbette dikkate alınması gereken hususlardandır. A'li İmran suresi 17. Ayeti kerimesinde mealen: "Sabredenler, doğruluktan şaşmayanlar, huzurda boyun bükenler, hayır yolunda harcama yapanlar ve seher vakitlerinde Allah'tan bağışlanma dileyenlerdir." Denilen "seher vaktinde Allah'tan bağışlanma dileyenler" ifadesi seher vaktinin değerli bir zaman olduğunun işaretidir. Karaçam, kıymetli zaman dilimlerinde tevbe etmenin önemi olduğu kadar günahattan hemen sonra tevbe etmenin de çok önemli olduğuna vurgu yapmıştır.¹⁹⁸

Tevbenin esası pişmanlık ve nedamettir. Günah ne kadar büyük olursa olsun pişmanlık ve nedametle Allah'tan af dilemeli ve asla O'ndan ümidi kesmemelidir. Tevbede günahını itiraf etmek, nedametle af dilemek ve tevbenin ardından salih amellere başvurmak gerekir. Karaçam, bu konu ile alakalı İslam tarihinden örnekler vermiş ayrıca ayet ve hadislerle konuyu pekiştirmiştir.¹⁹⁹

İslam hukukuna göre tevbe etmek ehlisünnet âlimleri tarafından gerekli görülmüştür. Tevbenin kabulü ise Allah'ın merhameti ile olur. Karaçam, mezheplerin tevbe konusundaki görüşlerine de şu şekilde değinmiştir:

¹⁹⁴ Karaçam, *İslam'da Tevbe*, 19-25.

¹⁹⁵ Hasan Basri Çantay, *Kur'an'ı Hakim ve Meali Kerim* (İstanbul: Ahmed Said Matbaası, 1959) 3/1062-1063.

¹⁹⁶ İmam Gazâli, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed, *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*, (Beyrut: Daru'l-Marife, 1983), 4/9; Harun Işık, "Gazali'nin Tövbe Algısı" *Bilimname Dergisi* 24/1 (2013), 182.

¹⁹⁷ Karaçam, *İslam'da Tevbe*, 51-69.

¹⁹⁸ Karaçam, *İslam'da Tevbe*, 74-80.

¹⁹⁹ Karaçam, *İslam'da Tevbe*, 81-102.

- Mutezile'ye göre tevbe: insanın tevbe etmesi vacip, Allah'ın kabul etmesi de kendine vaciptir.²⁰⁰
- Tasavvufa göre tevbe ise müminin sıfatı vahdet kapısının anahtarıdır. Tasavvufun esasını oluşturan düsturlardan biri de zikirdir. Zikir içinde tevbe ve Allah ile hemhal olmayı barındırmaktadır.²⁰¹

Karaçam, tevbe konusunun devamında Tevbenin sayısı olup olmadığı, Tevbe ile günahı itiraf etmenin önemini, Tevbenin iman ve salih amel ile ilişkisini nakletmiştir.²⁰²

2.2.1.2. İkinci Bölüm

2.2.1.2.1. İstiğfar Bölümü

Müellif, bu bölümde istiğfarın önemine vurgu yapmış, Allah'ın kullarına istiğfarı ayetlerde sık sık hatırlattığını söylemiştir. Tevbeyi kişinin kendi günahları için af dilemesi olarak tanımlarken istiğfar etmenin daha kapsamlı olduğunu bir başkası için istiğfar edilebileceği, hatta ayetlerde meleklerin müminlere istiğfar ettiklerini not düşmüştür. İstiğfar bölümünü de şu başlıklarla açıklamıştır.

İnsanlık için en selametli yol İslam'dır. İslam insanı hayra ve doğruya çağırır. Ama insanoğlu bazen hasbelbeşer hataya düşebilir. Tevbe ve istiğfar Allah'ın rahmetini celbeder. İstiğfar Muhammed ümmetinin bekasında büyük önem taşır. Ancak Tevbe ve istiğfardan sonra günaha ısrar etmemeli, tevbe ve istiğfarı terk etmemelidir. Karaçam, istiğfar konusunu ayet ve hadisler ile desteklemiş devamında Peygamberimizin istiğfarla ilgili şu tavsiyelerine yer vermiştir. “Tevbe ve istiğfar hayatımızda daim olmalı, Namazlardan sonra istiğfar getirilmeli, Günahların çokluğu ya da büyüklüğü sebebiyle Allah'tan ümit kesmemeli, tevbe ve istiğfardan sonra tekrar aynı günaha dönülmemelidir.” Sonuç olarak kimse kimsenin günahını yüklenmeyeceği bilinmeli her daim tevbe istiğfar ile yapılan günahların affi için dua edilmelidir.

Karaçam, Ayetler hadisler ve İslam âlimlerinin sözleri ile donattığı “İslam'da Tevbe” isimli eserini son birkaç altın cümle ile bitirmiştir. Günahın büyüklüğü ne kadar olursa olsun samimiyetle ihlasla yapılan tevbe istiğfarın Rabbimizin affına mazhar olmaya ve cennete

²⁰⁰ Ahmet Çelik, *Mutezile Açısından İman Ekseninde Günah Ve Tevbe* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 54.

²⁰¹ Karaçam, *İslam'da Tevbe*, 109-125.

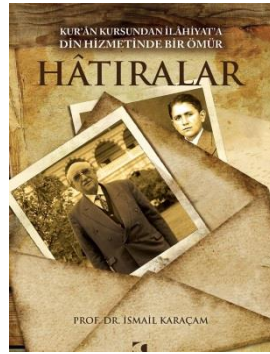
²⁰² Karaçam, *İslam'da Tevbe*, 126-155.

ulaşmaya sebep olduğunu söyleyerek Peygamber Efendimiz’e atfedilen meşhur “seyyid-ül İstiğfar” duasını ve manasını paylaşmış akabinde Kitabını bir veli duası ile bitirmiştir.

“Tevbe Ya Rabbi bilip ettiklerimize

Tevbe ya Rabbi bilmeyip ettiklerimize...”²⁰³

2.2.2. Kur’ân Kursundan İlahiyat’a Din Hizmetinde Bir Ömür Hatıralar

Kur’ân Kursundan İlahiyata Din Hizmetinde Bir Ömür Hatıralar Çamlıca Yayınları No: 24

2. Baskı İstanbul 2015

Karaçam, dönemin zorlu şartlarına rağmen fahri ve hasbi çalışan hocalardan hafızlık yaparak başladığı, akabinde öğrendiklerini aktararak din hizmetine feda ettiği bir ömrü “Hatıralar” kitabında yazmıştır. Bu eseri yazmasındaki amacı, hayatının birikimini, görüp geçirdiklerini gelecek nesillere aktarmak, kendileriyle görüşme şerefine eriştiği büyük faziletlere sahip zâtların tanınmasını sağlamak olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca eserinde örneklik babında; cumhuriyet sonrası dini hayatı ve din eğitimi- öğretiminde yaşanan hadiseleri aktararak bu hadiselerden ders çıkarılmasını, günümüz gençlerinin benzer hatalara düşmekten korunmasına yardımcı olmasını umduğunu belirtmiştir.²⁰⁴

2.2.2.1. Birinci Bölüm

Müellif, Hatıralar kitabını on bölüme ayırmıştır. Birinci bölümde yaşadığı köyü, ailesini, ilkokula başlamasını, ilk ibadetlerini ve hafızlığa başlama serüvenini anlatmıştır.

²⁰³ Karaçam, *İslam’da Tevbe*, 165-195.

²⁰⁴ İsmail Karaçam, *Kur’ân Kursundan İlahiyat’a Din Hizmetinde Bir Ömür Hatıralar* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2015). *Müellifin hayatı bölümünde bu eserden faydalanılmıştır. Orda bölümler daha ayrıntılı anlatıldığından burada kısaca değinilmiştir.

2.2.2.2. İkinci Bölüm

İkinci bölümde Burdur'da Ömer Gündüzalp ile hafızlığa devam edişini hafız Hamit hoca ile tâlim dersine başlamasını anlatmıştır. Ayrıca din hizmetinin ilk adımlarından olan Ramazan ve mukabele'den bahsetmiştir. Bu bölümde dönemin dini hayatta yaşanan zorluklarını gözler önüne sermiştir. Medreselerin kapatıldığı, Türkçe ezanın okunduğu, kitapların saklanıp gömülüp koca kitap mezarlarına döndüğünü esfle ve üzüntüyle anlatmıştır. Bir yandan gurbet öte yandan ise dine hizmet aşkı ile Burdur'da hafızlığını bitirmesini anlatırken ayrıca bu bölümde, hayatının farklı alanlarında kendisine desteklerini hep hissettiği Hatipoğlu ailesinden uzun uzadıya bahsetmiştir.²⁰⁵

2.2.2.3. Üçüncü Bölüm

Üçüncü bölümde artık kapanan medreselerin ilim meclislerinin yerini alması ümidi taşınan İmam-Hatip okullarının açılmasını ve ilk açılan İmam-Hatip'lerin büyükşehirlerde olması hasebiyle İstanbul sevdasına düştüğünü hatta her namazdan sonra bunun için dualar ettiğini anlatmıştır. İmam- Hatip'e öğrenciler sınavla alınışını ve gurbetten gelen öğrencilerin kalacak yerleri olmadığı için Camiilerde konaklayışını anlatmıştır. Karaçam, İstanbul'da bu şartlar altında okumuş ayrıca köylüsünün mağazasında maişeti için çalışmıştır. Müellif, bu dönemde yaşadığı zorluklarını anlatarak vitaminsizlikten gözlerinin görme yetisinin bile azaldığını dile getirmiştir. Her zorlukla beraber rahmetin cilveleri de hayatın içerisinde yer almıştır. Karaçam, bu denli zorluklara rağmen İstanbul'da tanıdığı güzel hocalardan bahsetmiş çoğunu rahmetle anmış ve kendi hayatındaki akislerini yansımalarını hayranlıkla ifade etmiştir. Okul dönemi devam ederken ilk hocalarından olan Hafız Ömer Gündüzalp'ın kızı ile nişanlanmış sonrasında evlenip İstanbul'a yerleşmiştir. Bu dönemde fahri müezzinlik yapmıştır. İlk evliliğini anlatırken eşine duyduğu sevgi ve saygıyı gönülden ifade etmiştir. Evlendikten sonra ilk resmi görevini ve sonrasında ilk baba olma heyecanından bahsetmiştir.

Bu bölümde bahsettiği zâtlar olmuştur. Bu zâtları anlatmasındaki gaye, hem hayatındaki önemlerini okuyucuya sunmak hem de gençlerin O'nları tanıyıp örnek almasını sağlamaktır. Kendileri hakkında bilgiler verdiği gönlü dava aşkı ile dolu hocalar şunlardır: Hafız Sadettin Kaynak, Mevlithan Alâeddin Efendi, Salih Şeref Hoca, Abdullah Güzelyazıcı, Abdurrahman Şeref, Mehmet Zekai Konrapa, Hüsrev Aydın, Mahmut Bayram, Ali Rıza

²⁰⁵ Karaçam, Hatıralar, 20-116.

Sağman, Ahmet Özcan Uşan, Ahmet Yayla, Nusret Vardar, İsmail Rumî Hazretleri, Ali Rıza Ülgen, Celaleddin Ökten²⁰⁶

2.2.2.4. Dördüncü Bölüm

İsmail Karaçam, kitabının dördüncü bölümünde İmam Hatip'ten sonra İstanbul'da Yüksek Tahsile başlamasından bahsederek Yüksek İslam Enstitülerin belli bir tüzüğünün olmaması hasebiyle yaşanan aksaklıklara değinmiştir. Sonrasında 1960 ihtilali ve İmam-Hatiplerin durumunu anlatmıştır. Bu yıllarda yeni göreve başlamış yeni evlere taşınmıştır. Yaşadığı samimi dostluklar ihlaslı hizmetlerden bahsederek bu bölümde de gönlüne dokunan zâtları zikretmiştir. Dördüncü bölüm olarak ele aldığı Yüksek Tahsil döneminde her biri hakkında anılarını anlattığı kişiler de şöyledir: Kıraat hocası Hafız Ali Üsküdarlı, Emin Işık, İlim yayma yurdu kurucularından Hacı Hüsnü Bayer, Babasını İstanbul'da okumaya devam etmesi konusunda ikna eden Kâşif amca, Hacı Müslüm Baba, Hacı Ahmet Efendi, Küçük Hüseyin Efendi, kendi evinde ağırladığı ve evdeki huzuru takdir ettiğini söylediği Üstat Necip Fazıl Kısakürek, Hafız Nuri Yeprem Hoca, Prof. Dr. Celal Saraç, Bekir Topaloğlu, Her daim ilim ile meşgul olan sınıfın abisi konumunda olup soruların hocaya gitmeden kendisinde hallolduğu Hayreddin Karaman, Mehmet Ali Sarı, Muhammed Eroğlu, Saim Yeprem, Hüseyin Top, uzun yıllar arkadaşlıkları devam ettiği Aydın Tarı, Abdulgani Uygun, Selçuk Eraydın, kendisinden musiki dersleri aldığı Yaman Dede, Mehmed Sofuoğlu.²⁰⁷

2.2.2.5. Beşinci Bölüm

Beşinci bölümde Bursa İmam Hatip okuluna tayininden ve Bursa'da yaşadığı samimi arkadaşlıklardan bahsetmiştir. Bursa'da iken asistanlığa niyet ettiğini ve Kur'ân-ı Kerim hocası olarak Konya'ya tayin olduğunu anlatmıştır.²⁰⁸

2.2.2.6. Altıncı Bölüm

Müellif bu bölümde Konya'da genişleyen dost çevresinden bahsetmiştir. Bu dönemde “Kur'ân-ı Kerim'in indiği yedi harf ve okunduğu yedi kıraat” tezini Muhammed Tayyip Okiç danışmanlığında yazmıştır.²⁰⁹

2.2.2.7. Yedinci Bölüm

²⁰⁶ Karaçam, Hatıralar, 119-219.

²⁰⁷ Karaçam, Hatıralar, 223-278.

²⁰⁸ Karaçam, Hatıralar, 283-291.

²⁰⁹ Karaçam, Hatıralar, 295-305.

Yedinci Bölümde Kars'ta askerlik döneminden bahsetmiştir.²¹⁰

2.2.2.8. Sekizinci Bölüm

Sekizinci Bölümde İsmail Karaçam, tekrar İstanbul'a dönüşünü ve İstanbul Yüksek İslam Enstitüsüne atanmasını, unutamadığı Balıkesir Mesleki eğitim kurşununda eğitim verişini ve ilerleyen yıllarda yaşadığı anılarını anlatmıştır.

İstanbul döneminde çok sevdiği kendisinden sürekli övgüyle bahsettiği eşinin kaza sonucu vefatından bahsetmiştir. Kendisi için bu yılları hüznün yılı olduğunu ifade ederek bir sene sonra ikinci eşi Günfer Hanımla evlendiğini anlatmıştır. Sekizinci bölümde Malezya'da Kur'an Müsabakasına katıldığını, Kahire'ye dilini geliştirmek için gittiğini ve Almanya görevinden sonra da umre ziyaretinde bulunduğunu almıştır.

Müellif, bu bölümde kaleme aldığı kitaplardan, doçent ve profesör olma serüveninden bahsetmiştir. Ayrıca bu bölümde hemhal olduğu irtibat kurduğu şu zâtları kitabına eklemiştir: Hacı Rahmi Sultan, İstanbul'da bir dönem kadiri medresesinde kaldığı ve bu vesile ile tanıştığı Gavsî Efendi, Mehmet Efendi, tebessümlü yüzü ve cömert kişiliğinden bahsettiği Mehmet Zahit Kotku, Mehmet Zahid Efendi, Hayatında hayran olduğu kişilerin birincisi olduğunu ifade ettiği "okuduğu Kur'an tilavetlerinin hazz-ı maneviye sahip olmasının kaynağının böyle mübarek zâtların huzurunda tilavet etmemdir" dediği Mahmud Sami Ramazanoğlu, kendi zamanındaki tüm talebelere ulaşmaya çalışıp onlara burs veren Gönenli Mehmet Efendi, Hacı Muzaffer Ozak, Ali Öztaylan, Kendisinden övgü ile bahsettiği kerametini gördüğü ve gönlündeki ihlasını hayranlıkla anlattığı ve Karaçam'a "sen bizim kardeşimizsin" diyen Bediüzzaman Said Nursi, Hasan Basri Çantay, dört yanı mamur bir Müslüman olduğunu söylediği ve kendi tezinin de danışmanlığını yapan Muhammed Tayip Okiç, Hacı Ata ve Tefvik Kulaksızoğlu, Korkut Özal, Siyasi karışıklıkların olduğu üniversitelerde konu ile alakalı kendisi ve birkaç arkadaşı ile görüştüğü Turgut Özal, Konyalı Ali Ulvi Kurucu, Sadettin Heper, Salih Tuğ, Ali Özek, Ömer Kirazoğlu, Celal Saraç, Ahmet Davutoğlu, Bekir Sadak²¹¹

2.2.2.9. Dokuzuncu Bölüm

Müellif, "Hatıralar" kitabının dokuzuncu bölümünü 1980 yılı sonrasına ait bazı hatıralarına ayırmıştır. Akademik çalışmalarından profesörlüğünden bahsetmiştir. Kur'an'ı

²¹⁰ Karaçam, Hatıralar, 309-313.

²¹¹ Karaçam, Hatıralar, 319-435.

Kerim hocasında takip ettiği usulünü disiplinle, prensipli çalışma ve otokontrol ile uyguladığını ifade etmiştir. Ayrıca öğrencilerle olan münasebetlerinden bahsederek bölümü bitirmiştir.²¹²

2.2.2.10. Onuncu Bölüm

Son bölüm olarak Müellif, bu bölümde Türkiye’deki din eğitimi ve dini kurumlar hakkında düşüncelerinden bahsetmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığının koordineli çalışması gerektiğini, her zaman liyakat sahibi olan ehil kişilerin eğitim vermesi gerektiğini ve “Kur’ân kurslarından İlahiyat Fakültelerine kadar Kur’ân Eğitimi nasıl olmalıdır” sorusunun cevaplarına yer vermiştir.

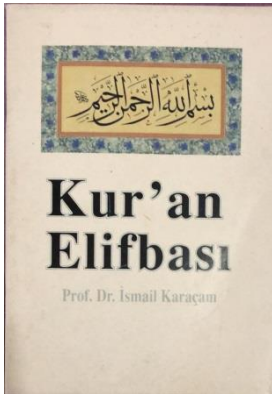
Kitabını, hayatında yazdığı tek şiir olan ve Peygambere aşkını anlatan Nat’ı Nebi şiiri ile bitirmiştir.²¹³

2.3. Ders Kitapları

İsmail Karaçam, Kıraat ve Kur’ân ile ilgili ilimlerde derinleşmiştir ve bu konuda ders kitapları hazırlamıştır.

2.3.1. Kur’ân Elifbası

İsmail Karaçam’ın, eğitim alanında hazırladığı eserlerinden biri de Kur’ân Elifbâsı’dır.

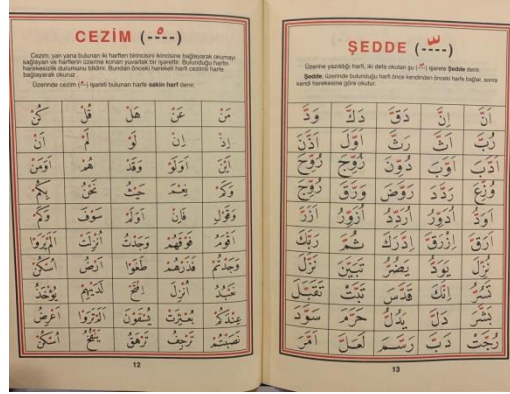
Gerçek Hayat Yayınları İstanbul: 2002 Tenvir Neşriyat

Elifbâ’nın konu anlatımlarında mümkün olduğunca modern Türkçe lafızlar kullanılmıştır. Kitap’ta Kur’ân harflerinin isimleri, yazılışı, okunuşu, harekeler, şedde, sükûn, med harfleri, işaretler ve belli başlı okuyuş özellikleri yer almıştır. Kitabın 6-7. Sayfalarında

²¹² Karaçam, Hatıralar, 439-457.

²¹³ Karaçam, Hatıralar, 463-483.

harflerin okunuşları verilmiş, 8-9 sayfalarda hareketler ve alıştırmalar yer almıştır. 10-11 sayfalarda harflerin yazılışı ve alıştırmaları yer almış, 12-13 sayfalarda cezim ve şedde konuları ve bu konular ile ilgili alıştırmalar neşredilmiştir.

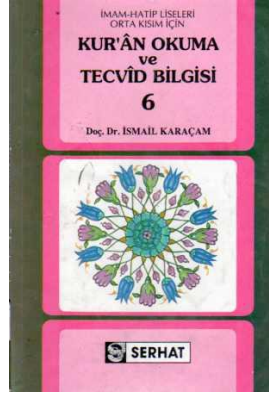

14-17. sayfalarda tenvin ve med harflerinden bahsedilmiş ve bu konular ile ilgili alıştırmalar verilmiştir. 18-19. sayfalarda ise belirlilik takısından bahsedilmiş ve bu konular ile ilgili araştırmalar verilmiştir. 20-21. sayfalarda kelime sonlarındaki hareketli “he” harfinin okunuşu ve bu konularla ilgili örnekler yazılmıştır. 22. sayfada mukattaa harfleri verilmiş, 23-30 sayfaları arasında ezberlenecek dua ve sureler yazılmış böylece Elif-ba nihayete erdirilmiştir.²¹⁴

2.3.2. İmam-Hatip Liseleri Orta Kısım İçin Kur’ân Okuma ve Tecvid Bilgisi 6

²¹⁴ İsmail Karaçam, *Kur’an Elifbası* (İstanbul: Gerçek Hayat Yayınları, 2002), 1-32.

Serhat Yayınları, ISBN 975-459-491-0-94-34-0019

“Milli Eğitim Bakanlığı Tâlim ve Terbiye Kurulu’nun 20.07.1993 gün ve 307 sayılı kararıyla 1993-1994 yılından itibaren beş yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir.”

Müellif bu kitabın önsözünde Kur’ân öğretimi ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Bu dersi öğrencilerin severek, isteyerek ve manayı idrak ederek öğrenmeleri gerektiğini söylemiştir. Bu itibarla öğreticilere şu hususlarda dikkat edilmesi gerektiğini aktarmıştır.

- İlk olarak Kur’ân harfleri mahreçlerine uygun öğrencilere uygulamalı öğretilmelidir. Sonrasında okuma ve ezber yaptırılırken her öğrencinin önünde ilk sınıflarda Elifba diğerlerinde ise Kur’ân bulundurup takip etmeleri sağlanmalıdır.
- Ses ve kulak terbiyesine önem verilmelidir. Öğrencilerin telaffuz hataları anında düzeltilmelidir. Öğretici fem-i Muhsin görevi görmelidir.
- Öğretmen önce kendisi ağır ağır okumalı sonra öğrencilere tekrarlatmalıdır. Bu konuda iyi okuyucuların okuyuşları dinletilmelidir.
- Tecvid konuları uygulamalı işlenmeli ve örneklerle pekiştirilmelidir.
- Ezber çalışmalarına kısa ve kolaydan başlanmalı önce yüzüne hatasız okuduktan sonra ezberletilmelidir. Yapılan ezberlerin unutulmaması için önceki ezberlenen sure ve dualar topluca tekrar edilmeli ezberletilen dua ve sureler de Kur’ân alfabeti ile yazdırılmalıdır. Hafız olan öğrencilere özel itina gösterilmelidir.²¹⁵

Müellif kitabı dört bölüme ayırmıştır. Her bölümden önce “dersin genel amaçları”, “konunun ana hatları” ve “hazırlık çalışmaları” başlıklarını sunmuştur.

²¹⁵ İsmail Karaçam, *İmam-Hatip Liseleri Orta Kısım İçin Kur’an Okuma ve Tecvid Bilgisi 6* (İstanbul: Serhat Yayınları, 1993), 3-4.

2.3.2.1. Birinci Bölüm

Birinci bölümde harfler ve harekeler ele alınmıştır. Sırasıyla;

Birinci ders: Harfler ve isimleri, **ikinci ders:** harflerin okunuşları, **üçüncü ders:** harflerin yazılış şekilleri, **dördüncü ders:** harekeler, **beşinci ders:** cezim, **altıncı ders:** şedde, **yedinci ders:** tenvin, **sekizinci ders:** med harfleri, **dokuzuncu ders:** huruf'u mukatta, **onuncu ders:** elif lam takısı işlenmiştir. Karaçam, dersler arasında okuma parçalarına yer vererek öğrencileri motive etmek ve yol göstermek amacı gütmüştür. Karaçam, Her dersin ardından ders ile alakalı sorular sorarak dersin öğrencide pekişmesini sağlamaya çalışmıştır. Örneğin; tenvin konusunu işleyip örnekler verdikten sonra yeni ders konusuna geçmeden önce tenvin ile alakalı sorularla konuyu pekiştirmiştir. “tenvin neye denir?” “Kelimenin hangi harfine tenvin konur?” Tenvinli harfte durulduğu zaman nasıl okunur?” gibi...²¹⁶

2.3.2.2. İkinci Bölüm

İkinci Bölümde Yüzünden okunup ezberlenecek dualar, ayetler ve namaz sureleri yer almıştır. Bunlar; Bayram tekbiri, salat ve selam, ezan ve ikamet, namaz duaları (Sübhanek, et-Tahiyyat, Allahumme salli, Allahumme barik, Rabbena duaları, amentu, kelime-i tevhid, kelime-i şehadet, kunut duaları, namazda okunan diğer kısa dualar, cenaze duası, yemek duası); Namaz sureleri (Fatiha suresi, Fil suresi, Kureyş suresi, Maun suresi, Kevser suresi, Kâfurun suresi, Nasr suresi, Tebbet suresi, İhlas suresi, Felak suresi, Nas suresi, Ayet’el-Kursî). Bu ayet ve dualar hem Arapça yazılışları hem de anlamları ile beraber kitapta yer almıştır.²¹⁷

2.3.2.3. Üçüncü Bölüm

Karaçam, Bir ve ikinci bölümlerde Kur’ân’ı Kerim’in zâhiri yönü tecvidden bahsetmiş üçüncü bölümde ise Kur’ân-ı Kerim’in özellikleri konusunu ele almıştır. “Sizin en hayırlınız Kur’ân’ı öğrenen ve öğretenidir.” hadisi gibi Kur’ân’ı Kerim’i öğrenme ve öğretme ile alakalı hadisler nakletmiştir. Karaçam, Kur’ân’ın Arap dili ile indirilmiş, veciz ve apayrı bir uslûbe sahip, inzal olduğu günden bugüne kadar hiç kimsenin benzerini getiremediği, her asırda ezberlenegelen mucizevi bir kitap olduğunu satırlarına eklemiştir.²¹⁸

²¹⁶ Karaçam, *Kur’an Okuma ve Tecvid Bilgisi* 6, 15-55.

²¹⁷ Karaçam, *Kur’an Okuma ve Tecvid Bilgisi* 6, 65-72.

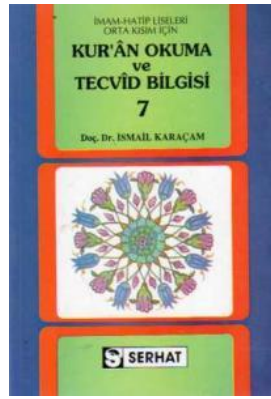
²¹⁸ Karaçam, *Kur’an Okuma ve Tecvid Bilgisi*6, 74-76.

Kur’ân-ı Kerim okurken ve dinlerken O’nun şanına layık bir saygı göstermenin her Müslümanın görevi olduğunu, bu konuda azami gayret gösterilmesi gerektiğini anlatmış ve uyulması gerek müstehablardan bahsetmiştir.²¹⁹

2.3.2.4. Dördüncü Bölüm

Dördüncü bölüm tamamen yüzüne okutulacak cüzlerden oluşmaktadır. Kur’ân-ı Kerim formatında 1. ve 2. cüzler yüzünden öğrencilere okutulması gereken sayfalar olarak kitaba eklenmiştir.²²⁰

2.3.3. İmam-Hatip Liseleri Orta Kısım İçin Kur’ân Okuma ve Tecvid Bilgisi 7

Serhat Yayınları, İstanbul: 1993, ISBN: 975-459-492-9-94-34-Y0019.

“Milli Eğitim Bakanlığı Tâlim ve Terbiye Kurulu’nun 20.07.1993 gün ve 305 sayılı kararıyla 1993-1994 öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir.”

Kitap üç bölümden oluşmuştur. Tıpkı 6.sınıf kitabında olduğu gibi öncelikle Kur’ân öğretimi ile ilgili öğreticinin yapması gerekenler hakkında açıklamalar yer almaktadır.²²¹

2.3.3.1. Birinci Bölüm

Karaçam, birinci bölümde Tecvid konularını ele alınmıştır. Tecvid ilminin, harflerin mahreç ve sıfatlarına uygun bir şekilde Kur’ân’ı Kerim’i düzgün amacı güden Kur’ân’ı

²¹⁹ Karaçam, *Kur’an Okuma ve Tecvid Bilgisi 6*, 73-78.

²²⁰ Karaçam, *Kur’an Okuma ve Tecvid Bilgisi 6*, 79-120.

²²¹ İsmail Karaçam, *İmam- Hatip Liseleri Orta Kısım İçin Kur’an Okuma ve Tecvid Bilgisi 7* (İstanbul: Serhat Yayınları, 1993), 3-4.

Kerim’i hatasız okumak için kural ve kaideler geliştiren bir ilim olduğunu nakletmiş ardından tecvid kurallarının bir kısmını açıklamıştır.²²²Açıklanan tecvid kuralları şunlardır:

Med Harfleri ve Sebeb-i Med;

Med Çeşitleri: Tabii ve Fer’i medler, Medd-i Munfasıl, Medd-i Lazım, Medd-i Arız, Medd-i Lin, Tenvin ve sakin nun (İhfa, İzhar, İklab)²²³ Karaçam, ders kitabında her tecvid kuralının dersini işlemeden önce bir önceki senenin ders kitabında olduğu gibi konunun ana hatalarını, hazırlık çalışmalarını (Kitabınızdan ve Mushaf’tan medd-i lazım ile ilgili örnekler bulunuz gibi...) ve konunun tarifini öğrencilere aktarmıştır. Konuların bitiminde pekişmesi açısından sorular paylaşılmış yeni konuya geçmeden önce de güzel okuma parçaları ile bölümleri süslemiştir.

2.3.3.2. İkinci Bölüm

Eserin ikinci bölümünde ezberlenecek ayet ve sureler yazılmıştır, Bunlar: Kadir suresi, Beyyine suresi, Zilzal Suresi, Adiyat Suresi, Kari’a suresi, Tekasur Suresi, Hümeze Suresi, Bakara Suresinin ilk beş ayeti, Bakara suresinin son iki ayeti (Amenerrasulu), Haşr suresinin son üç ayeti’dir. Ayrıca bu sure ve ayetlerin mealleri de verilmiştir.²²⁴

2.3.3.3. Üçüncü Bölüm

Karaçam, bir önceki senenin ders kitabında uyguladığı metod gibi birinci bölümde tecvidi ele almış, ikinci bölümde ezberlenecek sureleri meali ile vermiş, üçüncü ve son bölümde ise yüzünden okunacak cüzleri eklemiştir. Kur’ân- Kerim’in 7. sınıflar için yüzünden okunması gereken cüzleri olan üçüncü, dördüncü ve beşinci cüz Mushaf’taki yazılışı ile ders kitabına alınmıştır.²²⁵

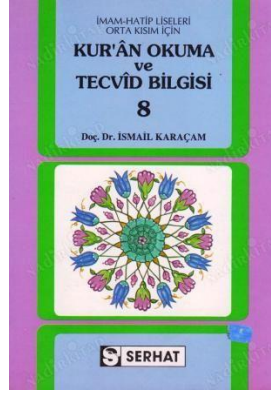
2.3.4. İmam-Hatip Liseleri Orta Kısım İçin Kur’ân Okuma ve Tecvid Bilgisi 8

²²² Karaçam, *Kur’an Okuma ve Tecvid Bilgisi* 7, 14.

²²³ Karaçam, *Kur’an Okuma ve Tecvid Bilgisi* 7, 13-63.

²²⁴ Karaçam, *Kur’an Okuma ve Tecvid Bilgisi* 7, 66-75.

²²⁵ Karaçam, *Kur’an Okuma ve Tecvid Bilgisi* 7, 96-136.

Serhat Yayınları, İstanbul: 1993, ISBN: 975-459-493-793-34-0019.

“Milli Eğitim Bakanlığı Tâlim ve Terbiye Kurulu’nun 20.07.1993 gün ve 305 sayılı kararıyla 1993-1994 öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir.”

2.3.4.1. Birinci Bölüm

Kitap, üç bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde Kur’ân- Kerim’in okunuşuna ait tecvid bilgisi verilmiştir. Daha önceki senelere ait kitaplarda verilen tecvid konuları ele alınmadan geriye kalan tecvid konuları işlenmiştir. Karaçam, tıpkı diğer sınıf kitaplarında olduğu gibi bu kitapta da her tecvid konusuna ana hatları, hazırlık çalışmaları ve tarifi ile başlayarak konu sonunda sorular ile bitirmiştir. Bu bölümde bahsedilen tecvid kuralları şunlardır: İdğam, İdğam-ı meal gunne, idğam-ı bila gunne, sakin mim’in halleri, harflerin birbirine idğamı, idğam-ı mutecaniseyn, idğam-ı mutekaribeyn, kameri izhar (izhar-ı kameriyye) ve şemsi idğam (idğam-ı şemsiyye), kalkale, ra harfinin okunuşu, lafzâtullah, zamir, sekte, vakıflar, vakıfların çeşitleri ve Kur’ânda vakıf işaretleri, ibtida vasil ve hükümleri.²²⁶

2.3.4.2. İkinci Bölüm

Tecvid konuları bitirildikten sonra İkinci bölümde ise yüzünden okunacak ve ezberlenecek ayet, dua ve sureler yazılmıştır. Bu bölümde geçen dua, ayet ve sureler şunlardır: Hatim duası (Türkçe ve Arapça), Duha süresi (meali ile beraber), İnşirah suresi (meali ile birlikte), Tin suresi (meali ile birlikte), Alak suresi (meali ile birlikte).²²⁷

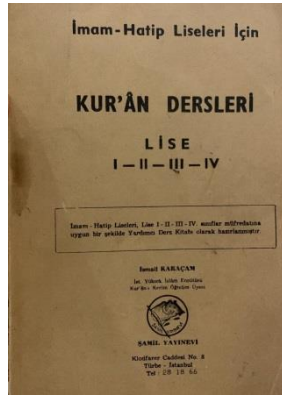
2.3.4.3. Üçüncü Bölüm

²²⁶ İsmail Karaçam, *İmam Hatip Liseleri Orta Kısım Kur’an Okuma ve Tecvid Bilgisi 8* (İstanbul: Serhat Yayınları, 1993), 10-60.

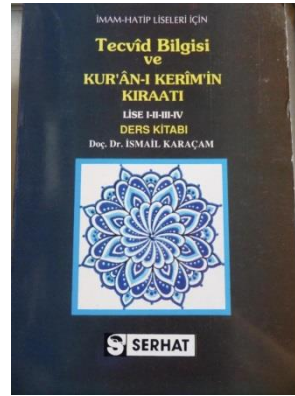
²²⁷ Karaçam, *Kur’an Okuma ve Tecvid Bilgisi 8*, 64-74.

Üçüncü bölümde Yüzünden okunacak cüzler ve sureler yer almıştır. Bunlar: Yasin suresi, Mülk süresi, Nebe suresi ve Kur’ân’ı Kerim’in 6. Cüzden 10. Cüze kadar olan sayfaları.²²⁸

2.3.5. İmam-Hatip Liseleri İçin Kur’ân Dersleri Lise I-II-III-IV (Tecvid Bilgisi ve Kur’ân-ı Kerim’in Kiraatı)

Şamil Yayınevi, İstanbul: 1979.

Serhat Yayınevi, İstanbul: 1994.

İmam-Hatip liseleri, 1.2.3.4. Sınıflar müfredatına uygun olarak yardımcı ders kitabı olarak hazırlanmıştır. Sonrasında ders kitabı olarak okutulmuştur. Kitap otuz üç dersten oluşmuştur. Kitabın sonunda ezberlenecek dua ve sureler ayrıca yüzünden okunacak sayfalar yazılmıştır.(1979 basımı olan kitapta yüzünden sayfalar yer almamaktadır.) Müellifin belirttiğine göre dört sınıf bir arda hazırlanmış olma sebebi ise lise birinci sınıfta tüm tecvid konularının işlenerek diğer sınıflarda tekrar edilmesi gerektiğidir.

2.3.5.1. Birinci Bölüm

Birinci ders: Bu bölümde tecvid ilminin tanımı, konusu, gayesi, hükmü, lüzumu ve tecvid öğrenmede üstada olan ihtiyaç konuları işlenmiştir.

İkinci ders: Bu derste lahn (hatalı okuyuş) kavramı üzerinde durulmuş, Lahn-ı celi (harfte hata, harekede hata, sükûnda hata) ve Lahn-ı hafî olarak ikiye ayrılarak ayrıntıları ile anlatılmıştır.

Üçüncü ders: Hareke ve Sükûn, harekenin çeşitleri, sükûnun çeşitleri, **Dördüncü ders:** Harfler, **Beşinci ders:** Harflerin mahreçleri, **Altıncı ders:** Harflerin sıfatları, **Yedinci ders:** Kalkale, **Sekizinci ders:** Ra Harfinin okunuş şekilleri, **Dokuzuncu ders:** Allah lafzının “lam”ının okunuşu,

²²⁸Karaçam, *Kur'an Okuma ve Tecvid Bilgisi* 8, 75-185.

Onuncu ders: Med bahisleri; **On birinci ders:** Sebeb-i med; **On ikinci ders:** Med çeşitleri; **On üçüncü ders:** Fer'i Med; **On dördüncü ders:** Meddi Munfasıl; **On beşinci ders:** Medd-i Lazım; **On altıncı ders:** Meddi Arız; **On yedinci ders:** Medd-i Lin ele alınmıştır.

On sekizinci ders: Sakin nun ve tenvin'in okunuş şekilleri; **On dokuzuncu ders:** Tenvin veya sakin nun'un idğamı; **Yirminci ders:** İdğam-ı bila gunne; **Yirmi birinci ders:** İklab; **Yirmi ikinci ders:** İhfa,

Yirmi üçüncü ders: Sakin mim'in okunuş şekilleri, **Yirmi dördüncü ders:** İdğam bahisleri, **Yirmi beşinci ders:** İdğamın çeşitleri; **Yirmi altıncı ders:** İdğam-ı mütecaniseyn; **Yirmi yedinci ders:** İdğam-ı mütekaribeyn, **Yirmi sekizinci ders:** Tarif harfinin okunuşu, **Yirmi dokuzuncu ders:** Zamir,

Otuzuncu ders: Vakıf ve İbtida, **Otuz birinci ders:** Vasıl ve hükümleri, **Otuz ikinci ders:** Sekte, **Otuz üçüncü ders:** Kur'ân-ı Kerim'i okuyuş şekilleri işlenmiştir.

Derslere başlamadan önce hazırlık çalışmaları verilirken konu sonlarında da pekiştirme soruları eklenmiştir.²²⁹

2.3.5.2. İkinci Bölüm

Kitabın ikinci bölümünde ezberlenecek dua ve sureler sınıflara göre ayrılmış, yüzüne okunacak yerler belirtilmiştir. Karaçam, lise birinci sınıfta yüzünden ve ezberden okunacak dua ve ayetleri şu şekilde sıralamıştır: Yemek Duası, Hatim duası, Kunut duaları, Cenaze namazı duası, Fatıha suresi, Duha ve Hümeze arası sureler, Fil ve Nas arasındaki sureler, Mülk suresi, Yasin suresi Ayet'el-Kursî, Bakara suresinin ilk beş ayeti, Bakara suresinin son iki ayeti, Haşr suresinin son üç ayeti olarak belirleyerek Arapçaları ve mealleri ile paylaşmıştır.²³⁰ Lise 1'de yüzünden okunması gereken cüzleri ise Kur'ân'ın Kerim'in on bir, on iki, on üç, on dört, on beşinci cüzleri olarak belirlemiştir.

Karaçam, lise ikinci sınıfın yüzünden okunup ezberlenecek sureleri olarak şunları belirlemiştir: Buruc suresi, Tarık suresi, A'la suresi, Ğaşiye suresi, Fecre suresi, Beled suresi, Şems suresi, Leyl suresi, Hucurat suresi olarak belirleyerek yüzünden okunacak cüzleri ise

²²⁹ İsmail Karaçam, *İmam-Hatip Liseleri İçin Tecvid Bilgisi ve Kur'an-ı Kerim'in Kıraatı Lise I-II-III-IV* (İstanbul: Serhat Yayınları, 1994), 16-142. (Aynı eserin Şamil Yayınevi: 1979 basımı da mevcuttur.)

²³⁰ Karaçam, *İmam-Hatip Liseleri İçin Tecvid Bilgisi ve Kur'an-ı Kerim'in Kıraatı Lise I-II-III-IV*, 144-181.

Kur'ân'ı Kerim'in on altıncı, on yedinci, on sekizinci, on dokuzuncu, yirminci, yirmi birinci cüzü olarak belirlemiştir.

Karaçam, ders kitabında ezberlenecek surelerin Arapça yazılışlarını aynı zamanda anlamlarını da paylaşmıştır. Lise üçüncü sınıf için ezberlenecek sureleri Rahman suresi, Saff suresi, Cum'a suresi, İnsan suresi, A'li İmran suresinin ilk dokuz ayeti, İsrâ suresinin ilk otuz sekiz ayeti, Necm suresi ilk yirmi beşinci ayeti olarak seçmiş yüzüne okunması gereken cüzleri yirmi ikinci, yirmi üçüncü, yirmi dördüncü, yirmi beşinci, yirmi altıncı cüzler olarak belirlemiştir.²³¹

Lise dördüncü sınıf için ezberlenecek sureleri Fetih suresi, Kıyamet suresi ve seçilen iki aşır olarak belirterek yüzüne okunacak cüzleri ise Kur'ân'ı Kerim'in yirmi yedinci, yirmi sekizinci, yirmi dokuzuncu, otuzuncu cüzü olarak nakletmiştir.²³²

2.3.5.3. Üçüncü Bölüm

Kitabın son kısmında Kur'ân eğitiminde metod nasıl olmalı, konusu ele alınarak şu hususlara değinilmiştir:

Kur'ân öğretiminin fazileti ile ilgili birçok ayet ve hadis bulunmaktadır. Fatır suresi 29. ayetinde “Allah'ın kitabını okuyanlar, namazı özenle kılanlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan başkaları için gizli açık harcayanlar, asla zararla sonuçlanmayacak bir ticaret umabilirler.” buyrulmuştur. İslam tarihinin ilk Kur'ân öğreticisi Peygamberimizdir, Kendisi Kur'ân'ı Kerim'i en güzel şekli ile okumuş ve mahir okuyucular yetiştirmiştir. İslam'ın yayılmasıyla da Kur'ân öğretimi devam edip yeni metodlar ile eğitimler verilmiştir.²³³

Kur'ân öğretimi; öğrencilerin kabiliyet ve kapasiteleri göz önünde bulundurularak verilmelidir Kur'ân öğretiminde başarılı sonuç elde etmenin yolu insan fitratına uygun olan kısıdan uzuna, kolaydan zora gitme metodunun uygulanmasından geçer. Karaçam, her dersin hazmettirilerek öğrenciye aktarılması gerektiğini ifade etmiştir. Örneğin; önce harfleri öğretip ardından hareketler öğretilmeli sonra kelimeler, ayetler ve sureler olarak basamak basamak ilerlemelidir.²³⁴ Tecvid kuralları da aynı metodla tedrici olarak öğretilmesi gerekmektedir.

²³¹ Karaçam, *İmam-Hatip Liseleri İçin Tecvid Bilgisi ve Kur'an-ı Kerim'in Kıraatı Lise I-II-III-IV*, 195-212.

²³² Karaçam, *İmam-Hatip Liseleri İçin Tecvid Bilgisi ve Kur'an-ı Kerim'in Kıraatı Lise I-II-III-IV*, 213-221.

²³³ Karaçam, *İmam-Hatip Liseleri İçin Tecvid Bilgisi ve Kur'an-ı Kerim'in Kıraatı Lise I-II-III-IV*, 227.

²³⁴ Karaçam, *İmam-Hatip Liseleri İçin Tecvid Bilgisi ve Kur'an-ı Kerim'in Kıraatı Lise I-II-III-IV*, 228.

Kur'ân eğitiminde tıpkı diğer alanlarda olduğu gibi tekrarın önemi büyüktür. Karaçam, öğrenilmiş ve ezberlenilmiş bir bilginin tekrar edilmediği takdirde unutulmaya yüz tutacağına dikkat çekmiştir. Kur'ân öğreticisi, dersleri öğrenci belleğine kadar bıkmadan usanmadan tekrar ettirmelidir.²³⁵

Kur'ân öğretiminde bir diğer önemli mevzu ise ses ve kulak terbiyesidir. Karaçam, Kur'ân okurken sesi güzelleştirmenin manaya göre tonlamanın Allah'ın kelamını üslubumuza yansıtmanın gerekliliğinden bahsetmiştir.²³⁶

Kur'ân eğitiminde tatbikat çok önemlidir. Doğru ve sıhhatli bir ağızdan dinlemek ve bellek Kur'ân eğitiminin temellerinden biridir. Her ne kadar öğreticinin fem-i Muhsin olması önemli olsa da öğrencinin okurken yaptığı hataları anında düzeltilmesi gerektiği de önemlidir. Karaçam, bu metodun Peygamberimizin irşad metodu olduğunu söylemiştir.²³⁷

Lise öğrencileri için hazırlanan bu eser, kıymetli bilgilerle donatılmış, Tecvid ve kıraate dair terimleri açıklayan sözlük ile nihayete erdirilmiştir.²³⁸

2.3.6. Belağat-ı Kur'âniye

İsmail Karaçam İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nde Kur'ân-ı Kerim derslerinin yanında Belağat dersine de girmiştir. Bu derse faydası olması niyetiyle dördüncü sınıftaki öğrenciler için bir eser hazırlamıştır. Eser, kendi öğrencisi olan İbrahim Çelik tarafından daktilo ile yazılmış, teksir makinesinde çoğaltılmıştır.²³⁹

“Bu ders kitabı herhangi bir matbaa da basılmadığı için kütüphane arşivlerinde bulunmamaktadır. Ancak araştırmalar neticesinde sahaftan temin ettiğimiz bu eser, Karaçam'ın şahsi kütüphanesinde dahi olmadığı tespit edilmiştir. çalışmanın muhtevası, konu bazlı hazırlanmış ünitelerden müteşekkildir. Kur'ân-ı Kerim'de bulunan edebi sanatlar, konu başlıkları halinde işlenmektedir. Birinci bölümde; Kur'ân-ı Kerim'in icazı ele alınmaktadır. Diğer bölümlerde ise; teşbih, istiare, uyum, ahenk, harmoni, fasılalar, cinas vb. edebi sanatlar, ayetlerle tahlil edilmektedir.”²⁴⁰

2.4. İsmail Karaçam'ın Makaleleri

²³⁵ Karaçam, *İmam-Hatip Liseleri İçin Tecvid Bilgisi ve Kur'an-ı Kerim'in Kıraatı Lise I-II-III-IV*, 229.

²³⁶ Karaçam, *İmam-Hatip Liseleri İçin Tecvid Bilgisi ve Kur'an-ı Kerim'in Kıraatı Lise I-II-III-IV*, 230.

²³⁷ Karaçam, *İmam-Hatip Liseleri İçin Tecvid Bilgisi ve Kur'an-ı Kerim'in Kıraatı Lise I-II-III-IV*, 232-233.

²³⁸ Karaçam, *İmam-Hatip Liseleri İçin Tecvid Bilgisi ve Kur'an-ı Kerim'in Kıraatı Lise I-II-III-IV*,

²³⁹ Zekeriya Ersoy, *İsmail Karaçam'ın Kıraat İlmindeki Yeri ve Kur'an Öğretim Yöntemleri* (Burdur: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 76.

²⁴⁰ Ersoy, *İsmail Karaçam'ın Kıraat İlmindeki Yeri ve Kur'an Öğretim Yöntemleri*, 78.

Prof. Dr. İsmail Karaçam bir asra yakın Kur'ân' a hizmet etmiştir. Kıymetli kitapların yanında kitaplarında da yer verdiği bazı hususlarda makaleler yayınlanmıştır. Erişilen makaleleri şunlardır:

2.4.1. Kur'ân'ı Kerim

İsmail Karaçam'ın, "İslam Medeniyeti" dergisinde Aralık 1972'de yayınlanmış makalesidir. Peygamberimiz (sav)'e yirmi üç sene zarfında Allah tarafından gönderilen Kur'ân'ı Kerim'in inzalinin mucizeliğinden bahsetmiş şu bölümleri açıklayarak Kur'ân'ı Kerim hakkında genel bilgiler vermiştir.²⁴¹

Kur'ân'ın kelime manasını (Bu konuda İslam büyüklerinin görüşlerine yer vermiştir. Kur'ân kelimesinin kökü, hangi vezinden geldiği konusunda bilgiler vermiştir.) ve Kur'ân'ı Kerim'in ıstilahî manasını açıklayarak her şer'i ilmin kendisine göre bir tanım yaptığını söylemiştir. Ancak tüm ilimlerin Kur'an hakkında ittifak ettiği 5 maddeyi bir araya getirerek makalesine aktarmıştır. Bunlar:

- Kur'ân vahiy yoluyla Cebrail vasıtasıyla Peygamberimiz (sav)'e indirilmiştir.
- Kur'ân Mushaflara yazılmıştır.
- Kur'ân tevatürle sabittir.
- Tilaveti ibadettir.
- Kur'ân mucize bir kelimadır.

Karaçam, Kur'ân'ın ıstilahî manasını açıklamak için de şu ifadeleri kullanmıştır:

"Kur'ân'ın tarifî bahsine, Peygamber (sav)'den Kur'ân'ın tavsifî ile ilgili olarak rivayet edilen bir Hadis-i Şerif'in mealini naklederek son veriyoruz. 'Allah Teâla'nın Hitabı: Onda sizden öncekilerin haber(leri)i ile sizden sonrakilerin haberleri ve aranızdakilerin hükmü vardır. O, hakk ile batılı birbirinden ayıran ciddi (bir kitab)dır. Onu terkeden zâlimleri, Allah helak eder. Onun dışında doğru yol arayanları Allah sapıtmıştır, O, Allah'ın sağlam ipidir. O, hikmetli zikr ve doğru yoldur. Şahıslar onu bozamaz, diller onu karıştıramaz, âlimler ona doyamaz, çok tekrar edilmekten dolayı yıpranmaz, incelikleri bitmez, Cinler onu duydukları zaman; {Dediler ki: biz hakiki hayranlık veren bir Kur'ân dinledik ki O, hakka ve doğruya

²⁴¹ İsmail Karaçam, "Kur'an'ı Kerim", *İslam Medeniyeti Dergisi* 3/26 (Aralık 1972), 7.

götürüyor. Bundan dolayı biz de iman ettik.} Kim onun görüşünü kabullenirse tasdik edilir, onunla amel eden me'cûr olur, onunla hükmeden doğru davranmış olur, ona çağırana da doğru yolu göstermiş olur.”²⁴²

Karaçam, makalesinde iki ayrı başlığa yer vermiştir. Bu başlıklardan birincisi “Kur’ân’ın bir kısmına da, tamamına da Kur’ân denir” konusudur; Karaçam bu konuda bazı âlimlerin Kur’ân’ın cüz’üne mecazî Kur’ân, tamamına ise hakiki Kur’ân dese de Kur’ân’ın bir kısmı da olsa okunan lafza “Kur’ân Okunuyor” denilmesinden anlaşıldığı üzere Kur’ân’ın her parçasına Kur’ân denilir, tezini açıklamıştır. İkinci başlık ise, “Kur’ân, hem lafzı hem de manası yönünde Kur’ân’dır” konusudur; bu konuda Karaçam’ın tespitleri dikkate değerdir. İki yönlü düşünüldüğünde tamamen Kur’ân’ın Arapçasını dikkate alıp manasının derinliklerine inmemek ne kadar hata ise “Kur’ân’ı Türkçe okumalı, Türkçe ibadet edilmeli” düşüncesi de hatadır. Karaçam, tercümelerin Kur’ân’ın tam manasını vermediğini ifade etmiş bu yüzden sadece Türkçe okunmalı denmenin doğru olmadığını savunmuştur. Bunun yanında her dine mensup mükelleflerin okudukları kutsal kitabın ne dediğini bilmeleri gerektiğini düşünüldüğünde manasının da geri plana atılmaması gerektiğini sözlerine eklemiştir. Kısaca denilebilir ki Kur’ân’ı Kerim hem lafzı ile hem manası ile bir bütün teşkil etmektedir.²⁴³

2.4.2. Kur’ân’ın Fazileti

İsmail Karaçam’ın, “İslam Medeniyeti” dergisinde Nisan 1973’de yayınlanmış makalesidir. Karaçam, makalesinde Kur’ân’ı Kerim’in faziletleri ile alakalı ayetler, hadisler ve İslam âlimlerinin görüşlerini nakletmiş ve zenginleştirdiği bilgileri okuyucuya şu şekilde sunmuştur:

- Allah: “Bu bir kitaptır ki, kendisinde (Allah katından gönderilmiş olduğunda) hiç şüphe yoktur. (O) takva sahipleri için doğru yolun ta kendisidir.” (el-Bakara, 2) buyurarak, Kendi zâtına isnat edilmesinde şüphe ve şek bulunmayan ve hidayet yolunun yegâne mürşidi olduğunu takdim buyuruyor. “O, Hakk ile batılı ayırt eden bir söz” (et-Tarık, 13), “Allah’ın sınıksız sarılınması lazım gelen sağlam ipidir.” (Al-i İmran, 108). Allah Teâla “Onu dertler için deva”(Yunus,57) , “Kalplerin pasını silmek için cila ders almak isteyenler için öğüt, hak dava için hidayet rehberi” (el-Enbiya,50) kılmıştır. Kalplerin hayırlısı Kur’ân’ı hıfzeden, dillerin hayırlısı Kur’ân’ı okuyan, evlerin hayırlısı da

²⁴² Karaçam, “Kur’an’ı Kerim”, 8.

²⁴³ Karaçam, “Kur’an’ı Kerim”, 9.

Kur’ân ile hemhal olan Kur’ân’ı sinesinde barındırandır. Kur’ân Allah’ın inzal ettiği kitapların en sonuncusu benzeri bulunmayan bir kelam, nefislerin devası, kalplerin şifası apaçık bir burhandır. Onun belagatinden daha fasih bir kitap olmadığı gibi, fesahatinden daha üstün bir kitap da yoktur. Tilaveti ise ruha inşirah veren bir kitaptır. O’na tutunan doğru yolu bulur, ondan sapan da Allah’ın rahmetinden kovulur. Kur’ân-ı Kerim, Peygamberin ebedi mucizesidir..²⁴⁴

Ayrıca Karaçam, Allah’ın biz Müslümanlara öylesine faziletli bir kitaba sahip olmayı lutfetmesinin şükrünün edası «Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. iyiliği emreder, kötülüklerden vazgeçirmeye çalışırsınız» (A’li İmran,110) ayetinde bahsedildiği üzere onun emirleri ile amel etmesi, yasakladıklarından kaçınması ile olur, diyerek konuyu bitirmiştir.

2.4.3. Yedi Harf Nedir?

Diyanet Dergisi 17. Cilt 3. Sayısının Mayıs-Haziran 1978 yılında yayınlanmış olan makale M. Zahid el-Kevserî’nin makalesi olup; Karaçam tarafından tercüme etmiştir.²⁴⁵ Yedi harf nedir? isimli makalede dipnotlar Karaçam hoca tarafından ilave edilmiş hatalı yazılan kaynağın cildini tercümede düzelterek vermiştir.

Bu makalenin konusu, kıraat ilminin bel kemiği sayılabilecek en önemli konularından biri olan Yedi Harf mevzusudur. Yedi harfin çıkışı, tarihi, sebepleri, yedi kıraat veya on kıraat mevzusunda tevatür dereceleri gibi mevzulara değinen el-Kevserî’nin yazısını tercüme eden Karaçam, bazı bilgilere kendi görüşlerini ilave etmiştir.

“Yazar burada yedi kıraat’ın tevatürünün keyfiyeti üzerinde bazı Âlimler tarafından ileri sürülen ihtilaflara işarete etmek istemiştir. Fakat metinde bu hususla ilgili bir bilgi olmadığı için, biz konuyu açıklayan kısa bir malumat vermeyi uygun bulduk Şöyle ki: Ez-Zerkeşi (794/1391) ‘in nakline göre İbnü'l-Hacib (646/248), ‘yedi kıraat’ın mütevatir oluşu, eda yönünden-mesela. med, imale gibi- değildir. Çünkü eda yönü mütevatir olamaz’ demiştir. (ezZerkeşi, el-Bürhan, 1/319). ‘Tefsiru'l-Kasimi ‘sahibi de, Kastalani (923/1517)’nin ‘el-Letailif’de muhakkakinden birçok imamla beraber, Ebu Hanife (150/767) nin de aynı fikirde olduğunu zikrettiğini naklediyor. (bk. el-Kasimi Muhammed Cellaluddin, Tefsiru'l-Kasimi, Mukaddime 2/498-499 (1/306). Ez-Zerkeşi, bu fikri kabul etmiyor ve diyor ki: ‘bu görüş

²⁴⁴ İsmail Karaçam, “Kur’ân’ı Kerim’in Fazileti”, *İslam Medeniyeti Dergisi* 3/30 (Nisan 1973), 3-6.

²⁴⁵ M. Zahid el-Kevseri, “Yedi Harf Nedir?”, çev. İsmail Karaçam, *Diyanet Dergisi* 17/3 (Mayıs, Haziran 1978), 171-179.

zayıftır.’ Şüphesiz doğru olan medd, medd olması; imale olması yönünden mütevatirdir. Şu kadar var ki imamlar ‘meddin miktarında imalenin keyfiyetinde ihtilaf etmişlerdir. (bk. Abdül-Fettah Palevi, Zübdetü'l-irfan, 9). İbnu Haldun (808/1405) da yedi kıraatın nakillerinin edaları ile birlikte mütevatir olduğu kabul edenlerdendir. (bk. İbnu Haldun, Ebu Şame (665/1266) nin bu konu ile takdire değer görüşünü naklederek’ sözü kesiyoruz: "Müteahhirin kurrasından ve diğerlerinden bir gurubun dillerinde yaygın olan, yedi kıraatın mütevatir oluşudur. Yedi kurranın kıraatının naklinde, tarikların ittifak ettiği hususlarda, biz de aynı şeyi söylüyoruz. Fakat ihtilaf ettikleri hususlarda değil. Çünkü bazı tariklarda kıraatın onlara nisbeti kaldırılmıştır... Netice olarak biz kıraat imamları arasında ihtilaf edilen lafızların hepsinde tevatür olduğunu kabul etmiyoruz. Yani kıraatlardan mütevatir olanlar, nakillerinde imamların tariklarının ittifak ettikleri mütevatir olmayanlar da kendilerinde ihtilaf edilenlerdir. (bk. Ez-Zerkani, Menahiü'l-İrfan, 1/428-432”²⁴⁶

2.4.4. Kur’ân’ı Kerim’de “Temizlik”

Bu makale, Yüksek İslam Enstitüsü Dergisinde 1964’te yayınlanmıştır. Dönemin Yüksek İslam Enstitüsü’nde edebiyat öğretmeni Nihat Sami Banarlı tarafından verdiği konu ve gösterdiği metod ile 1962-1963 yılı son sınıf öğrencilerinden Cevat Akşit, Selahaddin Parlatır, Seyfeddin Fidan, M. Ali Aktaş, Aydın Tarı, Hasan Balim, Mehmet Küçük ve İsmail Karaçam tarafından hazırlanmıştır. Selahaddin Parlatır tarafından da kaleme alınmıştır. Makalede ana hatları ile temizlik konusu işlenmiş şu başlıklar açıklanmıştır.

- Maddi temizlik (Beden, mekân, yiyecek, giyecek temizliği),
- Manevi temizlik, Temizlikle ilgili diğer meseleler (temiz zevce, temiz erkek, temiz ruh, temiz zürriyet, temiz su, temiz şarap, temiz akıl, temize çıkarmak, temiz sahifeler, sadaka temizliktir.)²⁴⁷

2.4.5. Kur’ân Tilavetinde Musikinin Önemi

Karaçam, 1 Şubat 1977’de Nesil Aylık Fikir Dergisi’nde yayınlanan bu makalede, Kur’ân’ı Kerim’i güzel sesle okuyup teganni katmayı, kelamın manasını ruha ulaştıran bir vasıta olarak tanımlamıştır.²⁴⁸

Kur’ân’ı Kerim’i güzel sesle okumayı tavsiye eden bazı hadisleri paylaşmıştır. Peygamberimizin, güzel Kur’ân okuyan, sesi güzel olup Kur’ân’ın ruhuna güzellik katan

²⁴⁶ el-Kevseri “Yedi Harf Nedir?” 173.

²⁴⁷ İsmail Karaçam, “Kur’ân’ı Kerim’ de “Temizlik”, *Yüksek İslam Enstitüsü Dergisi*, Sayı:2 (1964), 249-258.

²⁴⁸ İsmail Karaçam, “Kur’ân Tilavetinde Musikinin Önemi”, *Nesil Aylık Fikir Dergisi*, 1/5 (1 Şubat 1977), 7-9.

sahabeleri övdüğü hadiseleri anlatarak bu konudaki tavsiyelerinden söz etmiştir. İnsan ruhunu terbiye eden, yükselten ve olgunlaştıran araçlardan birinin de musiki olduğunu düşünen Karaçam, özellikle insanın manevi hayatı demek olan Kur'ân'ı Kerim'in böyle bir vasıttan geri bırakılması gerektiğini ifade etmiştir.²⁴⁹

2.4.6. Kur'ân Tilavetinde Musiki Caiz mi?

1 Mart 1977 Nesil Aylık Fikir Dergisi'nde yayınlanan bu makale Karaçam'ın bir önceki ay yayınlanan "Kur'ân Tilavetinde Musikinin Önemi" isimli makalesinin devamı niteliğindedir.²⁵⁰ Kur'ân'ın güzel sesle okunmasının sahabe, tabiun âlimlerin ittifakı ile sabit iken besteli eserlerdeki melodiler ile okunması konusunda ihtilaf olduğunu ifade etmiştir.

Karaçam, öncelikle Kur'ân'ın musiki ile okunmasının tarihçesinden bahsederek sahabe ve tabiun'dan örnekler vermiştir.²⁵¹ Akabinde şu başlıkları açıklamıştır:

- Musiki ile ilgili terimler (Ter'id, Tatrib, Terkis Tahzin terimleri açıklanmıştır)
- Kur'ân tilavetinde musikin caiz olup olmaması ile ilgili ihtilaflar,
- Kur'ân'ın makam ile okunmasını tercih edenlerin delilleri,
- Kur'ân'ın musiki ile okunmasını caiz görmeyenlerin delilleri²⁵²

Fukaha, Tecvid hükümlerine uymayan, okuyuş hatalarına sebebiyet veren her türlü teganni ve elhan ile Kur'ân'ı Kerim tilavetinin haram olduğuna hükmederek bu konuda ittifak etmişlerdir. Örneğin; medsiz bir yeri medli okumak, kalın bir harfi ince okumak gibi sadece ses güzelliğine odaklanıp tilavetin edebine ve erkânına riayet etmemek, ses gösterişi yapmaya çalışmak gibi durumları hiçbir fâkih tasvip etmemiştir. Fakat tilavetin adabı çerçevesinde harflerin mahreç ve sıfatlarına uyararak tecvidin inceliklerini yerine getirip makam, teganni ve musiki ile kıraat yapıldığında bunun haram olduğunu söyleyen fukaha da bulunmamaktadır. Çünkü güzel ses, Kur'ân'ı Kerim'in insanlar üzerindeki tesirini artırır ve O'nun tilavetinde güzel nağme de ruha dinginlik verir. Yeter ki musikin ya da teganninin sınırı iyi tesbit edilsin ve Kur'ân'ın Allah kelamı olduğu, musikin de Kur'ân'ın huzurla dinlenilmesinde bir araç olduğu unutulmasın.

²⁴⁹ Karaçam, "Kur'an Tilavetinde Musikin Önemi", 7.

²⁵⁰ İsmail Karaçam, "Kur'an Tilavetinde Musiki Caiz mi?," *Nesil Aylık Fikir Dergisi*, 1/6 (1 Mart 1977), 12-16.

²⁵¹ Karaçam, "Kur'an Tilavetinde Musiki Caiz mi?," 12.

²⁵² Karaçam, "Kur'an Tilavetinde Musiki Caiz mi?," 12-15.

Karaçam, makalesinin neticesi olarak; Kur'ân'ın musiki ile okunması mevzusunda âlimler arasındaki fikri ayrılıkların birbirini zıddı olan köklü ihtilaflar olmadığı şekli ve lafzi ihtilaf olduğunu ifade etmiştir.²⁵³

2.4.7. Kur'ân'sız Bir Hayat Düşünmedim

1997 Altınoluk Dergisinin yüz kırkıncı sayısında yayınlanmıştır. Makale daha çok söyleşi tarzındadır. Karaçam bu söyleşide Kur'ân'ı Kerim'e olan muhabbetini, ömrünü Kur'ân hizmetine adanmasından bahsetmiştir.²⁵⁴ Karaçam, bugüne kadar Kur'ân'sız bir hayat düşünmediğini, Allah'tan kendisini bugüne kadar nasıl Kur'ân yolunda hizmet ile izzetlendirdi ise, bundan sonra da kalan ömründe ve hatta son nefesinde Kur'ân ile olmayı dilediğini ifade etmiştir. Kabirde ve ahirette Kur'ân ile hemhal olup aziz olmayı, O'na olan hizmetlerinin eksikliklerine ve noksanlıklarına rağmen Allah katında makbul olmasının en büyük arzusu olduğunu ifade etmiştir.

Söyleşinin devamı soru-cevap şeklinde devam etmiştir. Muhabirin “Kur'ân sizin için nedir?” sorusuna; aslında “Sorulması gereken Kur'ân ne değildir ki sorusu olmalıdır çünkü Kur'ân her şeydir”, cevabını vererek Kur'ân'ın insana var olma hikmetini öğreten, delaletle sapanların tutunup kurtulabileceği, zulümlerde boğulanların selamete çıkabileceği ilahi bir kitap olduğunu aktarmıştır.

Karaçam, bir sonraki; “Kur'ân'ı okuyor musunuz?” sorusuna; “Kur'ân Hafızı olalı 50 seneye yaklaştı. Bu zaman zarfında devamlı Kur'ân okudum okuttum ve okumaya da devam etmekteyim...” diye cevap vermiştir. “Kur'ân'dan nasıl yararlanıyorsunuz?” sorusuna hem maişetini Kur'ân hizmeti ile elde ettiğini hem de her gün Kur'ân ile zamanını geçirip feyz aldığını ifade etmiştir. “Kur'ân'ın hayatınızdaki yeri nedir?” sorusuna ise

*“Bugüne kadar Kur'ân'sız bir hayat düşünmedim. Allah'ım yine düşündürmesin. Rabbimden dileğim bu fakir kulunu bugüne kadar nasıl Kur'ân ile izzetlendirdi ise, bundan sonra yaşadığım müddetçe, ahir ömrümde ve son nefesimde, kabrimde ve ahirette yine Kur'ân ile aziz kılsın.”*²⁵⁵ demiştir.

2.4.8. Kur'ân'ı Kerim'in Tilavet Adabı

²⁵³ Karaçam, “Kur'an Tilavetinde Musiki Caiz mi?,” 16.

²⁵⁴ İsmail Karaçam, “Kur'ân'sız Bir Hayat Düşünmedim”, *Altınoluk Dergisi*, Sayı:140, (Ekim 1997), 5.

²⁵⁵ Karaçam, “Kur'ân'sız Bir Hayat Düşünmedim”, 5.

İsmail Karaçam'ın bu makalesi Nesil Yayınları Aylık Fikir Dergisinde 4 Ocak 1978'de yayınlanmıştır.

Tilavet adabı ile ilgili şu hususlara değinmiştir:

- Kur'ân okumada birinci beklenen şey, Kur'ân'ın ihtiva ettiği hakikatleri öğrenip benimsemektir.
- Ayetlerin manası üzerinde düşünmeli, müjde ayetlerinde sevinmeli, azap ayetlerinde korkmalı, tevbe ayetlerinde tevbeye niyet edilmeli günahlardan uzaklaşmalı, emir ve nehiy ayetlerinde kalbe tam olarak işlenmeli,
- Manasını bilmeyenler manasını öğrenmek için çaba harcamalıdır. Geçmişlerin ve geleceğin ilmini öğrenmek isteyen Kur'ân ile meşgul olmalıdır.

Karaçam, makalesine Kur'ân'ın zâhiri tilavetinde dahi esas maksadı olan manası ile hemhal olabilme olgunluğuna erişmek ayrıca manasını hayata tatbik etmek için ihlas ile Kur'ân'a sarılmak gerektiğini ifade eden merhum Mehmet Akif'in şiirinden alıntı ile son vermiştir.²⁵⁶

İbret olmaz mı bize her gün okuruz ezbere de!

Yoksa bir maksat aranmaz mı bu ayetlerde?

Lafzı muhkem yalnız anlaşılan Kur'ân'ın

Çünkü kaydında değil hiç birimiz mananın;

Ya açar bakarız nazm-ı celilin yaprağına,

Yahut üfler geçeriz bir ölünün toprağına.

İnmemiştir hele Kur'ân bunu hakkıyla bilin,

Ne mezarlıkta okunmak ne de fal bakmak için.²⁵⁷

2.4.9. Kur'ân'ı Kerim'in Tilavet Adabı II.

Nesil Aylık Fikir Dergisinde 5 Şubat 1978'de yayınlanan bu makale bir önceki ay yayınlanan makalenin devamıdır.²⁵⁸

²⁵⁶ İsmail Karaçam, "Kur'ân'ı Kerim'in Tilavet Adabı" *Nesil Aylık Fikir Dergisi* 2/4 (4 Ocak 1978) 3-6.

²⁵⁷ Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, (İstanbul: Dergâh Ofset, 1998) 155.

Karaçam, Kur'ân tilavet adabının manevi yönünü on başlıkta incelemiştir.

- Birinci başlıkta Kelamın büyüklüğünü ve uluvviyetini anlamak konusuna değinmiş,
- İkinci başlıkta Mütekellim-i tazim (Kur'ân'ı indiren yüce Allah'ın büyüklüğünü düşünmek) konusuna,
- Üçüncü başlıkta nefsin dedikodularını terk etmek ve kalp huzuru konularına,
- Dördüncü başlıkta tedebbür (okuduğunu düşünmek) konusuna,
- Beşinci başlıkta tefekkür (okuduğunu anlamaya çalışmak) konusuna,
- Altıncı başlıkta Kur'ân'ı anlamaya mani olan hallerden sıyrılmak konusuna²⁵⁹ değinmiş, devamını ise derginin bir sonraki sayısında vermiştir.

2.4.10. Kur'ân'ı Kerim'in Tilavet Adabı III.

Kur'ân tilavetinin adabı ile ilgili bilgilere devam eden Karaçam Nesil Aylık Fikir Dergisinin 6 Mart 1978 sayısında bu makaleyi yayımlamıştır.²⁶⁰ Bu sayıda bahsettiği konular şunlardır:

- Tahsis (Bütün hitapların kendisinin kastedildiğini kabul etmek)
- Teessür (Her ayette farklı hale sahip olmak) “Gerçek Müminler o kimselerdir ki Allah anıldığı zaman kalpleri korkarak ürperir, onlara ayetleri okunduğu zaman imanlarını arttırır ve onlar yalnız rablerine tevekkül ederler.” (el-Enfal.2) ayetine muhatap olmak,
- Terakki (Allah-u Teâlâ'dan Kur'ân'ı Kerim'i dinliyormuşçasına yükselmek),
- Teberri (halinden, nefesine ait iltifatlardan vazgeçmek)

Karaçam, üç sayıda yayınlamış olduğu Kur'ân Tilavetinin Adabı makalesini şu sözlerle nihayete erdirmiştir: “*Yazımızın başlangıcında da söylediğimiz veçhile biz Kur'ân'ı Kerim'in kıraatı deyince insan ruhunu derece yükselten, onu kemale erdiren Allah'ın rızasına ve cemaline namzet kılan kıraatı kastediyoruz. Buna vasıl olmak için de arz ettiğimiz hususlara dikkat edilmesinin zarureti kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.*”²⁶¹

2.4.11. İslami İlimlerde On Dört Asır: I. Kur'ân'ı Kerim Tâlimi

²⁵⁸ İsmail Karaçam, “Kur'an'ı Kerim'in Tilavet Adabı II” *Nesil Aylık Fikir Dergisi* 2/5 (5 Şubat 1978) 3-8.

²⁵⁹ Karaçam, “Kur'an'ı Kerim'in Tilavet Adabı II”,3-8.

²⁶⁰ İsmail Karaçam, “Kur'an'ı Kerim'in Tilavet Adabı III” *Nesil Aylık Fikir Dergisi* 2/6 (6 Mart 1978), 3-8.

²⁶¹ Karaçam, “Kur'an'ı Kerim'in Tilavet Adabı III” 8.

Nesil Aylık Dergisi Ekim-Kasım 1979'da Hayrettin Karaman editörlüğünde yayınlanan ortak makalede İsmail Karaçam (Kur'ân'ı Kerim Tâlimi), Abdullah Aydemir (Tefsir), Ali Osman Koçkuzu (Hadis), Hayrettin Karaman (Fıkıh), M. Saim Yeprem (Kelam), Süleyman Uludağ (Tasavvuf), konuları ile okuyucuyla buluşmuştur. "İslami ilimlerde on dört asır" adı ile yayınlanan makalenin birinci başlığını İsmail Karaçam "Kur'ân'ı Kerim Tâlimi" yazısı oluşturmaktadır.²⁶²

Karaçam, "Kur'ân'ı Kerim Tâlimi" yazısında; dinimizin üzerinde durduğu en önemli meselelerden birinin Kur'ân'ı Kerim'i öğrenip öğretmek olduğunu, Kur'ân tâliminin de vahiyle müstenid olduğunu söylemiştir. Karaçam, akabinde on dört asır boyunca Kur'ân tâliminin aşamalarından bahsetmiştir. İlk dönemde Rasulullah'ın bizzat sahabeye Kur'ân'ı tâlim ettiği, Mus'ab b. Umeyr, Muaz b. Cebel gibi sahabelerin camiilerde Kur'ân dersleri verdiği, bilenlerin bilmeyenlere öğrettiği dönemi okuyucuya aktarmıştır. İsmail Karaçam, bir sonraki aşamada Kur'ân tâliminin, Hz. Osman dönemi istinsah edilen her Mushaf'ın kıraatini bilenlerle gönderilmesi ile başkalık kazandığını belirtmiştir.²⁶³ Böylelikle kıraatler yaygınlaşmış, ikinci hicri asırda kıraat ile ilgili eserler yazılmaya başlanmıştır.

Kur'ân kıraatinde önemli bir dönem de kıraat imamlarının sahalarda olduğu, Kur'ân tâlimindeki hizmetlerinin bulunduğu dönemdir. Karaçam, kıraat imamlarının kıraat-i seb'a ya da kıraat-ı aşereyi okutması, infırad ve cem tariki ile nesillere aktarılmasında oynadıkları büyük rolden bahsetmiştir. Devamında Karaçam, Osmanlı dönemi Kur'ân tâlimi eğitiminden Dar'ul-kurra, sibyan mekteplerinden bahsetmiştir. Cumhuriyet sonrası Türkiye'sinde verilen eğitimleri de ele alarak İmam-Hatiplerin ve Diyanet'e bağlı kursların ve Yüksek İslam Enstitülerinin iş birliği içinde olmaları gerektiğinin altını çizerek yazısını bitirmiştir.²⁶⁴

Hicri beşinci asırda ed-Dani'nin bir kadına kıraat okuttuğunu da yazısında dipnot olarak belirtmiştir.

2.4.12. Kur'ân Ehli Kimdir?

²⁶² İsmail Karaçam, "İslami İlimlerde On dört Asır: I. Kur'ân'ı Kerim Talimi" *Nesil Aylık Fikir Dergisi* 4/37-38 (Ekim, Kasım 1979), 57-59.

²⁶³ Karaçam, "I. Kur'ân'ı Kerim Talimi" 58.

²⁶⁴ Karaçam, "I. Kur'ân'ı Kerim Talimi" 58.

Bu makale, Nesil Aylık Fikir Dergisi Mayıs 1978’de yayınlanmıştır. Kur’ân Ehli, sadece sesi sedası güzel olana denilmeyeceğini açıklayan Karaçam, Kur’ân Ehlinin niteliklerini şöyle sıralamıştır:²⁶⁵

- Kur’ân’ı yalnız Allah rızasına nail olmak için okumalı, Kur’ân Ehli vakar ve izzet-i Nefs sahibi ama ayrıca mütevazı olmalı, Kur’ân Ehli gûnahtan korkan, Allah ile içini murakabe eden olmalı, Kur’ân Ehli nefsi ile mücadele etmeli, dünyaya bel bağlamamalı, Kur’ân Ehli dinin emir ve yasaklarını yaşamada titizlik göstermeli, Adil olmalı, haksızlık yapanlardan uzak durmalı, Kalbinde hiçbir Müslümana kin bulunmamalı,
- Kur’ân ehli öğretici, yetiştirdiği talebelerin çokluğu ile övünmemeli, kibir sahibi olmamalı, talebelerine bol bol nasihatte bulunmalı, talebelerini iyiye güzele, ihlasa sevk etmeli, tecvid ilmini Kur’ân’ın resmi hattını hakkıyla bilip öğretmelidir.

Karaçam, Kur’ân ehli olabilmenin sadece zâhiri bir yönünün olmadığını asıl önemli olanın Kur’ân’ın istediği insan modeline dönüşmek olduğunu ve tam anlamıyla “Yürüyen Kur’ân” tanımına uyabilmek gerektiğini ifade etmiştir.

2.4.13. Müslüman Talebenin Dikkat Edeceği Hususlar

İsmail Karaçam’ın bu makalesi Nesil Aylık Fikir Dergisinde Temmuz 1978’de yayınlanmıştır. Bu makalenin içeriğinde daha çok tecvid ve kıraat kitaplarında da değindiği “adab” a dair hususları nakletmiştir. Karaçam’ın talebelerin dikkat edeceğini düşündüğü görüşlerini şu şekilde aktarmıştır:

- Hoca ve Talebe arasında sağlam kalbi rabıta olmalıdır. Samimiyet ve ihlas ile bağ kurmalıdır. Öğrenci kendini ilmi faaliyetlerden alıkoyacak tüm meşguliyetlerden çekmelidir, ayrıca ilim öğrendiği hocaları veya arkadaşlarına karşı mütevazı olmalıdır.
- Müslüman talebe hocasına karşı azami derecede hürmetkâr ve saygılı olmalıdır. Hocası ile ilgili gıybet yapıyorsa susturmalı gücü yetmiyorsa orayı terk etmelidir. Hocasının yanında lüzumsuz yüksek sesle konuşmamalı edeple oturmalı hocanın cefasına karşı da sabretmelidir.

²⁶⁵İsmail Karaçam, “Kur’an Ehli Kimdir?” *Nesil Aylık Fikir Dergisi* 2/8 (Mayıs 1978), 19-23.

Karaçam, talebenin hocasına karşı takınması gereken tavırlardan bahsettikten sonra ilim konusunda öğrencinin, ilim öğrenmek için hırslı olması bilmediği konularda münakaşaya girmemesi ve daima kendisinden hayır umulan şerrinden emin olunan karakterde olması konusunda tavsiyelerde bulunmuştur:

2.4.14. Malezya’da Yapılan Kur’ân Müsabakası Dolayısıyla...

Nesil Aylık Dergisi Kasım 1978’de İsmail Lutfi Çakan editörlüğünde yayınlanan makale, İsmail Karaçam’ın 23-25 ağustos 1978’de Türkiye’yi temsilen katıldığı Malezya Kur’ân okuma yarışmasındaki izlenim ve düşünceleri aktardığı yazısıdır.²⁶⁶

Bu makalede öncelikle Karaçam, kısaca Malezya’nın coğrafi, kültürel ve dini konumundan bahsetmiştir. Malezya’nın hâkim olduğu dinlerin Hristiyanlık, Budizm ve İslamiyet olduğunu belirtmiştir. Karaçam, İslam’ın daha yaygın olduğu bu ülkede Kur’ân öğretimine de verdikleri değeri takdir etmiştir. İlmi olarak eğitim gören gençlerin tedrisatın devamında Mısır, Hicaz ve Irak’a gidip kendilerini daha da geliştirdiklerini ifade etmiştir. Karaçam, bu ülkede tebliğe verilen önemin fazla olduğunu hatta Cuma namazlarında camilerin dolup taşmasının dini tebligatın başarılı olmasına bağlı olduğuna kanaat getirmiştir.²⁶⁷

Malezya’da 1961’den itibaren her sene Kur’ân müsabakası yapıldığını aktaran Karaçam. Farklı ülke ve milletlerden katılım fazla olduğunu, değerlendirme heyetinde ise Mısır, Endonezya, Irak, Libya, Mağrip, Suudi Arabistan ve Malezya’dan birer jüri bulunduğunu söylemiştir.

Karaçam’ın da katıldığı Kur’ân müsabakasında da aynı format sağlanmıştır. Kur’ân’ı güzel okuma yarışması değerlendirmesinde; Tecvid: 40, Musiki: 25, Ses: 15, Tertil ve Fesahat: 20 puan üzerinden yapılmıştır. 1978’de yapılan bu yarışmada “... birinciliği Malezyalı Abdulgani b. Abdullah, ikinciliği Taylandlı Abdunnaim Süleyman, üçüncülüğü de Endonezyalı Yüsnar Yusuf Rakuti kazanmıştır...”²⁶⁸

Bu müsabaka sebebiyle İsmail Karaçam, Malezya’da şahit olduğu bazı olaylar hakkında mülahazalarını aktarmıştır. Eskiye nazaran Müslüman devletlerin sömürge halinden kurtulduğunu artık kardeşlik bağlarının kuvvetlendiğini, İslam’ın tebliği ve Kur’ân’a hizmet

²⁶⁶ İsmail Karaçam, “Malezya’da Yapılan Kur’ân Müsabakası Dolayısıyla...” *Nesil Aylık Fikir Dergisi* 3/2 (Kasım 1978), 50-56.

²⁶⁷ Karaçam, “Malezya’da Yapılan Kur’ân Müsabakası Dolayısıyla...” 50-51.

²⁶⁸ Karaçam, “Malezya’da Yapılan Kur’ân Müsabakası Dolayısıyla...” 52.

etme imkânının genişlediğini takdirle ifade etmiştir. Ancak bazı hususları da tenkit etmiştir. 1973'te İran haricinde 18 sene boyunca Kur'ân yarışmasında Malezya ve çevre milletlerin birinci olmasının tesadüf olamayacağını, yarışmayı izleyenlerin kalabalık olması sebebiyle yarışma sırasında Kur'ân tilavetini dinlemeyenlerin çok olduğunu, ve kadın-erkek cemaatinin beraber olduğu bir müsabakada kadın yarışmacılarının bulunmasının uygun olmadığını, müsabaka öncesi yapılan gösterilerin bazısının İslami fihhi ölçülere uygun düşmediğini ifade etmiştir.²⁶⁹

2.4.15. Ben Hayatımı Yaşıyorum

Yönerge Dergisi Aralık 1997'de yayınlanan makalede, son dönem insanların "hayat benim, istediğim gibi yaşarım" mülahazalarını eleştirmiş. İnsan ömrünün Allah'ın verdiği bir emanet olduğunu; akli melekelerini kaybetmemiş her insanın bu dünyaya gelme amacını sorgulaması gerektiğini ve bu doğrultuda yaşaması gerektiğini izah etmiştir.²⁷⁰

2.4.16. Ben Müslümanım

Yönerge Dergisi 17 Ocak 1998'de yayınlanan makalede İsmail Karaçam, Müslümanların 90'lı yıllarda yaşadığı buhranların ve zorlukların fazlalığından söz etmiş bu dönemde boy gösteren üç grup insandan bahsetmiştir.

- Birinci grup insan, dine karşı olan, dini bilmeyen fakat öğrenmek de istemeyen, hatta tahammülü olmayan, dine önem verenlere din istismarcısı yaftası vuran cehl-i mürekkebler,
- İkinci grup insan ise bir kısım vakıf kurs ve cemaatlere bağlı dışardan dindar görünen ama sadece şekle önem veren saldırgan zümre,
- Üçüncü Grup ise gerek İmam-hatip, İlahiyat fakültelerinin yetiştirdiği kişiler gerekse çeşitli okullardan mezun olmakla beraber aynı ruhu taşıyan insan ve problemleri tanıyan, vatanını milletini dinini canı gibi seven nesil.

Karaçam, makalesini Allah ve resulünün mihrak noktasında bir toplum olmamız niyazında bulunarak bitirmiştir.²⁷¹

2.5. İsmail Karaçam'ın Katıldığı Sempozyum, Seminer, Çalıştay ve Tebliğler

²⁶⁹ Karaçam, "Malezya'da Yapılan Kur'ân Müsabakası Dolayısıyla..." 55.

²⁷⁰ İsmail Karaçam, "Ben Hayatımı Yaşıyorum" *Yönerge Dergisi* 14/20 (Aralık 1997), 35-37.

²⁷¹ İsmail Karaçam, "Ben Müslümanım" *Yönerge Dergisi* 17 (Ocak 1998), 36-37.

2.5.1. Kur'ân'ın Mucizevî Korunması

Bu sempozyum, Akademik Araştırmalar ve İnternet Vakfı tarafından, Yeni Ümit Dergisi Fırat Kültür Merkezi'nde 9–10 Mayıs 2009 Çemberlitaş/İstanbul'da yapılmıştır.

Karaçam, sempozyumun dördüncü oturum öncesinde kıraat ilmi ile ilgili kısa bir konuşma yapmıştır.²⁷²

2.5.2. Abdurrahman Gürses Anısına II. Kur'ân ve Kıraati Sempozyumu

İsmail Karaçam, bu sempozyumda ikinci oturumda ana hatlarıyla Kıraat ilmi, tarihi ve gelişiminden bahsetmiştir.

Kur'ân'ı Kerim'in önemi yazılması ve cem'i (ilk vahiyden başlayıp Peygamber Efendimizin döneminden Hz. Osman'ın istinsah dönemine kadar olan dönemi açıklamıştır.) devamında Kıraat ilmi tarihçesi ve gelişmesi, (Kıraat kelimesi anlamı, Kıraat ilminin konusu, Kıraat ilminin gayesi, Kıraat ilminin faydası, Kıraat ilminin üstünlüğü, Kıraat ilminin şeriattaki yeri, Kıraat ilminin meseleleri konularına değinmiştir.

Karaçam, Kurra, Rivayet, Tarik, Vecih konularını açıklayarak, Kıraat ilminin tarikleri, sahih kıraatin şartları ve senetleri bakımından kıraatleri (Mütevâtir kıraatler, Meşhur kıraatler, Ahad kıraatler, Şaz kıraatler, Mevdu' kıraatler, Müdrec kıraatler) açıklamıştır.

Kıraat ilminin konularını genel hatları ile ifade ederek Kıraatlerin telifine değinmiştir ve Kıraat ilmini toplayanları on isim olarak saymıştır. Bu isimleri şu şekilde aktarmıştır. Ebu Ubeyd el-Kasim b. Selam (224/838) Ahmed b. Cübeyr b. Muhammed el-Kûfi(258/871) el-Kadı İsmail b. Ihsak el-Maliki (282/895) Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir et-Taberi (310/922) Ahmed b. Ömer ed-Dâcûni (314/926) İbn Mücâhid (324/934) Ebû Bekir Ahmed b. en-Nasr es-Sezai (370/980) Ebû Bekir Ahmed b. el-Huseyn b. Mihran (381/991) Muhammed b. Ca'fer el-Huzai (408/1017) Muhammed b. Abdillâh et-Talamneki (429/1037)

Ayrıca Karaçam, Kıraat ilminde önemli konulardan biri olan Kıraatlerin cem' veya infırad tariki ile okunması konularını da açıklayarak konuşmasını tamamlamıştır.²⁷³

²⁷² Burhan Baltacı, "Kur'ân'ın Mucizevi Korunması (9-10 Mayıs 2009-İstanbul)". Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD) 9/1 (Mart 2009), 223-229.

²⁷³ İsmail Karaçam, "Ana hatlarıyla Kıraat İlmi ve Tarihi Gelişimi", *Kur'an ve Kıraati Sempozyumları Kitabı Abdurrahman Gürses Anısına I. Kur'an ve Kıraati Sempozyumu: 12 Kasım 2000, M. Rüştü Aşıkkuşlu Anısına II. Kur'an ve Kıraati Sempozyumu: 25 Mayıs 2003* ed. Muhammed Aydın (Sakarya: Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2006), 1/ 46-64.

2.5.3. Kıraatlerin İntikali

İstanbul 2002’de Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi olduğu dönemde İsmail Karaçam; Kendisi ile birlikte M. Sait Şimşek, Emin Aşıkkutlu, Atilla Akdemir, Necati Tetik, Fatih Çollak, Nihat Temel, Süleyman Ateş, Süleyman Derin, Halis Albayrak, Mehmet Erdoğan, Hülya Alper, İsmail Durmuş’un da katıldığı tartışmalı ilmi toplantıda Kıraatlerin intikali konusunu işlemiştir.²⁷⁴

Genel hatlarıyla şu konuları açıklamıştır: Kıraat ilminin gayesi, konusu, faydası, şeriattaki yeri, Sıhhat bakımından kıraatler (sahih kıraatlerin şartları ve senedleri), Senedleri bakımından kıraatler (mütevatir, meşhur, ahad, şaz, mevzu, müdrec kıraatler), Kıraat ilminin tarihçesi, Kıraat ilminde tarikler konularını ifade ederek tavsiyeler ile konusunu tamamlamıştır.²⁷⁵

2.5.4. Kur’ân Öğretim Metodunun Ana Çizgileri

9 Nisan 1988 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde O dönem Yard. Doçent Olan İsmail Karaçam başkanlığında yapılmıştır. Bu sempozyumda tebliğ sunanlar İsmail Karaçam ve Şevki Saka’dır. Raportör başkanı, Abdurrahman Çetin ve Tartışmacılar ise Abdurrahman Çetin, Rahmi Tuğral, Demirhan Ünlü’dür. Başkan Karaçam, “Kur’ân öğretim metodunun ana çizgileri” konusunda, Şevki Saka da “Kur’ân’ı Kerim Öğretiminde Metod tebliğini” sunup açıklamalar yapmışlardır. Türk üslubu okuyuşu konusu ilmi esaslar çizgisinde genişçe konuşulmuştur. Görüşmelerin sonunda Kur’ân Kursları, İmam-Hatipler ve İlahiyat Fakülteleri üzerinde üyelerin oy birliği ile şu kararlar alınmıştır.²⁷⁶

- a. İlahiyat Fakülteleri; Kur’ân’ı Kerim’in Anabilim dalı haline getirilmesi²⁷⁷ Kur’ân’ı Kerim’in tüm sınıflarda iyi bir hoca gözetiminde okutulması ve her fakültede müfredat birliği olması, ayrıca Fakültelerimizde Kur’ân’ı Kerim’i üstün okuyan

²⁷⁴ İsmail Karaçam, “Kıraatlerin İntikali”, *Kur’an ve Tefsir Araştırmaları IV (Kıraat İlmi ve Problemleri) Tartışmalı İlmi Toplantı 13-14 Ekim 2001 İstanbul*, ed. Bedreddin Çetiner (İstanbul: Ensar Neşriyat, İslami İlimler Araştırma Vakfı, 2002), Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi: 37, 287-312.

²⁷⁵ Karaçam, “Kıraatlerin İntikali”, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi: 37, 287-312.

²⁷⁶ İsmail Karaçam, “Kur’ân Öğretim Metodunun Ana Çizgileri” *Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri 8-10 Nisan 1988*, ed. Diyanet İşleri Başkanlığı Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türkiye Diyanet Vakfı (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1991) 116-131.

²⁷⁷ * “Aslında uzun zamandır değişik mahfillerde dile getirilen “müstakil bilim dalı” meselesi, 2009’da Erzurum’da gerçekleştirilen Tefsir ABD koordinasyon toplantısının ana gündem maddesiydi. Geçen zaman içinde prosedürü tamamlayıp YÖK’e başvuran fakülteler, projeyi hayata geçirmiş oldu.” Bkz. F. Asiye Şenat Kazancı, “Kur’an ve Kıraat Eğitim Çalıştayı”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Temmuz 2010) 314.

öğrencilere ayrıca Kur'ân'ı Kerim sertifikası verilmesi böylece seviyenin yükseltilmesi gerekliliği;

- b. İmam-Hatip liselerinin mezunlarının İmam-Hatip ya da Kur'ân öğreticisi olma gayesiyle yetiştirildikleri göz önünde bulundurularak Kur'ân derslere ehemmiyetin artırılması ve saatlerin arttırılması, her sınıfa görsel ve işitsel araçlar temin edilmesi, bu dersi veren hocanın Kur'ân eğitiminde üst düzey hafız ve yeterli donanımına sahip olması, yaz tatillerinden hizmet içi eğitim kurslarına tabi tutulması gerekliliği;
- c. Kur'ân Kurslarına alınan öğreticilerin çok iyi seçilmesi, yaz tatillerinde hizmeti aksatmadan sırayla hizmet içi eğitim ve pedagojik yönlerden seminerlerle yetiştirilmesi, Kursların imkânlarının arttırılması ve kurslarda yetenekli öğrencilerin İmam-Hatiplere yönlendirilmesi gerekliliği;

kararlarına varılmıştır.²⁷⁸

2.5.5. Kur'ân ve Kıraat Eğitimi Müfredat Çalıştayı

2009 yılında yapılan çalıştayda İsmail Karaçam da yer almıştır. Bu çalıştayın ana gündem maddesi Kuran ve Kıraat anabilim dalının Tefsir ana bilim dalından ayrılıp müstakil bir ana bilim dalına dönüşmesi olmakla beraber eğitim müfredat ve modelleri hakkında bilgi alış-verişinde bulunmaktadır.²⁷⁹

Çalıştayın üçüncü oturumu, İsmail Karaçam'ın başkanlığında başlayarak, Karaçam'ın , Kur'ân'a hizmetin bir aşk meselesi olduğunu, Kur'ân'a âşık olmayanın Kur'ân'a hizmet edemeyeceğini ifade etmesiyle devam etmiştir. Karaçam, Kur'ân derslerinin tecvid ilmini nazari ile bilmek, tecvid ilmini tatbik etmek, Kur'ân'ı Kerim'i yüzünden ve ezber okumak olmak üzere dört bölümden oluştuğunu ve bunların her birinden muhakkak asgari geçme notu alınması gerektiğini, bu notu alamayanların diğer bölümlerde de başarısız addedilmesi üzerinden bir teknikle eğitim verdiğini belirtmiştir. Başkan Karaçam, öğrencinin ve öğreticinin gayretli olmasının yanında, idarenin de bu çalışmalara kat'î suretle destek vermesi gerektiğini ifade etmiştir. Karaçam açılışı bu şekilde yaparak sözü ilk konuşmacı Fatih

²⁷⁸ Karaçam, “ Kur'an Öğretim Metodunun Ana Çizgileri” *Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri 8-10 Nisan 1988*, 107-138.

²⁷⁹ Kazancı, “Kur'an ve Kıraat Eğitim Çalıştayı”, 313-323.

Okumuş'a vermiştir. Okumuş da, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde hazırlık sınıfı müfredatından “Kur’ân Fonetigi” dersinin içeriğini izleyicilere aktarmıştır.”²⁸⁰

Ayrıca konuşmacılar tarafından, ilk kez Abdurrahman Çetin ve İsmail Karaçam tarafından 1988 yılında Kıraatin ayrı bir anabilim dalı haline getirilmesi projesinin bugün konuşulup hayata geçirilmesinin memnuniyet verici bir gelişme olduğu dile getirilmiştir. Oturum Kur’ân aşığı İsmail Karaçam hocanın Asr Suresini okuması ile bitirilmiştir.

Bu çalıştayda dikkat çeken bir diğer husus da şöyledir: Ramazan Pakdil’in infırad yöntemi için zamanın yetmeyeceği bunun Osmanlı medreselerinde bile yapılamadığını söylemesi üzerine İsmail Karaçam, Kur’ân eğitiminde infırad yönteminin uygulanması gerektiğini İbn’u-l Cezerî’den alıntılar vererek tebliğ etmiştir.²⁸¹

2.5.6. Uluslararası Büyük Türk Bilgini Maturidi ve Maturidilik Sempozyumu

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 22-24 Mayıs 2009’da yapılan bu sempozyumda Karaçam, Kur’ân okuyarak oturum açılışını yapmıştır. Bu sempozyuma konuşmacı olarak değil dinleyici olarak katılmıştır. Hanifi Özcan’ın “Maturidi’ye Göre Din Şeriat Ayırımının Felsefi Temelleri” tebliğinden sonra gelişen müzakere sırasında ırkçılık ile ilgili bir mevzuda İsmail Karaçam, ırkçılık düşüncesinin İslam ile ilişkisinin olmadığına dikkat çekerek Hanifi Özcan’ın bazı açıklamalarına karşın muhalefetini bildirmiştir.²⁸²

2.6. İsmail Karaçam’ın Te’lif Ettiği Ansiklopedi Maddeleri

İsmail Karaçam’ın, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisinde telif ettiği iki madde vardır. Farklı bir ansiklopedide 55 Osmanlı şeyhulislamı’nın hayatlarını da te’lif ettiğini söylemiştir.²⁸³Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisinde te’lif edilen maddeler şunlardır:

2.6.1. Abdullah b. Saib

“Ebû Abdırrahman Abdullah b. es-Saib b. Ebi's-Saib Sayfi el-Mahzumi” Kıraat bilgisiyle tanınan sahabe olduğunu ifade etmiştir. Bu sahabe hakkında şu bilgileri vermiştir:

“Küçük yaşta Hz. Peygamber'i görenlerdendir. Babası Saib, Cahiliye devrinde ticaretle uğraştığı sıralarda Resülullah'ın ortağıydı. Kıraatı arz yoluyla Übey Abdullah b. Salih ei-Mısı

²⁸⁰ Kazancı, “Kur’an ve Kıraat Eğitim Çalıştayı”, 318.

²⁸¹ Kazancı, “Kur’an ve Kıraat Eğitim Çalıştayı”, 317-318.

²⁸² Sıddık Korkmaz, “Uluslararası Büyük Türk Bilgini Maturidi ve Maturidilik Sempozyumu” *e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi*, (2009) 143-170.

²⁸³ Karaçam, Kişisel Görüşme, 19 Mayıs 2023.

b. Ka'b ve Hz. Ömer'den öğrendi; kendisinden de Mücahid ve kıraat imamlarından İbn Kesir kıraat tahsil etti. İbn Ebu Müleyke, Ata oğlu Muhammed b. Abdullah kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Mekkeliler, Mekke'den yetişen bir kari' olarak onunla iftihar ederlerdi. Rivayet ettiği hadisler Kütüb-i Sitte'de ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde yer almıştır. Abdullah b. Zübeyr'in hilafeti döneminde Mekke'de vefat etti."²⁸⁴

2.6.2. A'rec Humeyd b. Kays

“Ebu Safvan Humeyd b. Kays el-A'rec el-Mekki” Mekkeli kıraat âlimi ve muhaddis olduğunu ifade etmiştir. Bu âlim hakkında şu bilgileri vermiştir:

“Babası Kays, Zübeyr b. Avvâm'ın mevâlîsinden olduğu için, onun mensup bulunduğu kabileden dolayı Esedî nisbesiyle de anılır. Kıraat ilmini Mücâhid b. Cebr'den öğrenerek bu kıraati ona üç defa arz etmiş ve hayatı boyunca sadece Mücâhid'in kıraatini okutup rivayet etmiştir. Bu sahada yetiştirdiği en meşhur talebeleri Süfyân b. Uyeyne ile yedi kıraat imamlarından Ebû Amr b. Alâ'dır. Her ikisi de kıraati ondan arz yoluyla almışlardır. Süfyân b. Uyeyne'nin söylediğine göre Mekkeliler'in içinde İbn Kesîr ile A'rec'den daha iyi Kur'ân bilen yoktu. Hadis tahsil ettiği hocaları arasında Zührî, Muhammed b. İbrâhim et-Teymî, Amr b. Şuayb ve Muhammed b. Münkedir gibi muhaddisler; hadis okuttuğu talebeleri arasında da Ebû Hanîfe, Süfyân es-Sevrî, Mâlik b. Enes, Ca'fer es-Sâdık ve Ma'mer b. Râşid gibi meşhur âlimler vardır. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de mevcut olup meşhur hadis tenkitçileri tarafından güvenilir bir muhaddis olarak tanıtılmaktadır."²⁸⁵

2.7. Görsel Medyada İsmail Karaçam

Kur'ân aşığı, ömrünü Kur'ân ve Kur'ân hizmetlerine adayan İsmail Karaçam'ın okuduğu aşırılar zamanının şartlarına göre vaktinde ya da daha sonra olmak üzere görsel medyada paylaşılmıştır.²⁸⁶

Ayrıca İsmail Karaçam'ın “Hafızlık hafızlığın ehemmiyeti ve dua” videosu paylaşılmıştır.²⁸⁷

Diyaret Tv'de 13.01.2022' de “Din Hizmetine Adanmış Ömürler 54. Bölüm” ünde İsmail Karaçam'ın hayatı izleyicilere sunulmuştur.²⁸⁸

²⁸⁴ İsmail Karaçam, “Abdullah b. Saib”, *Türkiye Diyanet Vakfı TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/131.

²⁸⁵ İsmail Karaçam, “A'rec Humeyd b. Kays”, *Türkiye Diyanet Vakfı TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/351.

²⁸⁶ Bknz. Youtube, İsmail Karaçam.

²⁸⁷ ... (Turkish Culture, 4 Aralık 2016).

Vav Tv’de 21.06.2022’de “Anıların izinde 59-60. Bölümlerinde Fehmi Atay’ın sunumu ile söyleşi tarzında İsmail Karaçam’ın hayatı paylaşılmıştır.²⁸⁹

Risale Haber tarafından İsmail Karaçam’ın Bediüzzaman’ı ziyaretinde yaşadığı duygu hallerinin yayınladığı bir video²⁹⁰ yine İsmail Karaçam’ın Bediüzzaman ile ilgili anekdot paylaştığı farklı bir söyleşi daha da paylaşılmıştır.²⁹¹

Ensar TV tarafından Ensar Vakfı Genel Merkezinde İsmail Karaçam ile “İlahiyat Vefa Dersleri” adında semineri yayımlanmıştır²⁹²

3. İSMAİL KARAÇAM’IN TECVİD VE KIRAAT ALANINDAKİ ANA ESERLERİNİN TAHLİLLERİ

Allah’ın insanlara hidayet kaynağı olarak gönderdiği Kur’ân’ı Kerim ile ilgili ilimlerde Müslümanların en fazla meşgul olduğu konulardan biri Kur’ân kıraatidir. Kıraat ilminin Kur’ân’ı Kerim’e yapılan taarruzlara cevabı ve Arap dili olarak nazil olan Kur’ân’ı Kerim’in tahrife açık kapı bırakmamasına sağladığı önemi büyüktür. Kur’ân’ı Kerim’de Yahudilerin vahyedilen sözlerin anlamlarını asıl maksatlarından nasıl kopardığı anlatılmakta bir bakıma Kur’ân’ı Kerim için uyarı mahiyetinde insanlığa aktarılmaktadır.

مِنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعُ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَرَاعِنَا لِيَّأْ بِالسِّنِّتِهِمْ وَطَعْنَا فِي الدِّينِ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاسْمَعُ وَانظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَأَقْوَمَ وَلَكِنْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا

“Yahudilerden bir kısmı kelimeleri yerlerinden saptırıyorlar. Dillerini eğip bükerek ve dine saldırarak “işittik ve karşı geldik; dinle, dinlemez olası, râinâ” diyorlar. Eğer onlar “Dinledik ve itaat ettik, dinle ve bizi gözet” deselerdi şüphesiz kendileri için daha hayırlı ve daha doğru olacaktı; fakat inkârları sebebiyle Allah onları lânetlemiştir. Artık pek az inanırlar.”²⁹³

Aynı şekilde Darimi’nin Sunen’inde geçen bir hadiste de Kur’ân’ı Kerim’i, kıraatini tahrif etmeye teşebbüs eden insanlardan korumanın öneminden bahsedilmiştir:

أَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ أَسْمَاءَ بْنِ عُبَيْدٍ، قَالَ: دَخَلَ رَجُلَانِ مِنْ أَصْحَابِ الْأَهْوَاءِ عَلَى ابْنِ سِيرِينَ فَقَالَا: يَا أَبَا بَكْرٍ - نُحَدِّثُكَ بِحَدِيثٍ؟ قَالَ: «لَا»، قَالَا: فَتَقْرَأُ عَلَيْكَ آيَةٌ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ؟ قَالَ: «لَا، لَتَقُومَانِ عَنِّي أَوْ لِأَقُومَنَّ»، قَالَ: فَخَرَجَا، فَقَالَ:

²⁸⁸ ... (Erdoğan, 13.01.2021).

²⁸⁹ ... (Atay, 21 Haziran 2022), ... (Atay, 28 Haziran 2022).

²⁹⁰ ... (Risale Haber, 19 Aralık 2019).

²⁹¹ ... (Risale Haber, 19 Ocak 2020).

²⁹² ... (Kader, 04 Aralık 2016).

²⁹³ Kur’an’ı Kerim Meali, çev. Halil Altuntaş- Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010) en-Nisa 4/46.

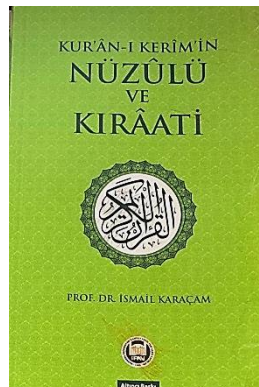
بَعْضُ الْقَوْمِ. يَا أَبَا بَكْرٍ، وَمَا كَانَ عَلَيْكَ أَنْ يَقْرَأَ عَلَيْكَ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى؟ قَالَ: «إِنِّي خَشِيتُ أَنْ يَقْرَأَ عَلَيَّ آيَةً فَيُحَرِّقَ فَاثِمًا، فَيَقْرَأُ ذَلِكَ فِي قَلْبِي»²⁹⁴

“.....Takva ehli olmayan iki adama İbn Sirin ‘siz okumayın da ben okuyayım’ dedi. Bunun üzerine adamlar çıktılar. Halktan bir adam İbn Sirin’e sordu: ‘Niçin Allah’ın kitabından sana ayet okumalarını istemedin?’ İbn Sirin ise: ‘Bana ayeti yanlış okumalarından ve ayetin o şekilde kalbimde kalmasından korktum’ dedi.”

3. 1. İsmail Karaçam’ın “Kur’ân’ı Kerîm’in Nuzûlü Ve Kırâatî” Ve “Kur’ân’ı Kerîm’in Faziletleri Ve Okunma Kaideleri” Eserlerinin Tahlili

Geçmişten günümüze İslamî ilimlerin korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından iman dolu kalpler azami gayret göstermiştir. Kıraat ilmi de bunlardan biridir. Türkçe olarak ciddi başucu kaynaklarına ihtiyaç duyulan zamanlarda İsmail Karaçam gibi kıymetli hocalar gayret ve çabaları ile bizlere kaynak olacak eserler neşretmişlerdir. Eserlerinin hepsi çok kıymetli olmakla beraber iki ana eserinin tahlili bu bölümde yapılacaktır. Bu eserlerden biri cumhuriyet sonrası geniş mufassal bir tecvid kitabı olan “Kur’ân’ı Kerîm’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri” diğeri ise kıraat ve yedi harf ile ilgili olan kendisinin Muhammed Tayyip Okiç danışmanlığında hazırladığı akademik tezi “Kur’ân’ı Kerîm’in İndiği Yedi Harf ve Okunduğu Yedi Kıraat” konusunun basılmış hali olan “Kur’ân’ı Kerîm’in Nüzulü ve Kırâatî” kitabıdır. Bu ve benzer eserler sonra yapılan çalışmalara ışık tutmuştur.

3.1.1. Kur’ân’ı Kerîm’in Nüzulü ve Kırâatî

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı (İFAV) Yayınları No: 91,6. Baskı, İstanbul: 2018.

²⁹⁴ Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. el-Fazl ed-Darimi, *es-Sunen ed- Darimi*, nşr. Hüseyin Selim ed-Daranî (b.y.: Daru'l- Muğni, 1412/2000), “Kitabu’s-Sünnet”, 4 (No: 411), Osman Bayraktutan, *Kur’an’a Göre Tevrat ve İncil’in Tahrifi* (Ankara: Sonçağ Akademi Yayıncılık, 2020), 89.

Müellif, bu eserinde Kur'ân'ı Kerim kıraatinin en önemli meselelerinden birisi olan Yedi harf ve yedi kıraat konularına değinmiştir. Bu kıymetli eserin birinci bölümünü Kur'ân'ı Kerim'in indiği “yedi harf”e tahsis etmiştir. Giriş ile başladığı bölümde Arapça dili lehçeleri ve Kureyş lehçesi ile bilgiler, Kur'ân'ın kaç lugat ile nazil olduğu Kur'ân'da Arapçadan başka lisan olup olmadığı, yedi harfle ilgili hadisler, ihtilaflar gibi birçok konuya açıklık getirerek Kur'ân'ı Kerim'in en çetrefilli konusu olan “Yedi Harf” meselesini vazıh bir şekilde ortaya koymuştur

İkinci Bölümde ise “Yedi Kıraat” mevzusu incelenmiştir. Bu bölüm eserin üçte ikisini teşkil ederek “Yedi kıraat” bahsine geçmeden evvel kıraat ilminin tarifi, konusu, gayesi gibi mevzular hakkında bilgiler vermiştir. Eserin sonunda birkaç sayfalık netice ve sonrasında zengin bir bibliyografya ile eser tamama erdirilmiştir.

3.1.1.1. Birinci Bölüm

3.1.1.1.1. Kur'ân'ı Kerim'in Yedi Harf Üzerine Nazil Olması

Bu konuya başlamadan önce Müellif, öncelikle Arap dili ve lehçeleri özellikle de Kureyş lehçesi üzerinde durmuştur.

3.1.1.1.2. Arap Dili ve Lehçeleri

Müellif, Arap dilinin Sami dillerinden birisi olduğunu ve Samicedeki bütün incelikleri muhafaza ederek zenginleşmiş, gıdasını kendinden almış bir dil olduğunu söylemiştir.²⁹⁵

Karaçam, lehçenin tarifini şu şekilde yapmıştır: “*Her kabilenin dilinde baki kalan farkların tamamına, o kabilenin lehçesi denir*”. Karaçam, lehçeler hakkında üç kaynak göstererek el-Vasıt'dan yaptığı araştırmada Arap toplumunun iki büyük kabileye ayrıldığını bunların Adnanlılar ve Kahtanlılar (Yemenliler) olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca bu kabilelerin de boylara ayrılıp her boyun kendine ait lehçeye sahip olduğunu nakletmiştir. Ali Abdulvahid Vafi'den yaptığı aktarmada ise Arap lehçelerinin savaşlar veya panayırlar aracılığıyla birbirine karıştığını en sonunda Kureyş lehçesinin galip geldiğini söylemiştir. Muhammed Fehmi'nin ise lehçe farklılıklarını Arapların okur-yazar olmamasına ve duydukları gibi telaffuz ettiklerine bağladığını söyleyen Karaçam, kendi görüşünü şu şekilde arz etmiştir:

“Arap dilinin tedvininden sonra lugat iki kısma ayrılmıştır: Birisi fasih lugat diğeri avam lugatı. Fasih lugat Kureyş lugatıdır. Kur'ân'ı Kerim bu lugatle nazil olmuştur. Hadis'i Şerif

²⁹⁵ Karaçam, “Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kıraatı”, 13-14.

bu lugatle irad buyrulmuştur. Bunun için lugatı tatbikatında Kur'ân'ı Kerim, Hadis'i Şerif ve cahiliye şiirleri birer merciidir. Arap kabileleri ikiye ayrılır: Kahtaniyye kabileleri, Adnaniye kabileleri. İslam dininin zuhurundan sonra bu iki kısım kabilelerin lisanları birleşerek ufak tefek farklar müstesna, Kureyş lugatını kabul etmişlerdir...''²⁹⁶

3.1.1.1.3. Meşhur Lehçeler ve Bunların Mümeyyiz Vasıfları

Karaçam, bu başlık altında el-Vasıt ve Fıkh'ul-luğa'dan kaynak vererek bazı meşhur lehçeleri ve bunların farklılıklarını belirttikten sonra Kureyş lehçesinin neden diğer lehçelere üstün geldiğini şu sebeplerle açıklamıştır:

- Kureyş kabilesi'nin Kâbe'ye yakın olması ve Arapların İslam'dan önce de Kâbe'deki putlara olan saygılarından dolayı ziyaretine gelmesiyle meşhur olması,²⁹⁷
- Arap yarımadasında ticari hayatın çoğunluğunun Kureyşlilerin elinde olması (Bknz. Kureyş Suresi),²⁹⁸
- Kureyş'in dini iktisadi ve coğrafi üstünlüğe sahip olması²⁹⁹,
- Kureyş lehçesinin Arap lehçelerinin en zengini en olgunu söz sanatlarında ne çok kullanılıyor olması³⁰⁰ve Arapların özel toplantılarında Kureyş lehçesini kullanması,
- Kureyşlilerin panayırların en büyüğü olan Taif yakınında kurulan Ukaz panayırı, Rebiülevvel ayında kurulan Dumet'ul-Cendel panayırı ve Arafat'da kurulan Zülmecaz panayırında hutbe ve şiirler okuması,
- Eyyamu'l Arap harplerinde ordulara cesaret ve şecaat vermek için başvuru eden edebî sözlerin Kureyş lugatı olması,

Kureyş lehçesini diğer Arap lehçelerine üstün kılan sebeplerdendir. Ayrıca Karaçam'a göre Kur'ân, Hadis ve İslam'ın Kureyş lehçesine tesirinin olması, Kureyş lehçesinin üstünlük sebeplerinden biridir.

3.1.1.1.4. Kur'ân Kaç Lugat Üzere Nazil Olmuştur?

²⁹⁶ Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kıraati*, 16.

²⁹⁷ Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kıraati*, 20 .

²⁹⁸ Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kıraati*, 20.

²⁹⁹ Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kıraati*, 21.

³⁰⁰ Ali Abdulvahid Vafi, *Fıkh'ul Lüğa*, (Mısır: Matbaatu'l-ecneti'l-Beyani'l-Arabi, 1956), 1/106 akt. Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kıraati*, 21.

İsmail Karaçam, indirilen vahyin, muhatabı olan kavmin dilinde nazil olması gerekliliğini ayetler ile açıklamıştır. Akabinde Ebû Dâvud, Buhari’de geçen hadislerde Kur’ân’ın Kureyş lehçesi ile istinsah edildiğini nakleden ifadeleri paylaşmıştır. Kıraat âlimlerinin bu konuda görüşlerini de şu şekilde sıralamıştır:

- Bakıllanî’nin görüşü; Kur’ân’ın bütün Arap lehçeleri üzere indiği,
- Ebu Ubeyd ve ez-Zerkeşi’nin görüşü; Kur’ân’ın Kureyş ve Huzaa lisanları ile indirildiği,
- Ebu Bekir el-Vasıti ve Mustafa Sadık er-Rafii görüşü; Kur’ân’ı Kerim’in içinde kırk çeşit lisan olduğu,
- Cemaluddin b. Malik’in görüşü; Kur’ân’ın Hicazlıların lügatı ile nazil olduğu fakat içinde Temimlerin lügatının bulunduğu.

Karaçam, “Kur’ân’ın Kureyş lehçesi ile inmiş olduğunu kabul etmek O’nda başka Arap lehçeleri yoktur anlamına gelmemektedir”, diyerek konuya bütünlük kazandırmıştır.³⁰¹

3.1.1.1.5. Kur’ân’da Arapça’dan Başka Lisan Var mıdır?

Karaçam, İslam âlimleri arasında bu konuda üç görüş olduğunu bildirmiştir. Birinci görüşe göre (İmam Şafii, İbnu Cerir, Ebu Ubeyde, Kadı Ebubekir, İbnu Faris, Zerkeşi, Ebu’l-Hasan İbn Abbas, İkrime’yi zikretmiştir) kesinlikle Kur’ân’da Arap lisanından başka lisan olmadığıdır. İkinci görüşe göre İslam’ın evrensel olması gereği Kur’ân’da başka lisanların var olduğudur. Üçüncü görüşe göre ise Kur’ân’da Arapça olmayan kelimelerin daha önceden Arap diline girdiği ve Arapçalaştığıdır.

Karaçam, iki görüşü birleştirdiği için üçüncü görüşü benimsemiştir.³⁰²

3.1.1.1.6. Yedi Harf

İsmail Karaçam, bu tezin ana teması olan Kur’ân’ı Kerim’in kıraati ile ilgili en önemli meselelerden biri olan “Yedi Harf” konusuna giriş yapmıştır. Öncelikle el-ahruf (الأحرف) ve es-seb’a (السبعة) kelimelerinin açıklamasını yapmıştır. “Harf”in çoğulu olan “el-ahruf”un manasını; hece harflerinden biri olarak açıklayan görüşler olduğu gibi kıraat manasında da (ör: İbn Mesud’un harfi yani İbn Mesud’un kıraati demek gibi) kullanıldığını ifade etmiştir.

³⁰¹ Karaçam, *Kur’an’ı Kerim’in Nüzülü ve Kıraati*, 30-35.

³⁰² Karaçam, *Kur’an’ı Kerim’in Nüzülü ve Kıraati*, 36-39.

Seb'adan kasıt ise kimi âlimlere göre muayyen bir adet tayin etmediği sadece çokluğa delalet ettiği kimi âlimlere ve genel kabul gören görüşe göre ise “es-seb’a” kelimesinin yedi sayısını ifade ettiğini aktarmıştır.³⁰³

3.1.1.1.6.1. Yedi Harf İle İlgili Hadislerden Bazıları

Müellif, Yedi Harf ile ilgili kıraat âlimlerinin hadis âlimlerinin naklettikleri hadisleri kaynakları ile paylaşmıştır. Bu hadislerden biri de şudur:

عن أبي بن كعب قال: كنت في المسجد، فدخل رجل يصلي، فقرأ قراءة أنكرتها عليه، ثم دخل آخر فقرأ قراءة سوى قراءة صاحبه، فلما قضينا الصلاة دخلنا جميعاً على رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقلت: إن هذا قرأ قراءة أنكرتها عليه، ودخل آخر فقرأ سوى قراءة صاحبه، فأمرهما رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقرأ، فحسن النبي صلى الله عليه وسلم شأنهما، فسقط في نفسي من التكذيب، ولا إذ كنت في الجاهلية، فلما رأى رسول الله صلى الله عليه وسلم ما قد غشيتني، ضرب في صدري، ففضت عرقاً وكأنا أنظر إلى الله عز وجل فرقا، فقال لي: "يا أباي أرسل إلي أن اقرأ القرآن على حرف، فرددت إليه أن هون على أمتي، فرد إلي الثانية أقرأه على حرفين، فرددت إليه أن هون على أمتي، فرد إلي الثالثة أقرأه على سبعة أحرف،

“Ubey b. Ka’b’dan şöyle dediğini rivayet etti: Mescitte bulunuyordum. Bir adam içeri girip namaza durdu. Bir kıraat ile okudu, ben onun bu kıraatini kabul edemedim. Sonra bir başkası girdi. O da diğer arkadaşının okuduğu kıraatten farklı bir kıraatle okudu. Namazı bitirdiğimiz zaman birlikte Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’in huzuruna girdik. Ben: Bu kendisine kabul etmediğimi gösterdiğim bir kıraat ile Kur’ân okudu, bir başkası içeri girdi, o da diğer arkadaşının kıraatinden başka bir kıraat ile okudu, dedim. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’in kendilerine emir vermesi üzerine her ikisi de okudu. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) onların okuyuşlarını güzel bulunca içimden bir çeşit yalanlama geçti. O kadar ki cahiliye döneminde olduğum zamanlarda bile içimden böyle bir şey geçmemişti. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) beni bürüyen bu hali görünce göğsüme vurdu, her yanımdan ter boşandı. Adeta korkumdan Aziz ve Celil Allah’a bakıyor gibi oldum. Allah Resülü bana: “Ey Ubey! Bana Kur’ân’ı bir harf üzere oku diye Resul gönderildi, ben ona, ümmetim için kolaylaştır, diye karşılık verdim. İkinci defa bana gelip onu iki harf üzere oku, dedi. Ben ona, ümmetime kolaylaştır diye karşılık verdim, üçüncü defa bana onu yedi harf üzere oku diye karşılık verdi.”³⁰⁴

³⁰³ Karaçam, *Kur’an’ı Kerim’in Nüzülü ve Kıraati*, 40-43.

³⁰⁴ İmam Muhyiddin en-Nevevi, *Sahih-i Müslim Şerhi ve el-Minhac*, nşr. Şeyh Halil Me’mun Şiha (Beyrut: Dar’ul Marife Lübnan 1428/2007), 4/327.

Karaçam, paylaştığı hadislerin ardından Yedi Harf ile ilgili hadislerin bunlardan ibaret olmadığını, Yedi Harfle ilgili hadislerin mütevatir olduğunu ifade edenler olmakla beraber hadislerde ihtilaf olmadığı ancak içerdiği mana ile ilgili ihtilaf olduğunu İbn’ul Cezerî’nin şu sözleri ile açıklamıştır:

“Bu hadis üzerine söylenen sözler on kısma inhisar ediyor,

- a. Bu hadisin vürud sebebi
- b. Ahruf’un manası
- c. Bu Hadis’te Ahruf’tan kastedilen mana
- d. Yedi Harf denmesinin sebebi nedir?
- e. Bu Yedi’ye ait ihtilaflar hangi şeye yönelir
- f. Bu Yedi kaç manayı içine alır?
- g. Bu Yedi harf Kur’ân’da müteferrik midir?
- h. Osman Mushaf’ı Yedi Harfi içeriyor mu?
- i. Bugün okunan kıraatler Yedi Harfin tamamı mı yoksa onlardan bir kısmı mıdır?
- j. Bu Yedi Harf ihtilafının hakikati faydaları ve sebebi nedir?”

3.1.1.1.6.2. Bu Hadislerin Peygamberimiz Tarafından İrad Edilmesinin Sebebi

İsmail Karaçam, bu konu hakkında tek tek âlimlerin görüşünü ifade ederek Hadislerin vürud sebebini incelemiştir. Genel kabul gören görüşe göre ise: bu hadisin vürud sebebinin suhulet olduğu, Arap, Arap olmayan tüm kavimlere gönderilen bir dinin kitabı olduğu için genç, yaşlı tüm insanların okuyabilmeleri için bir ruhsat olarak yedi harfe izin verildiği fakat bunun için de Arap dilinin fesahatinden dışarı çıkmamayı, manayı değiştirmeyecek şekilde okumayı ve Hz. Muhammed’den duymuş olma şartı sunulduğunu ifade etmiştir.³⁰⁵

3.1.1.1.6.3. Yedi Harfle İlgili İhtilaflar

İsmail Karaçam, Yedi Harf ile ilgili ihtilafları tek tek inceleyerek özetle bu konudaki görüşleri şu şekilde belirtmiştir:

³⁰⁵ Karaçam, *Kur’an’ı Kerim’in Nüzülü ve Kıraati*, 52-62.

- Âlimlerin çoğuna göre Yedi harften maksat Arap kabilelerinin yedi dilidir. Fakat bu dillerin hangileri olduğu konusunda da ihtilaf bulunmaktadır. Bazılarına göre (Ebu Ubeyde Ebu Hatim es-Sicistani Ebu Amr b. A'la gibi) yedi lugat Kur'ân'da müteferriktir. Kur'ân'ın bazısı Kureyş lehçesi bazısı Hevazin lugatı bazısı Hüzeyl lugatı bazı yerleri ise Yemen lugatı ileldir. Mudar lisanının olduğunu da ifade edenler vardır. Fakat bu iddiaların doğru olmadığını savunanlar bulunmaktadır.
- Yedi harfle ilgili ihtilaflardan biri de yedi harf'den maksadın bilinemeyeceği çünkü yedi harf tabirinin müşkil ve müteşabih olduğudur. Fakat yedi harfle ilgili yorum yapanlar bu düşünceye karşı çıkmışlardır.
- Yedi harften maksadın çokluktan kinaye olduğunu söyleyenler de bulunmuştur. Bazıları da yedi harfin yedi meşhur kıraat olduğunu söylemiştir.
- Bazıları ise yedi harften maksat Kur'ân'daki yedi çeşit kelimedir demişlerdir. Özellikle ez-Zerkani yedi çeşit kelimeden maksat bunlar olabilir diyerek şıkları şöyle açıklamaktadır. Birinci şık(Emir, nehiy, muhkem, muteşabih, helal, haram, emsal) ikinci şık (Va'd, vaid, haram, helal, mevaiz, emsal, ihticac) üçüncü şık (Nasih, mensuh, muhkem, muteşabih, umum, husus, kısas) kısacası, Dilciler, gramerciler, kıraatçiler, mutasavvıflar her biri kendine göre farklı manalar vermiştir.
- Bazı âlimlere göre ise yedi Harf birbirinin müradifi olan kelimelerdedir. Haram ve helallerde değildir. Bazılarına göre yedi harf Kur'ân'daki yedi ilimdir.(tevhid ilmi, tenzih ilmi, zât sıfatları ilmi, fiil sıfatları ilmi, afv ve azap ilmi, haşr ve hesap ilmi, Nübüvvet ilmi, imamet ilmi), Bir başka görüşe göre Yedi harf sahabeden yedi kişinin her birine ait kıraatidir.³⁰⁶
- İbn Kuteybe'nin İbnu'l-Cezerî ve Bakillanî'nin görüşleri ise kıraatte yedi adet ihtilaf olduğudur. Bunlar; harekenin değişmesi ile, fiilin irabının değişmesi ile, kelimenin harflerinin değişimi ile, mahreçleri birbirine yakın harflerin biri diğerine değiştirilmesi ile, takdim ve tehir ile, ziyade ve noksanlık ile, bir kelimenin müradifi ile değişmesi şeklindedir.³⁰⁷

³⁰⁶ *Detaylı bilgi için Bknz: Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kıraati*, 86-89.

³⁰⁷ Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kıraati*, 90-92.

Bazı âlimler ise bu görüşlere karşı çıkmışlardır. Karaçam, eserinde özellikle İbnu'l Cezerî vd. görüşünde olanlar ve onlar hakkında tenkitte bulunanlar ile ilgili er-Razi'nin sual ve cevap şeklinde düşüncelerini aktararak haklı bir noktaya vardığını ifade etmiştir.³⁰⁸

Dr. Subhi Salih'in yedi harfle ilgili görüşleri; akıl ile nâkilin çarpışmayacağı bir fikir üzere olması gerektiğidir Kur'ân'ın yedi vecihle okunmasının zaruri olmadığı bazı kelimelerde, bir vecih bazılarında birden fazla vecih olabileceği; böyle bir durumda ihtilaflar arasında münasip olanı seçmek gerektiğidir. Karaçam, Salih'in görüşünün dört büyük âlimin varmış olduğu neticelerin özeti olduğu için itimada şayan görmüştür.³⁰⁹

3.1.1.1.6.4. Bu Yedi İhtilaf'ın Kullanıldığı Yerler

Karaçam, yedi ihtilafın kullanıldığı yerlerin tezaddın ihtilafında caiz olmadığını belirterek tagayyürün ihtilafının caiz olduğunu ifade etmiştir, devamında ise kiraatlerin vazifelerine geçmiştir.

- *“Mütevâtir ve icma olunan bir kiraatin hükmünü açıklar.”*
- *“İhtilaf edilen bir hükümde tercihe şayan olanını açıklar.”*
- *“Muhtelif iki hüküm arasını bir araya toplar.”*
- *“Şer'i ve fakat muhtelif iki durumdaki hükme delalet eder.”*
- *“Zahidin zıddını iktiza ettiren hükmü açıklamaya yarar.”*
- *“Bazen bilinmeye bir lafzı beyan eder.”*
- *“Hakikat ehline delil olur sapıkları da reddeder.”*
- *“Bazı âlimlerin fikirlerini tercih hususunda delil olurlar.”*

İsmail Karaçam her bir vazifeye örnek olarak ayetler vererek desteklemiştir.³¹⁰

3.1.1.1.6.5. Bu Yedi İhtilaf Kaç Manaya Gelir?

İsmail Karaçam'ın aktardığına göre İbnu'l-Cezerî sahih olsun, şaz olsun kiraatlerin netice olarak iki manaya geldiğini söylemiştir. Lafızları farklı olan fakat manası aynı olanlar ve lafızları da manaları da farklı olanlardır.³¹¹

³⁰⁸ *Detaylı bilgi için Bknz: Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kiraati*, 99-100.

³⁰⁹ Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kiraati*, 101-106.

³¹⁰ Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kiraati*, 107-112.

3.1.1.1.6.6. Yedi Harf Kur'ân'da Dağınık (Müteferrik) midir?

Karaçam'ın aktardığına göre İbnu'l-Cezerî, yedi harfin Kur'ân'da müteferrik olduğunu savunurken Ebu Amr ed-Dani'ye göre yedi harf Kur'ân'da dağınık değildir. Zâten Kur'ân'da yedi harfin tamamı yoktur, Kur'ân okununca o yedi harften sadece bir kısmı okunur demişlerdir.³¹²

3.1.1.1.6.7. Yedi Harf İhtilafının ve Kıraatlerin Çeşitli Olmalarının Faydaları

Karaçam, bu bilgilerden sonra yedi harfin hakikatinden, kıraatin farklılıklarının faydalarından bahsetmiştir. Özet olarak şu faydaları sıralamıştır:

“Yedi kıraat, İslam ümmetine kolaylıktır. Bu ihtilaflar tezada kapı aralamaz aksine ayetlerin doğruluğunu ispatlar. Ümmetin sevaplarının çoğalmasına sebep olur. Allah'ın kitabını muhafaza etmenin sırrıdır.”³¹³

3.1.1.1.6.8. Yedi Harf Hakkında İleri Sürülen Şüpheler ve Cevaplar

Karaçam, bu ihtilaflar ile ilgili öne sürülebilecek tüm iddiaları ve bunlara verilecek cevapları bu başlık altında toplamıştır.³¹⁴

- Kur'ân'ın Yedi harf üzere inmesi tenakuz ve çelişmeyi gerektirmeyeceği,
- Müradif iki kelimedenden birinin seçimi caiz olduğu Rasulullah'ın hadisinde görüldüğü,
- Kur'ân'ın Kureyş lehçesinde okunması diğer lugatlerin vecihlerinin olmadığı manasına gelmeyeceği çünkü Kureyş kabilesinin diğer kabileler arasından lafızlara sahip olduğu,
- Yedi harf sadece yedi kıraattir demenin yanlışlığı çünkü Peygamber Efendimiz zamanında kıraat âlimlerinin hayatta olmadığı ve bu kıraat âlimlerinin de Kur'ân'ı sahabeden aldığını düşünülünce yedi harfin daha Peygamber efendimiz döneminde olduğu konular olduğunu açıklamıştır.³¹⁵

3.1.1.1.6.9. Yedi İmam'ın Kıraatları Yedi Harften Biri midir?

³¹¹ Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kıraati*, 113.

³¹² Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kıraati*, 114.

³¹³ Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kıraati*, 118.

³¹⁴ Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kıraati*, 122-128.

³¹⁵ Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kıraati*, 122-128.

İsmail Karaçam, yedi İmam'ın kıraatları yedi harften biri midir? konusu hakkındaki âlimlerin görüşlerini tek tek açıkladıktan³¹⁶ sonra sonuç olarak şunu demiştir: “*Netice olarak denilebilir ki, bütün bu mütalaalardan sonra yedi kıraat yedi harfin tamamı olmaktan çok uzaktır.*” Fakat yedi kıraat yedi harften bir kısımdır.³¹⁷

3.1.1.2. İkinci Bölüm

İsmail Karaçam, “Kuran’ı Kerim’in Nüzülü ve Kıraatı” kitabını iki bölüme ayırmıştır. Birinci bölümde “Yedi Harf” konusunu, ikinci bölümde ise “Yedi kıraat” konusunu detayları ile anlatmış, âlimlerin görüşlerini aktarmış akabinde bu görüşleri tenkid edenlerin delillerini sunmuş ve sonuç olarak varılması gereken sonucu okuyuculara aktarmıştır.

3.1.1.2.1. Yedi Kıraat

Karaçam, İkinci bölümde tafsilatlı bir şekilde ele aldığı Yedi kıraat konusuna girmeden önce Kur’ân’ın Cem’i konusunu incelemiştir.

3.1.1.2.2. Kur’ân’ın Cem’i

Kur’ân’ı Kerim, hem ezberlenerek hem de yazılarak cem’ edilmiştir. Kur’ân’ı Kerim’in nazil olmasından itibaren Peygamber Efendimiz Cebrail’den aldığı vahiyleri ezberlemek için çaba göstermiştir. Bu konuda Kıyamet Suresinde şu ayetler nazil olmuştur:

“لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتُجْعَلَ فِيهِ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ”

“Onu acele (kavrayıp ezber) etmen için (Cebrail vahyi iyice bitirmeden) dilini onunla tepretme, Onu (göğsünde) toplamak, onu (dilinde akıtip) okutmak şüphesiz bize aittir.”³¹⁸

Kur’ân’ın ezberlenerek bir araya getirilmesi konusunda Karaçam, sahabelerin birçoğunun Kur’ân’ı Kerim’i hıfzettikleri bilgisini vermiş bu konuda örnek hadisler sunmuştur.³¹⁹ Fakat bazı âlimler hadislerde ismi zikredilenler dışında da Kur’ân’ı hıfzedenler olduğunu söylemiştir. Maverdî ise “Kur’ân’ın tamamını mezkûr dört kişiden başkası ezberlememiştir çünkü ashab şehirlere dağılmıştı” demiştir.³²⁰

Kur’ân’ın yazılarak cem’ edilmesi ise uzun bir döneme tekabül etmiştir. Müellif, Kur’ân’ı Kerim’i yazıya geçiren vahiy kâtiplerini tanıtmış, Hz. Ebubekir döneminde Zeyd b.

³¹⁶ Karaçam, *Kur’an’ı Kerim’in Nüzülü ve Kıraatı*, 129-140.

³¹⁷ Karaçam, *Kur’an’ı Kerim’in Nüzülü ve Kıraatı*, 140.

³¹⁸ el-Kıyamet, 75/16-17.

³¹⁹ Karaçam, *Kur’an’ı Kerim’in Nüzülü ve Kıraatı*, 147-156.

³²⁰ Karaçam, *Kur’an’ı Kerim’in Nüzülü ve Kıraatı*, 152.

Sabit komisyonu ile kitap haline getirilmesi, Hz. Osman döneminde çoğaltılması hakkında bilgiler vermiştir. Kur'ân'ı Kerim'in Peygamberimiz döneminde cilt haline getirilmeme sebeplerini dile getirmiştir.³²¹

Hz. Ebubekir döneminde Kur'ân'ı Kerim kitap haline getirilirken mushafa yazılacak ayetleri kabul etmek için iki prensip belirlenmiştir. Birincisi, o ayetin Rasulullah'ın huzurunda yazılmış olması ikincisi ise o ayetin hafızlar tarafından ezberlenmiş olması (Bu prensiplerden hiçbir zaman ayrılmadan acaba Mushaf'ta yazılmayan ayet kaldı mı düşüncesine sebebiyet vermeme adına ihtiyatla yazma işi yapılmıştır.) Karaçam, bu bilgileri verirken el-Itkan'da geçen bir hadisi de aktarmıştır. Bu hadiste, ayetlerin yazılması konusundaki hassasiyetten ötürü yukarda zikredilen iki şarta ilaveten iki şahit de istendiği söylenebilir. Fakat bu konu hakkında âlimlerin ihtilafları bulunmaktadır. Karaçam, hadisi ve yapılan ihtilafları detaylı bir şekilde açıklamıştır³²².

Karaçam, surelerin tertibi ile ilgili vahye müstenid olup olmama konusunda ayrı fikirler söylendiğini ve bu minvalde söylenen fikirlerin hangi kaynaklara dayandırıldığını belirtmiştir.³²³

İsmail Karaçam, kıymetli eserinde Kur'ân'ın istinsahını anlatırken belirlenen sınırların şu şekilde olduğunu aktarmıştır:

- Çoğaltılacak mushaflar Hz. Ebubekir'in elindeki mushaf'a göre istinsah edilecektir. Kur'ân'ı Kerim'in son arzadaki şekli ile yazılacaktır. Şayet lehçe konusunda ihtilafa düşülürse Kureyş lehçesi tercih edilecektir. Birkaç nüsha çoğaltılıp İslam memleketine gönderilerek bu nüshalara uymayan Mushaflar imha edilecektir.
- Sure tertibi birbirini takip şeklinde yapılacaktır. Kur'ân'ı Kerim'in nazil olduğu çeşitli kıraatleri kapsayacak şekilde yazılacaktır. Sahabenin tefsir mahiyetinde yazdığı ilaveler mushaf'a eklenmeyecektir.³²⁴

Mushafların yazılmasında azami dikkate alınan hususlardan anlaşıldığı gibi istinsah edilen mushaflarda fazlalık-eksiklik ya da hata olmadığı açıktır. İstinsah'ın akabinde Kur'ân'a nokta ve hareke konması durumu gelişmiş, ilk yazılan mushafta bazı harflerin noktasız ve

³²¹ Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kıraati*, 147-165.

³²² Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kıraati*, 165-175.

³²³ Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kıraati*, 176-182.

³²⁴ Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kıraati*, 183-202.

harekesi olması hasebiyle farklı kabilelerin okumada sıkıntı yaşamıştır. Karaçam, noktalama ve harekeleme konusunda âlimlerin görüşlerini belirterek açıklamalarda bulunmuştur.³²⁵

3.1.1.2.3. Hz. Osman'ın Zamanında İstinsah Edilen Mushaflar Şimdi Nerededir?

Hz. Osman'ın zamanında istinsah edilen Mushaflar şimdi nerede sorusunun cevabını İsmail Karaçam şu şekilde açıklamıştır:

“ez-Zerkani ‘Bu Mushafların yerini tayin etmek şöyle dursun bu gün mevcut olduklarına dair elimizde kat’i bir delil yoktur’ diyerek söze başlıyor. Böyle olmakla beraber İbnu'l-Cezeri kendi zamanında Şamlıların Mushaf’ını ve Mısır’da da bir Mushaf gördüğünü söylemektedir. İ.Hakkı İzmirli, ‘denildiğine göre Mekke Mushaf’ı hicri 70 senesinde, Medine Mushaf’ı Yezid b. Muaviye döneminde –Harre- vakasında, Kufe Mushaf’ı muhtar zamanında zayi olmuştur. Bu gün Mushaflar kalmamıştır diyor. Mustafa Sadık er-Rafi ‘Yemen ve Bahreyn’e gönderilen Mushaflardan bir haber gelmemiştir, diyor. İbnu Hacer el Askalanî –Fethu’l-Bari- de İbnu Mücahid ve diğerlerinin bu Mushafların adetlerini tespit etmek istediklerini Bahreyn ve Yemen hariç diğerlerini bulduklarını kaydediyor. Prof. M. Tayyip Okiç bu konuda şu bilgiyi vermektedir: ‘Hz. Osman tarafından muhtelif bölge merkezlerine gönderilen Mushaflardan ancak üçü hakkında bilgi vermek mümkündür: a) Şam’a gönderilen Mushaf, yedinci ve sekizinci asırlarda görülmüştür. Bu nüshayı bizzat gören sekizinci asrın meşhur âlimi İbnu Kesir bunun hicri 518 tarihlerine doğru Taberiyye şehrinden Dimaşk’a nakledildiğini söylemektedir. Şibli Numanî bu nüshanın Sultan 2. Abdulhamid zamanında bir yangın esnasında yandığını söylüyorsa da ez-Zencani ve Abdulvahab Hamuda’ya göre bunun evvelce Petersburg’da olup da şimdi İngiltere’ye nakledilmiş bulunan nüshanın aynı olduğunu kuvvetle tahmin etmektedirler. Diğer taraftan meşhur Türk Mütefekkeri merhum Musa Carullah merhum Ömer Rıza Doğrul’a gönderdiği bir mektubunda evvelce Semerkant’ta iken sonradan Petersburg’a nakledilen bu nüshanın 1923’de Taşkent’teki Beylerbeyi Camiine kaldırıldığını yazmaktadır. b) Medine’de el-Mescidü’n-Nebevi de bulunan nüshanın ise hicri 654 tarihinde vuku bulan yangından kurtulduğunu es-Samhudi’den öğreniyoruz. Musa Carullah’a göre bu nüsha orada bugüne kadar muhafaza edilmiştir. Osman Keskinioğlu aynı Mushaf’la ilgili olarak Musa Carullah Bigi, 1930’da Bolşeviklerin Rusya’sından kaçtıktan sonra yakın ve uzak şarkta dolaşırken Kur’ân ve Mushaf’a epey tahkikat yapmış, bunları Hindistan’da neşretmiştir. Mezkûr nüshanın Medine’de Ravza-i Mutahhara’da mahfuz bulunduğunu, Medine-i Münevvere’de mücavirliği esnasında eseri orada gördüğünü söylemektedir demektedir. c) Basra Mushaf’ı Şibli tarafından zikredilen bir rivayete göre Kurtuba’ya oradan Portekiz’e ve daha sonra Fas’a getirilmiş ve burada uzun zaman kalmıştır. Bu Mushaf’ın, şehadetine takaddüm eden anlarda bizzat Hz. Osman tarafından

³²⁵ Karaçam, Kur’an’ı Kerim’in Nüzülü ve Kiraati, 203-229.

*okunan nüsha olduğu ve hatta üzerinde kan lekeleri bulunduğu hakkında da bazı rivayetler vardır. İbnu Batuta'nın ifadesine göre, bu kan lekelerini havi nüsha sekizinci asra kadar mevcut idi. Bu nüsha hakkında sonraki rivayetler çok çeşitlidir ve birbirini nakzedici mahiyettedir.*³²⁶

3.1.1.2.4. Yedi Kıraat

3.1.1.2.4.1. Kıraat İlmi

İsmail Karaçam, Kıraat ilminin tarifini kısaca ele alarak şu tanımda toplamıştır: “Kur’ân’ı Kerim’in ayetlerinin nakledenlerin muhtelif anlayış ve rivayetlerine göre, Kur’ân’ın kelimelerinin nasıl eda edileceğini bildiren bir ilimdir.”³²⁷

Karaçam, Kıraat ilminin konusu “telaffuzlarındaki değişme ve edalarındaki keyfiyet bakımından Kur’ân’ın kelimeleridir.” Kıraat ilminin gayesi “Mütevâtir ihtilafların zabt melekelerini elde etmektir.” demiştir. Kıraat ilmin faydası “fikhi konuların istinatgâhları” olduğunu söylemiştir. Karaçam’a göre şer’i ilimlerin en hayırlısı kıraat ilmidir ve Müslümanların üzerine bu ilmi öğrenmek ve öğretmek farz-ı kifâyedir.

3.1.1.2.4.2. Kur’ân, Kıraatlar, Kurra, Rivayet ve Tarik

İsmail Karaçam, bu başlık altında verilen kelimelerin ıstılahi manalarını açıklamaya çalışmıştır. Kur’ân kelimesi için Gazalinin tanımı olan “Meşhur yedi harf üzerine nakil ile iki kap arasında bize naklolun kitap” ifadesini aktarmıştır.³²⁸ Kur’ân’ın tevatürü hakkında ise, Kur’ân’ın vad’ı, mahalli ve tertibi yönünden mütevâtirliği konusunda ihtilaf olmadığını aktarmıştır.³²⁹

“El-kıraat” kelimesinin ıstılahi manası için Suyuti’nin “Kıraat imamlarından birinde tarikler ve rivayetler ittifak etmesidir”, ve İbnu’l Cezerî’nin “Kur’ân’ın kelimelerinin eda keyfiyetlerini ve ihtilaflarını nakledenlere nispet ederek bilmektir”, tanımlarını aktarmıştır.³³⁰

“Kurra”nın ıstılahi manası için Zerkanî’nin; “yedi veya on kıraat kendilerine nisbet olunan meşhur imamlara denir” tanımını aktarmıştır.³³¹

³²⁶ Karaçam, *Kur’an’ı Kerim’in Nüzülü ve Kıraati*, 232-234.

³²⁷ Karaçam, *Kur’an’ı Kerim’in Nüzülü ve Kıraati*, 235.

³²⁸ Karaçam, *Kur’an’ı Kerim’in Nüzülü ve Kıraati*, 238.

³²⁹ Karaçam, *Kur’an’ı Kerim’in Nüzülü ve Kıraati*, 240.

³³⁰ Karaçam, *Kur’an’ı Kerim’in Nüzülü ve Kıraati*, 241.

³³¹ Karaçam, *Kur’an’ı Kerim’in Nüzülü ve Kıraati*, 241.

Karaçam, imamların râvileri arasındaki ihtilaflara “rivayet” dendiğini; râvilerden sonra gelenlerin ihtilaflarına da “tarik” dendiğini söylemiştir.³³²

3.1.1.2.4.3. Kıraatları Elde Etme Yolları

Karaçam, kıraatleri elde etme yollarının sadece iki tane olduğunu; bunun birincisinin “arz yolu”, yani talebenin okuyup hocasının dinlemesi şeklinde, ikincisinin “istima” yolu”, yani hocanın okuyup talebenin dinlemesi şeklinde olduğunu ifade etmiştir.³³³

3.1.1.2.4.4. Kıraat İlminin Tarihçesi

Karaçam, Kıraat ilminin Hz Osman’ın Mushaf’ı istinsahından itibaren başladığını hicri 1. yüzyılda tabiun devrinin sonunda tam olarak ortaya çıktığını aktarmıştır. 2. ve 3. yüzyıllarda ilk defa kıraat ile ilgili eserler yazılması ve İbn Mücahid’in yedi kıraat tasnifinin kabul görüp kullanılmaya başlaması ile gelişme göstermiştir. Karaçam, gelişmeye başlayan kıraat ilminin 4. yüzyıldan sonra eser ve rivayetlerin artıp yayıldığını ifade ederek Türkiye de yayılmasının 798’de İbnü’l Cezeri’nin Bursa’ya gelişi ile hız kazandığını ifade etmiştir.³³⁴

Kıraat ilminin tarihçesi konusunun akabinde İsmail Karaçam, kıraat ilminin tarikleri konusunda bilgiler vermiştir. Hicri 500’e kadar “infirad” (her kıraat veçhi için ayrı bir hatim yapmak) öğrenilip öğretildiğini belirterek, Hicri 500’den sonra “indirac” (bir hatimde bütün kıraat vecihlerini tâlim etmek) tarihi ile tedrisatın devam ettiğini nakletmiştir. Kıraat âlimleri arasındaki tarikler konusuna verdiği bilgiler şunlardır:

- Seb’a Tariki: ed-Dani’nin et-Teysir’i ve Şatıbi’nin Hirzul-Emani’sinin ihtiva ettiği vecihlerdir. İbnü’l-Cezerî’nin et-Tahbir’i de asıl olarak eş-Şatıbiyye ve ed-Dürre’yi ilave edilmesiyle bu tarike “Teysir tariki” denilmiş sonrasında “İslambol tariki”³³⁵, şimdiki adı ile “İstanbul tariki” olarak meşhur olmuştur.³³⁶

³³² Karaçam, *Kur’an’ı Kerim’in Nüzülü ve Kıraati*, 241.

³³³ Karaçam, *Kur’an’ı Kerim’in Nüzülü ve Kıraati*, 242.

³³⁴ Karaçam, *Kur’an’ı Kerim’in Nüzülü ve Kıraati*, 243-248.

³³⁵ Karaçam, *Kur’an’ı Kerim’in Nüzülü ve Kıraati*, 249.

³³⁶ “Basra, Kûfe ve çevrelerinde yaygın bulunan Masarika ekolüne (Teysir tarikine) Ahmet el-Meşheri, İstanbul’da öncülük yaptığı için zamanla İslambol daha sonra İstanbul tariki denmeye başlanmıştır.” Bknz. Ahmet Gökdemir, “Osmanlı Kıraat Eğitiminde Tarikler, Meslekler ve Mesleklerin Temel Eserleri”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 1/13 (2019), 98.

- Aşere Tariki: İbnu'l-Cezerî'nin et-Tahbir ve ed-Dürre eserlerinin ihtiva ettiği vecihlere denir. eş-Şatıbiyye ve ed-Dürre esas alındığı için “Şatıbiyye tariki” denilmiş sonrasında “Mısır tariki” adıyla meşhur olmuştur.³³⁷

Karaçam, bu tariklerin meslekleri hakkında kısaca bilgi verip konuyu bitirmiştir.³³⁸

3.1.1.2.4.5. Kur'ân Kıraati ile Meşhur Olanlar

Bu başlıkta Karaçam, en-Neşr, el-Itkan ve Menahil'den aldığı bilgilerle belli başlı ikamet yerlerindeki sahabe ve tabiundan olan ve sonrasında kendilerine itimat edilip kıraatler nisbet edilen zâtların isimlerini aktarmıştır.³³⁹

3.1.1.2.4.6. Sahih Kıraatlerde Aranılan Şartlar

İsmail Karaçam, bir kıraatin sahih olduğu söylenebilmesi için bütün kaynakların ittifakla kabul ettiği üç şarttan bahsetmiştir. Karaçam, bu konu hakkında âlimlerin görüşlerini ele almıştır. Bazı alimler bu üç şartın tümünün var olması gerektiği, kimisi ise bir kısmının olmasının yeterli olacağı kanaatindedir. Zikredilen üç şart şunlardır:

- Kıraat bir vecihle de olsa Arap gramerine uygun olmalıdır. Fakat Arap gramerine uyarken sahih senetle uyuşmalıdır.
- Kıraat muttasıl ve sahih bir senetle Peygamber'e ulaşmalıdır.
- Hz. Osman'a nisbet edilen Resm-i Osmaniyye'ye uygun olmalıdır. Bu uygunluk takdiri veya tahkiki olabilir.³⁴⁰

Bu şartlar genelin kabul gördüğü şartlar olmakla beraber bazı kıraat âlimleri iki şartı yeterli görürken bazıları dört veya beş şarta çıkarmıştır. Bu ilave şartlardan dikkat çeken, “Kârinin kıraati yaşadığı şehirde icma ile kabul edilmiş olması” şartıdır.³⁴¹

3.1.1.2.4.7. Söylenen Şartlara Göre Kabul Edilen ve Okunan veya Reddedilen Kıraatlar

Karaçam, bir önceki başlıkta bahsettiği üç şarta uyan kıraatlerin okunması gerekliliğini, ahad ile sabit olup Arap gramerine uyan kıraatlerin ise kabul edilip ama okunmadığını ve bir de İbnu'l-Cezerî'nin merdud diye nitelediği Arapça gramere uyduğu

³³⁷ Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kıraati*, 249.

³³⁸ Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kıraati*, 250.

³³⁹ Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kıraati*, 251-252.

³⁴⁰ Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kıraati*, 253-260.

³⁴¹ Osman Bayraktutan, “Mütevâtir Nakilden Sahih Senede Bir İspat Nazariyesi Başlıklı Tebliğin Müzakeresi”, *Uluslararası İbnu'l-Cezerî Sempozyumu*, ed. Mustafa Çoban (Ankara: DİB yayınları, 2021), 618-622.

halde sahih nakille Rasulullah'a dayanmayan kıraatin varlığı ve bunun okunmasının menedildiğini söylemiştir.³⁴²

3.1.1.2.4.8. Senedleri Bakımından Kıraatlerin Çeşitleri

Karaçam, senedleri bakımından kıraatlerin çeşitleri konusunu Suyutî'den nakletmiştir. Altı çeşit olduğunu söylemiştir.

Mütevâtir kıraatler; yalan üzere ittifak etmeleri mümkün olmayan bir kalabalığın diğer kalabalıktan naklettikleri kıraattir, demiştir³⁴³

Mütevâtir kavramına ait farklı görüşler de mevcuttur. Mütevâtir kavramının kıraatlerde şart koşulması ilk nesilde değil de, sonradan gelen âlimler tarafından ortaya çıkmıştır. Özellikle hadis ilminde kullanılan ve mütevâtir haberin epistemik değeriyle alakalı olan tarif kıraat ilminde de kullanılmaya başlanmıştır. Bu da anlam kaymasına neden olmuştur.³⁴⁴ Mütevâtir haber hükmün vacip olduğu düşünüldüğünde ve kıraat imamlarının rical sayılarının Peygamberimiz'e kadar ulaşması konusunda mütevâtirliğin hadis ilmindeki sayı niteliğine uymadığı görüldüğünde kıraatlerde "mütevâtir" kavramını kullanmak yerine "sahih" kavramı daha uygun düşmektedir.³⁴⁵

Meşhur kıraatler; üç şartı taşıyan ama tevatür derecesine ulaşmayan kıraatlerdir.

Ahad kıraatler; Karaçam, senedi sahih olup, diğer iki şarta uymayan kıraatlerdir³⁴⁶ diye tanımlarken, ahad kavramının kıraat literatüründe kullanımını hakkında farklı görüşler mevcuttur. Taberî ve Zeccac, kıraatleri rivayet edilmesi bakımından mütevâtir kabul etmeyip haber-i vahid olarak nitelendirmişlerdir. Ebu Şame, Peygamber'den kıraat imamlarına kadar olan kıraat naklinde pek azı dışında rivayetlerin ahad rivayet olduğunu belirtmiştir. Zerkeşi de yedi kıraatin Peygamberden yedi kıraat imamlarına kadar ahad haberle nakledildiği hususuna katılmıştır.³⁴⁷

Şaz kıraatler; Karaçam, şaz kıraatlere senedi sahih olmayan kıraatler diyerek okunmasının caiz olmadığını ifade etmiştir. Bu konu hakkında İmam Suyutî'nin tasnifiyle

³⁴² Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kıraati*, 261-264.

³⁴³ Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kıraati*, 265.

³⁴⁴ Osman Bayraktutan, *Kıraatlerde Tevatür Olgusu* (Ankara: Gece Akademi Yayınları, 2018), 122.

³⁴⁵ Abdulhamit Birişik, "Kıraat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2022), 25/429.

³⁴⁶ Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzülü ve Kıraati*, 266.

³⁴⁷ Osman Bayraktutan, *Kıraatlerde Ahad Kavramı –Kavramın Otantik Anlamının Tesbitine Dair-* (Ankara: Gece Akademi Yayınları, 2019), 155.

birlikte şaz ifadesinin anlam sahası değiştiğini ve ilk asırlarda kullanılan anlamı ortadan kalktığını düşünenler de bulunmaktadır. İlk dönemlerde dilin genel kurallarına uymayan veya meşhur olmayan anlamında kullanılan şaz kavramı, İbn Mücahid’le ve ondan sonraki dönemde yedi kıraatin şöhretini yakalayamayan anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Kıraatlerin yaygın olduğu yerlerde meşhur olmayan anlamında da kullanılmıştır. Dokuz ve onuncu asır sonrasında ise hadis literatüründe kullanılan “Senedi sahih olmayan, muttasıl bir senetle Hz. Peygamber’e ulaşmayan, sahih kıraat unsurlarından birini taşımayan, böylece de okunması caiz olmayan vs.” anlamlarında kullanılmaya başlanmıştır.³⁴⁸

Mevzu kıraatler; Karaçam, mevzu kıraatlerin asılsız kıraatler olduğunu söylemiştir

Müddrec kıraatler; Karaçam, müddrec kıraatler ziyade yapılan kıraatlerdir, demiştir.³⁴⁹

3.1.1.2.4.9. Kıraat İlmi İle İlgili Eserler

Müellif, bu bölümde hicri asırlara göre kronolojik olarak kıraat ile ilgili eserleri ve müelliflerini nakletmiştir.³⁵⁰

3.1.1.2.4.10. Kıraatların Sayısı

Karaçam, kıraatlerin nisbet edilen imamlarına göre üç gruba ayrıldığını ve kimi âlimlerin yedi kıraat kimlerinin on kıraat kimilerinin de on dört kıraat kabul ettiğini söylemiştir.

Yedi kıraat: Yedi sayısının seçilmesi ile ilgili Mekki b. Ebu Talip’den rivayetlerin olduğunu bizlere aktaran Karaçam, ya Hz Osman döneminde yedi bölgeye gönderilen mushaf sayısı ya da Kur’ân’ın indirildiği yedi harfe eşit olması hasebiyle yedi kıraat denmiş olabileceğini nakletmiştir.³⁵¹ Müellif, Yedi kıraat imamlarını şu şekilde sıralamıştır:

- Nafi b. Ebu Nuaym
- Abdullah b. Kesir
- Ebu Amr el-Basri
- İbnu Amir eş-Şami

³⁴⁸ Bayraktutan, *Kıraatlerde Tevatur Olgusu*, 125.

³⁴⁹ Karaçam, *Kur’an’ı Kerim’in Nüzülü ve Kıraati*, 266.

³⁵⁰ Karaçam, *Kur’an’ı Kerim’in Nüzülü ve Kıraati*, 268-275.

³⁵¹ Karaçam, *Kur’an’ı Kerim’in Nüzülü ve Kıraati*, 277.

- Asım b. Ebi'n-Necud
- Hamze el-Kufi
- El-Kısa el-Kufi

Müellif, Hz. Osman döneminde her bölgeye gönderilen mushaf ile onu okuyan kâriilerin de gönderildiği ve bu zâtların insanlara kıraatleri kendi bölgelerine göre okuyup okuttuğu ve bu şekilde talebe yetiştirdiklerini böylece bunların meşhur olduğunu ama İbn Mücahid döneminde kıraatlerin sayısının yediye ihtisar edildiğini belirtmiştir.

Ayrıca yedi kıraat hakkında Zerkanî'nin aktardığı beş grup fikri ifade etmiş ve bu konuyu eserine aktarmıştır. Bu görüşler şunlardır:

- Yedi kıraatin mütevatir olduğunu savunup tevatürün lüzumunu görmeyenleri kâfir addedenler,
- Diğer kıraatlerle yedi kıraat arasında fark olmadığını hepsinin ahad haberle ulaştığını düşünenler
- Ahad haberle ulaşmasının kıraatin tevatürüne zarar vermeyeceğini ihtilaf ve tevatürün birleşebileceğini savunanlar
- Yedi kıraatin tevatürünün eda yönünden değil aslı yönünden olduğunu iddia edenler
- Tariklerin ittifak ettiği hususlarda mütevatir ihtilaf ettiği hususlarda mütevatir olmadığını kabul edenler

Yedi kıraat hakkında görüşleri aktardıktan sonra Müellif, kıraatleri Yedi kıraat dışında on kıraat olduğunu ifade edenlerin yedi imama şu üç imamı eklediklerini ifade etmiştir.

- Ebu Cafer Yezid b. el Ka'ka,
- Ebu Muhammed Yakup b. İshak b. Yezid el-Hadramî,
- Ebu Muhammed Halef b. Hişam b. Sa'leb el-Bezzaz el-Bağdadî

Müellif, on dört kıraat kabul edenlerin de bu on imama ekledikleri isimleri şöyle nakletmiştir:

- el-Hasanü'l-Basri
- İbnu'l-Muhaysın
- Yahya el-Yezidi
- İbnu Şenbuzi³⁵²

İsmail Karaçam, kıraatlerin sayılarından bahsettikten sonra kıraatlerin tevatürü konusuna değinmiştir. Eserinde kıraatlerin tevatürü hakkında naklettiği görüşleri başlıklar altında toplamıştır. Kıraatlerin caiz olup olmadığı konusunda özellikle; Şaz kıraatler ile tilavet etmek ve namaz kılmanın caiz olmadığını ayrıca mana ile kıraatin kabul edilemeyeceğini ve mana ile ibadetin de caiz olmadığını sözlerine eklemiştir.

Karaçam, kıraatlerin senet boyutunda tevatürü hakkında icthadî olarak değil muttasıl senedle Peygamberimize dayandığını nakletmiştir.

Ayrıca müellif, Mutezile mezhebinin salıklarının mütevatir kıraatlerde mezhebe uymayan taraflarda te'viller yaptıklarını aktarmıştır.

Mütevatir kıraatlerin hepsini kabul etmenin hepsine iman etmenin lazım olduğuna vurgu yapmıştır. Konunun devamında kıraat ilmini toplayan zâtların isimlerini ve coğrafi olarak okunan rivayetlerin intikallerini zikretmiştir.³⁵³

3.1.1.2.5. Yedi İmam ve Râvileri

Karaçam, bu bölümde Yedi imam ve râvilerini tanıtmıştır. Şatibi Kıraat imamlarının isimlerini rumuzât olarak belirlemiş ve böylece talebenin de derse hazırlığını kolaylaştırmıştır. *“Şatibi'nin bu konuda esas aldığı sıra, İbn Mücahid'in tertibi olmuştur. Yedi kıraat imamı ve onların râvileri için ebced harflerini sırasıyla işaret olarak kullanmıştır.”*³⁵⁴

İsmail Karaçam'ın Kur'ân'ı Kerim'in Nuzülü ve Kıraati eseri baz alınarak yedi kıraat imamı, bu imamlar için Şatibi'nin verdiği rumuzları, râvileri ve râvilerinin tarikleri bilgileri ile tarafımızdan aşağıdaki tablo oluşturulmuştur:

³⁵² Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nuzülü ve Kıraati*, 276-286.

³⁵³ Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Nuzülü ve Kıraati*, 286-312.

³⁵⁴ Necati Tetik, *Başlangıçtan IX. Hicri Asra Kadar Kıraat İlminin Talim* (İstanbul: İşaret Yayınları, 1990), 132.

3.1.1.2.6. Genel Kaideler

Karaçam, “*Kıraat ilminde imamların kıraat vecihlerini –bazen hepsinin ittifakı bazen bir kısmının ittifak ve ihtilaflarına göre- genel kaidelere bağlamak mümkündür.*” diyerek et-Teysir’in ihtiva ettiği bu konudaki genel kaideleri nakletmiştir. İsmail Karaçam;

- Harf-i med ve hemze bir kelimedede yan yana olursa nasıl okunacağı,
- Bir kelimedede iki hemze bulunduğu zaman nasıl okunacağı,
- İki hemze iki kelimedede (birisi ilk kelimenin sonunda diğeri ikinci kelimenin başında) yan yana olunca nasıl okunacağı,
- Müfred hemze nin nasıl okunacağı,
- Hemzenin harekesini kendinden önceki sükûna nakledilmesi durumunda nasıl okunacağı, hemze nin terki hususunda Ebu Amr’in görüşünü, hemze üzerine vakıf yapmakta Hamza ve Hişam’ın görüşlerini,
- Sakin harflerin idğam ve izharlarının nasıl yapılacağını,
- Fetha, imale ve iki lafız arası durumları,
- el-Kısai’nin vakf halindeki te’nis ha’sı hakkındaki görüşlerini,
- Lam harfinin okunuşu ile ilgili görüşlerini,
- Kelimelerin sonundaki vakıflar ile ilgili durumları,
- Mushaf’ın yazılış şekline göre vakfın nasıl yapılacağı,
- Hemzeden önce sakin üzerinde sekte yapma hususunda Hamza’nın görüşünü, İzafe yâ’larının sükûn ve fetha ile okumak hakkındaki kıraat imamlarının görüşlerini
- Kıraat imamlarının Kur’ân hattından kaldırılan yâ’lar hakkındaki görüşlerini,
- İdğam-ı Kebir hakkında Ebu Amr’in görüşünü,
- Kinaye hâ’lar hakkındaki görüşleri örnekler ile birlikte aktarmıştır.³⁵⁵

Müellif, kitabın sonunda istiaze ve besmele bahsini ele alarak bu konudaki görüşleri sıralamıştır.³⁵⁶

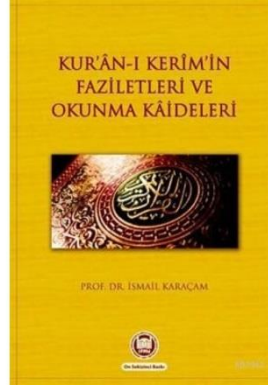
Karaçam, “Kur’ân’ı Kerim’in Nuzülü ve Kıraati” adlı eserin son sayfalarını geniş bir bibliyografyaya ayırarak kıymetli çalışmasına son vermiştir.³⁵⁷

3.1.2. Kur’ân’ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri

³⁵⁵ Karaçam, *Kur’an’ı Kerim’in Nuzülü ve Kıraati*, 324-380.

³⁵⁶ Karaçam, *Kur’an’ı Kerim’in Nuzülü ve Kıraati*, 381-400.

³⁵⁷ Karaçam, *Kur’an’ı Kerim’in Nuzülü ve Kıraati*, 401-407.

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı (İFAV) Yayınları No:7, 32. Baskı, İstanbul: 2019³⁵⁸

Birçok bakımdan mucizevi bir kelim olan Kur'ân'ı Kerim tilaveti bakımından da mucizedir. Kıraat ilmi, Kur'ân'ın tilaveti yönünden vahye müstenid bir vasıfla muhafaza edilegelmiş, geçmişten günümüze kadar kıymetli eserlerle ihtiyaçlara cevap vermiştir. Prof. Dr. İsmail Karaçam'ın, "Kur'ân'ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri" eseri de kıraat ilminin önemli bir basamağı olan tecvid konularının derinlerine vakıf olmak için yazılmış mufassal bir kitaptır.

Karaçam, eseri yazma amacına bağlı kalmış, konuları muhataplarının bilgi ve algı seviyesine göre, sade ve akıcı bir dil ile hazırlamıştır. Her konu başlığını kendi içinde alt başlıklarla tasnif etmiş, bazı yerlerde konuyu kavramsal zemine indirgeyerek tarihi ve filolojik olarak konunun bütüncül olarak kavranmasına olanak sağlamıştır. Gereksiz ayrıntılardan kaçınmış, detaylı bilgi için ilgili kaynaklara yönlendirmiştir. Karaçam, ihtilafı konuları ele alırken farklı görüşlere de yer vermiş, zaman zaman kendi tercihiyle görüşünü bildirmiştir.

Son asırda geniş çaplı tecvid eserlerine ulaşmak önemli bir olgudur, Karaçam'ın bu eseri de Kur'ân ilimleri ile hemhal olanlara bir başucu kitabı olarak destek vermektedir

Müellif, eseri dört ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde Kur'ân-ı Kerimin nüzülü ve kıraati hakkında bilgiler vermiş ikinci bölümde ise Kur'an'ın faziletlerinden bahsetmiştir. Birinci bölümde ele alınan konular şunlardır:

3.1.2.1. Birinci Bölüm

3.1.2.1.1. Kur'ân-ı Kerim'in Nüzülü, Kur'ân'ı Kerim'in Cem'i ve Tesbiti ve Kur'ân'ın Hz. Ebubekir Zamanında Toplanması

³⁵⁸ İsmail Karaçam'ın en bilinen kitabı ve en fazla baskıya sahip eseridir. İlahiyat fakültelerinde, İmam-Hatip Okullarında ve Kur'an Kurslarında yardımcı ana kaynak olarak genellikle kullanılmaktadır.

İsmail Karaçam, kısaca Kur'ân'ı Kerim'in nazil olduğu zamanı ve Kur'ân'ın indirilmesi ile ilgili bazı ayetleri açıklayarak Kur'ân'ı Kerim'in yedi harf üzere nüzulü ve bu konudaki ihtilaflar ile alakalı bilgiler vermiştir.³⁵⁹ Müellif, "Kur'ân'ı Kerim'in Nüzulü ve Kıraatı" adlı çalışmasında bu konuları detayları ile anlatmıştır. Bu eserde ise özet bir şekilde bilgi verilerek ezberlenek cem'i, yazılarak cem'inden bahsetmiştir. Devamında hafız sahabelerden bahsetmiş Arap yazısı menşei ve özellikleri konusuna geçmiştir.³⁶⁰

Karaçam, Arap menşei ve yazısı ile ilgili konuyu Kur'ân'ı Kerim'in yazılması konusuna getirerek, Hz. Peygamber devrinde yazı stiline nasıl olduğunu, harflerde noktaların olup olmadığı bu konudaki âlimlerin görüşlerini açıklamıştır. Kur'ân'ı Kerim'in Peygamberimiz zamanında nasıl yazıldığını ve vahiy kâtiplerini aktararak Kur'ân'ı Kerim'in neden Peygamber Efendimiz zamanında kitap haline getirilmediği sorusunun cevabını okuyuculara aktarmıştır.³⁶¹

Müellif, Kur'ân'ı Kerim'in Hz. Ebubekir döneminde Zeyd b. Sabit komisyon başkanlığında kitap haline getirilirken sayfaların toplanıp Mushafa eklenmesi için hangi prensiplere uyulduğu, bu sayfaların özelliklerini ve surelerin tertibi konularını açıklamıştır.³⁶²

Devamında Karaçam, Kur'ân'ı Kerim'in Hz. Osman zamanında istinsahına değinerek, tarihi seyirinde Kur'ân'ı Kerim harflerini noktalama ve harekeleme faaliyetlerini ve Secavendi'nin Kur'ân'a ve Kur'ân kıraatine olan hizmetlerini anlatmıştır.

3.1.2.1.2. Kıraat İlmî

İsmail Karaçam, Kıraat ilmine özet bir giriş yaparak kıraat ilminin tarifini vermiştir. Ardından kıraat ilminin konusu, gayesi, faydası, üstünlüğü, şeriattaki yeri ve kıraat ilminin meselelerinin ne olduğundan bahsetmiştir. Kıraat ilminin tarihçesine kısaca değinerek kıraat ilminin gelişmesi ve dönemlerini aktarmıştır.

Karaçam, Kıraat ilminde tarikler konusunu ele alarak sahih kıraatlerde aranan şartları ifade etmiştir. Konuların devamında ise senetleri bakımında kıraatleri incelemiş ve atarmıştır. Kıraat ilmi konusunu kıraat ile ilgili bazı ıstılahlar ve anlamları ile bitirmiştir.³⁶³

³⁵⁹ İsmail Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (IFAV) Yayınları, 2019), 19-23.

³⁶⁰ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 25-31.

³⁶¹ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 34-42.

³⁶² Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 43-51.

3.1.2.2. İkinci Bölüm

İkinci bölümde ise eserin isminde de yer alan Kur'ân'ı Kerim'in faziletlerinden bahsedilen şu başlıklar ele alınmıştır.

3.1.2.2.1. Kur'ân'ı Kerim'in Fazileti, Üstünlüğü, Okuyan ve Öğretenin Fazileti

Müellif, Kur'ân'ı Kerim'in faziletleri hakkında ayetler ve hadisler ışığında bilgiler aktarmıştır. Bu ayet ve hadislerden bazıları şöyledir:

«ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ»

“Bu, kendisinde şüphe olmayan kitaptır. Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için yol göstericidir.”³⁶⁴

عن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: «مَثَلُ الْمُؤْمَنِ الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ مَثَلُ الْأُتْرَجَةِ: رِيحُهَا طَيِّبٌ وَطَعْمُهَا طَيِّبٌ، وَمَثَلُ الْمُؤْمَنِ الَّذِي لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَمَثَلِ التَّمْرَةِ: لَا رِيحَ لَهَا وَطَعْمُهَا خُلُوٌّ، وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَمَثَلِ الرِّيحَانَةِ: رِيحُهَا طَيِّبٌ وَطَعْمُهَا مُرٌّ، وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ الَّذِي لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَمَثَلِ الْحَنْظَلَةِ: لَيْسَ لَهَا رِيحٌ وَطَعْمُهَا مُرٌّ»

“Ebu Musa el-Eşari radiyallahu anh'dan rivayet edildiğine göre, Nebi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: Kuran okuyan Mü'min turunçgiller gibidir. Kokusu hoş, tadı güzeldir. Kur'ân okumayan Mü'min hurma gibidir; kokusu yoktur tadı güzeldir. Kur'ân okuyan münafık fesleğen gibidir. Kokusu hoş fakat tadı acıdır. Kur'ân okumayan münafık Ebû Cehil karpuzu gibidir, kokusu yoktur ve tadı da acıdır.”³⁶⁵

Karaçam'ın bildirdiğine göre, Kur'ân ve Surelerin faziletleri hakkında es-Suyuti sahih olan haberleri seçerek “Hamailu'z-Zehr fi Fedaili's-Suver” adında bir eser meydana getirmiştir. Kâtip Çelebiye göre bu hususta ilk defa eser yazan eş-Şafii'dir.³⁶⁶

3.1.2.2.2. Ezberlenen Kur'ân'ı Tekrar Etmek ve Unutmamak

³⁶³ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 67-69. *Birinci bölüme ait konular diğer eserlerin bahsinde geçtiği için teferruatına girilmedi.

³⁶⁴ el-Bakara, 2/2.

³⁶⁵ Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhari, *Sahih-i Buhari*, nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr (Mısır: Dar'u Tavki'n-Necat, 1422/2001), “Fedail'ul- Kur'an” 66 (No:5020). Kur'an'ın fazileti hakkında verilen ayet ve hadisler *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri* eserinin 73-92 sayfaları arasında mevcuttur.

³⁶⁶ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 203-204.

Kur'ân'ı Kerim ezberlenmesi ve ezberlene gelmesi de onun mucizelerinden biridir. Fakat ezberlenen Kur'ân'ı tekrar etmeli ve unutmamak için çaba gösterilmelidir. Karaçam, eserinde bu konudaki ayet ve hadisleri paylaşarak konunun önemine vurgu yapmıştır.

قَالَ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى
كَذَلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيَتْهَا كَمَا نَسَى

“Kim benim zikrimden(Kur'ân'dan) yüz çevirirse, onun için sıkıntılı bir hayat vardır ve biz onu Kıyamet günü kör olarak hasrederiz. O: “Rabbim, niçin beni kör olarak haşrettin? Oysa ben görür idim, der. Allah buyurur ki: İşte böyledir. Sana ayetlerimiz geldi ve sen onları unuttun bugün de sen unutulursun”³⁶⁷

، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " بِنَسَمَا لِأَحَدِهِمْ يَقُولُ: نَسِيتُ آيَةَ كُنَيْتٍ وَكُنَيْتٍ، بَلْ هُوَ نَسِي،
" اسْتَذْكِرُوا الْقُرْآنَ فَلَهُوَ أَشَدُّ تَفْصِيًّا مِنْ صُدُورِ الرِّجَالِ، مِنَ النَّعَمِ بِعَقْلِهَا "

“Abdullah b. Mesud'dan Rasulullah'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Kur'ân sahiplerinden birisinin: “Şu şu ayetleri unuttum demesi ne kötü şeydir! Bunun yerine “unutturuldu” denilmesi gerekir. (Ey Kur'ân sahibi olanlar) Sizler, Kur'ân'ı daima okuyup müzakere ediniz! Çünkü Kur'ân'ın gönüllerden ayrılıp kaçması, devenin bağından boşanıp kaçmasından daha zorlu olur.”³⁶⁸

3.1.2.2.3. Kur'ân'ı Kerim'i Sesli veya Sessiz Okumak ve Dinlemek

Kur'ân'ı Kerim'in tilavetinin sesli veya sessiz yapılması caizdir. Bu konuda peygamber Efendimiz'in hadisleri ve uygulamaları mevcuttur. Müellif, bu konudaki hadisleri ve sahabenin uygulamalarını nakletmiştir. Kur'ân'ı sesli veya sessiz okurken itidale dikkat edilmeli ne kendinin duymayacağı kadar sessiz ne de insanları rahatsız edecek kadar sesli okunmaması gerektiğini söylemiştir.³⁶⁹ Karaçam, Müslümanın kimliği maksadı ile okunan Kur'ân'ın sesli okunması Müslümanların güçlenmesi açısından daha gereklidir, demiştir. Çünkü Müslümanlığın ilk yıllarında Kureyş'in kurulu düzenini ihlal edeceği düşünülerek sesli Kur'ân okumak, namaz kılmak yasaklanmıştı.³⁷⁰ Kur'ân'ı Kerim'in tilavetinin dinlenmesi hususunda da Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur:

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

³⁶⁷ Ta-ha, 20/124-126.

³⁶⁸ Ebu Hüseyin, Müslim b. el Haccac el-Kuşeyri, *Sahih-i Müslim* nşr. Muhammed Fuad Abdulbaki (Kahire: Dar'u İhyau'l- Kutubu'l- Arabiyye Kahire,1431), 5/228.

³⁶⁹ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 99-106.

³⁷⁰ Rasim Özdenören, “Müslümanın Meydan Okuyuşu” *Umran Dergisi* (Eylül 2002), 35.

“Kur’ân okunduğu zaman O’nu dinleyiniz ve susunuz. Umulur ki esirgenmiş olursunuz.”³⁷¹

Müellif, Kur’ân’ı Kerim’i dinleme konusunu teferruatlandırarak megafondan, radyodan vs. dinlemenin ve dinlerken edeple vakarla ve hüznle dinlemenin hükümlerinden bahsetmiştir.³⁷²

3.1.2.2.4. Kur’ân Amel Etmek İçin Okunmalı, Kur’ân’ı Kerim’i Gönül Arzusu ve İhlas ile Okumalıdır

Kur’ân’ı Kerim’in okunması teşvik eden hadisler mevcuttur. Fakat Kur’ân okuduğu halde amelinde yansıtmayan kişiler Hadis-i Şerifler’de yerilmiştir. Müellif bu konudaki Buhari’nin “Onlar Kur’ân okurlar, fakat boğazlarından aşağı geçmez” hadisi vb. hadisleri paylaşarak, Mekki b. Ebi Talip’in “Kur’ân’ı Kerim’i okuduğu halde O’na ittiba etmeyenlerin durumu afetlerin büyüğü olarak vasıflandırdığını aktarmış ve konuyu bu bütünlükte ele almıştır.³⁷³

Fakat unutulmamalıdır ki -günümüz problemlerinden biri olan- Kur’ân’ın anlamına ehemmiyet verip kıraati önemsizleştirmek yanlıştır, “yalnız anlam yeterlidir” demek, Kur’ân’ın ibadî ve kıraat yönünü geri plana atmak ve Kur’ân Kıraatinin anlamından kopuk olduğu varsaymak doğru değildir.³⁷⁴ Ayrıca herkesin kendi ideolojik anlayışına göre Kur’ân’ı Kerim’in ayetlerine farklı anlam yüklemesi de anlam karmaşasına sebebiyet verecektir. Bu yüzden de Kur’ân’ı anlarken dilbilimsel ve bağlamsal bir anlama ile anlamak gerekmektedir.³⁷⁵

3.1.2.2.5. Kur’ân’ı Gönül Arzusu ve İhlas ile Okumalıdır.

İslam dininin tüm amellerinde olduğu gibi Kur’ân’ı Kerim’i okurken de birinci şart İhlas ile okunmasıdır. İhlasla Kur’ân’ı tilavet etmek Yaradanın asıl amacına hizmet etmek demektir. Karaçam, Kur’ân okuyanların bütün mevcudiyeti ile ona sarılması ve samimiyetle bu işi yapması gerektiğini ifade ederek Peygamberimizin konu ile ilgili tavsiye ve sözlerini aktarmıştır.³⁷⁶

3.1.2.2.6. Ücretle Kur’ân Okumak ve Okutmak

³⁷¹ El-Âraf,204.

³⁷² Karaçam, *Kur’an-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 105.

³⁷³ Karaçam, *Kur’an-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 108-109.

³⁷⁴ Recep Ertuğay, “Kur’ân-ı Kerim’i Anlamanın Önemi Vurgulanırken Kıraatinin (Yüzünden Okuma) Önemsizleştirilmesi Sorunu” *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8/16 (Temmuz 2021) 849.

³⁷⁵ Celal Kırca, “Kur’ân’ı Anlama Sorunları ve Yöntemleri” *Bilimname*, 1/26 (2004) 20.

³⁷⁶ Karaçam, *Kur’an-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 110-114.

Kur'ân'ı Kerim'in ücretle okunması ya da okutulması mevzusu iki başlık altında incelenmiştir. Bunlar dua ya da hatimlerin ücretle okunması veyahut muallimin ücretle ders olarak okutmasıdır.

Karaçam, eserinde Kur'ân'ın ücretle okunması ya da okutulması hakkında üç görüşün olduğunu ifade etmiştir.

- Bunlardan Hasan Basri, İbnu Sirin, Şabi gibi âlimlerin şart koşturmak kaydıyla ücret alınabileceğini savunduğunu; İmam Şafii, Ahmed b. Hanbel, Ebu Leys'in karşılıklı almak suretiyle de ücret almanın caiz olduğu;
- İmam Malik'in her halükarda ücret almanın caiz gördüğünü;
- Ebu Hanife ve Zuhri'nin ise caiz görmediklerini ifade etmiştir.

Fakat zamanla bu görüşlerin değiştiğini bazı Şafii âlimlerinin –Suyuti gibi- ücret almayı kerih gördüğünü, bazı mutekaddim Hanifi âlimlerin ise Kur'ân okuyup okutmak için ücret almayı caiz gördüğünü söylemiştir.³⁷⁷

Zamanın şartları göz önüne alındığında, Kur'ân öğreten kişinin devletten ücret alması hakkında ittifak olduğu söylenebilir. Tarihi seyirde Hz. Peygamber'in, Hz. Ömer ve Hasan Basri'nin Kur'ân muallimine ücret verdikleri görülmektedir.³⁷⁸ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا (Bakara 41) de geçen ayet Birgivi tarafından Kur'ân okuma karşılığında ücret almanın haram olduğunu gösteren delil olarak zikredilmiştir. Ancak bu ayet birçok müfessir tarafından daha fazla dünya menfaatleri karşılığında ayetlere inanmayı terk etmek ve indirilen hükümlerden yüz çevirmek anlamında kullanılmaktadır.³⁷⁹

Birgivi'nin Kur'ân'ı ücretle okumanın haramlığı hakkında zikrettiği hadis ise “Sizden kim Kur'ân okursa bu okumanın karşılığını Allah'tan istesin. Zira bazı insanlar gelecek ve Kur'ân okuyup okudukları Kur'ân'ı vesile edip insanlardan dilenecekler”³⁸⁰ hadisidir.³⁸¹ Fakat bu hadisin haber-i vahid olduğu ve Buhari de geçen “Karşılığında ücret talep ettiğiniz

³⁷⁷ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 115-123.

³⁷⁸ Abdurrahman Çetin, “Ücretle Kur'an Okuma ve Okutma Meselesi” *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5/5 (1993) 121.

³⁷⁹ Hayrettin Karaman vd. *Kur'ân Yolu. Türkçe Meal ve Tefsir I* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006), 1/115.

³⁸⁰ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *elMüsned*, thk. Şuayb el-Arnâvut v.d. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1998), 24: 295 (No. 15535). Abdullah Kavalcıoğlu, “16. Yüzyıl Osmanlısında Kur'ân Okuma Karşılığı Ücret Alma Tartışmaları: Birgivi Zeyrekzâde Örneği” *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, 2/54 (Aralık 2020) 313.

³⁸¹ Kavalcıoğlu, “16. Yüzyıl Osmanlısında Kur'ân Okuma Karşılığı Ücret Alma Tartışmaları: Birgivi Zeyrekzâde Örneği” 317.

şeylerden en çok hak ettiğiniz Kur'ân karşılığında aldığınız ücrettir”³⁸² hadisi ile çelişmesinden dolayı zannilik ifade ettiği ve bu nedenle kati delil sayılmayacağı söylenmektedir.

3.1.2.2.7. Kur'ân Tilavetinde Musikinin Yeri

Kur'ân'ı Kerim'i okurken sesi süslemek veya musiki ile okumanın caiz olup olmadığı konusu tartışılmalı konulardandır. Karaçam, bu konu hakkında eserinde şu bilgilere yer vermiştir:

Karaçam, Kıraati musiki ile okumanın tarihçesinden bahsetmiş, Kur'ân'ın musiki ile okunması ilk defa ikinci hicri asırda Ubeydullah veya (Abdullah) b. Ebu Bekre tarafından Kur'ân'ı hüznü bir şekilde okumakla gerçekleştiğini söylemiştir. Bu zât teganniye şarkıya asla benzetmemiştir. Sonra onun torunu Abdullah b. Ömer b. Ubeydullah makamlı okuyuşu takip etmiş ve bir tarza dönüşmüştür. Bu kıraat tarzına da 'İbnu Ömer Kıraati' denmiştir. İbnu Ömer kıraatini el-İbadî almış ondan da Said b. el-Allaf ve kardeşi almıştır.

Karaçam, Kur'ân'ı Kerim'in kıraatini musiki ile okunmasının tarihi seyrini okuyucuya sunduktan sonra bu ameli caiz görenlerin veya caiz görmeyenlerin sundukları delilleri ayrı ayrı aktarmıştır.

Güzel sesli ve Kur'ân'ı güzel okumasıyla tanınan sahabe Sâlim Mevla Ebi Huzeyfe için Ümmetimde böyle bir kimse var ettiği için Allah'a şükreden Peygamber Efendimiz'in Kur'ân'ın güzel ve en etkileyici bir şekilde okunmasını istemiştir.³⁸³

*“İnsanlar tarih boyunca güzel sese karşı daima hayranlık duymuşlardır. Bizâtihi yapısında musiki yani fesahat ahengi bulunan Hz. Kur'ân'ın bu ses düzenine, bir de insan hançeresinde Allah'ın yarattığı gönül yakıcı ahenk ilave edildi mi artık en katı kalpler bile böyle bir tesir karşısında erir teslim olur. Hz. Ömer'i bulunduğu kesin karar, sert ve haşin ruh halinden alıp eli ve dili, gönlünden gelen teslimiyet ipleri ile bağlı olarak İslam'ın kucağına atan her halde işte bu karşı konulmaz tesirdir.”*³⁸⁴

Karaçam, konunun sonucu olarak daha önce de makalelerinde vardığı sonuca varmış ve makam ya da musiki ile okumaktan amaç tecvid kurallarına riayet ederek sesi süslemek

³⁸² Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Camiu's-Sahih* nşr. Muhammed Zühayr b. Nasr (b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001), “Tıb”, 33 (No. 5737).

³⁸³ M. Ali Sarı, “Kur'ân'ı Kerim'i Güzel Okumak”, *İslam Medeniyeti Dergisi*, (Şubat 1973) 17.

³⁸⁴ M. Ali Sarı, “Kur'ân'ı Kerim'i Güzel Okumak”, 18.

Kur'ân'ın dinlenilmesine vesile kılmak olmalıdır demiştir.³⁸⁵ Kur'ân'ı Kerim'in kıraatinde teganni veya makam dediğimiz hususu kıraate uyguladığımızda sınıra dikkat edilmesi gerekliliği unutulmamalı Kur'ân kıraatin kurallarını bozmadan teganni yapılmalı, tecvid, mahreç, okuyuş hızları gibi durumlara dikkat edilerek okunması gerektiği hatırdan çıkarılmamalıdır.

3.1.2.2.8. Kur'ân'ı Kerim'i Ne Kadar Zamanda Hatim Etmeli ve Hatim Duası

Kur'ân'ı Kerim'i hatim etme suresi gibi tayin edilmiş özel bir zaman ve kat'i bir delil bulunmamaktadır. Fakat bu konuda Peygamber Efendimiz'in ve İslam büyüklerinin tavsiyeleri ve teşvikleri bulunmaktadır. Karaçam, Kur'ân'ı yedi günde hatim etmeyi; Peygamber Efendimiz'in Abdullah b. Amr'a “Kuran'ı yedi günde oku, bunun üzerine ziyade etme” hadisi ile âlimlerin müstehap gördüğünü; “Kur'ân'ı üç günden az bir zamanda okuyan O'nu anlayamaz” hadisi ile de âlimlerin üç günden az zamanda Kur'ân'ı hatim etmeyi mekruh gördüklerini açıklamıştır.³⁸⁶

Kur'ân'ı Kerim insanlığa hidayet kaynağı olarak gönderilen, hakkı batıldan ayıran yüce ve ulvi bir kitaptır. Kur'ân okunması, anlaşılması ve üzerinde düşünülmesi gereken bir kılavuzdur. Sadece iki kapak arasında yazılanları bitirmek için acele ile tilavet etmek Kur'ân'ın gönderilmiş amacına terstir. O'nu okumak, öğrenmek için olmalı ve okunan mesajları anlamaya çaba gösterilmelidir. Böylece ondan gerekli mesajı almak ayetleri pratik hayata geçirmek mümkün olur.³⁸⁷

3.1.2.3. Üçüncü Bölüm

3.1.2.3.1. Kur'ân'ı Kerim'in Tecvidi

Müellif kitabın üçüncü bölümünde ise Kur'ân'ı Kerim'in tecvidi konusuna geçmiştir. Konular tek tek ele alınarak gerekli bilgiler verilmiştir. Bölümün başında tecvidin tanımı on imam ve râvileri anlatılarak akabinde bütün tecvid konuları işlenmiştir.

3.1.2.3.1.1. Kur'ân'ı Kerim'in Tecvidi On İmam ve Râvileri

Nâfi' b. Abdurrahman el-Leysî (ö. 169/785) ilk kıraatı imamıdır. Medine'de ikamet etmiştir. Aslen İsfahanlıdır ve kıraat senedi Rasulullah'a ulaşır. Yetmiş kadar tabiiden kıraat

³⁸⁵ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 126-133.

³⁸⁶ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 135-136.

³⁸⁷ Zafer Koç, *Kur'an Tefsirinde Yöntem Arayışları* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007), 33.

aldığı ifade edilen Nâfi' kendi kıraatini oluşturmuştur.³⁸⁸ Mekkî b. Ebû Tâlib'e göre Nâfi' ve Âsım'ın okuyuşları kıraatlerin en faziletlisi senet bakımından en sağlam olanı ve Arapçası en fasihi olanıdır.³⁸⁹ Nâfi'nin meşhur iki râvisi Kalun ve Verş'tir. Kalun Medinelidir³⁹⁰ 'Kalun'un iki tariki Ebu Neşit ve el-Hulvanî'dir. Verş Mısırlıdır.³⁹¹ Verş'in de iki tariki el-Ezrak ve el-İsbahani'dir.³⁹²

İbn Kesir, kendisi Mekkelidir ve tâbiundandır. Râvileri el-Bezzi ve Kunbul'dur. El-Bezzi'nin tarikleri Ebu Rabia ve İbnu'l-Haldun'dur. Kunbul'un tarikleri İbnu Mücahid ve İbnu Şenbuz'dur.

Ebu Amr, Mekke'li, Medine'li, Basra'lı birçok kişiye kıraat vermiştir. Râvileri ed-Duri ve es-Susi'dir. ed-Duri'nin tarikleri Ebu'z-Za'ra ve İbnu Ferah'tır. es-Susi'nin tarikleri İbnu Cerir ve İbnu Cumhur'dur.

İbnu Âmir, tabiundandır ve Şam kıraatini temsil eder. Râvileri Hişam ve İbnu Zekvan'dır. Hişam'ın tarikleri Hulvani ve Dacuni'dir. İbnu Zekvan'ın tarikleri el-Ahfeş ve es-Suri'dir.³⁹³

Asım, Kufelidir. Râvileri Ebu Bekr Şûbe ve Hafs'tır. Kıraat rivayetlerini direk Asım'dan almışlardır. Şûbe Kufelidir.³⁹⁴ Şûbe'nin tarikleri Yahya b. Âdem ve el-Uleymi'dir. Hafs'ın tarikleri ise Ubeyd b. es-Sabbah ve Amr b. es-Sabbah'tır.

Hamza, Kufelidir. Râvileri Halef ve Hallad'dır. Halef'in tarikleri İdris el-Hallad ve Ebu Şazan'dır. Hallad'ın tarikleri İbnu'l-Heysem, el-Vezzan ve et-Talha'dır.

El-Kısai, Kufelidir. Râvileri ed-Duri (Ebu Amr'ın da râvisiydi) ve Ebu'l-Haris'tir. ed-Duri'nin tarikleri Ebu'z-Za'ra ve İbnu Ferah'tır. Ebu'l-Haris'in tarikleri ise Muhammed b. Yahya ve Seleme b. Asım'dır.³⁹⁵

İbn Mücâhid'in *Kitâbü's-Seb'a* eserinde yer alan bu yedi imama Ebu Cafer, Yakup ve Halef'i de ekleyerek -kırâat-i aşere- terkiibini ilk olarak İbn Mihran en-Nişaburi tarafından *el-Gâye fi'l-kırâ'âti'l-aşr* eserinde yazılmıştır. Bu çalışma ile oluşan sistem ileri ki dönemlerde

³⁸⁸ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 151.

³⁸⁹ Birışık, "Kıraat", 25/ 427.

³⁹⁰ Şâtırzâde Mehmed b. Yahya Maraşî, *Enfaî Kıraat-i Seb'aya Göre Tecvid*, thk. Ahmet Güneş, Yaşar Alparslan (Ankara: Etkileşim Basım, 2018), 37.

³⁹¹ Şâtırzâde, *Enfaî*, 37.

³⁹² Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 152.

³⁹³ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 155.

³⁹⁴ Şâtırzâde, *Enfaî*, 41.

³⁹⁵ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 158.

Kıraat âlimlerine ışık tutmuş ve bu on kıraatle ilgili eserler yazılmaya devam edilmiştir. Birçok öğretim halkasında kıraat-i seb'a yerini kıraat-i aşere'ye bırakmıştır. İbnü'l-Cezerî'nin *en-Neşr* adlı eserinde geniş çevrelerde kabul gördüğü anlaşılmaktadır ve halen bütün canlılığı ile günümüze kadar kıraat-i aşere olarak tedris edilegelmeyi sürdürmektedir.³⁹⁶

3.1.2.3.1.2. Tecvid İlmi

Karaçam, kıraat ile ilgili diğer eserlerinde de dile getirdiği Tecvid ilminin konusu, gayesi, hükmü, meseleleri ve tecvidi elde etme yollarını bu başlık altında incelemiştir. Tecvid ilminde vücut konusunu da izah etmeye çalışan Müellif, tecvid ilminde vücutu, şer-i vacip ve sına-i vacip olmak üzere iki kısma ayırmıştır.

Karaçam, Şer'i vacibi kıraat imamaları arasında vücutunda itilaf olmayan vacipler olduğu ve bunun terkinin günah olduğunu söylerken, sına-i vacibin mütevatir vecihlerden birini tercih etmek olduğunu aktarmıştır.³⁹⁷ Devamında Kur'ân'ı Kerim'in tahkik, tedvir ve hadr usulü okuyuşun kurallarını anlatmıştır.

3.1.2.3.1.3. Harfler Mahreçleri ve Sıfatları

Karaçam, öncelikle harflerin tertibini dilcilerin tertibi, kıratcilerin tertibi ve matematikçilerin tertibi olarak ayırmıştır.³⁹⁸ Şuan ki Kur'ân eğitiminde kullanılan harflerin tertibi ise harflerin şekil olarak birbirine benzeyenlere noktalama işlemi yapan Nasr b. Asım el-Leysi tarafından oluşturulmuştur. Genel kabul gören görüş budur.³⁹⁹

Karaçam, harfler ile ilgili verdiği bilgilere asli ve fer'i olarak bilenen harfleri tanıtarak devam etmiştir. Asli harflerin 29 harf olduğunu Fer'i harflerin ise; hemze-i musehhele, elif-i mumâle, sad-ı muşemme, lam-i mufahhame, nun-i muhfat olduğunu; Asım kıraatinde ise fer-i harflerin sadece hemze-i musehhele, elif-i mumâle ve nun-i muhfat olduğunu bildirmiştir.⁴⁰⁰

Karaçam, mahreçleri, Halil b. Ahmed, Mekki b. Ebu Talip, İbnu Cezerî ve bunlara uyanların tasnifi ile 17 kısma ayırmıştır.

³⁹⁶ Ali Eroğlu, "İbn Mihrân en-Nisâburî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 20/199.

³⁹⁷ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 183.

³⁹⁸ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 186-187.

³⁹⁹ Ahmet Bulut, *Arap Dili Araştırmaları I*, (İstanbul: Alfa Yayınları, 2000), 7.

⁴⁰⁰ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 188-189.

- Birinci mahreç cevî : harf-i medlerin mahreci, ikinci mahreç: aksa-i halk (ا ء mahreci), üçüncü mahreç: vasat-ı halk (ح ع mahreci), dördüncü mahreç: edna-i halk (غ خ mahreci),⁴⁰¹ beşinci mahreç: galsam (ق mahreci), altıncı mahreç: ukmede (ك mahreci), yedinci mahreç: şecere (ي ش ج mahreci) sekizinci mahreç: edrâs (ض mahreci), dokuzuncu mahreç: (ل mahreci), onuncu mahreç: (ن mahreci), on birinci mahreç: (و mahreci), on ikinci mahreç: natı (ظ ت د ط mahreci), on üçüncü mahreç: esele (ص س ز mahreci), on dördüncü mahreç: zelak (ظ ت ذ mahreci), on beşinci mahreç: fe'nin mahreci, on altıncı mahreç: şefevi (و ب م mahreci), ve on yedinci mahreç: gunne mahrecidir.⁴⁰²

Karaçam, harflerin sıfatlarını da lazımi ve arızı sıfatlar olarak ayırmıştır. Lazımi sıfatları harflerin kendinden olan sıfatları olarak tanımlarken arızı sıfatları ise harflerle birlikte olmayan, kaideler sebebiyle meydana gelen geçici özellikleri ifade eden sıfatlar olduğunu aktarmıştır. Bu sıfatların neler olduğunu tek tek sıfatların tanımlarını ve hangi harflere ait olduklarını aktarmıştır.⁴⁰³

Harflerin mahreç ve sıfatları ile ilgili bilgilerin tecvide dair eserlerden sonra mı ortaya çıktığı ya da Arap lisanının başından beri var olagelip gelmediği ile alakalı olarak da şunları söyleyebiliriz:

İlk hicri asırdan sonraki eserlerde ve son dönem eserlerinde yer alan harflerin mahreçleri ve sıfatları konuları, ilk dönem filologları tarafından tespit edilen yorumlara dayandırılmıştır.⁴⁰⁴ Tecvide dair eser veren Ebu Amr ed-Dânî ya da Mekki b. Ebi Talip el-Kaysî gibi kıraat âlimlerinin eserlerinde İbn Cinnî gibi önemli filologlardan etkilendiği görülmüştür.⁴⁰⁵

3.1.2.3.1.4. Harekeler

Müellif, harflerin sıfat ve mahreçlerinden sonra Kur'ân'ın kelimelerini okutan harekeler konusunu açıklamıştır. Fetha, kesre, damme olan harekelerin asli hareke olduklarını ve fer'i harekelerin ise imale harekesi ve işmam harekesi olduğunu ifade etmiştir.

⁴⁰¹ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 192-193.

⁴⁰² Şâtırzâde, *Enfâi*, 64-73.

⁴⁰³ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 200-201.

⁴⁰⁴ Ali Çiftçi, "Hicri İlk Dört Asrın Önde Gelen Arap Dilbilimcileri Perspektifinden Harflerin Mahreçleri" *Bilimname Dergisi* 31/2 (Aralık 2016), 172.

⁴⁰⁵ Çiftçi, "Hicri İlk Dört Asrın Önde Gelen Arap Dilbilimcileri Perspektifinden Harflerin Mahreçleri" 172.

Karaçam, fetha harekesi için, İbnu'l-Cezerî'nin şedid fetha ve orta fetha olarak ikiye ayırdığını söylemiştir. Fakat Araplarda şedid fetha bulunmamakta Acemlerde olduğunu ifade etmiştir.⁴⁰⁶

Kur'ân'ın yarım asır harekesiz olduğu, bu bağlamda okunuş farklılıkların da kıraat olmadığı aksine kıraatlerin nakle dayalı olduğunu, Mushaf'ın yazısının ise nakle dayalı okuyuşların işaretlerle sembolize edilerek yazıya döküldüğünü unutmamak gerekmektedir.⁴⁰⁷

Bakıllanî ise imlânın sembol ve işaretlerden ibaret olduğunu sahabe-i kiramın, devirlerinde mevcut olan imlâ ile yazdıklarını söylemiştir.⁴⁰⁸

3.1.2.3.1.5. Lahn, Kıraat Hataları ve Namaz

Karaçam, Lahn konusunu İbnu'l-Cezerî'nin tarifleri ile aktararak Lahn-ı celi ve Lahn-ı hafi olarak açıklamıştır. Akabinde kıraat hatalarının namaza zarar verip vermeyeceği konularını ele alarak konuyu nihayete erdirmiş ve tecvid konularına devam etmiştir.⁴⁰⁹

3.1.2.3.1.6. Lam Harfinin Okunuş Şekilleri

Müellif, Tecvid ile ilgili genel nazari bilgilere geçmeden önce “lam” ve “ra” harfinin okunuş şekillerini açıklamıştır.

Lam harfinin okunuşu genel olarak Lafzâtullah konusu olarak ele alınırken Karaçam, “Lam harfinin okunuş şekilleri” başlığı ile ele almıştır, Bunun sebebi ise lam harfinin lafza-i celale dışında kalın okunacağı yerlerin olduğunu bildiren İmam Nâfi'nin râvisi Verş'in görüşünü aktarmasıdır. Bu görüşe göre lam (ل) fethalı makablinde meftuh veya sakin ط، ص، ظ harflerinden biri gelirse lam kalın okunur.⁴¹⁰

3.1.2.3.1.7. Ra Harfinin Okunuş Şekilleri

Müellif, “Kur'ân-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri” eserinde Kıraat imamlarının görüşlerini ve farklılıklarını açıklamaktadır ama genel olarak coğrafyamızda Asım kıraati Hafs rivayeti yaygın olarak okunup okutulduğu için Karaçam, “ra” harfinin

⁴⁰⁶ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 227-229.

⁴⁰⁷ Harun Ögmüş, “Resm-İ Mushaf Bağlamında Kur'an Ve Kıraat Ayrımı (Harekenin Tekâmülüne Kadarki Süreç Çerçevesinde Bir Değerlendirme)” *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39 (2015), 28.

⁴⁰⁸ Ebû Bekr Muhammed b. Tayyib b. Muhammed el-Bakıllanî, *el-İntisâr li'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Isâm el-Kudâ, 1. Basım, Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2001, 547-549.

⁴⁰⁹ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 234-240.

⁴¹⁰ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 241-242

Asım kıraatinin Hafs rivayetine göre okunuş şekillerini aktarmıştır. Bu rivayete göre “ra” harfi 5 yerde mutlak kalın, 4 yerde mutlak ince, 3 yerde hem ince hem kalın okunabileceğini söyleyerek bunların kurallarını bizlere nakletmiştir.⁴¹¹ Bazı âlimler “ra” harfi’nin ve “lam” harfinin okunuşunu “Tefhîm ve Terkîk” başlığı altında incelemiştir.⁴¹²

3.1.2.3.1.8. Med Bahsi

Karaçam, med bahsine giriş yaparken medleri ikiye ayırmıştır. Bunlar asli med ve fer’i med’dir. Asli med’in tabii olan bir elif miktarı uzatılan med olduğunu, fer’i med’in ise asli med üzerine ziyade edilen diğer medler olduğunu bildirmiştir. Fer’i medlerin; medd-i muttasıl, medd-i munfasıl, medd-i lazım, medd-i arız, medd-i lin olduğunu aktararak⁴¹³ eserinde bu medler hakkında kıraat âlimlerinin ve râvilerinin açıklamalarına ve hükümlerine geniş yer vermiştir.⁴¹⁴

Karaçam, es-Sahavî’nin yer itibari ile medleri on kısma ayırdığını ifade etmiştir. Ayrıca medlerin başka eserlerde farklı tasniflere tabi tutulduğunu belirtmiştir. Kaynaklarda tasnif edilen medleri toplu bir şekilde şöyle açıklamıştır:

- Medd-i asl, medd-i muttasıl, medd-i mümekkin, medd-i mutevassıt, medd-i munfasıl, medd-i ta’zim, medd-i mübalağa, medd-i ravm, medd-i hacz, medd-i adl, medd-i fark, medd-i hafi, idğam sebebiyle medd-i arız, vakıf sebebiyle medd-i arız, medd-i temkin, medd-i bedel, medd-i heca, medd-i lin, medd-i sıla, medd-i ıvaz, medd-i tabii’dir.⁴¹⁵

el-Maraşî ise, medleri on beş kısma ayırmıştır, Bunlar:

- Medd-i tabii, medd-i lin, medd-i ibdal, medd-i hacz, medd-i im’an, medd-i lazım-ı mudgam, medd-i fark, medd-i lazım muzhar, medd-i arız-ı mudgam, medd-i arız-ı muzhar, medd-i muttasıl, medd-i tenbih, medd-i asl, medd-i fasl, medd-i mübalağa’dır.⁴¹⁶

neşredilmiş birçok tecvid kitabında medler hakkında farklı tasnifler yapılmıştır. Bu konuda ıstılahi olarak ittifak mevcut değildir. Fakat genel olarak medler konusunda tasnifler ve

⁴¹¹ Karaçam, *Kur’an-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 243-245.

⁴¹² Ramazan Öz, *Mehmed Zihni Efendi’nin İlmî Şahsiyeti, Kıraat İlmîne Katkısı, Tecvid İlmî Açısından El-Kavlü’s-Sedid Fi İlmî’t-Tecvid Adlı Eserin Değerlendirilmesi*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 176.

⁴¹³ Karaçam, *Kur’an-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 255-256.

⁴¹⁴ Karaçam, *Kur’an-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 257-276.

⁴¹⁵ Karaçam, *Kur’an-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 276-278.

⁴¹⁶ Şâtırzâde, *Enfaî*, 145-154.

isimlerden ziyade dikkat edilmesi gereken husus, tabî olunan kıraat âliminin ve râvisinin medlere hükmettikleri mertebelere göre okunması gerektiğidir.

3.1.2.3.1.9. İdğam Bahsi

Karaçam, idğamın tanımını; mütemasil veya mütecanis veya mütekarib harften birincisini ikincisine katmak olarak belirterek yapıları bakımından idğamları da tam ve nakıs idğam olarak ayırmıştır. İdğamların üç çeşit olduğunu bunların idğam-ı misleyn, idğam-ı mütecaniseyn, idğam-ı mütekaribeyn olduğunu aktarmıştır.

Tüm idğamların idğam-ı sağır ve idğam-ı kebir altında toplandığını ifade eden Karaçam, idğam-ı kebir'in iki harekeli harfin idğamı (idğam-ı kebir denilmesinin sebebi, iki harekeli harfin idğamı olduğu için hem telaffuzunun zor olması hem de çok fazla örneğinin olması) olarak belirtmiştir.⁴¹⁷ İdğam-ı sağır'in ise birinci harfin sakin ikinci harfin harekeli olduğunda gerçekleşen idğam olduğunu söylemiştir. Özellikle idğam-ı kebir'i uygulayan imam'ın Ebu Amr olduğunu da satırlarına eklemiştir.⁴¹⁸

Ayrıca Müellif, lam-ı tariftten sonra gelen harflere göre de idğam-ı şemsiyye ya da izhar-ı kameriyye olması konusunu da idğam bahsinde ele almıştır.⁴¹⁹

3.1.2.3.1.10. Sakin Nun'un ve Tenvin'in Okunuş Şekilleri

İzhar, İklab, İdğam ve İhfa'yı içine alan bu konuyu Karaçam, birer birer izah etmiştir.

İzhar, sakin nun ve izhar harflerinin mahreç olarak birbirine uzak olması sebebiyle oluşur. Boğaz harflerinin seslendirilmesi için dildeki dayanıklara ihtiyaç vardır. Tenvin ve sakin nun'un çıkartılmasında ise dayanak yoktur. Bu yüzden Tenvin ve sakin nun boğaz harflerinden (خ غ ح ع ة) önce gelirse boğaz harflerini telaffuzu zorlaşır.⁴²⁰

Her harfin asıl sıfatında izhar mevcuttur eğer izhara muhalif bir durum oluşursa izhar terkedilir. İzhar açık okumaktır tüm kıraat âlimleri sakin nun veya tenvinden sonra 4 boğaz harfinde izhar olduğuna ittifak etmiştir. Ebu Ca'fer ve Yezid b. Ka'ka ve Ebu Neşid خ ve غ harfinde izhar değil ihfa yapmışlardır.⁴²¹

⁴¹⁷ Abdurrahman Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, (Bursa: Emin Yayınları, 2014) 235.

⁴¹⁸ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 281-292.

⁴¹⁹ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 292-293.

⁴²⁰ Muzaffer Özli, "Kıraatçilere ve Nahivcilere Göre Sakin Nun'un ve Tenvinin Hükümleri", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9/1 (1 Mart 2009), 127.

⁴²¹ Şâtırzâde, *Enfai*, 105.

İhfa, nun mahreci ile ihfa harflerinin mahrecinin orta durumda olmasından kaynaklanır. Nun sesini gizleyerek okumaktır. Sakin nun veya tenvinden sonra ذ ز س ش ص ض ط ظ ف ق ت ث ج د harflerinden birinin gelmesi ile oluşur. Karaçam, Maraşî'nin İbnul-Cezerî'ye naklen ihfayı üç mertebeye ayırdığını ifade etmiştir. âlâ derecesi sakin nun veya tenvinden sonra ط د ت harflerinin gelmesiyle; edna derecesi sakin nun veya tenvinden sonra ق ك harflerinin gelmesiyle, diğer kalan harfler sakin nun veya tenvinden sonra gelmesiyle orta derece olacağını söylemiştir.⁴²² Maraşî'nin, “Enfaî Kıraat-i Seb'aya Göre Tecvid” kitabında ise âlâ derecesi sakin nun veya tenvinden sonra ق ك harflerinin gelmesiyle; edna derecesi sakin nun veya tenvinden sonra ط د ت harflerinin gelmesiyle, diğer kalan harfler sakin nun veya tenvinden sonra gelmesiyle orta derece olacağını söylemiştir.⁴²³

İklab, sakin nun veya tenvinden sonra harfinin ب gelmesi ile oluşur. nun sesi halis bir mim sesine çevrilip ihfa yapılır. Ekser kârieler birinci kısmı yapıp ikinci kısım olan gunneyi terk etmektedirler.⁴²⁴ Ravza Cemâl el-Husari “Gunne ile birlikte tenvin veya sakin nun'u bâ'dan önce mim sesine çevirmektir.” şeklinde bir tanım yapar. Bu tanımlarda gunne dikkati çekmektedir. Eskicizâde, “kalb edilen mim'in genizden okunması telaffuzun zâtından değil sıfatından olduğunu” söylemiştir. Osmanlı mekteplerinde okutulan Karabaş Tecvidinde de iklab, tenvin veya sakin nun'u halis bir mim'e çevirmek ve gunne ile gizlemek olarak tarif edilirken iklab'daki mim ile asli sakin mim'in okunuşunun farklı olduğunu ifade etmiştir.

Sakin nun'dan sonra bâ geldiğinde gunne yapılması gerekirken gunne, dudakların yumulmamasını içerir fakat bâ harfî dudakların kapatılmasıyla çıkar. Ancak hem gunne hem dudak yumma birlikte zor tatbik edildiğinden ötürü kaynaştırma harfî olarak mim kullanılır. Mim söylenirken dudak tam kapanırsa asli bir mime dönüşeceğinden dudaklar hafif kapatılması gerekir.⁴²⁵

İdğam-ı meal gunne, sakin nun veya tenvinden sonra ی م ن و harflerinin gelmesi ile oluşur. Hamze'nin ilk râvisi Halef sakin nun veya tenvinden sonra “vav” veya “yâ” harfinden biri geldiğinde gunnesiz tam idğam yapmıştır. Diğer imamlar gunneli nâkıs idğam yapmıştır.⁴²⁶ Kelime içinde oluşan istisnai durumlar ise izhar hükmüne girer.⁴²⁷

⁴²² Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 307.

⁴²³ Şâtırzâde, *Enfaî*, 109.

⁴²⁴ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 304.

⁴²⁵ Ali Çiftçi, “Kur'an Okuyucularının Uygulamasında İttifak Sağlayamadıkları Bir Konu Olan İklâb'ın Değerlendirilmesi”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 32 (2011), 248-249.

⁴²⁶ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 299.

⁴²⁷ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 299.

İdğam-ı bila gunne, sakin nun veya tenvinden sonra ر ل harflerinin gelmesiyle oluşur.

Not: Bir harfi başka harfe idğam ederken ilk harfin hazfedilmesi ya da zayıflatılması çoğu tahfiflik içindir.⁴²⁸

3.1.2.3.1.11. Zamir: Hâ-i Kinaye

Tecvid ilminde zamir konusu, gaib müfred muttasıl “hâ” harfinin sıla (medli) ile mi adem-i sıla (medsiz) ile mi okunacağı sorusunun cevabını kapsamaktadır. Karaçam, zamir konusunu Asım kıraatine göre naklederken yalnızca İbn Kesîr’in عَلَيْهِ , فِيهِ gibi zamirleri diğer kıraat imamlarından farklı olarak önceki harf sakin olduğu halde hâ zamiri dammeli olduğunda “vav”, kesreli olduğunda ise “yâ” takdir ederek bir elif miktarı uzatarak okuduğunu aktarmıştır.⁴²⁹

Âsım’ın Hafs rivayetinde, Furkan 25/69. ayette yer alan فِيهِ مُهْمًا نَأْ ifadesindeki hu zamiri uzatılarak okunur. Elmalılı, bu ayetin tefsirinde, “Hafs rivayetinde bu zamirin uzatılması sebebinin cezanın ebedi olduğuna işaret etmek için mana yönüne uygun olmasından dolayıdır” diyerek usûl ile ilgili olan bu durumu mana yönünden dikkatlere sunmuştur.⁴³⁰

3.1.2.3.1.12. Vakıf ve İbtida

Karaçam, Vakıf ve ibtida, kıraat ilminde çok önemli bir yeri bulunan doğrudan doğruya Kur’ân’ın manasına etki eden, Kur’ân-ı Kerim’in icazını ortaya çıkaran bir konu olduğunu söylemiştir. en-Nikvazî “Kur’ân’ın şer’i delillerini istinbat edilebilmesi fasılalarını bilmekle mümkün olur” demiştir.⁴³¹ Âsım’a göre “vakıftan maksat kelamın tamamlanmasıdır”. Vakıf ve ibtida ile ilgili ilk eser yazan Muhammed b. Hasan er-Ruasî’dir. Vakf ve ibtida ile ilgili en çok rağbet gören eserler İbn’ul-Enbarî’nin ve Secavendi’nin eserleridir.⁴³²

Karaçam, bu başlık altında vakıf ve ibtida ile ilgili farklı görüşlere yer vermiştir. Vakıflar genel itibari ile dört şekilde tasnif edilebilir: **İztırârî vakıf**: yani nefes yetmediği için yapılan vakıf, **İhtiyari Vakıf**: yani zaruret olmadığı halde kelamı tamamlamak için yapılan

⁴²⁸ Abdullah Kuşçuoğlu, “Hafz Kavramının Kur’ân Ve Arab Dili Açısından Tahlili”, *Nevşehir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24/2, (2019) 30.

⁴²⁹ Karaçam, *Kur’an-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 315; Yaşar Akaslan, “Kıraat İlmî Sistematiğinde Usûl Kavramı”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43, (2017) 233.

⁴³⁰ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, (İstanbul: Zehraveyn, 1993), 6/88; Akaslan, “Kıraat İlmî Sistematiğinde Usûl Kavramı”, *OMÜİFD*, 234.

⁴³¹ Karaçam, *Kur’an-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 320.

⁴³² Karaçam, *Kur’an-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 322.

vakıf, **İhtibari Vakıf**: yani imtihan edilen talebenin özür sebebiyle yaptığı vakıf, **İntizarî Vakıf**: yani rivayetleri birleştirildiğinde başkasını ona atfetmek için yapılan vakıftır.⁴³³

Vakfın kısımları: Dani'nin tasnifi olan İbnü'l-Cezerî 'nin de benimsediği ve sonraki nesillerin vakıf literatüründe tercih edildiği vakıflar olduğunu belirten Karaçam, Lafız ve anlam açısından vakf-ı tam, vakf-ı kâfi, vakf-ı hasen ve vakf-ı kabîh şeklinde 4 kısımda değerlendirildiğini belirtmiştir.⁴³⁴

Secavendî ise vakıfları; vakf-ı lazım (م), vakf-ı mutlak (ط), vakf-ı caiz (ج), vakf-ı mücevvez (ز), vakf-ı muarahhas (ص), vakf-ı la (لا) olarak ayırmıştır.⁴³⁵ Yalnız şuna dikkat çekmek gerekir ki, Türkiye'deki matbu Mushaflarda Secâvendî'nin rumuzları kullanılmakla beraber, onun sisteminde bulunmayan ق rumuzu da zayıf vakfın alameti olarak kullanılmıştır. Bu rumuzun Secavendi'nin قیل قیل formunu kullandığı yerlere tekabül ettiği düşünülmüştür.⁴³⁶

Karaçam'ın ifadesine göre Bazı âlimler de vakıfları; **vakf-ı gufran** (Peygamberimizin dua ve niyaz niyetiyle yaptığı duraklar) **vakf-ı cibril** (Cebrail'in vahiy esnasında yaptığı vakıflar) **vakf-ı nebi** (Resulullah'ın durduğu 17 yerdir) ve **vakf-ı beyan** (Fetih 9, tevbe 40, Yusuf 27'de yapılan vakıf⁴³⁷) olarak tasnif etmişlerdir.⁴³⁸

Ayet sonlarındaki vakıfların mutlak yapıp yapılmaması hususunda ihtilaf vardır:

- Şa'bî, ayetlerin sonunda mutlak şekilde durmanın sünnet olmadığını söylemiştir.
- Sehâvî, âyet sonunda vakfın sünnet olduğu halde sonrasında gelen ayet ile güçlü lafız ve anlam ilişkisi bulunuyorsa vakfın hasen olmayacağını söylemiştir.
- Nahhâs, Ümmü Seleme rivayetini esas alarak, aralarında ilişki bulunsa da bulunmasa da her âyetin sonunda Peygamber'in vakf ettiğini söylemiştir.
- İbnü'l-Cezerî de ayetlerin sonunda vakfın sünnet olduğunu, fakat bunu ayetin doğru anlaşılmasına ve sonra gelen ayetin ibtida için uygun olmasına bağlamıştır.

⁴³³ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 328.

⁴³⁴ Mehmet Kara, "İbn'ul-Cezerî'nin Vakıf-İbtida İlmine Yaklaşımı", *Çanakkale On sekiz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13, (2018), 62.

⁴³⁵ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 334-335.

⁴³⁶ Mustafa Karagöz, "Secâvendî'nin 'İlelü'l-Vukûf Adlı Eserindeki "Kad Kîle (قیل قیل)"(Nin Kullanımı) Üzerine Bir Tahlil", *Bilimname* 47 (2022), 148.

⁴³⁷ Ayrıntılı bilgi için Bknz. Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 338-339.

⁴³⁸ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 339.

- Secavendî ve diğerk bazı âlimler ise, ayetin her hangi bir yerinde vakf etmek ile sonunda vakfetmek arasında fark olmadığını her şekilde anlam ve lafız ilişkisine riâyet edilerek vakıf yapılması gerektiğini düşünmüşlerdir.⁴³⁹

3.1.2.3.1.13. Sekte Bahsi, Hâ-i sekte

Karaçam sekte konusunda şu ifadelere yer vermiştir: Sekte, iki kelime arasında nefes almadan bir elif miktarı susmaktır. Sekte vasıl halinde iken yapılır. Vakıf halinde durmaya sekte denmez. Asım kıraati Hafis rivayetinde dört yerde sekte yapılmıştır. Birincisi, Kehf Sûresi 1. ayetin sonu عَوْجاً kelimesi ile 2. ayetin başı قَيْمًا kelimesi arasında yapılan sektedir. İkincisi, Yasin Suresi 52. ayette yer alan مِنْ مَرْقَدِنَا kelimesi ile هَذَا kelimeleri arasında yapılan sektedir. Üçüncüsü, Kıyame Sûresi 27. Ayetteki وَ قِيلَ مَنْ kelimesi ile رَاقٍ kelimesi arasında sektedir. Dördüncüsü, Mutaffifin Suresi 14. ayetteki كَلَّا بَلْ kelimesi ile رَانَ kelimesi arasındaki sektedir.⁴⁴⁰

Asım kıraati dışında Kıraat âlimleri nerede sekte yaptıkları sorusuna gelince, edinilen bilgilere göre Hamza'nın Halef rivayetinde, sükûndan sonra hemze gelirse ya da hemze den sonra ال takısı gelince harfin mahrecini belirginleştirmek için sekteli okunmuştur. Cafer kıraatinde haruf-u mukattaların her harfi sekteli okunmuştur. Ebu Amr, İbn Amir ve Yakup'un Verş rivayetine göre iki sure arasında vakıf, vasıl ve sekte uygulanabilir. Bütün kıraat âlimlerine göre ise Enfal ve Tevbe suresi arasında geçiş yapıldığında sekte ile okunabilir.⁴⁴¹

3.1.2.3.1.14. Vasıl ve Hükümleri, İstiaze, Besmele ve Tekbir Bahisleri

Vasıl konusu tecvid ilminde müstakil bir konu olarak ele alınmamakla beraber Karaçam, Vasıl ile ilgili hükümleri madde madde açıklamıştır. Vasıl yapılırken iki kelime arasında;

- Normal harekeli okuma
- Harf iskati ile okuma
- Hareke vererek okuma durumlarının hangi zamanlarda gerçekleştiğini bildirmiştir.⁴⁴²

⁴³⁹ Enes Yarız, “Âyetlerin Sonunda Vakf Meselesi”, *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (2018) 166.

⁴⁴⁰ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 346-348.

⁴⁴¹ Hafize Dinçoğlu, “Sekte ve Kıraat İlmindeki Yeri”, *e-Şarkıyat İlmî Araştırmalar Dergisi* 14/2, (2022) 758.

⁴⁴² Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 350-351.

Karaçam'ın eserinde yer verdiği isti'aze, besmele ve tekbir bahsi ise; sureye başlarken nasıl okunacağı konusuna girmektedir. Örneğin İsti'aze de vasıl yapıp besmelede vakıf yapmak gibi ya da tekbir getirip sonra besmele çekmek gibi... Kıraat imamları ittifakla isti'aze ve besmelede (tevbe suresi hariç) tüm surelerde 4 vecih yapılabileceğini söylemişlerdir.

- Birincisi, “Kat’ı Kull” yani isti'azede de besmelede de vakıf yaparak okumaktır.
- İkincisi, “Vaslu’s-Sani” İsti'azede vakıf yapıp Besmelede vasıl yapıp surenin ilk ayetini okumaktır.
- Üçüncüsü, “Vaslu’l-Evvel maâ Kat-ı’s Sani” İsti'azede vasledip Besmelede vakıf yapmaktır.
- Dördüncüsü, “Vaslu’l-Kull” İsti'azede de Besmelede de vaslederek okumaktır.

İki sure arası isti'aze okunmadan besmele okunma konusunda ise 3 vecih yapılı, yukarıda sayılan vecihlerden “Vaslu’l-Evvel Kat’ıs-Sani” yapılmaz. Âsım kıraati de dâhil olmak üzere besmele ehli denilen grup bu şekilde uygulamışlardır. Bazı kıraat âlimleri (Hamza gibi) besmeleyi terk ederek okumuş bazı kıraat âlimleri de okunabilen vecihlere ek olarak sekte ile de okumuşlardır.

Tekbir ile ilgili hükümler ise daha geniştir. Karaçam ayrıntıları ile bu konuya yer vermiştir.⁴⁴³

3.1.2.3.1.15. Kur’ân’da Secde Ayetleri

Karaçam, “Kur’ân-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri” adlı eserini dört bölüme ayırmıştır. Üçüncü ve tecvid ilmi ile ilgili olan bölümün sonunda Kur’ân’da geçen Secde ayetlerini vermiş ve bu konudaki mezheb imamlarının hem farklı rivayetlerini hem de tilavet secdesini yerine getirme konusundaki hükümlerini nakletmiştir.⁴⁴⁴

3.1.2.4. Dördüncü Bölüm

3.1.2.4.1. Kur’ân’ı Kerim’in Tilavet Adabı

Karaçam, “Kur’ân’ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri” isimli eserinin dördüncü ve son bölümde Kur’ân’ı Kerim ile ilgili güzelliklerden bahsetmiştir. Kur’ân’ı Kerim sonsuz hazineye açılan bir kapı iken bu hazineye ulaşmak için neler yapmamız gerektiğini ve bunu yaparken de dikkat etmek gereken hususları ele almıştır. Kur’ân kıraatini,

⁴⁴³ Karaçam, *Kur’an-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 352-369.

⁴⁴⁴ Karaçam, *Kur’an-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 370-376.

tamamen zâhiri yönünden ele alıp manayı geri plana atmak ya da tamamen mana yönünden ele alıp tecvid ve kaidelerini geriye atmanın eksik olacağını hem kıraat ve tecvidini güzelce uygulayarak hem de diğer inceliklerini yerine getirerek hem de mana yönüne dönerek “Geçmişlerin ve geleceklerin ilmine vakıf” olunabileceğini zikretmiştir.

Karaçam, genel hatları ile bu bölümde Kur’ân’ı Kerim’in tilavet adabından ve tilavetin manevi yönünden bahsetmiştir. Kelamın büyüklüğünü ve ulviyetini anlamak konusu ile başlamış, tebeddür (düşünmek), tefekkür (anlamak) ve Kur’ân’ın manalarını anlamaya engel olan şeylerden kaçınmak konularını ele aldıktan sonra tilavetin zâhiri yönlerini açıklamıştır.⁴⁴⁵

Karaçam, Kur’ân ehlinin Müslüman, akıllı, baliğ, doğru sözlü, fasıklıktan ve gösterişten uzak olması gerektiğini savunmuştur. Kur’ân talebesinin ise ihlaslı, kalbini maddi manevi kirlerden arındırması, mütevazı ve hocalarına edepli ve saygılı olması gerektiğini savunmuştur.⁴⁴⁶

Karaçam, konun devamında bazı surelerden sonra okunması müstehap sözleri aktarmış, hangi zaman ve yerde hangi sureler veya ayetlerin okunmasının daha faziletli olacağından bahsetmiş, Kur’ân’ın lafzının Arap alfabesi ile okunması gerektiğini, Kur’ân konusunda münakaşaya girilmemesi ve Kur’ân’a hürmet ve tazim gösterilmesi konularında da açıklama yapmıştır.⁴⁴⁷

3.1.2.4.2. Temsil Kaideleri ve Usulleri

Kur’ân’ı Kerim’in; manalarına mutabık, ayetlerin mefhumuna uygun bir tarz ve eda ile kıraat edip, dinleyenlere tefekkür, tedebbür, tezekkür imkânı veren okuyuş “temsili okuyuş”tur. Kur’ân’ı Kerim, Rasulullah’ın döneminden, sahabe dönemine ve tabiünden başlayarak günümüze kadar “Kur’ân’ı yaşayarak okumak” tabirine uygun okunması geleneği sürdürülmüştür. Karaçam, Cumhuriyet sonrasında “temsili okuma” konusu unutulmaya yüz tutmuşken bu ilmin üzerinde en çok duran kişinin Ali Rıza Sağman hoca olduğunu ifade etmiştir. Fikri Aksoy’un eserinin de bu konunun ele alındığı nadir eserlerden biri olduğunu söylemiştir.⁴⁴⁸

3.1.2.4.2.1 Ses Vurgusu

⁴⁴⁵ Karaçam, *Kur’an-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 377-400.

⁴⁴⁶ Karaçam, *Kur’an-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 400-409.

⁴⁴⁷ Karaçam, *Kur’an-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 409-458.

⁴⁴⁸ Karaçam, *Kur’an-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 460-465.

Kur'ân'ı okumak sıradan bir metni veya şiiri okumak gibi değildir. Naat, ilahi, şarkı söylemek gibi de değildir. Kur'ân'ı Kerim'in tilaveti kendine özgü bir icradır.

Kur'ân'ı Kerim tilavetinde temsili okuyuş kısımları üç ana başlıkta incelenebilmektedir. Bunlardan ilki “ses vurgusu”dur.

Ses vurgusu; iki kelime arasında yapıldığı gibi kelime geçişlerini hissettirmek için de yapılır. Bu nedenle “nefy” “istisna” gibi manaları belirtmek için kelimenin başında ses vurgusuna dikkat edilir. Örneğin; Fatiha Suresi 5. Ayetinde **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** derken ك harfini sonraki kelimenin başına taşımak anlam karışıklığına sebep olabilmektedir. Hâlbuki **إِيَّاكَ** kelimesi ile **نَعْبُدُ** arası ses vurgusu ile güzel okunduğu zaman hem mana bozulmayacak hem de tilâvetin güzelliğine gölge düşürülmemiş olacaktır.⁴⁴⁹

3.1.2.4.2.2. Hafd-ı Savt

Hafd- savt, mana harflerini, cümle ve ayetleri müedda ve mantûklarına yakışır tarzda⁴⁵⁰ okumaya çalışarak ses vurgusu ile hem lafzi hem de manaya işaret edilmesi için ses tonunu indirerek okumaktır. Ayrıca zem ve kadhı ses ile belli edip hüzünlü bir sesle okuyarak edep ve niyazı belirtmektir. Karaçam, Hafd-ı savt'ın yapılacağı yerler olarak şu ayetleri zikretmiştir;

- Dua ve niyaz ayetleri,
- Batıla mensup sözler içeren ayetler,
- Tehdit ve ibret içeren ayetler.

Karaçam, hafd-ı savt uygulanacak ayetlere “Bakara/ 9,11,13,14,26; Tevbe/ 30,31,43; Enbiya/3,5; Kasas/36,38,47 gibi ayetlerden örnekler vermiştir.⁴⁵¹

3.1.2.4.2.3. Raf'-i Savt

Raf'-i savt sesi yükseltme durumudur. Tek veya daha fazla hecede yapılabileceği gibi bütün cümlede de yapılabilir. Karaçam, raf-i savt'ın uygulanacağı yerler olarak şu ayetleri zikretmiştir:

- Hak ve hakikati ifade eden ayetler,
- Hakkın ve haklının sözlerini içeren ayetler,

⁴⁴⁹ İmran Çelik, “Kur'an Tilaveti ve Estetik” *Diyanet İlmî Dergi*, 58 (2022) 151.

⁴⁵⁰ Ali Rıza Sağman, *İlaveli Yeni Sağman Tecvidi* (İstanbul: Bahar Yayınları, 1958), 36.

⁴⁵¹ Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 478-492.

- İslam dininin emir ve yasaklarını ifade eden ayetler,
- Hafd-ı savt yapılan ayeti takip eden müjde ve rahmet ayetleri.⁴⁵²

Karaçam, raf'i Savt uygulanabilecek bazı ayetler olarak; İhlas/1-3, Hud/113, Araf/ 104, Bakara/147. ayetleri örnek vermiştir.⁴⁵³

Bu bilgilerden hareketle “temsili okuma”, Kur’ânî bir hüküm olan “Kur’ân’ı tertil ile okuyunuz” lafzı bağlamında değerlendirildiğinde; Kur’ân ayetlerini, Arapça kaidelere dikkat ederek, tecvid, meharic-i huruf, vakf-ibtida, tefsir, belagat, musiki, sosyoloji ve hatta psikoloji bilimlerinden faydalanarak ve bilahare Kur’ân’ı yaşayarak okuma usulüdür denilebilir.⁴⁵⁴

⁴⁵² Karaçam, *Kur’an-ı Kerim’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, 474-475.

⁴⁵³ Hayrunnisa Nefes, *Kur’an Tilavetinde Temsili Okuma (29-30. Cüzlerdeki Mâ “ل” Örneği)* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013) 34-35.

⁴⁵⁴ Yahya Uzun, “Kur’ân Kıraatinde Kavramlar Üzerine Bir Analiz”, *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*, (2022) 971.

4. İSMAİL KARAÇAM'A AİT BAZI GÖRSELLER

1951-1952 yılları hafızlık töreninde çekilmiş resmi⁴⁵⁵

Karaçam, 1955 yıllarında İmam-Hatip'e giderken çekilmiş bir resim; Okulda şapka takılmasının zorunlu olduğunu ifade etmiştir.⁴⁵⁶

⁴⁵⁵ Karaçam, Kişisel Görüşme, 19.06.2023

⁴⁵⁶ Karaçam, Kişisel Görüşme, 19.06.2023

Onlarca ülkenin katıldığı, Karaçam'ın da Türkiye'yi temsilen girdiği ve dördüncü olarak başarı gösterdiği, 1976 Malezya Dünya Kur'an'ı Kerim okuma yarışmasında çekilmiş bir resim.⁴⁵⁷

1998 yılı Ali Ulvi Kurucu ve. Emin Işık'ın da olduğu bir resim.(Karaçam sağda ayakta)⁴⁵⁸

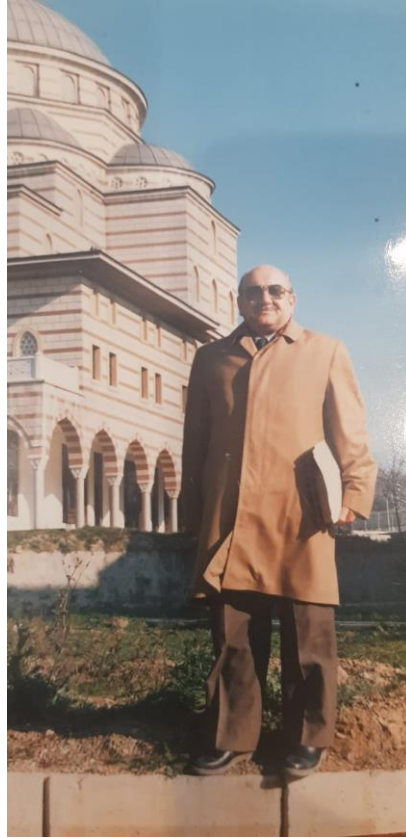
⁴⁵⁶ Karaçam, Kişisel Görüşme, 19.06.2023

⁴⁵⁷ Karaçam, Kişisel Görüşme, 19.06.2023

⁴⁵⁸ Karaçam, Kişisel Görüşme, 19.06.2023

Akademik çalışmalarını daha verimli yapmak adına yabancı dilini geliştirmek için gittiği Kahirede çekilmiş bir resim. Yıl: 1989. (Karaçam, soldan üçüncü)⁴⁵⁹

1990'lı yıllar Marmara İlahiyat fakülte bahçesinde, fakülte camii'nin önünde çekilmiş bir resim.⁴⁶⁰

⁴⁵⁹ Karaçam, Kişisel Görüşme, 19.06.2023

⁴⁶⁰ Karaçam, Kişisel Görüşme, 19.06.2023

1991 Yılında İsmail Karaçam Üniversitede profesör iken çekilmiş bir resim.⁴⁶¹

2010 yıllarında İsmail Karaçam'ın Köyüne (Kayaltı) yaptırdığı çeşme önünde çektiği bir resim⁴⁶²

⁴⁶¹ Karaçam, Kişisel Görüşme, 19.06.2023

⁴⁶² Karaçam, Kişisel Görüşme, 19.06.2023

2005 yılı İsmail Karaçam ve d n r  Dursun Uyar. Yanındaki torunu Dilşad Uyar ile çekilmiş bir resim.⁴⁶³

2005 Yılı eşi Günfer Karaçam ile Hac görevini yerine getirirken çekilmiş bir resim.⁴⁶⁴

⁴⁶³ Karaçam, Kişisel Görüşme, 19.06.2023

⁴⁶⁴ Karaçam, Kişisel Görüşme, 19.06.2023

2018 yılı İsmail Karaçam eşi Günfer Karaçam ile bir davette iken çekilmiş bir resim.⁴⁶⁵

2023 yılı İsmail Karaçam sağındaki Yaşar Çeray solundaki damadı Birol Uyar ile birlikte çekilmiş bir resim.⁴⁶⁶

⁴⁶⁵ Karaçam, Kişisel Görüşme, 19.06.2023

⁴⁶⁶ Karaçam, Kişisel Görüşme, 19.06.2023

19.05.2023 Kişisel görüşme esnasında çekilmiş bir resim⁴⁶⁷

19.05.2023 tarafımızca yapılan kişisel görüşmeden başka bir kare resim.⁴⁶⁸

⁴⁶⁷ Karaçam, Kişisel Görüşme, 19.06.2023

⁴⁶⁸ Karaçam, Kişisel Görüşme, 19.06.2023

SONUÇ

Kıraat ve Tecvid ilmi, Kur'ân'ın nüzulünden günümüze kadar telif, şerh ve tercüme türünde eserlere konu olmuştur. İstinsah hareketi ile Mushafların farklı şehirlere kâripleri ile beraber gönderilmesiyle kıraat ilmi merkezleri ortaya çıkmıştır. Kıraat alanında yazılan ilk eserlerin hicri 70 li yıllara tekabül etmesi kaynağın sahabe ve Peygambere dayandığının göstergesidir. Ayrıca büyük kıraat âlimlerinin tâbiinden olması da bu ilmin kısa zamanda aldığı mesafeyi göstermesi bakımından önemlidir. Kıraat ve Tecvid ilmi Hicrî ilk üç asırda daha çok Mekke, Medine, Basra, Kûfe ve Şam gibi şehirlerde yoğunlaşırken daha sonra fetihler ve yürütülen İslamî tebliğ faaliyetleriyle Mısır, Endülüs, Kuzey Afrika, Anadolu, İran ve Orta Asya'ya kadar yayılmıştır.

Osmanlı devletinde de diğer ülkelerde olduğu gibi Kıraat ilmi tedris edilmekteydi. Bu tedrisat sultan Yıldırım Bayezid'in İbnu'l-Cezerî'yi Bursa'ya davetiyle resmi tedrise dönüşmüştür. "Dar'ul-Kurra" medreselerinde bu ilim okunmuş, okutulmuş hatta eserler te'lif edilmiştir. Osmanlı'nın yıkılışından sonra Cumhuriyet döneminde medreselerin kapatılması ile diğer tüm ilimler gibi Kıraat ilmi de sekteye uğramıştır. Medreselerin kapatılmasıyla bazı hoca efendiler gizli olarak ilim öğretmeye devam etmiştir Yaklaşık yüz yıllık Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında kıraat alanında pek fazla çalışmanın yapılmadığı söylenebilir. Kıraat İlmi'ne dair çalışmaların 1950'li yıllardan sonra kayda değer bir biçimde başladığı görülmektedir. İmam-Hatiplerin açılması Diyanet İşleri Başkanlığının kurulması Kur'ân Kurslarının eğitim faaliyetleri vermesi ve İslami ilimler Fakültelerinin akademide yer almasıyla değerli ilim adamları yetişmeye devam etmiştir. Bu ilim adamlarından birisi de İsmail Karaçam'dır.

İsmail Karaçam, Cumhuriyet döneminde ilim medreselerinin olmadığı İslami faaliyetlerin bile suç sayıldığı dönemin ardından İstanbul'da İmam-Hatip'te okuyarak ve aynı zamanda ilmi ile amel hocalardan dersler almıştır. Karaçam, şeri ilimler alanda iyi olduğunu duyduğu kişileri takip etmiş aynı zamanda Mevlana'nın dediği gibi 'Yalnız susayan suyu değil, su da susayanı arar' düsturuyla yolu arif ve âlim ruhlarla keşişmiştir. Türkiye'yi temsilen Malezya 'da "Kur'ân'ı Güzel okuma yarışması"na katılmış dördüncü olmuştur. İmamlık, Öğretmenlik derken Üniversitede Öğretim Görevlisi olarak derslere girmiş Durmadan dinlenmeden öğrenmeye ve öğretmeye devam etmiştir. Onlarca kitap yazmış ayrıca Milli eğitime bağlı imam-hatip ortaokul ve

liselerine ders kitabı te'lif etmiştir İsmail Karaçam'ın 1963-2003 yılları hep Kur'ân hocalığı ile geçmiştir. 18 yaşından itibaren iki sene gayr-i resmi imamlık yapmış diğer seneler de ise resmi devlet memuru olarak geçirmiştir. 48 senesinin büyük bölümü Milli Eğitim Bakanlığına ve YÖK'e bağlı öğretici olarak sürdürmüştür. 2003 yılında emekli olmuştur. Hayatının her alanında özellikle de derslerinde disipline ayrı bir önem vermiş. Eğitim öğretimde çok titiz çalışmış hassas bir terazi gibi ince ince bildiklerini aktarmış, aktardıklarını da geri almak istemiştir,

Prof. Dr. İsmail Karaçam uzun yıllar Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Tefsir Anabilim Dalı Başkanlığı yapmıştır. İlim ve irfan sahasına yetiştirdiği yüzlerce talebeleriyle ve yazdığı onlarca eseriyle mümtaz bir ilim adamıdır. Abdurrahman Çetin, Nihat Temel, Ali Erbaş, Fatih Çollak, Abdullah Emin Çimen, Zekerriya Pak, Ömer Çelik gibi kıymetli ilmi şahsiyetlerin tezlerine de danışmanlık yapmıştır.

Te'lif ettiği kıymetli eserler:

1. Kur'ân Tilavetinin Esasları
2. En Büyük Mucize Kur'ân (Sonsuz Mucize Kur'ân)
3. Kıraat İlminin Kur'ân Tefsirindeki Yeri ve Mütevatir Kıraatlerin Yorum Farklılıklarına Etkisi
4. İslam'da Tevbe
5. Kur'ân Kursundan İlahiyat'a Din Hizmetinde Bir Ömür Hatıralar
6. Kur'ân'ı Kerim'in Nuzülü ve Kıraati
7. Kur'ân'ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri

Ders Kitapları

1. Kur'ân Elifbası
2. İmam-Hatip Liseleri Orta Kısım İçin Kur'ân Okuma ve Tecvid Bilgisi 6

3. İmam-Hatip Liseleri Orta Kısım İçin Kur'ân Okuma ve Tecvid Bilgisi 7
4. İmam-Hatip Liseleri Orta Kısım İçin Kur'ân Okuma ve Tecvid Bilgisi 8
5. İmam-Hatip Liseleri İçin Kur'ân Dersleri Lise I-II-II-IV (Tecvid Bilgisi ve Kur'ân-ı Kerim'in Kıraatı)
6. Belağat-ı Kur'âniye

Sonuç olarak, İsmail Karaçam alanında önemli bir ilmi şahsiyettir ve kıraat ve tecvid alanında önemli bir yere sahiptir. Akademi hayatı boyunca Kur'ân'a hizmet etmiş talebeler yetiştirmiş ve bu mecrada hatırı sayılı şahsiyetlere öncülük etmiştir ve İsmail Karaçam'ın "Kur'ân'ı Kerim'in Nuzülü ve Kıraatı" eseri ve "Kur'ân'ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri" eseri Kıraat ve tecvid alanında başucu eserlerdendir. Cumhuriyet dönemi sonrasında kıraat alanında yapılan çalışmaların birçoğunda İsmail Karaçam ve eserleri referans olarak gösterilmiştir. Son dönem Kıraat ve tecvid alanında yapılan tez çalışmaları ya da makalelerde Karaçam'ın eserlerine yapılan fazlaca atıflar göze çarpmaktadır.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. thk. Şuayb el-Arnâvut v.d. 50 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1998.
- Akaslan, Yaşar. "Türkiye'de Kıraat İlmi Eğitimi-Öğretimi". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 22/2, (2018) 1081-1107. <http://cuid.cumhuriyet.edu.tr/en/download/article-file/579794> Erişim: 26.04.2023.
- Akaslan, Yaşar. "Kıraat İlmi Sistematiğinde Usül Kavramı". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43. (2017) 217-251. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/394377> Erişim: 11.03.2023.
- Apuhan Ayşe Elif, *Ali Rıza Sağman ve Tecvid Anlayışı* İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Atay, Fehmi. "İsmail Karaçam'ın Hayat Hikâyesi /Anıların İzinde (59.Bölüm)" Youtube. 21 Haziran 2022, Erişim: 15 Eylül 2022. [İsmail Karaçam'ın Hayat Hikâyesi | Anıların İzinde \(59. Bölüm\) - YouTube](#)
- Atay, Fehmi. "İsmail Karaçam'ın Hayat Hikâyesi /Anıların İzinde (60.Bölüm)" Youtube. 28 Haziran 2022. Erişim: 15 Eylül 2022. [İsmail Karaçam'ın Hayat Hikâyesi | Anıların İzinde \(60. Bölüm\) - YouTube](#)
- Atay Yılmaz, Emine. *Hıristiyanlıkta Aslî Günah İnancı*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Aydın Mehmet. *Türkiye'de Cumhuriyet Sonrası Kıraat İlmi Çalışmaları: Abdurrahman Çetin Örneği*. Uşak: Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Bakıllanî, Ebû Bekr Muhammed b. Tayyib b. Muhammed el-. *el-İntisâr li'l-Kur'ân* , thk. Muhammed İsâm el-Kudâ. 1. Basım. Beyrut: Dâru İbn Hazm. 2001.
- Baltacı, Burhan . "Kur'ân'ın Mucizevî Korunması (9-10 Mayıs 2009-İstanbul)". Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD). 9/1 (Mart 2009), 223-229. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/46998> Erişim: 25.11.2022.
- Bayraktutan, Osman. "Mütevâtir Nakilden Sahih Senede Bir İspat Nazariyesi Başlıklı Tebliğin Müzakeresi". *Uluslararası İbnü'l-Cezerî Sempozyumu*. ed. Mustafa Çoban. 1/618-622. Ankara, DİB yayımları, 1.Basım, 2021.
- Bayraktutan, Osman. *Kıraatlerde Ahad Kavramı –Kavramın Otantik Anlamının Tesbitine Dair-*. Ankara: Gece Akademi Yayınları, 1.Basım, 2019.

- Bayraktutan, Osman. *Kıraatlerde Tevatur Olgusu*. Ankara: Gece Akademi Yayınları, 1. Basım, 2018.
- Bayraktutan, Osman. *Kur'ân'a Göre Tevrat ve İncil'in Tahrifi* Ankara: Sonçağ Akademi Yayıncılık, 1. Basım, 2020.
- Birişik, Abdulhamit. "Kıraat". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 25/429. Ankara: TDV Yayınları, 2022.
- Buhari, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail el-. *Sahih-i Buhari*. nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr. 8 Cilt. Mısır: Dar'u Tavki'n-Necat, 2. Basım, 1422/2001.
- Bulut, Ahmet. *Arap Dili Araştırmaları I*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2000.
- Chaudhary, Mohammad A. "Oryantalizmin Kırâat Farklılıklarına Bakışının Tenkidi - Arthur Jeffery Örneği". çev. Mahmut Ay, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25 (2011), 189-204.
- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Usulü*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 24. Basım, 2013.
- Çelik, İmran. "Kur'ân Tilavet ve Estetik". *Diyanet İlmi Dergi*, 58 (2022) 127-158.
- Çetin, Abdurrahman. "Ücretle Kur'ân Okuma ve Okutma Meselesi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5/5 (1993) 119-131.
- Çetin, Abdurrahman. *Kur'ân Okuma Esasları*. Bursa: Emin Yayınları, 26. Basım, 2014.
- Çiftçi, Ali. "Hicri İlk Dört Asrın Önde Gelen Arap Dilbilimcileri Perspektifinden Harflerin Mahreçleri". *Bilimname Dergisi* 31/2 (Aralık 2016), 131-177. <https://bilimname.erciyes.edu.tr/sayilar/201602/20160203.pdf>
- Çiftçi, Ali. "Kur'ân Okuyucularının Uygulamasında İttifak Sağlayamadıkları Bir Konu Olan İklâb'ın Değerlendirilmesi". *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 32 (2011), 237-256. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/184233> Erişim: 08.03.2023.
- Çakıcı, İrfan. "İlk Dört Asırda Şâz Kıraatlere Yöneltilen Eleştiriler Üzerine Bir İnceleme" *Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi*. 4/7 (Nisan 2021), 266-287. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1629756> Erişim: 02.04.2023.
- Çantay, Hasan Basri. *Kur'ân'ı Hâkim ve Meali Kerim*. 3 Cilt. İstanbul: 1959.
- Çelik, Ahmet. *Mutezile Açısından İman Ekseninde Günah Ve Tevbe*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008. https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/610003/yokAcikBilim_310151.pdf?sequence=-1&isAllowed=y Erişim: 04.04.2023.

- Çonkor, Burhan. “İbnü’z-Zübeyr Es-Sekafi’nin (V.708/1308) Hayatı ve Surelerin Tertibi Meselesine Yaklaşımı”. *Mütefekkir Dergisi* 3/6 (Aralık 2016), 251-271. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/266696> Erişim: 02.04.2023.
- Dârimi, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. el-Fazl. *es-Sunen ed- Darimi*, nşr. Hüseyin Selim ed-Dârani. 6 Cilt. b.y.: Dâru’l- Muğni, 1412/2000.
- Dinçoğlu, Hafize. “Sekte ve Kıraat İlmindeki Yeri”. *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*. 14/2 (2022) 747-764. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2484537> Erişim:15.03.2023.
- Ebü’l-Ferec Muhammed b. İshâk, İbnü’n-Nedîm. *el-Fihrist*. thk. İbrahim Ramazan Dâru’l-Ma’rife, Beyrut, 1398.
- El-Kevseri, M. Zahid. “Yedi Harf Nedir?”. çev. İsmail Karaçam. *Diyanet Dergisi* 17/3 (Mayıs, Haziran 1978), 171-179. http://isamveri.org/pdfdr/D00033/1978_c17/1978_c17_3-4/1978_c17_3-4_KEVSERIMZ.pdf Erişim: 24.11.2022.
- Erdoğan Ali. “Din Hizmetine Adanmış Ömürler 54.Bölüm”. Diyanet TV. 13.01.2022. [Prof. Dr. İsmail Karaçam - Din Hizmetine Adanmış Ömürler 54.Bölüm - Diyanet TV](http://www.diyanet.gov.tr/Prof-Dr-Ismaail-Karaçam-Din-Hizmetine-Adanmis-Omurler-54-Bolum-Diyanet-TV)
- Eroğlu, Ali. “İbn Mihrân en-Nîsâburî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 20/199. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Ersoy, Zekeriya. *İsmail Karaçam’ın Kıraat İlmindeki Yeri ve Kur’ân Öğretim Yöntemleri*. Burdur: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022. 76.
- Ertuğay, Recep. “Kur’ân-ı Kerîm’i Anlamının Önemi Vurgulanırken Kıraatinin (Yüzünden Okuma) Önemsizleştirilmesi Sorunu”. *Kafkas Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 8/16 (Temmuz 2021), 831-857. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1647632>.
- Gökdemir, Ahmet. “Osmanlı Kıraat Eğitiminde Tarikler, Meslekler ve Mesleklerin Temel Eserleri”. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 1/13 (2019), 91-123. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/744059>
- Görener, İbrahim. "Tefsir Oluşturan Sorular ve Tefsir Formlarının Oluşum Süreci." *BG vd. içinde, Tarihten Günümüze Kur’ân’a Yaklaşımlar* (2010) 143-161. <http://www.tefsir.gen.tr/img/KTA02-ibrahim-gorener.pdf> Erişim: 02.04.2023.
- Hanay, Necattin. *Kur’ân Tefsirinde Kıraat Farklılıklarının Rolü: Zeccâc Ve Taberî Örneği*, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> Erişim: 02.04.2023.

- Işık, Harun. “Gazali’nin Tövbe Algısı”. *Bilimname Dergisi* 24/1 (2013), 177-194.
http://isamveri.org/pdfdrg/D02237/2013_1/2013_1_ISIKH.pdf
Erişim:03.04.2023.
- İbn Mace, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid Mâce el-Kazvini. *es-Sunen*. nşr. Muhammed Fuad Abdulbaki. 2 Cilt. b.y.: Daru İhya-i Kutübil Arabiyye, 1431.
- İmam Gazâlî, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed, *İhyâu Ulûmi’d-Dîn*, (Beirut: Daru’l-Marife, 1983),
- Kader, Hüseyin. “İlahiyat Vefa Dersleri”. Ensar TV. Yayın Tarihi 17 Ocak 2019. [İsmail Karaçam - İlahiyat Vefa Dersleri \(ensar.tv\)](http://www.ensar.tv/ismail-karacam-ilahiyat-vefa-dersleri)
- Kara, Mehmet. “İbn’ul-Cezerî’nin Vakıf-İbtida İlmine Yaklaşımı”. *Çanakkale On sekiz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13 (2018), 55-79.
http://acikerisim.comu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12428/3218/Mehmet_Kara_Makale.pdf?sequence=1&isAllowed=y Erişim: 14.03.2023.
- Karaçam, İsmail. *Kur’ân-ı Kerîm’in Nüzulü ve Kıraati*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 6. Basım, 2018.
- Karaçam, İsmail. “Kur’ân Öğretim Metodunun Ana Çizgileri”. *Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri 8-10 Nisan 1988*. ed. Diyanet İşleri Başkanlığı Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türkiye Diyanet Vakfı 107-138. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1991.
- Karaçam, İsmail. “A’rec Humeyd b. Kays”. *Türkiye Diyanet Vakfı TDV İslam Ansiklopedisi*. 3/351. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Karaçam, İsmail. “Abdullah b. Saib”. *Türkiye Diyanet Vakfı TDV İslam Ansiklopedisi*. 1/131. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Karaçam, İsmail. “Anahatlarıyla Kıraat İlmi ve Tarihi Gelişimi”. *Kur’ân ve Kıraati Sempozyumları Kitabı Abdurrahman Gürses Anısına I. Kur’ân ve Kıraati Sempozyumu: 12 Kasım 2000, M. Rüştü Aşıkkutlu Anısına II. Kur’ân ve Kıraati Sempozyumu: 25 Mayıs 2003*. ed. Muhammed Aydın. 1/46-64. Sakarya: Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1. Basım, 2006.
- Karaçam, İsmail. “Ben Hayatımı Yaşıyorum”. *Yönerge Dergisi*. 14/20 (Aralık 1997), 35-37. <https://katalog.idp.org.tr/pdf/31539/29894> Erişim: 25.11.2022.
- Karaçam, İsmail. “Ben Müslümanım”. *Yönerge Dergisi*. 17 (Ocak 1998), 36-37. <https://katalog.idp.org.tr/pdf/31543/29898> Erişim : 25.11.2022.
- Karaçam, İsmail. “İslami İlimlerde On dört Asır: I. Kur’ân’ı Kerim Tâlîmi”. *Nesil Aylık Fikir Dergisi*. 4/37-38 (Ekim, Kasım 1979), 57-59. <https://katalog.idp.org.tr/pdf/5219/9144> Erişim:25.11.2022.

- Karaçam, İsmail. “Kıraatlerin İntikali”. *Kur’ân ve Tefsir Araştırmaları IV (Kıraat İlmi ve Problemleri) Tartışmalı İlmi Toplantı 13-14 Ekim 2001 İstanbul*. ed. Bedreddin Çetiner. Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi: 37, 287-312. İstanbul: Ensar Neşriyat, İslami İlimler Araştırma Vakfı, 2002.
- Karaçam, İsmail. “Kur’ân Ehli Kimdir?”. *Nesil Aylık Fikir Dergisi*. 2/8 (Mayıs 1978), 19-23. <https://katalog.idp.org.tr/pdf/5202/9128> Erişim: 25.11.2022.
- Karaçam, İsmail. “Kur’ân Tilavetinde Musikinin Önemi”. *Nesil Aylık Fikir Dergisi*. 1/5 (1 Şubat 1977), 7-9.
- Karaçam, İsmail. “Kur’ân’ı Kerim’ de “Temizlik”. *Yüksek İslam Enstitüsü Dergisi*. Sayı:2 (1964), 249-258. http://isamveri.org/pdfdr/D00072/1964_2/1964_2_YIEOGRENCILERI2.pdf Erişim: 24.11.2022.
- Karaçam, İsmail. “Kur’ân’ı Kerim’in Fazileti”. *İslam Medeniyeti Dergisi* 3/30 (Nisan 1973), 3-6. http://isamveri.org/pdfdr/D00054/1973/1973_3_30/1973_3_30_KARACAMI.pdf Erişim: 22.11.2022.
- Karaçam, İsmail. “Kur’ân’ı Kerim’in Tilavet Adabı II”. *Nesil Aylık Fikir Dergisi*. 2/5 (5 Şubat 1978), 3-8. <https://katalog.idp.org.tr/pdf/5199/9125> Erişim: 24.11.2022.
- Karaçam, İsmail. “Kur’ân’ı Kerim’in Tilavet Adabı II”. *Nesil Aylık Fikir Dergisi*. 2/6 (6 Mart 1978), 3-8. <https://katalog.idp.org.tr/pdf/5200/9126> Erişim: 24.11.2022.
- Karaçam, İsmail. “Kur’ân’ı Kerim’in Tilavet Adabı”. *Nesil Aylık Fikir Dergisi*. 2/4 (4 Ocak 1978), 3-6. <https://katalog.idp.org.tr/pdf/5198/9124> Erişim: 24.11.2022.
- Karaçam, İsmail. “Kur’ân’ı Kerim”. *İslam Medeniyeti Dergisi* 3/26 (Aralık 1972), 7-10. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1785646>. Erişim: 22.11.2022.
- Karaçam, İsmail. “Kur’ân’sız Bir Hayat Düşünmedim”. *Altınoluk Dergisi*. Sayı:140 (Ekim 1997), 5. <https://katalog.idp.org.tr/pdf/34490/33240> Erişim: 24.11.2022.
- Karaçam, İsmail. “Malezya’da Yapılan Kur’ân Müsabakası Dolayısıyla...”. *Nesil Aylık Fikir Dergisi*. 3/2 (Kasım 1978), 50-56. <https://katalog.idp.org.tr/pdf/5208/9134> Erişim: 25.11.2022.
- Karaçam, İsmail. *İmam Hatip Liseleri İçin Kur’ân Dersleri Lise I-II-III-IV*. İstanbul: Şamil Yayınevi, 1979.
- Karaçam, İsmail. *İmam Hatip Liseleri Orta Kısım Kur’ân Okuma ve Tecvid Bilgisi 6*. İstanbul: Serhat Yayınları, 1993.
- Karaçam, İsmail. *İmam Hatip Liseleri Orta Kısım Kur’ân Okuma ve Tecvid Bilgisi 7*. İstanbul: Serhat Yayınları, 1993.

- Karaçam, İsmail. *İmam Hatip Liseleri Orta Kısım Kur'ân Okuma ve Tecvid Bilgisi 8*. İstanbul: Serhat Yayınları, 1993.
- Karaçam, İsmail. *İslam'da Tevbe*. İstanbul: İFAV Yayınları, 3. Basım, 2015.
- Karaçam, İsmail. *Kıraat İlminin Kur'ân Tefsirindeki Yeri ve Mütevatir Kıraatların Yorun Farklılıklarına Etkisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1996.
- Karaçam, İsmail. *Kur'ân Elifbası*. İstanbul: Gerçek Hayat Yayınları Tenvir Neşriyat, 2002.
- Karaçam, İsmail. *Kur'ân Kursundan İlahiyat'a Din Hizmetinde Bir Ömür Hatıralar*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2. Basım, 2015.
- Karaçam, İsmail. *Kur'ân Tilavetinin Esasları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (İFAV) Yayınları, 1. Basım 2018.
- Karaçam, İsmail. *Kur'ân-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (İFAV) Yayınları, 32. Basım, 2019.
- Karaçam, İsmail. *Sonsuz Mucize Kur'ân İlmi ve Edebi Sırları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (İFAV) Yayınları, 5. Basım, 2012.
- Karagöz, Mustafa. "Secâvendî'nin 'İlelü'l-Vukûf Adlı Eserindeki "Kad Kîle (قيل قد)"(Nin Kullanımı Üzerine Bir Tahlil". *Bilimname* 47 (2022), 145-182. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2280950> Erişim: 14.03.2023.
- Karaman, Hayrettin vd. *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir I*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.
- Kavalcıoğlu, Abdullah. "16. Yüzyıl Osmanlısında Kur'ân Okuma Karşılığı Ücret Alma Tartışmaları: Birgivî Zeyrekzâde Örneği" *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, 2/54 (Aralık 2020) 303-328.
- Kazancı F. Asiye Şenat. "Kur'ân ve Kıraat Eğitim Çalıştayı". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 30/30 (Temmuz 2010) 313-323. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/184271> Erişim: 29.11.2022.
- Kırca, Celal. "Kur'ân'ı Anlama Sorunları ve Yöntemleri". *Bilimname* 1/26 (2004), 7-24. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/40615>.
- Koç, Zafer. *Kur'ân Tefsirinde Yöntem Arayışları*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007. [Microsoft Word - Kur'ân Tefsirinde Farklı Yöntemler \(ankara.edu.tr\)](https://www.emakalat.com/en/download/article-file/63674)
- Korkmaz, Sıddık. "Uluslararası Büyük Türk Bilgini Maturidi ve Maturidilik Sempozyumu". *e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi*. 2/1 (2009) 143-170. <http://www.emakalat.com/en/download/article-file/63674> Erişim: 29.11.2022.

- Kur'ân'ı Kerim Meali*. çev. Halil Altuntaş- Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 20.Basım, 2010.
- Kuşçuoğlu, Abdullah. “Hazf Kavramının Kur'ân Ve Arab Dili Açısından Tahlili”. *Neveşehir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 24/2 (2019) 25-44. <http://acikerisim.nevsehir.edu.tr/bitstream/handle/20.500.11787/5748/HAZF%20KAVRAMININ%20KUR%27N%20VE%20ARAB%20D%20L%20A%20ISI%20NDAN%20TAHL%20L%20%5b%23915820%5d-1705832.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Erişim: 10.03.2023.
- Mekki b. Ebu Talip. *El-Keşfu'an Vucuhi'l-Kıraati's-Seb'a*, thk. Muhyuddin Ramazan Dımeşk: 1394/1974.
- Mirza Beşiru'd-Din, Mahmud Ahmed. *Kur'ân'ı Kerim'in Tedkikine Giriş*. çev. Şinasi Siber. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1960.
- Müslim, Ebu Hüseyin, b. el Haccac el-Kuşeyri. *Sahih-i Müslim*. nşr. Muhammed Fuad Abdalbaki. Kahire: Dar'u İhyau'l- Kutubu'l- Arabiyye.1431.
- Nefes, Hayrunnisa. *Kur'ân Tilavetinde Temsili Okuma (29-30. Cüzlerdeki Mâ “Lâ Örneği)*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> Erişim: 17.03.2023.
- Nevevi, İmam Muhyiddin en-. *Sahih-i Müslim Şerhi ve el- Minhac*. nşr. Halil Me'mun Şiha. 4. Cilt. Beyrut: Daru'l-Marife Lübnan, 13. Basım, 1428/2007.
- Öğmüş, Harun. “Resm-i Mushaf Bağlamında Kur'ân Ve Kıraat Ayrımı (Harekenin Tekâmülüne Kadarki Süreç Çerçevesinde Bir Değerlendirme)”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 39 (2015), 9-28. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/184717>.
- Öz, Ramazan. *Mehmed Zihni Efendi'nin İlmi Şahsiyeti, Kıraat İlmine Katkısı, Tecvid İlmi Açısından El-Kavlü's-Sedid Fi İlmi't-Tecvid Adlı Eserin Değerlendirilmesi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Özdenören, Rasim. “Müslümanın Meydan Okuyuşu”. *Umran Dergisi* (Eylül 2002), 32-35. <http://www.umrandergisi.com.tr/u/umran/pdf/97-1410790662.pdf#page=34>.
- Özli, Muzaffer. “Kıraatçilere ve Nahivcilere Göre Sakin Nun'un ve Tenvinin Hükümleri”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 9/1 (Mart 2009), 123-137. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/46994> Erişim: 08.03.2023.

- Risale Haber. “Bediüzzaman Said Nursi Kürtçülük suçlamasına Cuma Namazında Cevap Verdi” Youtube 19 Ocak 2020. Erişim: 12 Eylül 2022. [Bediüzzaman Said Nursi, Kürtçülük suçlamasına Cuma namazında cevap verdi - YouTube](#)
- Risale Haber. “Said Nursi’yi Ziyaret Eden Prof. İsmail Karaçam’ın Şok Olduğu An!” Youtube 19 Aralık 2019. Erişim: 12 Eylül 2022. [Said Nursi'yi ziyaret eden Prof. İsmail Karaçam'ın şok olduğu an! - YouTube](#)
- Sağman, Ali Rıza. *İlaveli Yeni Sağman Tecvidi*. İstanbul: Bahar Yayınları, 1958.
- Sarı, M. Ali. “Kur’ân’ı Kerim’i Güzel Okumak” *İslam Medeniyeti Dergisi*, (Şubat 1973) 15-19. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1786847>.
- Şâtırzâde, Mehmed b. Yahya Maraşî. *Enfaî Kıraat-i Seb’aya Göre Tecvid*. thk. Ahmet Güneş, Yaşar Alparslan. Ankara: Etkileşim Basım, 2018.
- Tetik, Necati. *Başlangıçtan IX. Hicri Asra Kadar Kıraat İlminin Tâlimi*. İstanbul: İşaret Yayınları, 1. Basım, 1990.
- Turkish Culture. “İsmail Karaçam 03 İ KARAÇAM Hafızlığın Ehemmiyeti ve Dua” Youtube 4 Aralık 2016. Erişim: 10 Eylül 2022. [İsmail Karaçam 03 İ KARAÇAM Hafızlığın Ehemmiyeti ve Duâ - YouTube](#)
- Uzun, Yahya. “Kur’ân Kıraatinde Kavramlar Üzerine Bir Analiz”. *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*, (2022) 960-983. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2413886> Erişim: 17.03.2023.
- Yarız, Enes. “Âyetlerin Sonunda Vakf Meselesi”. *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (2018) 161-172. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/512799> Erişim: 14.03.2023.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur’ân Dili* (İstanbul: Zehraveyn, 1993), 6/88.